

Hnízdo feminismu

V roce 1911 vyšly na Příkopy dvě dámy oblečené do kalhot. Zpovzdálí je sledoval reportér Egon Ervin Kisch. Měl popsat, jak tyto manekýnky a průkopnice rovnoprávnosti v oblékání „obecenstvo“ přijme. Dopadlo to strašně. Publikum se nejen smálo. Polkřikovalo, pak začalo do žen strkat a nakonec je zahnal na útěk.

Extravagantní modely odsoudily především ženy. Co je to za drzost, odmítat tradiční, generacemi vyzkoušené oblečení. Sodoma Gomora.

a

ly s neli
zentace
u nds je
do naš
zrouna
m11111

30 let Gender Studies

30

**Hnízdo
feminismu**

Ve spolupráci s pražskou kanceláří Heinrich-Böll-Stiftung, e.V.
v rámci projektu 30 let Gender Studies

ISBN: 978-80-86520-57-5

ANN SNITOW

167 Spring St.
NY, NY 10012
USA

JIRINA ŠIKLOVÁ
Klimentůva 17
Praha 1
0042/2/2327106
CZECHOSLOVAKIA

1990
GENDER
HISTORY

PRVÁ DOPIŠ
ANN SNITOW
, TAK TO ZAČALO

Nezisková organizace Gender Studies slaví neuvěřitelných 30 let existence. Chtěly jsme této příležitosti využít k ohlédnutí a zamyšlení nad tím, co se v průběhu tak dlouhé doby v české společnosti z hlediska genderové perspektivy změnilo, neboť nemalá část impulsů a návrhů vztahujících se k postavení žen a mužů vzešla z tohoto „hnízda“.

Naše publikace je určena především generaci, která už mnohé změny v problematice gender bere jako samozřejmost. Nezažila dobu, v níž se pro oslovení žen i mužů používalo výhradně generické maskulinum, kdy pracovní inzeráty zněly běžně v duchu „hledáme na pozici sekretářky mladou pohlednou ženu“, kdy domácí násilí bylo chápáno jako fenomén u nás neexistující a importovaný ze zahraničí, podobně jako to, že ženy patří do politiky nebo dokonce do vedení podniků a firem. Dokonce i mladé ženy a dívky, které se hlásí k feminismu, vědí o svých nedávných předchůdkyních, jejich názorech, motivacích a činech z doby před dvaceti, třiceti lety velmi málo. Tato kniha by jim měla umožnit nahlédnout nejen do historie jedné neziskovky, ale i do vývoje českého feminismu po roce 1989, uvědomit si, co všechno se podařilo a kam je třeba napnout další síly směrem ke skutečné rovnosti žen a mužů.

Posun v myšlení společnosti se neděje sám o sobě, vždy za ním stojí dlouhodobé a systematické úsilí konkrétních osob. Nebýt osobního nasazení žen, které od 90. let věnovaly tématu gender studies spousty času a sil, byla by česká společnost možná ještě mnohem konzervativnější, než je dnes, a dnešní feministky by neměly na co navázat. Stěžejní část publikace tedy tvoří rozhovory s deseti ženami, které stály u zrodu Gender Studies, nebo později tuto organizaci formovaly. Ptaly jsme se na jejich zázemí, motivaci, profesní i osobnostní vývoj, na to, co jim z činnosti Gender Studies nejvíc utkvělo v paměti, jak hodnotí vývoj české společnosti v otázce genderu, co se podařilo, co méně... Skrze jejich vzpomínky vystupuje obraz jedinečné atmosféry, která Gender Studies vždy obklopovala, přitahovala nespočet ženských osobností, rodila bouřlivé diskuze, hledala nová řešení desítek problémů, z nichž mnohé se stále opakují, jak hořce konstatují zpovídané ženy střední generace.

Trendem počátku 90. let byla do jisté míry snaha o návrat k poměrům za první Československé republiky. Mnozí politici tehdy prohlašovali, že ženy se konečně mohou vrátit tam, kam patří — k rodině, péči o děti a domácnost, protože jejich přirozenou rolí je muže podporovat, být ochránkyní rodinného krbu. Těch, kterých se to týkalo, se nikdo neptal. Ale hned z prvních sociologických šetření vyšlo najevo, že o takový model stojí jen minimální počet českých žen (které už tehdy byly vzdělanější než muži), nehledě na to, že byl a je i z ekonomického hlediska příjmu české rodiny nerealný.

Ačkoliv jsme za železnou oponou nebyly příliš ve styku s myšlenkovými a společenskými proudy na západě, nebylo těžké brzy zjistit, že realita se tam podobně představě modelu rodiny (známé hlavně z amerických seriálů) na hony vzdálila. Neznamenaly jsme většinu diskuzí, které na západě v tomto směru v průběhu minulých desetiletí proběhly, potřebovaly

jsme se v tomto ohledu vzdělat, číst, studovat a diskutovat. V bytě Jiřiny Šiklové se začala scházet skupina žen nejrůznějších humanitních oborů (sociologie, filozofie, psychologie, historie, publicistika, bohemistika, anglistika, právo, knihovnictví ad.) a diskutovat mezi sebou, ale i s ženami, zejména z USA, které k nám v té době přijížděly na kratší i delší pobyty, zvědavé na podobu emancipace u nás. V diskuzích s nimi získávala řada témat a pojmů, které jsme předtím příliš nevnímaly, najednou nové obrysy i významy. Recipročně se ale i ženy ze západu učily od nás.

V listopadu 1991 vzniklo Centrum pro gender studies, rychle se rozrůstala knihovna, z počátku především z darů amerických univerzit. Stejně rychle se rozšiřoval okruh zájemkyň o feminismus a gender studies. Získané informace a vědomosti jsme předávaly dál, formou diskuzních večerů, konferencí, prvních mediálních výstupů, což představovalo i řádný kus odvahy, hlásit se k feminizmu znamenalo často výsměch a pohrdání. Z naší aktivistické přednáškové činnosti časem vykrytalizoval studijní obor (nejprve na Karlově univerzitě, později i na Masarykově univerzitě), vznikaly další neziskové organizace, zabývající se specificky některým z témat spojených s ženami. Důležité bylo síťování s podobnými ženskými organizacemi a centry, zejména v těch zemích, které jako my neměly v období socialismu možnost se něco o feminizmu či feminismech dovědět.

Tato setkání nám umožnila organizace Frauen-Anstiftung a po jejím sloučení s ostatními nadacemi německých Zelených pak Heinrich Böll Stiftung (dále hbs), organizace, která se na víc než deset let stala hlavním partnerem Gender Studies. Jejich finanční podpora umožnila profesionalizaci GS, rozšiřování odborné knihovny, organizování seminářů, přednášek, konferencí, i první publikace. Podpora hbs nebyla zdaleka jen finanční, ale především metodická, učily jsme se diskutovat, argumentovat, veřejně vystupovat, všechny návrhy naší činnosti (i té mezinárodní, společné především se Slovenkami a Polkami) se řešily výsostně na partnerské úrovni. V tomto smyslu má hbs a její pracovnice a pracovníci v Praze nemalou zásluhu na rozvoji genderové problematiky v české společnosti.

Při pořádání archivu GS, které nám zabralo téměř dva roky, jsme narazily na množství dobových materiálů: pozvánek, programů, dopisů, proklamací, návrhů aktivit, zápisů ze schůzek a jednání. Jen dopisy a faxy (v 90. letech se především faxovalo) Jiřiny Šiklové nadační či správní radě nebo zaměstnankyním GS by vydaly na samostatnou publikaci. Psala odevšad, kde se v té době ocitla, předávala informace, poznámkovala, úkolovala — nejen že vařila kafe, jak říká v rozhovoru, ale iniciovala, mentorovala, uměla poděkovat i vynadat.

I když ze zkušenosti z desítek orálně-historických a biografických rozhovorů víme, že ženy na rozdíl od mužů většinou nemají potřebu vyzdvihovat důležitost toho, čemu se věnují, při přípravě publikace jsme si tuto skutečnost uvědomily mnohem silněji. Uvědomme si třeba, kolik žen se účastnilo disentu a jak málo o jejich tehdejší nasazení víme, nepokládaly se totiž za žádné hrdinky. Na nějaké schraňování či archivování svých aktivit ženy ani nemyslí, vždycky jsou nějaké úkoly důležitější a prioritnější, je třeba jít dál. Paměť se pomalu ztrácí, překrytá množstvím dalších událostí a aktivit, a vzpomínky jsou nepřesné, nejen co se týče konkrétních let, kdy se co odehrálo, ale i s ohledem na důležitost té které akce v době jejího vzniku.

Rekonstruovat všechny aktivity, vybavit si jména, jednotlivé události a jejich průběh či návaznost, je po několika desetiletích víc než obtížné. K našemu velkému překvapení i po letité práci tak významné a důležité organizace, jako byla Frauen-Anstiftung (významná nadace pro nastartování genderových a ženských organizací nejen u nás, ale v dalších zemích bývalé východní Evropy), zůstalo jen několik krabic neutříděných dokumentů v archivu německých Zelených.

Jenže pak není na co navázat a každá generace jakoby začínala znovu. Připomeňme na tomto místě přetrženou kontinuitu s českým předválečným ženským hnutím! Proto jsou tolik důležité vzpomínky a názory deseti zpovídaných osobností. A že jich bylo mnohem a mnohem víc ukazuje i malý výčet těch, které v GS dlouho pracovaly nebo s ní spolupracovaly.

Druhou část knihy tvoří chronologický přehled hlavních etap činnosti Gender Studies. Vytvořit ho byl pro nás všechny, které jsme se na jeho sestavení podílely, úkol téměř nesplnitelný vzhledem k množství aktivit. A pro mnohé mladší kolegyně odhalil překvapivé dobové souvislosti. I proto jsme zařadily alespoň malý výběr ze základních dokumentů a archiválií ilustrujících atmosféru 90. let, která byla pro vznik a orientaci Gender Studies klíčová.

I seznam publikací, které v rámci činnosti Gender Studies vznikly, je pouze výběrem těch nejdůležitějších nebo stále ještě dostupných. Stejně tak malý přehled nejdůležitějších osobností, spjatých s Gender Studies, je jen malým „vzorkem“ desítek, možná stovek žen, které byly v průběhu třiceti let s naší organizací v úzkém kontaktu.

Naše publikace o 30 letech Gender Studies je věnována její zakladatelce, Jiřině Šiklové. Práci na knize sledovala, občas přidala nový pohled, poslední část rozhovoru se uskutecnila jen pár dní před jejím úmrtím. Velký dík patří všem ženám, které se na vzniku publikace podílely, ať už poskytnutím rozhovoru nebo vyhledáváním materiálů a jejich řazením do chronologie.

Pavla Frýdlová

Následující rozhovory vedly:

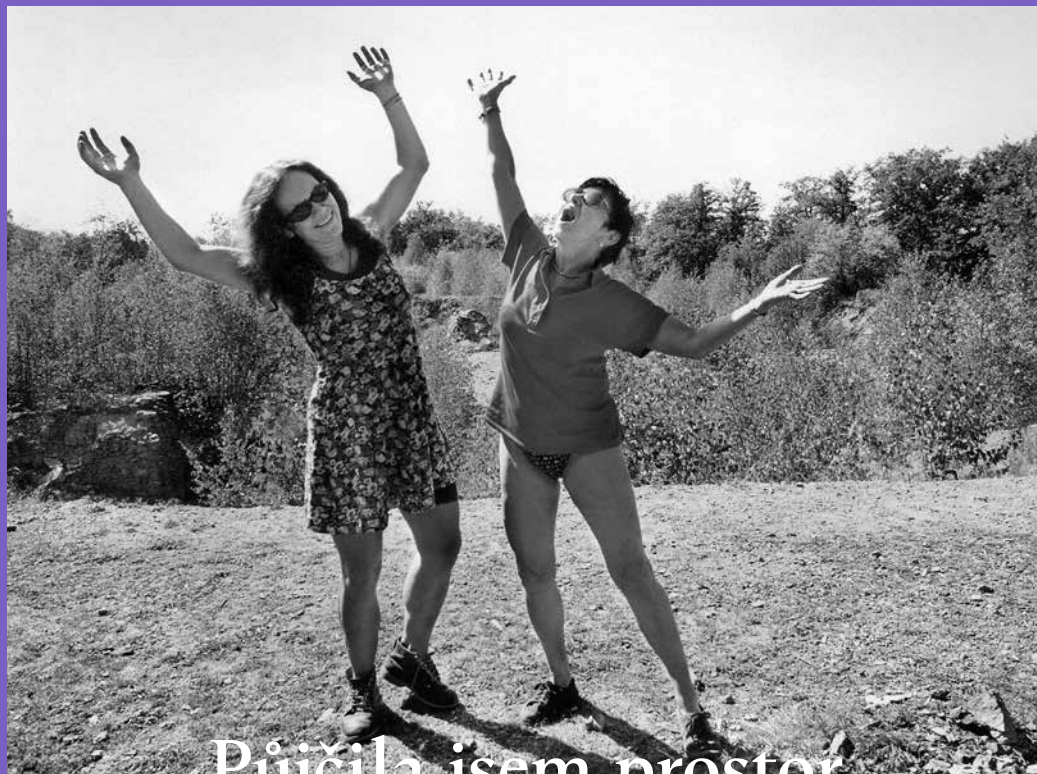
Pavla Frýdlová (Mirka Holubová, Jana Hradilková)

Kateřina Jonášová (Jiřina Šiklová, Marie Čermáková,

Michaela Marksová Tominová, Lenka Simerská)

Marie Mrvová (Jana Hradilková, Lada Wichterlová,

Alena Liškay Králíková, Linda Sokačová, Helena Skálová).

Půjčila jsem prostor
a jen občas jsem jim
do toho kecala.

Jiřino, tys mohla po roce 1989 dělat úplně cokoli, proč ses rozhodla pro gender?

Já jsem po převratu v roce 1989 měla dveře otevřené kamkoli. Byla jsem za ta léta udivená, jaké štosy materiálů jsem poslala ven. Můj největší zážitek je z prosince 1989, kdy jsem se na čáře potkala s Karlem Schwarzenbergem a Vilémem Prečanem, oni k nám ještě nemohli, ale já je šla na hranici pozdravit. A pohraničníci mě zpovídali: „Paní, paní, co se to děje v tý Praze?“ A pak jsem procházela územím nikoho pěšky zase zpátky a jak si tak jdu, tak si říkám — kolik chlapů na mě teď čumí a mají namířené kvěry. Ale už se stmívalo, tak jsem věděla, že i kdyby někomu ruplo v lebce, tak se jen těžko trefí a měla jsem takovou tlustou bundu, že jsem si říkala, že bych to stejně přežila.

To je to tvé pozitivní myšlení... Vzpomínám, jak jsi mi kladla na srdce, že až budu v nějakým průšvihů, abych si představila, že ten průšvih může být ještě horší.

No jasně, a hned se ti uleví.

Ale zpět k tématu. Proč ses po roce 1989 rozhodla tak, jak ses rozhodla, tedy vrátit se na akademickou půdu a zabývat se neziskovým sektorem a oblastí genderu?

Já jsem vlastně nikdy politiku nedělala, nejsem politický typ. Samozřejmě se zajímám, čtu a mám tendenci věci iniciovat. Ale ta představa, že bych se musela nějak ohnout, abych se někomu zalíbila, je nemyslitelná. Myslíš si, že by se Vašek Havel dneska ucházel o to být prezidentem? Vykašlal by se na to. A pak mě pozvali zpátky na fakultu. Byla tam jedna ženská, co mi takhle předávala klíče a říkala: „Vy to tady přece teď převeźmete.“ Ale když jsem viděla, v jakém je katedra personálním stavu, tak jsem se začala věnovat spíš svým nesčetným zahraničním kontaktům.

Takže 89. rok pro tebe znamenal především otevření se světu a návrat na katedru.

Ano, zpočátku především zahraniční kontakty. Přednášet jsem začala až na podzim 1990. Protože jsem se nechtěla vracet k tomu, co jsem

dělala předtím. Dějiny sociologie za první republiky? Emanuel Rádl? J. L. Hromádka? Nic proti tomu, ale já jsem znala tolik současných problémů ze zdravotnictví, kde jsem pracovala, kde jsem se orientovala na statistiku, že mě ta historie připadala nemístná. Už v tom špitále mě začaly zajímat nerovnosti v postavení lékařů a lékařek, protože tam byly velmi viditelné rozdíly, absolutní nedostatek žen ve vedení nemocnic, porodnost, potraty. V oblasti zdravotnictví, které jsem důvěrně znala, zrovna gender aspekt vylézal naprosto okatě. Když jsem se pak vrátila z basy, dali mě na dětské novorozenecké oddělení a tam byl kojeňák, kam se dávaly děti pro adopce. A to byly převážně romské děti. Pan primář vždycky vzal to dítě, obrátil ho na zádička, tam totiž nejlépe poznáš, jakou barvu pleti bude dítě později mít, a říkal: „Černý. Tak to si nikdo neadoptuje.“ Já jsem tedy těch sociálních problémů spojených s genderovou a romskou problematikou měla dost odžito. Měla jsem neustále styk s něčím, čemu se říká empirický výzkum, ale takovej ten nahej, bez omáčky.

Jak jsi tyto své zkušenosti zúročila později na katedře sociologie?

Když jsem viděla, že sociologie je plná mohérových svetřů a že tam sedí děkan Vaněk, řekla jsem si, že založím aplikovanou sociologii neboli social work, kterou u nás dělala už Alice Masaryková.

A vznik Gender Studies tedy jel paralelně. Jaké byly její úplné začátky?

Po převratu tady nikdo nevěděl, co je gender, a když někdo tušil, co je feminismus, tak ho vnímal jako nepřijatelnou ideologii. Byla tu samozřejmě rovnoprávnost žen, to do nás cpaly „kabrhelky“, ale k té jsme všechny měly odpor. Takže o ženskou otázku vůbec zájem nebyl, to bylo fuj. Ale pak se tady objevily Američanky Ann Smitow a Ruth Rosen. Ruth Rosen byla erudovanější, vědkyně, občas tady u mě spala. Ann Snitow byla taková robustnější a zaměřená spíš na tu praktickou stránku. Mám dojem,

že Ruth chtěla z východní Evropy získat informace pro své výzkumy. Ann naopak chtěla především pomoci. A měla k dispozici finance, které mohla investovat. A tak to začalo. Potom se přidalo Německo prostřednictvím Saši Lienau. A všechny tyto ženy se začaly tady u mě v Klimentské scházet — Jana Hradilková, která tehdy sháněla zaměstnání a dokázala to zorganizovat, Hana Havelková, Máša Čermáková, Hana Navarová.

Jak vznikl nápad, že je nutné zakládat genderovou organizaci? Proč se to nedalo dělat pod hlavičkou fakulty?

Za to může Ann Snitow. Ty baby ze západu zjistily, že my jako socialistické ženské jsme vůči emancipaci v úplně jiné pozici než ony. Měly představu, že máme ty možnosti, o které ony bojují. A bylo těžké jim vysvětlit, že v rámci totality je úplně jedno, jestli na dané pozici „drží hubu“ muž nebo žena. Pak jim tedy došlo, že ten socialismus a socialistická emancipace není tak ideální a začaly podporovat vznik organizace se zájmem o postavení žen. A mě to zajímalo.

První podpora tedy přišla od Ann Snitow a Network of East West Women?

Ano. A váže se k tomu krásná historka, kdy já s Ann chceme založit účet pro Gender Studies v ČSOB Na Příkopěch a baba za tou přepážkou to nechápe a pořád se mě ptá, kdo z nás se jmenuje Gendr. Když se tenkrát zakládala neziskovka, museli jste mít nějaký peněžní základ, jako když se zakládá firma. A ten základní kapitál poskytla Ann Snitow. Ale já jsem s Amerikou byla v kontaktu už před rokem 1989. Posílala jsem tam své texty a publikovala jsem tam v létě 1989 stať, jednu z mála pod mým skutečným jménem, která se jmenovala Šedá zóna, Grey zone. Publikovala se všude možně a četli ji na RFE Lída Rakušanová a Milan Schulz. Lidi si říkali, že když se můžu takhle skepticky kriticky vyjadřovat, že jsem asi v exilu, a když pak zjistili, že ne, tak se ptali, jak je to možný, že si asi myslím, že se to brzy otočí.

Takže jsi i v zahraničí měla připravenou půdu.

Ano, byla jsem známá, proto nám dali podporu. Já to vykládám jako takový veselý historky, ale mělo to všechno své důvody a všechno nebylo takhle jednoduché.

Jak bylo vnímáno slovo feminismus kolem roku 1989?

Antonín Liehm vydával ve Francii svůj časopis a v roce 1988 vyšlo číslo věnované postfeminismu. A mně ho sebrali fízlové, co mi sem zrovna přišli. Pamatuju, jak se mě na něj ptali a já jim říkala zcela upřímně: „Já ani nevím, co je feminismus, natož postfeminismus.“ Až přes tu Šedou zónu, rozhovory s lidmi se Západu, knihy, co mi pak po desítkách chodily, jsme se dostaly k založení organizace.

Jaká byla tvoje role ve vznikající organizaci?

Otvírala jsem dveře a vařila kafe. Já jsem žádnou funkci neměla. Půjčila jsem prostor a jen občas jsem jim do toho kecala. A samozřejmě, vystupovala jsem na mezinárodním fóru. Ne že bych měla výbornou angličtinu nebo němčinu, ale přeci jen jsem byla známá. Na Západě věděli, že jsem byla ve spojení se všemi českými disidentskými centry od Škvoreckého přes Tigrida a Schwarzenberga po Kavana. Vycházela mi řada článků v renomovaných časopisech ještě za bolševika pod pseudonymem. Takže když jsem řekla: „Ano, to by se dalo udělat,“ byla to pro ně nějaká záruka. Fungovala jsem jako taková pojistka, že jejich dary, finance, pomoc jako taková nebudou zneužité. Lidi, které zajímala střední Evropa, věděli, že někde v centru Prahy bydlí baba, která je dokáže navigovat dál. Jinak jsem toho kromě kafe moc nedělala.

Myslím, že to trochu zlehčuješ, minimálně ten prostor byl nesmírně důležitý...

Samozřejmě, byl to střed Prahy. A já už jsem tady tentokrát byla sama — děti byly pryč z domu, rozvedená jsem byla dávno. A když tady bylo hodně zle, ve smyslu hodně plno, odjela jsem ke svému tehdejšímu chlapovi na

Žižkov. Nikdy jsem neměla úzkostný pocit, že by se mi tady něco mohlo ztratit. A pokud by se ztratilo, tak bych to stejně nezjistila. Tenkrát měl každý v sobě kus zakladatelství, vůbec se to nebralo, jako že se něčeho vzdávám.

Ale i tak musela mezi vámi být velká důvěra.

To byla. Jana Hradilková byla myslím ráda, že může být u zrodu takové organizace, jako je GS. Mirka Holubová taky. Máša Čermáková to táhla spíše tím vědeckým směrem, ale já jsem řekla: „Ne, žádná vědecká báze, tohle musí být NGO.“ Já jsem na rozdíl od většiny věděla, jakou roli má NGO, díky spojení se zahraničím za ta léta.

Proč zařazení Gender Studies do nestátní sféry bylo pro tebe tak důležité?

To bys chtěla být státní? To bys chtěla být „kabrhelka“? Proč bych to táhla akademickým směrem? Ten nemá vliv. Nikdo to nechte, nikoho to nezajímá. Já jsem byla akademička, věděla jsem, co to obnáší. Navíc jsem na Západě, například na konferenci v Rakousku viděla, že akademičky nebyly schopné mluvit s aktivistkami, jak jimi trochu pohrdaly. A to jsem nechtěla. To byl můj osobní zásadní důvod pro to, aby GS vznikla jako neziskovka. Mám dojem, že nám primárně šlo o to vytvořit dobrou neziskovku, přednášet, přinášet, témata a ty knížky se k tomu pak přidaly.

Můžeš popsat, jak to tady v Klimentské tenkrát vypadalo?

Takové bordel tady byl, všude se válely knížky, holky někde sehnaly peníze na regály, takže v té levé místnosti začal vznikat zárodek knihovny. V pravé místnosti se konzultovalo. Byl tady telefon. Odsud se chodilo telefonovat. Chodily sem desítky knih, ty byly všude, bylo tady pořád plno lidí. Já do toho chodila na fakultu a jednou, když jsem přišla domů, mi nějaká dobrovolnice říká: „Nezlobte se, už je zavřeno.“ A já na to: „Víte, nezlobte se, ale já tady bydlím.“ Tuhle sem přišla Jana Hradilková a říká: „Tady to vypadá, jako když jsem

sem přišla poprvé.“ Tam byly složené stohy knih, tady se sedělo. Tady měla Jana velký černý stůl, který je dnes v GS. U toho měla nějaké židle a vedle v tom pokoji, co jsem teď já, se dojednávaly věci. A tady, kde sedíme, se podávalo kafe. To kafe vždycky někdo přinesl.

Jak se o tom ostrůvku genderu v Klimentské dozvídalý ostatní ženy?

To vůbec netuším. Já jsem určitě leckoho přitáhla. Například Mášu Čermákovou, protože to byla moje posluchačka a mně připadalo důležité, aby se tím začali zabývat lidi na různých úrovních. A byla jsem schopná sehnat i peníze na výzkum.

Už v lednu 1990 mě pozvali do Vídně na nějaké nóbl setkání. Bydlela jsem samozřejmě u Karla Schwarzenberga. A na té recepci, kde byli i zástupci bank a podobně, se podávaly takové zelené lodičky s krevetami, které jsem v životě neviděla. A tak jsem čekala, až to někdo začne jíst, abych viděla, jak se to dělá. To bylo avokádo. Do toho mě tam někdo požádal o výzkum, protože zjistil, že jsem socioložka. A já zvedla telefon a zavolala jsem do Prahy Hartlovi. A tak vznikl STEM.

Tys byla vůbec u vzniku řady projektů, o kterých to dnes jen málokdo tuší.

To byla taková doba. Chodily témata, náměty a stačilo být dost drzá a být na správném místě. Taky jsem si pořád udržovala svobodu a schopnost být tam, kde být chci. Ale devadesátá léta obecně — to byl otevřený prostor.

Jakým způsobem se věhlas Gender Studies rozšiřoval?

Strašně rychle. Feministické organizace tady neexistovaly. Slovo feminismus se nesmělo používat, to byl západní pojem, ženské organizace trochu smrděly. Takže jsme díky názvu Gender Studies otevřely něco zajímavého, co ale to všechno vyjmenované obsahovalo. Po Američkách sem začaly jezdit Němky. Francouzky by se se mnou nedomluvíly, Angličanky nás přijely tak trochu očumovat. Ale nejlepší byly

Němky. Rozuměly nám, a tak nějak přirozeně, a díky Saše Lienau z toho vykristalizovala dlouhodobá podpora ze strany německé nadace Frauen-Anstiftung.

Vzpomeneš si na moment, kdy Gender Studies narostla tak, že už se do Klimentské nevešla?

Nejdříve se našlo další místo tady ve dvoře vedle garáže, takový domek s bytem. Tam bydlela paní Vildová, která byla v domově důchodců a než zemřela, GS za ni platilo nájem. Jednu dobu tam sídlil Promluv. To bylo také živelné období, protože některé holky byly tady nahoře a řvaly na ty, co byly dole na dvoře. Začalo to dělat trochu problémy v domě. Jeden soused si stěžoval, že se křičí z balkonu, že se kouří na dvoře a tak. Holky se tu chovaly tak trochu jako doma a kopaly vajgly do kanálu. Pak se další pracoviště udělalo v sušárně. Takže GS seděla tady v bytě, v sušárně a v bytě po paní Vildové.

Pak se Gender Studies stěhovala do Legerovy ulice. Jak jsi prožívala, když se ti to tady najednou tak vyprázdnilo?

Já to nijak neprožívala. Ani jsem je nevyhazovala. Prostě to byl organický vývoj. Potřebujete větší prostor? Jasně. Řada z nich má určitě od tohohle baráku ještě klíče. Léta letoucí bylo oficiální sídlo GS tady u mě. I když holky seděly jinde, často se tady scházely. Ale samozřejmě ta organizace dostávala jiný ráz — začaly se tam objevovat ženy, které chtěly řád a od tehdy do tehdy. A začalo se to diferencovat.

Co Gender Studies pro tebe tehdy znamenala?

Otevřený prostor. Máte to tu k dispozici, a prosím, splachujte.

Jana Hradilková ve své vzpomínce na vznik GS píše, že jsi gender zvedla jako provokující téma pro společenský dialog.

Pochopitelně, to je pro mě zásadní — provokovat k dialogu. Ale bylo to i politické téma. Nemohla jsem to nechat těm „kabrhlkám“. I když já jsem přes ně před rokem 1989

částečně živila rodinu, protože jsem psala do Vlasty, do Křižovatek. Tam byla Eva Králová, manželka Oldřicha Krále, který byl taky vyhozen z fakulty a byl to nás nejlepší sinolog. A ona mi dohazovala témata a já je psala pod různými jmény — Matulová, Heroldová, Fišerová.

Ještě bych se ráda zeptala, jak ženy fungovaly v disentu, jak se tam projevovало genderové téma?

Chlapi potřebovali být vidět. A ženský byly schopný dělat to, co chlapi nechtěli. Držely prostor, zajišťovaly základní věci. Takový příklad — oni jsou oba dva už po smrti — Věnek Šilhán a Libuše Šilhánová. Já jsem se samozřejmě nemohla stýkat s Věnkem, on byl moc na očích, takže za mnou chodila Libuše a pronášela dizidopisy ona. Mám k tomu krásnou historku, kdy mi Šilhán přes Libuši poslal bažanta se slovy: „Pověš si ho někam a nech ho pěkně uležet.“ A já pochopila, že je dobré ty dizidopisy dávat tomu bažantovi takhle pod křídlo, protože tam fyzly nenapadlo hledat. A po převratu mi Vilém Prečan povídá: „Jiřino, ty dopisy, co jsi nám posílala, někdy tak strašně smrděly.“ To byly ty ženské figle.

A mužská potřeba vystrkovat sebe sama do popředí se po roce 1989 ještě posílila. Dodnes se to nemedializuje, nemluví se o tom, ale ženy byly schopné vidět věci v souvislostech, prakticky a byly schopné držet jazyk za zuby a nevytrubovat do světa, že jsou statečné disidentky. Což bylo dáno samozřejmě tím, že chtěly chránit rodinu. Jediný z těchto kruhů, kdo dokázal držet ústa, byl Ludvík Vaculík, ale jen proto, že byl neustále sledovaný.

Konzultovali s tebou tví přátelé, kteří po roce 1989 získali politické posty, určitá témata?

Možná ano, ale konkrétně se mi nic nevybavuje. Spíš si sem ke mně chodili pro obleky, protože mně kromě knih zahraniční přátelé a návštěvy přiváželi i obleky. No a pak jsem tu a tam viděla ty obleky v parlamentu. Protože disidenti žádné obleky neměli. Pro jeden oblek si sem přišel i Vašek Havel. Ale

podporovali nás — nejvíce a i finančně asi Karel Schwarzenberg a Pavel Tigrid.

Zpět ke Klimentské. Zdá se mi bytostně feministické, že jsi takhle otevřela svůj byt, své soukromí a poskytla ho veřejné práci.

Nezapomeň, že já jsem v té době měla už děti z domu, rozvedená jsem byla dávno, zbyla tady jen babička, moje maminka. Takže to přišlo tak nějak přirozeně.

Stejně jako tvůj zásadní požadavek všechno evidovat?

Viš, kolik sem chodilo knih, dopisů, časopisů? To se muselo evidovat. Často jsem s tím Janu Hradilkovou otravovala.

Ty jsi Gender Studies poskytovala i jiný prostor — svou chalupu v Jelenově.

Tam se odehrálo pár výjezdních zasedání, holky se potřebovaly sejít, dát se dohromady, naplánovat jak a co dál. To bylo důležité. No a prachy na hotel nebyly. A já jsem nabídla naši chalupu. Kde všechny spaly už si nepamatuji. Když bylo teplo i pod stromy. Byla to taková živelná setkání. Vždycky to byly prodloužené víkendy, chodilo se na výlety, řešila se témata, další směřování. Ale já jsem se o program nestarala, vždycky jsem jen tak přisedla.

Tomu nevěřím...

Asi ti to připadá zvláštní, ale já buď něco organizuju, anebo jsem tam jako ten Gastgeber. A to pak držím hubu, nebo se o to aspoň pokouším. Já jsem taková celoživotní hostitelka GS.

Jakou roli v tvém genderovém vývoji hrály diskuze s Janou Hradilkovou?

Velikou. Jana mě uzemňovala. Ona byla a je velice vzdělaná, ale kladla mi takové otázky, že jsem si vždycky řekla, že to takto nejde. Ona vytvořila diskuzní večery, z nichž posléze vyrostly Úterky s gender. Ale uvědom si, že jsme byly pořád v Klimentský, to všechno se odehrávalo od toho velkého černého stolu. A neustále se tu střídaly ty západní feministky.

Jak jsi je vnímala?

Připadalo mi, že jsou trochu jako misionáři, kteří říkají: „Tohle je lžíce.“ Trochu mě štvaly. Ony měly představu, že naše ženy jsou buď papalášky, nebo zoufale ukřivděné chudinky. A to bylo vše. Třeba když se začalo mluvit o potratech, ony vůbec nevěděly, že tady existují, domnívaly se, že na potrat můžete jen na příkaz ÚV KSČ. Gender a feminismus se začal na Západě soustředit na rovnost, na vyrovnání se chlapům. Pořád tam byl ten horizont, že být ženou je být druhá. Jenže já jsem vyrůstala za protektorátu a věděla jsem, že my jsme nechtěli být jako Němci, my jsme chtěli být jiní. A o to nám šlo, o práci s tou jinakostí, aniž se musím někomu vyrovnávat. A toto, řekněme vlastnictví, nebo jiné sebezpětí, se potom v mém případě transformovalo i do pojetí genderu. Nám s Janou šlo o to, aby gender byl svobodný prostor, aby to nebyl uzavřený systém. Dobrodružství zkoumání identity na základě zkoumání jinakosti a ne rovnosti.

Jak bys tedy definovala téma českých žen po roce 1989?

České ženy byly emancipované v úplně jiných dimenzích než ty zápaďáčky. Tady byl velký odpor k politice a ideologizaci, že se to nedalo propojit. Neustále jsme musely vysvětlovat, že nám jde o něco jiného.

Proto tedy i název Gender Studies?

Ano. Proto ne feminismus. Byl to neutrální pojem. Navíc gender je slovo pocházející z řečtiny, ostatně všichni jsme vyšli z řečtiny a z řecké vzdělanosti. A bylo to také něco úplně nového, a to jsme potřebovaly. Od nás ten pojem poté přejala Polky. Na rozdíl od Slovenek, ty mnohem více používaly slovo žena, ženský. Ale tam hrála roli jejich národní emancipace. My jsme si klidně mohly dovolit převzít mezinárodní pojem.

Co bylo genderovým tématem českých mužů po roce 1989?

Myslím, že to byla antikoncepce, která muže před převratem nezajímala. To byla ženská věc.

Já jsem jim kolikrát říkala: „Já už jsem, pánové, dosti stará, já už si to můžu dovolit, ale víte, antikoncepce vychází z té koncepce, a to je ve vašich rukách, nebo spíš níže. I to je koncepce. A pokud to necháváte v rukou žen, aby o té vaší koncepci rozhodovaly, pak se vzdáváte celé jedné důležité roviny.“

Co se povedlo v rámci Gender Studies?

Že to každý už považuje za normalitu. To se ovšem podařilo takovými drobnými krůčky, připomenutím tohohle, tamtoho, díky tomu, že jsme to téma dostávaly všude, kam se dalo. To není ideologie, promiň, to bych ti nedala zápočet, to je rozdíl mezi ideou a ideologií. Dostaly jsme ideu genderu do povědomí ani ne za třicet let. Kdo by se dnes odvážil říct, že by se genderová kritéria neměla brát vážně? A to je, dalo by se říci, zvnitřněná idea.

A není to ale přesně to, co ji činí méně viditelnou?

Ano, to je přesně tak, ale budeš ty se někde představovat: „Já jsem Češka“? To tě vůbec nenapadne, a to se přesně děje s genderem. Je to tak zvnitřněné, že to nebudeš zdůrazňovat. Jako dítě jsem vnímala rozdíl Češi — Němci velice výrazně. V té době každý věděl, kdo je Čech a kdo je Němec, kdo je dobrý Němec. Dnes už toto nerozlišujeme, zkus se někoho zeptat na jeho původ. Já jsem to tak před šesti lety zkoušela a ptala jsem se lidí: „Myslíte si, že jste árijského původu?“ A oni mi odpovídali různě, že mají polskou nebo židovskou krev a podobně. Používali úplně jiné kategorie, mluvili o národnosti, místo aby mluvili o rase, vůbec nic jim to neříkalo, přitom za nacistů to byla otázka života a smrti.

Rozumím, kam tím směřuješ, ale neztrácíš se tím zvnitřněním něco podstatného ze společenského diskurzu? Teď tedy myslím hlavně na gender.

Samozřejmě — ztrácí se za prvé diferenciace, hierarchie společnosti, a tím se ztrácejí kritéria. K tomu mám příběh, který se odehrával v tomhle bytě, já vždycky říkám, že jsme tady od té doby možná vyměnili jenom

koberce. Tenkrát tady za bolševika někdo dělal interview s Karlem Schwarzenbergem, který sem mohl jezdit a věděl, za kým může jít. To bylo po roce 1977. Ta baba se ptala: „A jak vám mám říkat? Pane Schwarzenbergu, nebo pane doktore?“ A Karel na to: „Doktore určitě ne, já jsem nedostudoval. Já jsem napůl foť.“ „Mám vám tedy říkat hrabě?“ „Víte co, řekněte mi Schwarzenbergu.“ Protože měl vnitřní problém s tou končící schopností hierarchie. A u genderu je to stejné. A můžeš se toho bát, a nebo to můžeš naopak vítat.

Vraťme se k feminismu. Jak si myslíš, že pojem feminizmu v tom celém poli 90. let u nás pracoval?

Podle mě feminizmus tomu celému vývoji ublížil, protože se sem dostával jako ideologie a spousta lidí není schopna rozlišit ideu a ideologii. To je myslím velice podstatné, tak jako spousta lidí není schopná rozlišit marxismus, komunismus a socialismus. A totéž máš s genderem. Když se někdo ptá na feminizmus, tak říkám — a jaký myslíte feminizmus? „No, feminizmus, paní doktorko,“ a já na to: „No ale víte, feminizmů je hodně.“ Lidé toto nerozlišují. Pak ještě něco jiného je emancipace. Ta může být zase na jakékoli úrovni. My mluvíme o emancipaci na základě aspektu gender. To jsou všechno nesmírně podstatné věci, které vlastně tu společenskou debatu úplně zastaví, znemožní. Protože každý mluví na své úrovni porozumění a diferenciace.

Dobře, ale zase na druhou stranu na většině univerzit se gender vyučuje, vy samy jste ho učily... alespoň studentské povědomí o těch základních pojmech by mělo být.

Holka, já ti nevím. Nezapomeň, že já jsem to přednášela v devadesátých letech, od té doby se toho hodně změnilo, je potřeba neustále vysvětlovat, co je to gender. Pak je třeba rozlišovat gender a problémy postavení minorit obecně, nejen z hlediska množství. A pak se můžeme bavit o genderových tématech.

Jak by se mělo tedy o genderu mluvit?

Pozitivně. Pokud se bude pořád říkat, že se nic neudělalo, že jsou tu nedostatky, tak lidi nabydou dojmu, že se s tím stejně nedá nic dělat. Zdůrazňujte, co se udělalo, a že se toho udělalo obrovsky moc. Když si neuvědomujete, co jste zvládly, je to chyba.

Jak vzpomínáš na památnou cestu vlakem do Pekingu?

Já jsem se stala Ženou Evropy a jela jsem do Pekingu na tu velkou světovou ženskou konferenci. A jela jsem tam vlakem a uvědomila jsem si tou cestou, že to musíme dělat úplně jinak, že ta naše evropská perspektiva je malinká. Viděla jsem ty bílý ženský, které se pohrdavě dívaly na ty barevné. Já jsem si v tom vlaku sedala k různým ženám a mluvila s nimi, protože jsem zvědavá a mluvila jsem rusky. Viděla jsem, jak se ty ženský mezi sebou diferencují, jak se třeba Rusky povyšují nad jiné národnosti bývalého Sovětského svazu. Najednou si člověk uvědomil, jak ty gender problémy přecházejí do nacionálních a sociálních problémů. Proto v tom vlaku vznikla myšlenka Paměti žen. Protože jsem viděla, že tu není žádný jednotný ženský proud. A zase je třeba vrátit se k Marxovi. Pokud lidem nesaturuješ sociální potřeby, můžeš zapomenout na nějaký další stupeň. Proto vždycky říkám, když se mě někdo ptá, proč vznikla GS tady v Klimentské. Protože tady byl splachovací hajzl a teplá a studená voda, pak už byl jenom Karlín. Je to fór, ale myslím, že to vystihuje. A taky to vysvětluje to, proč se to tak složitě vyvíjelo a dostávalo těžko třeba na Moravu.

A mělas stejný pocit nesouladu i v tom postsocialistickém bloku?

Vzpomínám si na setkání v Záhřebu, kde se všechny ženský tvářily, že jsme si rovné, a já jsem to tak brala, všechny jsme mluvily blbě anglicky a bylo to báječné. Ale najednou vystoupily ženy, které byly za jugoslávské války znásilňované a ženy z té druhé národnosti se chytly za ruce a začaly doslova výt, aby

přehlušily možnost těch prvních se vyjádřit. Dodneška si to pamatuju. Tak jsem si říkala: „Teda, holky, vy chcete mluvit o feminizmu jako o ideologii, která je nad národností, když toto nejste schopny překousnout?“ To bylo tvrdé. Tak jsem si opět uvědomila, že ta sociální témata jsou mnohem významnější než ta genderová, která jsou spíš polevou na dortu. A pak si vzpomínám na konferenci v Bělehradu. Tam byla cítit revoluce v ovzduší. Ten politický průšvih bylo vidět i na tom, jak se chovali číšníci. A ještě snad tu noc opravdu došlo k převratu a část obyvatel začala utíkat. Ale v podstatě nebylo kam, protože všechna letiště byla zablokovaná a jediné, které z Bělehradu přijímalo letadla, byla Praha. Takže jsme doletěly do Prahy a s námi 18 žen z Bělehradu, které spaly v tomto bytě, protože jsme přiletěly v noci a ony neměly kam jít. A já je budila na další spoje, které jim letěly dál do Ameriky nebo po Evropě. I to bylo součástí té atmosféry a já jsem byla ráda, že jsem mohla pomoci.

Co by sis přála pro současnou Gender Studies?

Já bych si přála, aby to dělali lidé, kteří by chtěli vedle knihovny, té kulturní roviny propagovat i tu ideu. Ale ne jako přibližlou ideologii feminizmu, ale jako něco, co je už zvnitřněné. Tady je zvnitřněná sociální rovnost. Už nikoho nenapadne se někoho ptát, jaký je jeho třídní původ. Tady došlo k zásadnímu posunu. A v oblasti genderu by také mělo dojít k posunu, že tě ani nenapadne se někoho ptát, jestli je muž nebo žena. Natolik to bude nezájímavé, že ti odpoví jiným způsobem — že je umělec, socioložka. A ono se to už děje. Ale zatím se to nepropisuje do oblasti rozhodování, do politiky.

A důvod je podle tebe jaký?

Neprojevuje se to proto, že to lidé mají spojené s feminismem, ale negativně. Jako s ideologií. Žádná baba, která jde do politiky, o sobě nikdy neřekne, že je feministka. Ona nebude vědět, o co jde, ale bude cítit, že je třeba se od toho distancovat. Je to tak pokřivené, že jí to

k ničemu nepomůže. Já občas chodím do televize, a když čekáme na přenos, tak někdy těm političkám takovou otázku položím. Jste feministka? A zjišťuju, že ony to nereflktují, že to pro ně nehraje roli. Gender by tedy podle mého měl znovu definovat svou ideu, nebo ji více propagovat, být jí vědom.

A v jakém smyslu?

Abys reflektovala rozdíl, ale nepovažovala za důležité ho zobecňovat, nebo vůbec zmiňovat. Aby rozlišovací schopnost mezi lidmi byla jemnější. Abych se mohla představit: „Já jsem Jiřina Šiklová z Klimentské a ve svém životě jsem dělala mnoho věcí.“

Jiřino, jsi feministka?

Ty, to je těžké. To je ideologie. Jsem stoupenkyní gender studies a rovnosti mužů a žen jako lidí. A samozřejmě, feminismus je pro mě ta omáčka nahoře. Ideologie je totiž to, co navenek zdůrazňuje ideu. A někdy se v tom ta idea může ztratit. A toho se nechci dopustit. Já tohle dělám často politikům. Jsem potvora a je ve mně ten kantorský princip, takže se jich v té televizi ptám: „A za co tu jste?“ A on nebo ona mi řekne jméno strany. A já se ptám dál: „No, ale za co jste tu vnitřně?“ A on zase jmenuje stranu. Já na to: „A jste spíše levice nebo pravice?“ A on se z toho vykroutí, že se to tak nedá říct. Což je blbost.

V nás, co jsme vyrostli v 90. letech, se snoubí popření té staré ideologie a touha po nějaké nové.

Touha po devadesátých letech a po době před revolucí je touha po tom mít zjednodušený život a nemuset se rozhodovat na každém rohu. Buď jsi někam patřila, nebo nepatřila, buď ti dali po hubě, nebo ne, nebo jsi popírala, co jsi byla, ale pořád jsi někam patřila. Pořád tam bylo něco vyššího, co přesahovalo individuum. Ale teď by tady lidé měli stát v podstatě sami za sebe. To je to, na co já se ptám. Kam patříš? Jaký je tvůj původ? Jaká je sociální skupina, s níž se identifikuješ? To jsou otázky, které ti vykoledují představu o sobě samé. Dřív lidé

říkali — já jsem katolík, já jsem reformovaný katolík, já jsem sice věřící, ale nejsem katolík. A pak to pokračuje dál a lidé začnou říkat, že jsou ateisté. Což je ale nesmysl, protože to není pokračování té logické linky. Lidé jsou zmatení.

Co to znamená? Že jsme náchylnější k ideologiím?

Já kdybych chtěla, tak jsem schopna s lidmi na tom Václaváku otočit na tu nebo onu stranu. A to je problém. Protože lidé obecně nemají názor, takže ten, kdo ho má a ještě k tomu může mluvit do mikrofону, srozumitelně, s vědomím, ke komu mluví, si lidi získá. Přesune je k tomu svému názoru. Protože schopnost mít názor tady nikdo nekultivuje. Být jenom proti je stejná hovadina jako být jenom pro. To je velkánské nebezpečí současné Evropy. Navíc ještě Evropani hledají ideologii jinde, než je jejich vlast. Já jsem na Západě byla důležitá v tom, že jsem zpochybnila jak tu naši socialistickou cestu, tak tu jejich kapitalistickou cestu. A oni se mě ptali — jakou byste si vybrala vy. A já říkala: „Já už jsem stará a už jsem si obojí prožila. Já bych se otáčela spíše tím směrem, který vy nazýváte levice, ale pozor, já jsem prožila i to, co to znamená extrémní levice a tady u vás vidím, co to znamená extrémní pravice.“ Já už se můžu rozhodovat, ale lidé, co nepoznali ani to, ani to, budou vždycky ozářeni světlem ideologie víc.

Jak to ale udělat, aby lidé poslouchali?

Musíš dlouze vyprávět příběhy, přes životní příběhy by mohli doopravdy pochopit toho druhého.

Jiřino, nemyslíš si, že bys mohla něco zménit, pokud bys reagovala na tolikrát řečenou výzvu a kandidovala na prezidentku?

To už tady bylo tolikrát. Asi před 5 lety tady za mnou byli nějací lidé a říkali: „My bychom vám dělali kampaň, vy už to entrée máte hotový, vy byste byla levná.“ A já říkám: „Kolik bych stála?“ A oni: „Takových 30—40 milionů, ale to byste vy neplatila.“ Byl to jasný kšeft.

Tak jsme dopili kafe a šli jsme od toho. To víš, že bych se jim hodila. Já bych byla Čaputová jako víno. Na známce by mi to slušelo. Dělám si legraci. Ale já bych to sama sobě nemohla udělat. Já prostě po tomto nikdy netoužila.

Ale politika tě lákala, kandidovala jsi za Zelené do Evropského parlamentu...

A mohla jsem být zvolená. Volala mi dokonce moje dcera a říkala: „Mami, oni tě snad zvolí.“ A já říkala: „Neboj, já jim případně řeknu, že už jsem na to stará.“ A ona: „No, ale kdyby náhodou, prosím tě, kup si nový kalhoty.“ Ne, ale vážně, já jsem objížděla Chebsko a Hradec. Víš, proč jsem měla úspěch? Protože jsem se vždycky zajímala o místní problémy. Musíš prostě vědět, ke komu mluvíš. Musíš si s těmi lidmi trochu hrát, navádět je, zapojovat. Svým způsobem mě to baví, jako kdybych mluvila o karetní hře. Baví mě manipulovat lidmi, oslovovat je a prosazovat a reprodukovat svůj názor tak, aby byl úspěšnej. Mě si získat pro volby je terno. Už jsem stará, ale i dnes bych toho zvládla dost. Ale není tu moc lidí, které bych chtěla podporovat. Až jednou umřu, svatý Petr mi řekne: Šiklová, ty sem do nebe nepůjdeš, ty jsi učila Zemana. Já řeknu, svatý Petře, já taky učila Halíka. A Petr mě pošle do očiště. Takže já Tomášovi vždycky říkám: „Tomáši, jestli se budeš chovat tak, že se ani do toho očiště nedostanu, tak si mě nepřej...“

Kde vidíš budoucnost Gender Studies?

První myšlenka, která byla zajímavá, tedy myšlenka rovnosti, už je za námi. Teď jde o další stádium. A to by se nemělo zvorat. Stejně jako to zvorat proletariát, který si do svého čela zvolil lidi, kteří měli v sobě tolik osobních ambicí, že vlastně místo prosazení té myšlenky prosazovali sebe sama. Tím ta myšlenka šla do háje. A tohle hrozí každé ideji, každé ideologii a hrozí to samozřejmě i genderu. Aby byly schopny pochválit to, co se povedlo. Zvýraznit to, kde se nacházíme. GS by dosáhla svého cíle ve chvíli, kdyby se zrušila v tomto směru stejně, jako sebe samu zrušila nepřímá dělnická třída.

Ale musíš sama uznat, že je tam ještě spousta zábay.

Samozřejmě. Ještě nejsme tak daleko. My se nacházíme — pokud budu pokračovat v té paralele s dělnictvem, tak v roce 1934. To nás čekají věci! Ale lidé — a ženy hlavně — se zároveň mohou profilovat tak, aby pomohli věci.

Ale jak to udělat?

Vsugerovat ženám, co se zajímají o politiku, chtějí do politiky, že je tady řada problémů, které by se mohly řešit a že to není jenom rovnost platů. Za stejnou práci rekreaci... Ale že tu existuje řada problémů, které jsou jemnější. To je vrstvička subkultury, kterou se můžeš lehce profilovat. Aby si byla vědoma programu, který přijala a aby byla schopna tento program transformovat, specifikovat skrze gender. Stejně jako je schopna tutéž tematiku přednášet ve velkoměstě, malém městě a na vesnici. Ono je to těžké, protože ze sociologického hlediska se i rozdíl město—venkov snižuje, původní stratifikace už neplatí. Já nevím, jaká bude nová stratifikace, ale kdyby tady někdo byl schopen tu stratifikaci najít a určit, tak bych tam narážila otázku genderu. Ale opravdu genderu, ne muže a ženy.

Jak bys popsala svůj dlouhodobý vztah k Gender Studies?

Mám radost, že to funguje, zatímco v řadě zemí na světě to šlo do kopru. Nefunguje to nuceně a holky si to dělají po svém.

Jak se ti vede teď, v době covidové?

Já jsem taková chůdinka, všichni kolem mě jsou nemocní, a já jsem zdravá. To už bylo v mém dětství, spolužáci stonali a já nic. Maminka říkala: „Jiřinko, já jsem ráda, že jsi zdravá, můžeš si vybrat nemocenskou.“ Není to krásný?

Klimentská se stala jakousi
křižovatkou, otevřeným
prostorem s puncem
disentu, kde se tvořilo
něco nového.

Jano, můžeš zavzpomínat na 90. léta
a začátek Gender Studies, co ti z tehdejších
událostí dnes připadá nejzásadnější?

Nejzásadnější byl ohromující duch 90. let — naprosto opojná příležitost konat svobodně a skoro až ultimativní výzva k činům. Možnost položit si otázku, kdo jsem a co z toho plyne. Možnost zkoumat svět ve vztazích skrze život kolem sebe, nejen z pokoutní četby literatury. Všechno mi připadalo obnažené, nezažalené, viditelné. Byly v tom ohromné zdroje energie, násobené kolektivním prožitkem hltání svobody. Měla jsem tři malé děti, nejmladšímu Vávrovi byly tři roky. A já se vracela po mateřské dovolené do Klementina do knihovny anglické literatury, nabitá tím vším, ale tam se vůbec nic nehnulo, to bylo prostředí monolitní. Když jsem k Vávrovi nesehnala hlídání, nemohla jsem si ho tam brát.

Zároveň jsem byla zapojená do různých velmi energických činností jako hnutí Pražských matek, založené ještě před převratem. A samozřejmě do aktivit Občanského fóra u nás ve Zbuzanech, respektive na Praze—Západ, a potažmo jsem byla kooptovaná do místního zastupitelstva. Zároveň jsem dál studovala bohemistiku, se kterou jsem začala v roce 1988 na Podzemní univerzitě a která byla někdy koncem roku 90 převedena na Filozofickou fakultu. Takže už tenkrát jsem to měla rozehrané na více frontách a všechno dění, jehož jsem byla součástí, mne plnilo nadšením.

A pak jsem se dověděla, že Jiřina Šiklová má spoustu literatury a že je to třeba zorganizovat. Zastříhala jsem ušima, protože to znamenalo možnost vybudovat knihovnu od nuly. Jiřina pro mě byla pojem z disentu, ale nikdy jsem se s ní nesetkala. Tak jsem jí napsala, že bych o tu práci měla zájem a že mi o tom řekla Mirka Holubová, která v červnu byla v Dubrovniku na konferenci žen Východu a Západu. Hned mi odpověděla, že je to vůbec nejlepší doporučení, ať přijdu.

Kdy jsi u Jiřiny byla poprvé?

K tomu došlo myslím někdy v srpnu 1991. Když jsem tam dorazila, hned se na mě osopila, že jsem ji podvedla, protože Mirka Holubová mě vůbec nezná. Nakonec jsme se domluvily, že jde o shodu jmen, její přítelkyně byla spisovatelka Miloslava Holubová a moje přítelkyně (a má učitelka angličtiny na střední škole) se jmenuje Miroslava Holubová. Pak proběhla tzv. zasvěcovací fáze. Ve všech skříních a na policích byly stohy papírů a Jiřina stále používala své zaklínadlo: to všechno je třeba evidovat. Na posteli měla rozloženou ohromnou černou knihu, linkovanou, se sloupečky, vypadala jako starobylá účetní kniha, a do té si zapisovala každý telefonát, každou návštěvu, každé jednání, každý dopis. Jméno, datum a předmět jednání. Nevím, co se s tou černou knihou stalo, zmizela s příchodem faxu, vedle něj pak ležely staré diáře a do těch se zapisovaly faxy, telefonáty a návštěvy. Ale diáře už neměly ty kolonky jako původní kniha, která na mě působila velice systematicky. Po mně to takhle nechtěla, jen mi tehdy ukazovala, co znamená všechno evidovat. No a v rohu místnosti s okny do Klimentské stálo cosi zahalené orientálním ubrusem, co vypadalo jako oltář; to byl první počítač, se kterým jsem přišla do styku, a který čekal, až ho zapnu, protože dosud se ho ještě nikdo nedotknul.

Pro mne to byl zázrak, protože jsem v podstatě dostala práci snů. Vstoupila jsem do něčeho, co bylo na samém začátku. Měla jsem šéfovou, která mi naprosto důvěřovala, zasypávala mne instrukcemi a očekávala ode mne samostatnou tvůrčí iniciativu. Jiřina na rozjezd podniku dostala od Ann Snitow první peníze, a od začátku se počítalo s tím, že za svou práci dostanu zaplacenou. Na začátku to bylo 50, posléze 100 dolarů měsíčně. V tomto byl přístup Američanek absolutně seriózní a důvěra z jejich strany byla pro mne ohromující. Já bych si to jinak nemohla dovolit, protože jsem kvůli tomu odešla z univerzitní knihovny a doma bych to neobhájila.

Jaká byla tehdy náplň tvojí práce?

O feminismu jsem tenkrát nevěděla skoro nic a o genderu už vůbec, to byl pro mne zcela nový výraz. Než jsem začala pravidelně docházet do Klimentské, často jsme si s Jiřinou telefonovaly, a když mi to slovo říkala, myslela jsem si, že je to poangličtěné slovo agenda. A bylo mi trapné se zeptat, ona ty instrukce vždycky rychle chrlila a já se jí ještě trochu bála. Slovo gender jsem rozklíčovala až později. I když můj primární zájem bylo vybudovat knihovnu, téma genderu mne postupně začalo zajímat jako něco, čím se tu dosud nikdo nezabýval, co ve mně osobně začalo rezonovat a co jsem cítila jako sdílené tabu. Začalo mne zajímat, jak soukromá sféra ovlivňuje veřejnou, a cítila jsem, že by se mohlo jednat o klíčový obor, který míří přímo k jádru pudla. Najednou jsem si vybavila atmosféru u nás v rodině, kdy jsem dlouhodobě cítila mezi rodiči velké napětí, do kterého se promítalo i to, co se dělo ve společnosti. Oni spolu a vůči sobě vytvářeli často nesnesitelně nesvobodné, dusné prostředí, jako kdyby si navzájem stále bránili v tom být sami sebou. A teď, když jsem postupně odkrývala obsah pojmu gender, vyvstávaly přede mnou tyto vzpomínky jako stále záhadná situace. A říkala jsem si, že gender musí být o bipolaritě vztahu a o tom, jak se v tom vztahu odehrává mužství a ženství a jak probíhá koexistence mužů a žen ve vztahu k té které společenské situaci.

Tak jsme se s Jiřinou tak otukávaly, ona mi posílala poštou domů balíky dopisů, na které jsem měla odpovídat, vždycky tam tím svým nezaměnitelným rukopisem rychle naškrábala, co mám sdělit a já to pak stylizovala a psala anglicky. Klíčové instrukce byly „Evidujte“, „Dělejte z toho přehledy“ a „Oslovujte“. Pochopila jsem, že chce vybudovat nový studijní obor a být v Klimentské se má transformovat do něčeho, co opatřila magickým soulovím Curriculum centrum. V této fázi jsem se tedy stala plně nasazenou rozvědčicí. Myšlenka vytvořit studijní obor gender studies, kterou už v předchozím roce konzultovala

s profesorkou Ruth Rosen z univerzity v Berkeley, dostala postupně plnou podporu čerstvě vzniklého spolku Network of East—West Women a dále byla rozvíjena především díky komunikaci s pro nás klíčovou Ann Snittow. Idea knihovny a zdrojového centra logicky následovala, ostatně do regálů budoucí knihovny už nějaký základní fond ze Západu doputoval od Jiřininych přítelkyň a kolegyně ze zahraničí. A skutečnost, že obor už na Západě žije, byla pro nás velmi inspirující v tom smyslu, že jsme zamýšlely do již existující formy nalít náš obsah, probudit k tomu domácí poptávku a uvést tuto novou optiku vnímání společenských jevů. Od září 1991 jsem začala do Klimentské chodit dvakrát v týdnu, v pondělí a ve čtvrtek. Vždycky jsem přijela ráno a byla jsem tam až do noci, měla jsem vyjednané hlídání dětí, občas jsem tam ty děti i brala, hlavně Vavřince. Tehdy jsem navíc ještě večerně studovala na FF UK bohemistiku a po nocích se drtila na zkoušky, např. ze staroslověnštiny. A ve Zbuzanech jsem jako zastupitelka měla na starosti sociální věci, brala jsem místní děti na výpravy, učila je na kytaru, klavír... no prostě jsem toho stíhala hrozně moc.

Jaká atmosféra panovala v Klimentské?

Klimentská se stala jakousi křižovatkou, otevřeným prostorem s puncem disentu, chodili tam chartisté, emigranti, spousty lidí odtud a sem telefonovalo. Přijížděli lidé z Německa, ze Skandinávie, z Ameriky. Vlastně jsme fungovaly jako bilingvní prostor. Podstatnou roli v tom unikátně kosmopolitním nastavení hrály Jiřininy kontakty z doby, kdy organizovala pašování knížek. Důležité byly emigrantky, Jiřininy přítelkyně, spisovatelky nebo socioložky, přijížděly a ptaly se, co to děláme. A my odpovídaly, že samy pořádně nevíme, kudy se to bude odvíjet. A ony nám posílaly nadšeně stále nové materiály, já jsem je pak třídila a debatovala o tom s Jiřinou a s kýmkoli, kdo do Klimentské přišel. Byl tam pořád někdo, a ty prvotní dlouhé debaty byly nesmírně důležité. Klíčovou roli taky tehdy sehrál i tak zvaný

žebrový dopis Ruth Rosen, která pomohla stylizovat náš záměr a prosbu o podporu, knihy a curricula. Rozesílaly jsme ty dopisy všude možně a v jednu chvíli jsme si řekly, že potřebujeme logo. Mám před očima regál a na něm brožurky z nějaké univerzity v Dánsku, kde jsem uviděla krásný secesní obrázek: hlavu ženy se sklopenými zraky, ponořenou do řady knih. Řekly jsme si s Jiřinou, že to je ono, pak jsem tam černou tuší dokreslila všechny ty naše nápisy, nahoře i nápis Universitas Karolina Pragensis a pod tím celý ten dlouhý název Curriculum Centre and Library for Gender Studies.

Jaké osobnosti se v Klimentské scházely?

Rychle se rozkřiklo, ani nevím jak, že se u Jiřiny děje něco zajímavého. Kromě výše zmíněných přítelkyň ze zahraničí (Alena Heitlinger, Vilma Iggers, Marie Hrabik—Šámalová, Jarmila Durmanová, Tecia Werbowski, Jiřina Polívka, Jiřina Vrábková, Zdena Brodská) začaly chodit hlavně mladé Američanky, které sem přijely buď na Fulbrightovo stipendium, nebo na zkušenou jako učitelky angličtiny, což byla v 90. letech velká móda. Přicházely se ptát na naši ženskou situaci a kladly nám otázky, které nám tehdy přišly nepatřičné. A nabízely dobrovolnou pomoc, což bylo skvělé, protože byly velmi pracovitě, invenční a nesmírně výkonné. Jejich vstřícnost a pracovitost nás rychle sblížila, a společně jsme otevřeně začaly debatovat o tom, proč nás jejich otázky rozčilují a proč v nás probouzejí defenzivní náladu. Témata jako patriarchát, interrupce, antikoncepce, reprodukční práva nám nepřišly jako to hlavní, co bychom měly řešit, a my jsme říkaly, ale ne, u nás to je všechno jinak, my musíme začít jinudy. Uvědomila jsem si, že to je náš základní úkol — otevřít prostor pro domácí diskuzi a vytvořit paletu silných, dosud neotevřených, ale rezonujících českých témat a z nich vylovit genderovou perspektivu, začít je takto dostávat do veřejného prostoru, diskutovat, psát, tvořit mediální a společenskou zpětnou vazbu. Z toho potom následující rok vznikla řada

mediálních aktivit na téma domácího násilí a znásilnění, protože jsme se shodly, že toto téma je tu opravdu aktuální, ale neotevřené, natožpak zpracované.

Postupně jsem začala oslovovat české ženy a vytvořila se základní skupina žen se zájmem o spolupráci — Máša Čermáková, Hana Navarová, Šárka Gjuričová, Hanka Havelková, Pavla Slabá, Mirka Holubová, Mirek Vodrážka, Eva Hauserová, Alena Valterová (zakládala stranu žen a vydala s naší podporou knížku Připomínky od sporáku). To hlavní, co jsem očekávala, bylo to, že akademicky ukotvené ženy začnou psát vlastní akademické texty zaměřené na situaci českých žen, tak, aby byl vytvořen autonomní domácí základ pro naši argumentaci směrem k západním kolegyním. Během těch prvních dvou let jich skutečně pár vzniklo, i já sama jsem jich pár vyplodila, a skutečně v zahraničních periodících vycházely. Američanky nám pořád dokola kladly otázky jako: „V čem se cítíte diskriminované?“ Takhle položená otázka už determinuje odpověď a my to takhle nechtěly. A tomu ony nerozuměly. Ale byly skvělé, ohromně nám pomohly, jejich zásluhou knihovna rychle narůstala, přicházely celé pytle knih. A taky tam udělaly obrovský kus práce — při katalogizování, psaní dopisů, kopírování atd.

Začaly jsme pořádat první poloveřejné i veřejné debaty, pro které jsme stanovily horké téma — Proč a co je feminismus a příčiny jeho odmítání v českém prostředí. Jedna z prvních debat na toto téma se konala v bytě Vodrážkových na Starém Městě a její přepis potom vyšel v magazínu Vokno. Brzy jsme se dohodly, že budeme u Jiřiny dělat tematické debaty s cílem zjistit, kde nastává konflikt v sebeidentifikaci, jak komunikujeme, jak vznikají konstrukty v genderových rolích. Dohodly jsme se na souboru témat (dětství, dospívání, mateřství, spiritualita, rozvody, drogy, stárnutí atd.). Debaty byly hojně navštěvované, některé dopadly až nečekaně — například při debatě na téma gender a spiritualita nás bylo asi dvacet a přišel jeden vousatý Američan jménem Nick, který si chtěl

zakouřit. Na to jsme řekly, že nejde, abychom tam všichni kouřili, leda jednu společnou cigaretu. Načež on vytáhl vítězoslavně jointa, čímž se debata dostala o patro výš. Debaty byly v angličtině, a protože ne všechny ženy uměly dobře anglicky, tak z toho vznikly následně kurzy angličtiny, které pak v GS probíhaly dlouhá léta zdarma, jako konverzační kurzy na téma genderu. Někdy zjara 1992 se ke mně pracovně připojila Laura Busheikin, těsně spolupracovaly Larisa Flint, Marlowe Miller, Lisa Mullholand, Priscilla Yamin, Belinda Blum, a vznikla myšlenka vydávat pravidelný dvoj-azyčný Bulletin, kde byl prostor i pro vlastní publicistiku o vznikajícím oboru.

V roce 1992 jsme začaly připravovat půdu pro rozjezd přednáškových cyklů na univerzitách tím, že jsme pořádaly přednášky s kýmkoli, kdo byl ochoten přednášet, takže paleta témat byla velmi pestrá. Jednalo se třeba o přednášky jako Ženská próza 2. poloviny 19. století nebo Františka Plamínková a Ženský dům, Specifika japonské rodiny, Historie českého ženského hnutí od Elišky Krásnohorské k Miladě Horákové, Ekofeminismus... A postupně se přidávala další témata jako Sociální problémy z aspektu gender, Sociologický výzkum problematiky žen atd.

Kdy jsi sama sebe začala považovat za feministku?

Já jsem vůbec neřešila, jestli jsem feministka nebo ne, prostě feminismus jsem brala jako téma, které je součástí mojí nové práce a osobně mě to zajímalo. Já jsem to označení nepotřebovala, spíš mi bylo přiděleno. Na rozdíl třeba od Hanky Havelkové nebo Pavly Slabé, u kterých bylo jasné, že už mají za sebou nějakou historii seidentifikace s feminismem. Já ne, já jsem se s tím nikdy nesetkala. Mě prostě zaujal gender. Kdybych měla sama sebe nějak klasifikovat, tak bych byla možná genderistka.

Po jednom našem pořadu ve Viole s Evou Hausarovou a Carolou Biedermannovou napsala Eva do Prague Monitoru článek, ve kterém mne označila za první českou profesionální

feministku, aniž to se mnou konzultovala. To bylo poprvé, kdy jsem se nad tím zamyslela. Často jsem totiž byla konfrontována s argumentem, že právě já bych se měla za feministku prohlásit hodně nahlas, protože nejsem ošklivá a mám tři děti s mužem, který snáší moje aktivity, aniž by se o ně blíže zajímal, takže osobním příkladem bořím předsudek o tom, co je feminismus. Tak jsem si říkala, proč ne, uvidíme, co to udělá. A přijala jsem feminismus jako jednu z možných identit s tím, že to může být v mé práci dobrá komunikační — mediální pomůcka. Feminismus se sice stal mediálně atraktivním, nicméně výsledek rostoucí poptávky nebyl vždy úplně optimální — po první debatě organizované Respektem někdy v prosinci 1991 se poprvé objevil termín harašení. Tam se mj. otevřelo téma sexuálního obtěžování a sexuálního násilí. A když se to dověděl Škvorecký, tak hned napsal do českého tisku článek s varujícím apelem na krajany, aby nedopadli jako Američané, kteří nesmí ženě ani podržet dveře, aby nebyli nařčení ze sexuálního harašení (tento termín byla jeho překladatelská licence pojmu sexual harassment). Tenkrát jsem si ale taky i se zkušeností z undergroundu uvědomila, že zase vedu dva životy. Můj domácí okruh nevěděl, že se zabývám feminismem, protože jsem to s nimi nikdy neprobírala. Prostě jsem měla práci, a pak byla rodina, kde se řešily jiné věci.

A co tedy pro tebe feminismus znamená?

Feminismus jsem nikdy nevnímala jako ideologii, spíš jako zrcadlo pro vnímání vztahů mezi lidmi v soukromé i veřejné sféře. Ale asi je to opravdu tak, že většinově je vnímán jako ideologie a že v tom je možná kořen převládající alergie nebo ostražitosti vůči němu. Pro mne to byl vždy jeden z možných pohledů na svět a přijala jsem ho proto, že mě k němu okolnosti povolaly. Feminismus je i takový lakmusový papírek vnitřního těla, pohybu a proměn společnosti. Zaujalo mne hlavně a opravdu zevnitřněné téma českého feminismu — antifeminismus. Strach z toho být spatřen či spatřena

jakoukoli optikou, která by otřásla danostmi, na které sice velmi spoléháme, ale pořádně je ani neznáme. Takže je to vlastně strach sama ze sebe, protože každý máme v sobě určitý počet zajímavých momentů a situací, na kterých můžeme sledovat svůj vlastní vývoj ve vztahu k tomu, co jsme a čím chceme být. Ale je tam vůči tomu nějaký strašný blok. Určitě je tu souvislost mezi schopností svobody v mikroklimatu rodiny a makroklimatu společnosti. A český feminismus, za který jsem do velké míry zodpovědná, se v té první fázi dostal na jednu jakoby na forbínu proto, že vytáhl kontroverzní, tabuizované téma v momentu zážitku skutečné svobody. Byl od začátku vystaven velkému tlaku, který na jedné straně vycházel z nějakých hluboko uložených obav, na druhé straně tam bylo očekávání, s čím se my české feministky vytasíme.

Velice typická reakce je „Já nejsem žádná feministka, ale...“ a následuje další verbální proud, který zní radikálně feministicky. Ale vždycky je důležité to osobní vymezení, kolikrát radikálnější než jakékoli feministické téma. Jako by obecně zakořeněný předsudek o tom, co je feminismus, byl daleko důležitější než samotný feminismus. Z toho mi vycházelo, že možná největší výzvou pro náš feminismus bude nakonec strach z komunikace a z konfliktu. A taky k tomu přispělo to, že celý diskurz byl postupně sveden pouze na tu ženskou stranu. Bohužel nedošlo k tomu, v co jsem doufala na začátku, že ten diskurz bude oboustranný, že nové genderové otázky a odpovědi budou hledat ženy spolu s muži a z toho se zrodí nějaké vlastní, české feministické téma, navazující na počátky mého oblíbeného 19. století. To se nestalo. A já se časem dostávala do konfliktu sama se sebou, protože do „genderu“ se postupně přidávali lidé, kteří měli jiné představy, a já nebyla schopná prosadit to, co do dneška považuju za podstatné a co by mělo být jádrem oboru gender studies. Ten konflikt spočíval v tom, že jsem na jedné straně vědomě tvořila prostor pro lidi, ideje a činy, které se v klíčovou dobu mohly

díky tomu odehrát, a jako taková jsem se necítila být oprávněna tlačit příliš dopředu svoje představy.

Jak ten prostor, který jsi vytvářela, vypadal?

V Klimentské se nejen pracovalo, psalo, tvořilo a debatovalo, ale brzy jsme spontánně začaly fungovat jako taková konzultační a dnes by se řeklo startupová agentura. Chodily k nám pro inspiraci ženy, které posléze zakládaly nové spolky anebo ženy už ze stávajících spolků. Zrodilo se tu hodně v té době nových idejí a projektů — například ROSA (původně podpora rozvedeným ženám), La Strada, české podnikatelky, křesťanské ženy, Místo setkání pro starší ženy, Nová Humanita a především proFem, který vznikl s příchodem Saši Lienau a stal se na příštích pár let velice úzce spolupracujícím spolkem.

Tady si neodpustím velice důležitou poznámku o unikátní myšlenkové a energetické součinnosti tří odlišných ženských osobností, bez které si nedovedu rozjezd a základ organizace GS představit — byla to Saša Lienau, Laura Busheikin a Ann Snittow. Všechny tři chápaly velice dobře důležitost a smysl toho, co zde začíná, a investovaly do společné věci osobní maximum. Zpětně viděno si myslím, že takovou dávku důvěry a podpory GS už nikdy neměla. Saša do procesu vstoupila v roce 1992 jako prostředník mezi německou nadací Frauen-Anstiftung a námi a provedla nás s obdivuhodně trpělivou péčí celou fází přeměny v instituci. Spoluprací s FAS se ovšem také dostal víc do popředí ženský aktivismus, protože německé feministky byly zase zcela jiného ražení než americké akademicky. Byly tu tedy dva inspirační zdroje — ten původní akademický a druhý víc aktivistický, zaměřený na diskriminaci a na vyrovnání se s ní. Chápala jsem, že je potřeba vytvořit autonomní studijní obor gender studies, bavila mne ale osvěta veřejnosti jako podhoubí pro změny v kolektivním vědomí. Začaly jsme dělat televizní debaty s dokumentaristkou Ljubou Václavovou, první proběhla právě o domácím násilí.

Na mediální reflexi tématu se potom v roce 1994 podílela i Olga Sommerová dokumentem *Feminismus po česku*.

S tříletou finanční podporou Frauen-Anstiftung skončila fáze dobrovolničení, i když ne úplného, měly jsme nějaký finanční základ od Ann Snitow z NEWW. A my s Laurou jsme se staly zaměstnankyněmi. A najednou se změnilly vztahy mezi námi a Nadační radou, která se ustavila koncem roku 1992 v souvislosti se změnou Centra na Nadaci Gender Studies. Bylo mi jasné, že tímto se dostává celá věc k zásadnímu předělu, z mnoha důvodů tady ten tlak byl a také shoda, že není jiná možnost. Nicméně celý rok 1993 byl nesmírně intenzivní, naplněný neustálou interakcí uvnitř i navenek, odehrálo se mnoho veřejných přednášek i debat, generovala se témata i různé úhly pohledu, vydávaly jsme *Bulletiny*, které odrážejí celý ten velmi otevřený a tvůrčí kvas. Odešla jsem z pozice zaměstnankyně v půli roku 1994, to už jsme krátce sídlily v Legerově ulici, ale zůstala jsem v Nadační radě, kde nás bylo celkem čtrnáct. Laura ještě asi dva roky pro GS pracovala. Pak se vdala a odjeli do Kanady. Ten můj odchod byl pro mnohé možná nečekaný, ale i zpětně ho hodnotím jako nutný.

FRAUEN-ANSTIFTUNG byla jedna ze tří nadací německých Zelených (Stiftung Buntstift a Heinrich Böll Stiftung) založená představitelkami ženského hnutí v roce 1987. Organizace měla sídlo v Hamburku, zaměřovala se na politickou (občanskou) práci se ženami, spolupracovala se ženskými organizacemi v Asii, Latinské Americe a Africe a podporovala je. Po roce 1989 se její zájem soustředil na ženy ze zemí bývalé východní Evropy. Saša Lienau, která ve FAS několik let pracovala, přijela záhy po roce 1989 do Prahy a hledala kontakty. První doporučení směřovalo na Jiřinu Šiklovou a skupinu žen kolem ní. V roce 1992 získalo tehdejší Curriculum centrum od FAS první jednorázovou finanční podporu a významnou měrou se podílelo na realizaci mezinárodní konference *Frauen in Ost- und Mitteleuropa* v Jílovišti (16.—19. 10. 1992), stejně jako na jaře následujícího roku v Bratislavě na konferenci *Feminismus und Nationalismus*.

I z osobních důvodů — prožívala jsem velice komplikované vztahy, vyčerpal mne nejen ten pracovní záprah a dlouhodobý stres, ale i to, co se dělo uvnitř mne samotné. Potřebovala jsem se zastavit a srovnat se.

Co se podle tvého názoru z původního záměru povedlo a co se třeba nedotáhlo?

Určitě se povedlo naplnit můj prvotní sen: vytvoření speciálního zdrojového prostoru s literaturou, archivem, prostě s dokumentačním centrem. To se podařilo a myslím si, že je to unikátní a jsem obrovsky vděčná za to, že se knihovnu daří stále udržet, a přijde mi to v podstatě jako zázrak. Je těžké říct, co se nepovedlo, protože by to mohlo být vnímáno jako kritika, a já se necítím být oprávněna kritizovat. Ale to základní nastavení vytvořilo určitou možnost kontinuálního hledání vlastní identity genderu, pro kladení nových otázek a hledání průběžných odpovědí. Doufala jsem, že to bude pokračovat. A to je to, co se nepovedlo. Ta agenda se odvíjela vždycky od toho, kdo zrovna v GS byl a kdo tu organizaci vedl. Což bylo nakonec v pořádku, protože byl zachován princip rozmanitosti ve vývoji. Já jsem se pak na čas vrátila a s Petrou Hejnovou,

Koncem roku 1992 byla uzavřena tříletá smlouva mezi FAS a právě zaregistrovanou Nadací Gender Studies, která umožnila profesionální rozvoj organizace, a to nejen díky finančním prostředkům, ale i nemalé osobní podpoře Saši Lienau, která zúročila své zkušenosti z práce v neziskovkách a ženském hnutí v Německu. V roce 1993 byla v Praze z iniciativy Saši Lienau a FAS založena nadace proFem, zpočátku jako konzultační středisko pro ženské projekty, později se proFem (už jako o. p. s.) zaměřila především na problematiku násilí na ženách. V říjnu 1994 realizoval FAS spolu s proFem a GS v Průhonicích u Prahy mezinárodní konferenci *Ženy a socialismus*. Největší akcí, organizovanou FAS spolu s partnerskými organizacemi, byl velký třítydenní kamp, uskutečněný v červenci 1995 ve Slovinsku. Zúčastnilo se ho na 300 žen (mnohé i s dětmi) z 15 zemí Evropy, program byl rekreačně-vzdělávací, probíhaly různé kurzy, semináře, přednášky, diskuze, kulturní akce, výlety. V roce 1996 bylo rozhodnuto o spojení všech tří nadací Zelených do Nadace Heinricha Bölla, která převzala řadu závazků FAS vůči zahraničním partnerským organizacím. Genderová demokracie je i nadále jedním z důležitých průřezových témat HBS. Později byl Zelenými založen Gunda Werner Institut für Feminismus und Geschlechterdemokratie, nesoucí jméno jedné ze zakladatelek FAS.

posléze s Míšou Marksovou jsme se dělily o místo ředitelky, účastnila jsem se projektu *Paměť žen*, vedla jsem krátký, ale pro mne velice zásadní a zajímavý projekt průzkumu rolí žen a mužů v romské komunitě.

Důležité je, že další vývoj se taky odvíjel od toho, na co byly finance. Na jednu stranu je skvělé, že pořád nějaké finance byly, protože mohla zůstat knihovna, na druhou stranu to silně ovlivnilo vlastní směřování. Zdroj peněz díky evropským grantům byl dostupný, protože agenda rovných příležitostí byla dána jako podmínka našeho členství v Evropské unii. A v tom se orientace GS posléze víceméně zabývala. A já jsem vždycky cítila, že i tady je částečná příčina obecného despektu vůči feminismu a genderu, protože takto pojatý řeší vlastně problém nerovnováhy z hlediska nadřazenosti či podřazenosti, tj. z hlediska rozdělení moci. Tudíž se apriori vztahuje k ženám jako k minoritě, a proto se i samotné ženy vůči němu musí bránit. Bráno do důsledku,

feminismus tak sekundárně ženy stigmatizuje a ony se tomu podvědomě brání, protože se bojí, že přijdou o to základní — o individuální svobodu rozhodování o svém životě.

Feminismus, tak já ho chápu, by se měl stát určitou nadstavbou, která se netýká jen individuálního života žen, ale především hodnotového předefinování dělby rolí ve veřejném prostoru. Protože právě v tom nastavení to drhne, a debata o nerovnostech, či lépe řečeno nespravedlnostech, je blokována, protože je soustředěna pouze na ženy, nikoli rovným dílem na muže a na společnost jako celek. Takže prostor k hledání jiných cest k přehodnocení společenských priorit a bloků stereotypního vnímání společenských jevů se tu podle mne trochu zúžil. Nezbyla kapacita na to dívat se na tu skutečnost zevnitř, nejenom zvenku, a být takovou databankou impulsů pro to, aby mohly v téhle genderové sféře nebo optice vznikat další nápady. Přijde mi, že tenhle potenciál není využitý, že by GS mohla být daleko efektivnější

v oxidaci zacykleného kolektivního vědomí. Zdá se mi, že se tu lidi pořád bojí skutečně komunikovat. Je to začarované.

Jak myslíš, že se v současnosti dá dělat to — jak tomu říkáš — vynášení impulzů do společnosti?

Jediná možnost, jak otevírat nová témata, je investovat do nich aktivisticky, jakkoli je mi slovo aktivismus protivné. Prostě nejdřív cíl, idea a potom možná někde nějaký prachy, ale prostě energie jít do těch témat, hledat je, otevírat je, aniž mám garanci, že za to dostanu zapláceno. A postupně je integrovat do toho, co už žije. Takřikajíc infikovat okolí tématem.

Jak ses ty sama vlastně dostala k aktivismu?

Kdy ses do něj začínala zapojovat?

Určitě v undergroundu. Od malička jsem vždycky nějakým způsobem rebelovala. Snažila jsem se vždycky vyrazit dveře a utéci čemukoli, co mne škrtilo nebo dusilo. Takže když jsem se nedostala na školu, na kterou jsem chtěla, tak jsem se vdala, protože jsem chtěla mít svobodu a ta nemohla přijít jinak než z vlastního rozhodnutí. Toto asi byl zárodek mého aktivismu. Studium na podzemní univerzitě, když jsem nemohla studovat, co jsem chtěla. Spoluzaložení Pražských matek, když se v Praze nedalo dýchat. Práce s romskou a dospívající mládeží ve Zbuzanech, infiltrace místního zastupitelstva, založení Občanského fóra v obci. A pak od roku 1995 naprosto luxusní zaměstnání pro mezinárodní společenství Ašoka, jejíž filozofie podpory sociální inovace mě oslnila. Mým úkolem bylo hledat sociální inovátory, kteří dělají věci jinak, identifikují nové problémy a přicházejí s novými řešeními. Mohli získat stipendium na rozjezd svého tématu a pomohlo to nastartovat organizace jako Rozkoš bez rizika, Bílý kruh bezpečí, Sananim a mnoho dalších. Tam jsem se stala svědkem přerodu aktivistických začátků do tvoření institucí, které svou podstatou mění pohled na společenské jevy.

Asi nejpřímočařejší aktivistickou zkušeností bylo moje angažmá v souvislosti s konfliktem

v Čečensku. Ale začalo to vlastně bombardováním Bělehradu a předtím Bosny. Válku v Jugoslávii jsme v GS hodně prožívaly, připravily jsme k ní a kosovskému konfliktu veřejnou diskuzi. A když o několik měsíců později začala válka v Čečensku, vyzval mě jeden z uchazečů o stipendium Ašoky, ať zorganizujeme velkou protestní podpisovou akci a demonstrovali jsme před ambasádami a z toho postupně vykvetla celá moje aktivita s Berkatem, který jsme s několika přítelkyněmi založily. Ta situace byla opravdu dramatická, díky historické paměti okupace v srpnu 1968 se tu zvedla velká vlna solidarity a mně přišlo, že je třeba toho využít. Tenkrát to ještě šlo, obelala jsem všechny možné nevládky a vzniklo kolektivní memorandum nevládních organizací, které protestovaly proti tomu plošnému bombardování a porušování lidských práv. A memorandum jsme poslali do parlamentu. Tenkrát byl Petr Pithart předseda Senátu, Honza Ruml ministr vnitra, a dokonce se hovořilo o tom, že do Čečenska vypraví speciál a my tam poletíme. Bylo to úplně crazy, ale byl tam taky zážitek neuvěřitelně unikátní spolupráce. Dnes si nedokážu představit, že by se něco takového povedlo, že by český Senát intervenoval proti únosu ruského novináře v Čečně.

Můžeš zmínit i další projekty, do kterých ses jako občanská aktivistka zapojovala?

Kromě toho, že jsme s Berkatem rozjely několik projektů v Čečně a Afghánistánu, tak doma jsme pořád část své práce věnovaly vymýšlení různých výrazných aktivit ve veřejném prostoru. Jedním z příkladů je třeba Refufest neboli Přišel Svátek. Letos je v přípravách už jeho 18. ročník. Což je regulérní otevřený festival, ale i osobitá, zcela svobodná demonstrace toho, jak by měla probíhat a jak vlastně navzdory všem xenofobním náladám probíhá skutečná integrace migrantů, kteří sem často přišli jako naprostí zoufalci. Stejně tak vytrvalou událostí je každoroční pietní výstup na Petřín jako uctění obětí stalinského

teroru a připomínka stále trvajících příběhů na Kavkaze, který úplně zmizel ze zorného pole tzv. svobodného Západu.

Berkat i Inbáze, která pracuje s migranty, fungují dodneška jako komplementární aktivita v rámci spektra nevládních spolků, které se věnují podobné práci. My jsme nikdy nechtěli jen poskytovat služby či humanitární pomoc, my jsme chtěli tvořit oboustranné vztahy tím, že jsme podporovali autonomní aktivitu těch, kterým bylo a je takzvaně pomáháno. A to nikoli tak, že určíme, co se bude dělat, ale tak, že z nich vytáhneme obsah, kterému potom společně zabezpečíme formu. Což zase připomíná začátky GS, protože toto je přesně to, co pro nás udělaly NEWW a FAS. A není náhodou, že drtivá většina osazenstva Berkatu byly ženy, a to jak doma, tak v Čečensku a Afghánistánu, kam jsme jezdily a kde jsme navázaly trvalé osobní vztahy.

Jinak angažmá v souvislosti s válečnými konflikty a jejich důsledky mne provází průběžně dál — v době vrcholící občanské války v Sýrii v roce 2016 jsem společně s mezinárodní skupinou zabezpečovala průchod aktivistů, pochoduujících do Aleppa, naším územím, tomu předcházelo pravidelné pořádání solidárních demonstrací v Praze. Od roku 2007 jsem byla asi šestkrát v Náhorním Karabachu a sledovala jsem beznadějně úsilí tamějších lidí udržovat chod země v rámci stále doutnající války. To je nesmírně smutný příběh a díky němu jsem nedávno založila iniciativu Babičky bez hranic. Dalším tématem, kterým se průběžně už skoro deset let zabývám, je Tibet. Společně s několika přáteli překládáme poezii tibetských básníků — disidentů v exilu. Je pro mne asi celoživotně důležitá ta širší, ven otevřená perspektiva, i když je to někdy hodně bolestné, protože vidím, jak se blahobytné lidstvo v područí diktátu peněz a spotřeby drolí a lhostejní. I já sama už cítím jistá omezení v té aktivisticko-iniciální energii, a proto se dost věnuju domácímu prostředí, ze kterého jsem vyšla, a tím je prostor undergroundu. Už téměř deset let každoročně pořádám tzv. Magorovu

studánku — což je místo v radlickém lese Brabenčáku, kam chodil před odchodem na věčnost můj přítel a básník Ivan Martin Jirous. To je pokus navázat na jeho mocný odkaz a předat jeho ducha mladé generaci. Daří se to hezky, mám z toho radost. Ivan Martin Jirous řečený Magor byl pro mne svého druhu svěbytný feminist, jakkoli paradoxní se to může zdát. Pak jsem si založila vlastní rukodělné a recyklující vydavatelství Koleno, což je zároveň výtvarný projekt a služba básníkům i básníkům, kteří tvoří, ale jaksi se zdráhají vstoupit na oficiální knižní trh. Ročně vydám tak dvě tři sbírky.

Další domácí iniciativa, které jsem se věnovala několik let, je projekt Jiná mapa neboli Kočované konference. Je to taková putovní evangelizace, jak se o tom vyjádřil syn Jiřiny Šiklové. Jsou to výpravy na různá místa v krajině, zjevně a kulturně prosperující díky tvůrčí energii komunit se silným vztahem k místu. Do těch míst pořádám výjezdy citlivých přátel a společně s místními debatujeme vždy na vybrané téma (téma feminismu nevyjímaje), přičemž druhý den společně s neaktivnějšími z nich otevíráme příběhy jejich hospodaření a bytí. A vždy, když někde přijedeme, zároveň předáváme to, co jsme se dozvěděli dřív. Já tomu říkám průzkum občanské tvůrčí energie v pohybu a několik let se mi dařilo to i využívat při výuce studentů ze severoamerických univerzit, což bylo asi nejluxusnější zaměstnání v mém životě ve smyslu rovnováhy mezi výdejem a příjmem. Já jsem přitom dokonale využila všechno, co jsem dosud dělala, mohla jsem to předat, a zároveň jsem byla nucena to v čase neustále nějak reflektovat.

A provázelo tě téma genderu i v těch dalších projektech nebo organizacích potom, když jsi odešla z GS?

No určitě! Vlastně všechny moje aktivity jsem neustále pozorovala a zkoumala svým vnitřním genderovým okem. Kolikrát jsem narážila na ty samé obtíže, pocity nepřekročitelných bariér v komunikaci, kolikrát jsem si

natloukla. Hodně jsem přemýšlela o sebeidentifikaci lidí ve skupině, o tom, jak funguje ženské ego, o dělbě kompetencí, o tom, jak jsou naše rozhodování ovlivněna tím, jak chápeme sami sebe v různých vztahových variacích. Stále znova a znova se mi vracela souvislost mezi naší soukromou a veřejnou tvář. A stále znova jsem se ptala, jak to mají muži a jak ženy, a jak se to promítá do celkového uspořádání společnosti. Těch situací a kulturních kontextů jsem prošla opravdu hodně. Myslím, že je to materiál na několik knih, a to bych asi nestihla, i kdybych tu byla ještě dalších 99 let. Ráda bych našla způsob, jak ty poznatky předat. Vedle toho je tu i další paralelní téma, které vnímám jako stálou, nereflektovanou výzvu, a tím je tvůrčí solidarita žen. Myslím tím nejen schopnost solidárních činů daných schopností bezprostředního, aktivního soucitu, který je ostatně hybnou silou velké části nevládního sektoru. Ale myslím tím potenciál solidarity žen vůči sobě samým. To je složité, čekající téma. Počátek GS vyrostl z té rozmanitosti spolupráce žen, navíc s mezikulturním rozměrem. Podobně intenzivní zážitek společného, komplementárního tvoření jsem měla v Berkatu. Ale s postupem času do toho vždy vstoupilo cosi, co energii ženského společenství začalo drtit, mělnit, oslabovat. Co to je? Konkurenční pudy? Strach z konfliktu plynoucí z různých motivací? Nedůvěra? Osobní ambice? Tlak zvenčí? Děje se tu v cyklech cosi zcela základního a mám podezření, že v tom je jedna z klíčových otázek, souvisejících s konfliktem mezi potřebou osobní svobody a ukotvenosti v celku. Mám tuchu, že cesta žen a mužů k vnitřní svobodě v rámci daných vztahů probíhá odlišně. A že dokud toto nějak nerozklíčujeme, budeme se motat v kruhu, být pokadě s jinými parametry.

Poměrně často mluvíš o občanské společnosti, angažovanosti a sociální empatii. Jak teď vidíš problematiku genderové rovnosti v Čechách? Posunula se nějak za těch třicet let? A co jsou podle tebe největší problémy a výzvy, co nás čekají?

Já si myslím, že se to hodně posunulo v mladé generaci. Například v soukromé sféře se stává zejména ve městech dosti běžným, že kluk jde na otcovskou dovolenou, jsou rodiny, kde dělba rolí probíhá úplně jinak než v mé generaci. Je běžné vidět mladé muže s kočárky či miminy na břicho. Takže v soukromé sféře změny vidím. Vidím je nejenom v naší rodině, která je velice progresivní, ač je to tradiční katolická rodina, ale i v jiných rodinách. Ale ve veřejné, institucionalizované sféře naopak vidím velké a velice závažné regrese. Jako kdyby se systémy začaly „mačozovat“. Jedna oblast je porodnictví, a to se nejedná jenom o domácí porody. Moje švagrová, porodní asistentka, v rámci hnutí za aktivní porod investovala neskutečnou energii do změny pohledu na porod, jak je vnímán osobně a strukturálně. A není to ženská, která fundamentalisticky bojuje za domácí porody. Jak je možné, že po tolikerém osvětovém a komunikačním úsilí jsou žena, ženské tělo, ženské bytí a celý proces rození většinově vnímané jako technický problém k vyřešení, na které má právo pouze kompetentní opravář — lékař? Jak je možné, že celá záležitost je vnímána jako okrajový problém, který je stavěný do ranku nějakého extremismu? To mi přijde až pohoršující. To je jedno z křiklavých témat, která zrcadlí vážný genderový problém nejen v systému, ale i ve vědomí společnosti.

A jsou tu další témata přehlížených a dlouhodobých nespravedlností — například vztah k romským komunitám nebo ženské bezdomovectví, do kterého se pustila s velkým nasazením Lexa Doleželová.

Těch až absurdních nespravedlností, poukazujících na zanedbnost společnosti, je řada — obecně je to naprostá podhodnocenost pomáhajících profesí. Nejkriklavější teď v covidové době je třeba pozice zdravotních sester nebo prodavaček v supermarketech, na kterých doslova a do písmene teď stojí svět. No a další velké a nereflektované téma je samozřejmě genderový aspekt neziskového sektoru jako garanta sociální soudržnosti. Hodnotový

pořádek v kolektivním vědomí je tu v bědném stavu, a dokud nedojde k jeho proměně, budeme se chovat podle stále stejných vzorců, a ani oficiální politika rovných příležitostí s tou zanedbností kolektivní duše nepohne.

Tím spíš je ale třeba si všimnout mikrosvětů, které vycházejí z té postupně proměněné soukromé sféry ven — a tím je komunitní život. V situaci regresivního politického marasmu vidíme, že mnoho témat lze řešit komunitní nezávislou aktivitou. Lidé začínají brát věci do svých rukou společně, s citlivostí vůči celku. A pozorovat to je dobrodružné a nadějeplné, protože i tam se ukazuje, že podíl ženského elementu není zanedbatelný, protože rovnost, dělba a spolupráce tam funguje třeba úplně jinak než ve sférách politických, rozhodovacích, akademických.

V čem myslíš, že je stále problém v přijímání pojmu gender? Proč je to slovo pořád tak výbušné?

Ten diskurz je pořád příliš jednostranný. Pojem gender není naplněný, neexistuje dialog, odrážející to, co se děje ve vztazích mezi dvěma stranami. Pořád je to vždy jen na té jedné straně, která chce cosi dorovnat. Brání tomu převládající stereotypní kategorizování témat a problémů. A společnost je dnes příliš atomizovaná na to, aby bylo možno se spolehnout na nějaký společný dorozumivací jazyk. Podívejme se třeba na reakce na Istanbulskou smlouvu! Z toho plyne, že je to tu jako u blbech na dvorečku. Nelze se bavit o společném jevu či problému, protože dialog o něm je v zárodku udušen obavami z jeho zneužití k něčemu, co zase ohrozí zavedené pořádky. A celá letitá práce spolků, které mají po ruce nejen know-how pomoci, ale i expertízu, je k ničemu. Což svědčí o myšlenkové mimoběžnosti v rozubulívaném společenství. Komunikační kultura je v zoufalém stavu, je to takový babylon, který celkově přispívá ke stagnaci myšlení. To má samozřejmě vliv na to, že se i organizace — GS nevyjímaje — stahují víc a víc do sebe, už jen z důvodu zachování existence. A i přesto, že zde za ta léta vzniklo několik

zastřešujících aliancí, drobení a tříštění energie pokračuje. Téma, posvěcené shora, se dostává díky ignoranci zdola opět na okraj, protože není čas a energie pečovat o jeho obsah.

Čemu se věnuješ v současnosti a je téma genderu ještě pořád pro tebe důležité?

Téma genderu mne stále zajímá, pokládám ho dokonce za klíčové globální téma, zdaleka nevyčerpané. Moje hlavní úsilí teď směřuje k tomu, abych vykročila z vlastního stereotypu neustálého organizování a produkování nápadů směrem do klidovější fáze, přiměřeně k statutu babičky. Chci reflektovat, předávat, co předáno být má. A věnovat se se starými zkušenostmi radostným podnikům, jako je teď například ženské vokální okto s názvem Těsto. Už se scházíme rok a společně animujeme staré lidové písně, kterých je nepřeberné bohatství, a jsou v podstatě pokladnicí genderových informací. Jsme osm plných, různě zbarvených hlasů a práce s nimi je bytostně alchymická. Díváme se na sebe i na ty písně zevnitř a užíváme si přítom velmi, hádáme se, překřikujeme se, žasneme nad tím, co vzniká. Je to čistá radost a mám pocit, že se znovu dotýkám bodu, kterého jsem dotkla mnohokrát dřív, tedy společného ladění, a znovu v naději, že tentokrát se dostanu ještě kousek dál. Zmínila jsem se taky o Babičkách bez hranic. To je taky pokus o součinnost na základě zvláštního statusu starých žen, jejichž hlas je přehlížen. Kromě celkem donkichotských otevřených dopisů hlavounům zde vzniká projekt s názvem „Špatné časy nejsou navždycky“, což má být almanach krátkých příběhů těch babiček, které popisují prožitek situace, kdy něco i přes velmi špatné a svízelné podmínky dopadlo dobře nebo došlo k situaci smíření. Ženy samy ty příběhy píšou. Nebo je může jedna vyprávět a druhá zapisovat, ale není to rozhovor, je to jedna ucelená vzpomínka nebo reminiscence. Ten almanach by měl být vícejazyčný a měl by sloužit jako povzbuzovaadlo mladší generace jatečných chytřími technologiemi.

Takže rodinná paměť je téma, které tě provází dlouhodobě.

Ano, provází. Dokonce jsem na to téma sepsala a vydala knihu s názvem Zbuzanky, což byl projekt dalšího z mnoha spolků, které jsem nakopla k životu — jmenoval se Zbuževa (Zbuzanské ženy v akci). Ta kniha byla pokusem o alternativu ke zpracování dějin místa a jeho obyvatel z hlediska ženského elementu. Měla jsem k dispozici kroniky, dokumentující život na statcích prakticky od 16. století až do období normalizace, celkem od tří kronikářů, což je samo o sobě fascinující materiál. Druhým zdrojem byly pamětnice a pamětníci, kterým jsem kladla otázky směřující k tomu, jak byly dějiny obce ovlivněny každodenností, tedy doménou žen. Kniha má dvanáct kapitol a při jejím křtu mi Lída Rakušanová řekla: „Buď připravena na to, že na tebe lidi budou tady naštvaní nejméně tři roky“. Ano, byli. Ale dalším zajímavým výstupem je i to, že teď máme již druhé volební období starostku, poprvé za celou existenci Zbuzan.

Je ještě něco, co bys chtěla doplnit, třeba k vývoji feminismu?

Jsme prostě strašně zabrzdění na principu rovnosti, ale to, co potřebujeme, je cesta spravedlnosti a oboustrannosti. Rovnost je opakování téhož, usilování o stejnost, stejné pozice,

prostě boj za práva, místo toho, abychom se podívali na to, co je jinakost a jak se s ní dá pracovat. A o čem vypovídá jinakost ženství a mužství ve vnitřním pohybu světa. Trošku víc přitlačit prst na tep doby. Za těch třicet let se toho událo mnoho a je čas na změnu přístupu. Možná předefinovat východisko, které je uvězněné v perspektivě podřízenosti či nadřazenosti. Je třeba nová identifikace zdrojů nerovnováhy. Vycházet z toho, že ženy a muži jsou si rovni ve smyslu vzájemně komplementární jinakosti. Podívat se na fungování společenských vztahů z hlediska přeskupení hodnot, nikoli mechanického dorovnávání. Role a jejich identifikace se vyvíjejí, sice nerovnoměrně, ale jsou v pohybu. A jít po těch příčinách, proč se děje nespravedlnost, a co je její podstatou. Hledat odpověď na to, proč to tak je, a to opravdu z obou stran. Více pozorovat, procítovat, přijímat a dávat. Kultivovat představivost v situacích, které se zdají být neměnné a odporné. Protože jedinou cestou dál je svobodná, tvůrčí a komplementární koexistence dvou rovnocenných elementů — ženského a mužského — v rámci jednoho celku. Já myslím, že toto vědomí je součástí naší kulturně-historické intuice, a je třeba s ním začít pracovat jinak, v širších souvislostech.

V GS šlo o to vrátit otázku rovnosti do společenské debaty. Nebylo týdne, aby se něco důležitého neřešilo a bylo toho tolik!

Marie Čermáková a Lexa Doleželová na oslavě 20. výročí GS

Jaká byla tvá životní cesta, co tě nasměrovalo k zájmu o ženské téma? Jak se stalo, že ses i ve své sociologické profesi začala zabývat genderem?

Sama sobě jsem si tuto otázku položila několikrát. Já jsem se už asi narodila s takovým bytostným zájmem o ženské osudy a ženské příběhy. A vše začalo mou obrovskou láskou k divadlu a literatuře. Já jsem od dětství milovala ženské autorky. Samozřejmě, že jsem vyrůstala v jiné době, takže jsem měla k dispozici jen rodičovskou knihovnu nebo jsem si knihy půjčovala. Takže jsem vyrůstala na klasice. Moderní literatura se ke mně začala dostávat až po roce 1968 skrze časopisy jako Plamen, Host, Tvář, Světová literatura nebo Literární noviny. Tento můj zájem trval i po dobu mého studia na vysoké škole — já jsem studovala filozofii a historii. Když na Filosofické fakultě UK otevřeli studium sociologie (1965), historii jsem opustila a přešla na sociologii. Postupně si mě právě sociologie získala, zejména soudobá sociologie a výzkum. Filozofie jako obor byla tehdy mentorská, uzavřená, zatímco sociologie byla otevřená věda, která se v těch šedesátých letech velmi živě vyvíjela.

Já jsem také dostala velkou šanci pracovat po ukončení studia na pracovišti, které se jmenovalo ISA a bylo zaměřeno na sociologický výzkum v podnicích a organizacích. Založili jej lidé, kteří byli po roce 1968 vyhozeni z akademických postů. A udrželo se do roku 1977. Mělo tři pobočky, v Olomouci, Hradci Králové a v Praze, a bylo tu velmi přívětivé odborné i vztahové prostředí. Tam jsem měla možnost se naučit metodice a věnovat se výzkumu v míře, o které si lidé z akademické pudy mohli nechat jen zdát. Jako velmi mladá jsem samostatně vedla nebo se podílela určitě na více než 50 sociologických výzkumech a analýzách. Po ukončení existence tohoto pracoviště v roce 1977 jsem odešla do akademické sféry, nejdřív do Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí, kde jsem se setkala se sociologickým výzkumem různých sociálních skupin, zejména seniorů, handicapovaných apod. Po třetí rodičovské jsem ale musela odejít, podmínky

práce a lidské vztahy tam byly těžko snesitelné. Po konkurzu jsem nastoupila do tehdejšího Ústavu pro filozofii a sociologii Akademie věd (dnes Sociologický ústav), kde pracuji dodnes.

Jak tvá práce vypadala po roce 1989?

Začala jsem se zabývat právě ženami. První můj projekt se jmenoval Sociální struktura mužů a žen, získala jsem na něj grant Akademie věd, rozjela jsem velký výzkum a ten mne vlastně ukotvil v tématu gender studies. I když to byla obrovsky náročná práce, bylo složité se vůbec dostat k zahraniční literatuře i na stáže do zahraničí. Ale povedlo se mi to. Doba pro vědeckou podporu, komunikaci a mezinárodní výzkum byla vstřícná. A současně jsem pochopila, že i když jsem týmový člověk a vždycky jsem chtěla dělat sociologii v týmu, že pokud chci jít dopředu a prosadit si své téma, musím začít dělat i akademickou kariéru. Protože jinak tě zařadí a musíš řešit téma někoho jiného, buď se prosadíš, nebo odejdeš. A tím prosazením myslím jak sebe sama, tak téma. Takže já jsem vlastně k vědecké kariéře byla akademickým prostředím přinucena. Nejsem bytostně kariérový člověk, i když to tak nevypadá. Já samozřejmě zaměření na kariéru vůbec neodsuzuji, i ve vědě je výhodou. Ale já jsem člověk spolupracující, nutně nemusím nikoho řídit, řízení lidí je nesmírně náročná a odpovědná činnost. A vidíš, jak jsem skončila... Ona se situace vždycky vyvinula tak, že to bylo buď anebo. Buď ten ústav budu řídit já, nebo někdo bude řídit mě. A to je kruté. Velmi rychle se musíš transformovat, musíš přehodnotit priority, protože to okno se otevře jen jednou. Sociologický ústav funguje 30 let a teď má čtvrtého ředitele, pracovníků je 150, takže konkurence je obrovská. Já jsem byla ředitelkou 12 let.

Jaká vlastnost tě v té pozici udržela?

Upřímnost k sobě. Když se rozhodneš, že budeš kandidovat, tak to musíš chtít a udělat pro to všechno. A celá moje kariéra v ústavu dospěla do stavu, kdy jsou tu dvě oddělení, která

se zabývají genderem. Obě jsou velmi úspěšná, přitahují další a další výzkumnice, mají výsledky, získávají granty. Ale neustále na sebe přitahují i jistou nevraživost jak akademickou, tak společenskou, díky tématu, jakému se věnují. Ale i začátky v ústavu byly velice komplikované. Začala tvrdá soutěž a obrovské obviňování. Že „gender“ není relevantní téma, ale módní výstřelek. Pro Sociologický ústav bylo sice v té době klíčové zabývat se sociální strukturou, ale indikátor genderu ještě vůbec nebyl etablován. Existoval jen indikátor pohlaví. Ovšem jakmile výzkum postavíš na genderu, je to pak úplně o něčem jiném. Je to o stereotypch, o distribuci moci a téma navíc otvírá nové prostory pro zkoumání a analýzy a bortí stará klisea a vědecké mechanismy.

Kde jsi brala metodické podklady?

Jezdila jsem pro ně do zahraničí. Hned jak to šlo. Už na jaře 1991 jsem byla na ženské sociologické konferenci v Dubrovniku, byla tam i Hana Havelková. A pomáhala mi ohromná vstřícnost feministických a genderových pracovišť všude ve světě. Německo, Anglie, Francie, Skandinávie, to tenkrát byla taková solidarita! Oni nám chtěli pomáhat. Dávali mi texty bezplatně k použití, k překladům. Podporovali nás finančně. Platili cesty, letenky, ubytování a především nás zapojovali do mezinárodních projektů. A chodily sem bedny úžasné literatury. Z osobností, které pro nás udělaly nejvíce, musím zmínit Ann Snitow a Sharon Wolchik. Obě nás podporovaly literaturou, posílaly nás na stáže a konference. Ale pomáhalo nám i mnoho dalších, byla to velmi důležitá podpora. A musím říct, že do dnes žasnu nad tím, jak rychle a efektivně se ty důležité texty podařilo přeložit. Asi to bylo tou dobou. Dost věcí se dařilo.

Jak vzpomínáš na atmosféru 90. let?

Bylo to úžasné. Já jsem se třeba osmkrát ročně účastnila mezinárodních konferencí. Spolupracovala jsem s předními evropskými feministkami, které dělaly sociologii, jako Rosemary

Crompton, Anna Pollert, které sem jezdily a učily nás. Anna mě třeba naučila, že je třeba mít informovaný souhlas, když děláš výzkumný rozhovor. To se tady nedělalo, na to lidi nebyli zvyklí, také nám to respondenti nechtěli podepisovat, byli k podpisům čehokoli ostražití. Naučila jsem se od těchto kontaktů, kterých jsem měla obrovské množství, metodice celého výzkumu a metodice genderu. A to bylo nesmírně důležité pro obor. Že nestál na vodě, že měl dobré metodické základy. To všechno jsem vnesla do oddělení Gender a sociologie, a základním kamenem se stalo ukotvení moderní metodologie.

S jakými těžkostmi jste se musely potýkat?

Samozřejmě, já i mé kolegyně máme spoustu zážitků, které ani nechci vyprávět. Muselo se bojovat na mnoha frontách, protože pronikání tématu do českého prostředí bylo velmi obtížné i v tak otevřené vědě jako je sociologie. Navíc se tu kombinuje pronikání „genderových hledisek“ do společenských struktur a mechanismů s vědními procesy na vašem vlastním poli, ve vědě, což je zase úplně jiná disciplína — a najednou žijete život plný střetů. Narážely jsme na odpor vedený konkurencí. Mnozí mi důležití kolegové dlouho tvrdili, že gender je konjunkturální, že — cituji: „Na Stanfordské univerzitě už s tím končí, je to slepé rameno výzkumu.“ Ale to nebyli dva nebo tři kolegové, kteří šli proti nám, byla jich celá řada. Nehledě na ty primitivní vtípky, jestli mi ještě vůbec mohou podržet kabát. To nikdy nepřestalo, různě se to modifikuje a vyvíjí, ale pořád na to narážíme. A je důležité najít vlastní sílu. Sílu zabývat se tím, co je důležité. Já jsem naštěstí měla úspěch díky mezinárodním publikacím, kontaktům v zahraničí. Měla jsem výsledky. Jenže najednou to kvalifikující hledisko nestálo, ta druhá strana přitvrdila. Začala vymýšlet další hlediska. S tím se, myslím, potýkají všichni, kdo se zabývají genderem. Máš pocit, jako kdybys střelila na hliněné holuby, v okamžiku, kdy vystřelíš, je ten hliněný holub zase o kousek dál. Je to manipulace, ale tím, že sociologie

je „měkká“ věda a gender ještě měkčí, je to neustálý boj. Konkurence ve vědě je ostrá, jde nejen o peníze na výzkum, ale i o prestiž.

Moc hezky popisuješ to, co se odehrává na půdě malého čtverečku vědy, ale ono se totéž odehrává a odehrává v celé společnosti.

Věda nemůže vyskočit ze společnosti. To, co se odehrává ve společnosti, se odehrává i na půdě vědy. Je to sofistikovanější, ale principy jsou podobné. Samozřejmě důsledky a dopady jsou jiné. Myslím si ale, že teď už to nemá tak ostré hroty. Jen občas se stane nějaký exces, že nějaký poslanec něco napadne, ale to schytává spíš Gender Studies jako organizace než výzkum.

Co bylo podle tebe důležité pro rozvoj feminismu v Česku?

Určitě to byl rozvoj genderových agend, jednak strukturálně, tzn. že gender začal pronikat do mnoha oborů sociálních a humanitních, například do psychologie nebo historie, ale i do přírodovědných oborů a medicíny. V souvislosti se vstupem do evropských struktur proniká politika rovných příležitostí do vládních agend. Například v posledních zhruba pěti až sedmi letech jsem se zabývala rodinnou politikou (Komise pro rodinnou politiku na MPSV), a zejména pak problematikou porodní politiky a péče v ČR při Úřadu vlády, kde je Pracovní skupina pro porodnictví.

VÝZKUMNÉ ODDĚLENÍ GENDER & SOCIOLOGIE

Vzniklo v roce 1990 jako malý tým tří vědkyň, od počátku bylo tematicky i personálně spjato s GS. V současnosti v něm působí už třetí generace výzkumnic, oddělení je zapojeno do mezinárodních vědeckých a univerzitních týmů. Oddělení je školícím místem pro doktorandy z ČR i ze zahraničí. Kvantita a výsledky zde vznikajících sociologických výzkumů, analytických studií a publikací je mimořádná. Mezi kontinuálně řešená výzkumná témata patří: gender a pracovní trh, sociologie soukromého života, feministická kritika nerovností a politika péče. Zaměření výzkumu oddělení vždy zásadně formovaly sociální problémy české společnosti (např. krize péče, genderové nerovnosti v odměňování a mnohé další) a je zřejmé, že odborné znalosti týkající se genderových nerovností budou mít zásadní význam pro řešení i budoucích problémů. Od roku 2000 vydává oddělení Gender & sociologie transdisciplinární časopis Gender a výzkum, který je jediným recenzovaným periodikem se zaměřením na feministickou teorii a genderová studia v ČR s mezinárodním dosahem.

NÁRODNÍ KONTAKTNÍ CENTRUM GENDER A VĚDA

Vzniklo jako aplikovaný projekt, ale díky jeho úspěchům se z něj roku 2015 stalo samostatné výzkumné oddělení Sociologického ústavu AV ČR. V současné době je jediným specializovaným pracovištěm v ČR zaměřeným na výzkum v oblasti genderové sociologie vědy, studií vědy a technologií a na podporu genderové rovnosti ve výzkumu s významným mezinárodním propojením.

Již dlouhodobě také funguje Rada vlády pro rovné příležitosti mužů a žen při Úřadu vlády, která řeší značné množství relevantních agend a návrhy předkládá přímo vládě. Významný pokrok vidím i v průniku agend rovných příležitostí do byznysu, kultury či literatury.

Kdy ses poprvé dostala do kontaktu s Jiřinou Šiklovou a Janou Hradilkovou, se začínající Gender Studies?

Jiřina Šiklová mě oslovila hned v prvopočátcích. Jednak ona je moje vysokoškolská učitelka, jednak je socioložka. My jsme se samozřejmě znaly už z předlistopadové doby. Takže když viděla, že se tím zabývám, vyhledala mě. A ještě s Hanou Navarovou jsme všechny tři společně jely autem do Dánska na feministickou konferenci. Hned v devadesátém prvním Jiřina přiveďla Janu Hradilkovou a představila ji jako budoucí knihovnici GS. A zakládala se Gender Studies, já jsem jim pomáhala s knihovnou, která vznikala u Jiřiny v bytě. Jiřina pak přivedla další. GS byla založena na přátelských kontaktech, ta základní skupina vznikala na základě doporučení. Konflikt nastal až ve chvíli, kdy bylo třeba z této přátelské skupiny vytvořit Nadační radu a vybrat lidi, kteří by organizaci přímo vedli. A začal konflikt představ a začalo se to mlít. Ale v dobrém.

Když ještě Gender Studies sídlila u Jiřiny doma, co bylo zásadním tématem?

Šlo o to navázat na něco, co tady bylo jen v podzemí. Vrátit — ne ženské hnutí, to tu bylo po celou dobu v podobě Československého svazu žen — ale otázku rovnosti do společenské debaty. Takže šlo o to, vůči komu se vymezovat, jak se konstituovat, jestli fungovat jako spolek, nebo jako nadace. Nebylo týdne, aby se něco důležitého neřešilo a bylo toho tolik — přenic a dohadů a skvělých nápadů. Přicházely nové ženy, vkládaly do toho svoje, odcházely. Byl tu neustálý střet o to, kam se má GS ubírat, vnitřní konflikt té skupiny, která byla nesmírně různorodá. Každá jsme byla z jiného oboru, měla trošku jinou historii, dělala

něco jiného, přicházela z jiného prostředí. Byl tam i konflikt akademiček a aktivistek. Ze začátku byla v GS krabice od bot a tam se dávaly peníze, no úplný chaos. Kdo potřeboval, tak si je prostě mohl vzít. Já jsem systematick, takže mě tenhle systém úplně děsil. Samozřejmě, že by si nikdo z nás nevzal nic neoprávněně, ale byl to chaos. Konflikt vznikl i tam, kde jsem prosazovala účetnictví a odpovědnost.

Jak se ten střet vyvíjel?

On se vyvíjel neustále, takže ho nedokážu popsat. A samozřejmě se vyvíjel i v návaznosti na vývoj společnosti. A postupně jsme se stávaly známějšími a známějšími a musely se vymezovat i vůči poměrně masivnímu odporu, který přicházel z médií a který ztělesňoval třeba spisovatel Škvorecký nebo jiné nezpochybnitelné „autority“. A čím jste známější a silnější, tím větší tlak na vás je. Současná GS je pod obrovským tlakem, protože je tak dobrá a silná a má úžasné osazenstvo.

Ještě bych se chtěla vrátit k té návaznosti. V čem jsi ji viděla ty osobně?

Prvním proudem byla současnost — navázat metodicky, z hlediska poznatků a informací na zahraničí. Druhým proudem byla návaznost na předválečné ženské hnutí. Na tom pracovaly zejména Soňa Hendrychová, Jana Hradilková. Ony studovaly a zprostředkovávaly osudy všech předválečných ženských osobností a organizací. A to bylo zásadní, protože jsme neznaly kontext a detaily. GS mapovala ženskou historii a historii feminismu. I když to přetržení bylo příliš dlouhé, bylo třeba znát naše kořeny. A GS se to podařilo. Knihovnou, semináři, vyvolaným zájmem veřejnosti, ale i integrací lidí, kteří o tom něco věděli. Já nevím, jak silný je tento proud v GS dnes, dnes už tento zájem mají i Akademie věd, vysokoškolská pracoviště nebo i archivy a muzea, vycházejí publikace, píší se diplomové práce a vědecké studie. Tento proud se uchytil, paměť se uchovává. Myslím, že ženy mají zájem o ženské osudy. Když já jsem začala přednášet

sociologii, vždycky se jedna z mých přednášek týkala historie feminismu v Čechách. Stejně to měla každá z nás, včetně Jiřiny Šiklové. A v tom hrála GS důležitou roli, tvořila nám odborné informační zázemí a zprostředkovávala spolupráci se zahraničními feministickými organizacemi.

Kdo Gender Studies v té době vedl?

Hlavní silou a mluvčí v té době byla Jiřina, které si obrovsky vážím, ale která občas volila styl, který třeba mně osobně v těch grantových pŭtkách nepomohl. Nebo pomohl, ale neposouval naši věc dopředu. Ona věděla, jak s těmi „chlapy“ mluvit, ale mě to rozčilovalo. Já jsem už byla ochotna jít do konfliktu a prosadit si svoji věc. S odstupem dlouhé doby si dnes dokonce myslím, že ta jistá živelnost a překotnost GS velmi prospěla — dala vyrůst mnoha osobnostem v různých oblastech. Všechny cesty byly možné.

Vzpomeneš si na vznik názvu Gender Studies?

Já jsem u toho nebyla. Ale vím, že slovo žena bylo vyloučeno, stejně jako slovo feminismus. Určitě to bylo trochu účelové, aby už samotný název neprovokoval. Stejně jsme dostaly nálepku, ale tu bychom dostaly, i kdyby se to jmenovalo Kočka. GS se potom ztotožnila s tématem a s tím, co dělaly, jak vystupovaly, protože tam byly i demonstrace. Ale myslím, že Jiřina měla pro slovo gender oporu v akademičkách, protože pro nás to bylo výhodné se na půdě akademie opřít o frekventovaný západní pojem, který přicházel z renomované západní sociologie. Psaly jsme tedy studie o genderu, které ale byly feministické. Navíc v GS bylo pár žen, které nikdy slovo gender nepoužily, vždy striktně český rod. Dodneška si myslím, že výběr toho slova byl správný. Ani dnes nepřijdeš na lepší název.

Já ho vůbec nerozporuji, jen mě zajímá tvůj názor. Ale existují kritiky, které poukazují na to, že z hlediska vývoje tématu to byla chyba skrývat feministickou organizaci za název Gender Studies.

To je pravda. Ale mně se i po letech líbí, že to nemá jednu dráhu. To jsem vždycky učila svoje studentky a kolegyně v ústavu: „Nemůžeme se zabývat jen sociální strukturou, každá z vás musí mít své téma, protože když ti jeden proud z nějakých důvodů nevyjde, tak nevypadneš z oboru.“ Je důležité být mnohostranná. A to se mi na GS líbilo, že tu nebyly jen aktivistky, že se téma posouvalo i do teorie a metodologie, že tu bylo zázemí pro feministické teorie, ale i pro aktivní prosazování rovných příležitostí.

Kdy ses od přímého kontaktu a práce pro GS vzdálila a proč?

K tomu bylo více důvodů. Ale jedním z nich bylo, že jsem se nemohla účastnit těch aktivistických proudů. Já jsem na to neměla kapacitu. Výzkum, vysokoškolská výuka, řízení výzkumného oddělení atd., mne zcela pohltily — časově a zájmem, možnostmi uplatnění, které nabízely. A taky na to nejsem správný typ. Ale velice si jich vážím. Já prostě nedokázala jít s kastroly do ulic. To umí Mirka Holubová, Jana Hradilková a jsou úžasné. Já jsem moravsky stydlivá. To v tobě zůstane — nevyčínat a kastroly používat jen v kuchyni.

A to jsi, Marie, zrovna člověk, který na svých přednáškách aktivoval spoustu budoucích aktivistek...

Ano, ale já myslím aktivismus jako boj. Je to schopnost dát tomu veřejnému střetu celou svou duši, chce to člověka, který se tomu opravdu plně věnuje. Na to nejsem správný typ, navíc jsem měla zaměstnání, kterému jsem musela dávat deset až patnáct hodin denně, rodinu. Jinak jsem aktivistka vlastně pořád. Ale od počítače a za katedrou nebo v osobním jednání.

GS byla v 90. letech obrovsky unikátní v tom, jak velmi různorodé osobnosti přitahovala. Pro co sis tam chodila ty osobně?

I o tom jsem hodně přemýšlela. Proč jsem se od nich tak dlouho nemohla odpoutat. Ale já už jsem prostě nestíhala. Když se ti rozjede

práce na 150 procent, tak nemůžeš třikrát týdně dobrovolničit v GS. Ale já jsem na ně byla tak napojená, že jsem se snažila stíhat všechno, dokud to jen trochu šlo. Rodinu, práci v ústavu, učit, tisíce dalších dobrovolnických aktivit, další práci pro peníze, abych se uživila. A pak přišel moment, kdy jsem si uvědomila, že musím GS nechat jít a vystoupit z té Nadační rady. Myslím, že ze stejných důvodů tenkrát odešly i další ženy. Protože narostla náročnost vlastních profesí. Já abych vybudovala obor, získala lidi, to chtělo stoprocentní nasazení. Ale proč jsem se GS nemohla pustit? Já jsem je potřebovala citově. Byly to mé přítelkyně a já jsem si tam chodila dobít baterky a učit se feminismu v praxi. Řešit jiné problémy. Získat energii. Takže to odpojení bylo z mé strany až násilné. A to nebylo, že bych je hodila přes palubu. Byl to kus života — od roku 1990 do 2000. Pořád se s nimi kamarádím, ale už pro ně nepracuji. Tedy neskromně doufám, že se tím myslí přímo nepracuji, protože má práce je s nimi spjatá.

Myslíš si, že ta neschopnost oddělit se byla daná i zodpovědností za téma?

Za prostředí tady v tomto státě. Já mám vnitřní přesvědčení, že když jsi za něco zodpovědná v nějakém prostoru, máš udělat, co můžeš. Nemáš koukat, co nejde. Ale mě úplně vyčerpávala snaha postavit na nohy Sociologický ústav. Musela jsem pustit i své milované kurzy na fakultě. A to mi studenti (muži) nosili vlastnoručně upečené bábovky! A ještě několik let jsem dostávala svatební oznámení s dovětkem, že se seznámili na mých kurzech.

Jak bys popsala to první porevoluční desetiletí s ohledem na gender téma? Jak jsi vnímala společenskou, mediální, univerzitní atmosféru?

Univerzity byly nesmírně vstřícné, měly zájem o mé přednášky, i o přednášky mých kolegyně. Já jsem přednášela sociologům a přijela jsem do Brna a tam bylo sto až sto padesát studentů v aule. Lidi měli obrovský zájem o nová studia a v univerzitním prostředí nasávali poznatky.

Tyto kurzy založila Jiřina Šiklová. Kurz byl složený z více témat a přednášelo sedm až osm lidí. S tím Jiřina začínala jako takový úvod do gender studies a do feminismu. Pak jsem měla svoje kurzy na gender v sociologii. Dokud nebyli specialisti a specialistky na gender na těch katedrách — protože dneska všude na univerzitách máš vystudované a daleko kvalifikovanější lidi, než jsem byla tenkrát já — tak jsme genderové kurzy zajišťovaly my z GS, a to bylo nesmírně důležité. Pak vznikly katedry genderových studií na FHS UK a v Brně a už to bylo jiné, mnohem lepší.

Jak si vysvětluješ to, že genderové obory mají v Česku v současnosti problémy — jak na FHS UK, tak v Brně na Masarykově univerzitě?

Já myslím, že to jsou mocenské boje, změni se děkan, změni se směřování. A gender je samozřejmě hned nahoře na pořadníku. Když něco zrušit, tak gender. Oni — tzn. současné vedení univerzit, včetně senátů, to nikdy neruší z ideologických důvodů, ale skrývají to za metodické výhrady, ekonomické problémy. Cokoli zástupného. Rušení a omezování těchto dvou center považují za ohromnou chybu. Nicméně mám pocit, že to, co bylo zaseto v 90. letech, zůstává. Za těch třicet let pronikla ta témata do různých podoborů a přednášek. Gender a feminismus už nikdy nikdo nemůže pominout. Ať přednáší historii, nebo psychologii, nebo cokoli. To se velice změnilo. Plíživě to téma integruje v mnoha oborech. Není to sice tak vidět, ale pro vzdělanost českého studentstva je to velice důležité. Katedry vypisují výběrové kurzy na gender, dělají to dokonce i technické obory. S čím se nemožu smířit, je to, že se nivelizuje kvalita výuky gender studies a feministických teorií. Nám šlo o změnu celého myšlení a to se povedlo, ta změna proběhla. V současnosti, s rozvojem technologií, díky mobilitě ve vědě, masivnímu vzdělání, už nejsi závislá na učiteli na té vysoké škole. Mladí lidé se vrací ze zahraničí a oni tomu tématu opravdu rozumějí. A je jedno, jestli jsou to fyzici,

nebo genderové specialistky. Mladí prostě nezůstávají v tom zapeklitém českém prostředí, ale konfrontují se se světovým poznáním a soudobým výzkumem k tématům feminismu či gender studies, a rozumějí mu, takže se s nějakým vysvětlováním už vůbec nezdržují. A to se děje. Já jsem to zažila jako ukázkou v praxi v 90. letech. Přijel kanadský profesor, v aule Filozofické fakulty sedělo sto lidí. Profesor přednášel o nerovnosti platů a nějaký pán z publika to začal rozporovat a přímo napadat. A pan profesor mu odpověděl, že nemůže kritiku přijímat od člověka, který o tématu nic neví, což je z jeho projevu evidentní. Tečka. To, že my jsme pořád dokola diskutovaly a vysvětlovaly, byla strašná ztráta času. Ten kanadský profesor už tenkrát věděl, že některé lidi nemůžeš přesvědčit, protože jsou ideologicky posazení. Já jsem třeba znala lidi, kteří se na fakultě přetransformovali z komunistů do katolíků. A ti přece nemůžou podporovat gender.

A ostatní roviny společnosti — média, osobní zážitky? Jak vzpomínáš na 90. léta?

Byly tam obrovské útoky. Na naše přednášky, které jsme dělaly přímo na půdě Sociologického ústavu, docházeli pravidelně konkrétní lidé a cíleně je rozbíjeli. A to se dělo všude, to byly takové nálety. To vždycky snášíš špatně. Možná jsem to řešila víc, než si to zasloužilo. Ale špatně se na to reaguje, když si ten člověk verbální agresí krade prostor a čas. A tito lidé se opírali o autority — jako třeba o Škvoreckého, ten způsobil GS strašné problémy. Kupodivu tu byla celá řada reemigrantů, kteří se profilovali a vymezovali třeba vůči americkému feminismu a podporovali vlastně celý spor. I když to nemělo souvislost. Na Nadační radě jsme tyto útoky řešily pořád.

Jak jste na to reagovaly?

Individuálně. Byly ženy, které odpadaly a říkaly: „Já musím odejít, protože už jsem tak nasákla feminismem, že si nerozumím se svou rodinou. Takže bych se musela rozvést.“ Některé

kapitulovaly a přestaly se tím zabývat. Já jsem měla tendenci je považovat za slabé, ale nikdy do té rodiny nevidíš, nikdy nevíš, jaký to mělo pravý důvod. To bylo velké téma, co s tím, když se dostaneš na soukromém poli do sporu, když ti manžel nadává do feministek. A byla na to doporučovaná hodně protichůdná řešení. Třeba i to, že ta žena má všechny feministické myšlenky popřít a jít muži na ruku.

Já jsem vždycky byla zastánkyní toho, že feminismus je hodnotový systém, a snažila jsem se ho žít na sto procent jak ve veřejném, tak soukromém životě. Ale samozřejmě člověk musí dělat ústupky.

Já jsem se s feminismem už asi narodila. Beru ho jako osobní přesvědčení a hodnotu, o které se v životě opírám. A jsem za to ráda. I když to určitě přináší spoustu nepřijemností i řadu urážek. A je zajímavé, že v jednu dobu — minimálně tady v ústavu — hodnotu člověka ostatní ztotožňovali s tím, co děláš. Když zkoumáš rakovinu, jsi ten první vědec. A když děláš měkká témata, a gender je ještě měkký než měkký, mají tendenci tě oslabovat.

Tak to bylo a je i v mediální rutině, některá témata jsou vždycky důležitější než jiná.

Ale já s tím nikdy nebudu souhlasit. Vždycky půjdu proti tomu. Takže jsem se rozhodla dostat se nahoru i s tím měkkým tématem. A to byl červený hadr zejména pro některé muže v ústavu, a musíš s tím pořád bojovat, musíš být o sobě přesvědčená, že na to máš. A je těžké se s tím vnitřně ztotožnit, že se musíš prosazovat, že to musíš udělat, jinak musíš jít od toho.

Kde jsi tu sílu brala?

To nevím. Možná v tom feminismu. V devadesátém roce sem začaly přicházet feministické knihy a já jsem je začala číst a zírала jsem třeba na poučky jako: Hodnotu máte takovou, o jakou si řeknete. Myslela jsem si, co to je za blbost, to nebude fungovat. Ale dostala jsem v té době nepříjemnou zakázku od

ministerstva a řekla si, že to vyzkouším. Takže jsem požádala o velkou sumu, která čítala tenkrát asi deset mých platů. A představ si, oni mi to dali. To jsem zírala. Tím chci ukázat, že mi ten feministický přístup přínášel i profit, nemyslím finanční, to se opakovalo jen jednou, ale emancipační.

A pro mě bylo také důležité, že jsem se mohla opřít o rodinu. Funguje partnerství, děti. O to se opíráš, ale vůbec o tom ale nevíš, protože rodina je to, že v detailu vlastně nic nefunguje a ty pořád něco řešíš. A teprve po dlouhé době vidíš výsledky. Po dětech nemůžeš chtít žádnou projekci svých představ. Dělají si to po svém, protože jsme je tak vychovali a oni to zkoušejí nejprve na tobě.

A tvůj obor, tvá kariéra byly úspěšné...

Ano, ale to vidím až teď, když se mě na to ptáš, ale těch jednotlivých problémů bylo tisíce a proher taky dost. Vědecké prostředí ale nikdy nebylo tak extrémní jako třeba politika nebo prostředí neziskového sektoru. Věda vytváří kritické zázemí.

Jak vidíš budoucnost Gender Studies?

Nikdy jsem nemusela bojovat s existenčními problémy. Věda je stabilní systém, pořád ještě. To bylo a je důležité. Soucítím s GS, že má existenční problémy, ale to je záměr. Stát vytváří takové prostředí, aby ji destabilizoval, aby se neprosazovaly tyto názory. Já si jich ohromně vážím za to, že to nevzdávají. Protože ony se vymezují a apelují — co se týče stereotypů apod. — hned. Kdežto věda, té to trvá strašně dlouho. Ony jsou v první linii.

Proto byla tak důležitá strukturální podpora v 90. letech...

Ano, bez Nadace Heinricha Bölla a dalších opor by to vůbec nešlo. Dnes sedím v Radě vlády pro rovné příležitosti a vím, že se opět bude krátit podpora neziskového sektoru o půl miliardy, a to plošně. To je k nepřežití. Nevím, kudy z toho ven.

Kdybys měla zhodnotit situaci rovnosti mužů a žen v současnosti, jak by hodnocení vypadalo?

Je to můj subjektivní dojem, myslím si, že by to měli vyjádřit mladí lidé, jak oni to vidí a cítí, protože já hodnotím už nějaký historický vývoj, používám metodu odstupů a ta není úplně přesná. Já tam vidím nesmírné zlepšení. Ale co je jim to platné, že se to historicky zlepšilo, když přijdou o místo. Změnila se doba, změnily se technologie, to doba je absolutně rozdílná. Možnosti prosadit se a vymezit vůči stereotypům jsou dneska větší. Ale já jsem vždycky zírala v 90. letech, když jsem byla na nějaké konferenci, že si Skandinávky stěžovaly, ať se nekoukáme na ty jejich statistiky, že realita je jiná. Já jsem se tomu samozřejmě smála a říkala jsem si: „Ono jich sedí sedm ve vládě a realita je jiná! Ony ale už tenkrát měly mnohem větší citlivost vůči tématu.“

Myslíš, že my už jsme v jejich situaci tenkrát? Že máme také větší citlivost?

Co se těch výsledků týče, tak rozhodně nejsme ani v jejich situaci před 30 lety. Ale ve společnosti je větší citlivost i kritičnost vůči genderovým nerovnostem. Když čteš výzkumy veřejného mínění, tak je tu opravdu vidět, že veřejnost vnímá nerovnosti mezi muži a ženami. Většinou jmenují platy, postavení v zaměstnání, co se týče rodiny, tam to trochu klesá. Já bych řekla, že mladí lidé především už vědí, o co jde. To se posunulo obrovsky. Také se posunula informovanost díky technologiím a cestování.

Ovšem já cítím, že s tím, jak se Spojené státy topí ve svých problémech, jak to v Evropě probublává, že nastává nová doba vymezování rovnosti. My pořád ještě nemáme vyřešenou Istanbulskou smlouvu. Pro gender a genderové nerovnosti je vždycky kritické, s kolika velkými problémy se společnost potýká. Pokud se potýká s covidem, tak se všechno smete. Pokud se potýká s nějakou velkou politickou krizí, tak to taky nikdo neřeší. Něco tak primárního, jako je rovnost, a to se týká všeobecně lidských práv, je tak křehké. Jsme nesmírně závislí na

stabilitě společnosti jako takové. A to ti ještě jsou kritici schopni říct, že úsilím o genderovou rovnost tuto stabilitu porušuješ.

Ono je to klišé, ale je pravda, že každá generace to má těžké. Řeší se nová témata, nové výzvy, nové ekonomické platformy. A nyní se to bude měnit výrazně. Česká společnost může dojet na svou rigiditu, která se posiluje. Rigidita je pro mě vyjádřením ideologického jádra. Já z toho mám obavy. Už teď máme k dispozici výzkumy, že na covid doplácí především ženy. V tomto ohledu mám obavy z budoucnosti, protože na společenské problémy budou zase doplácet ženy a jejich témata se budou odsouvat.

Co bys doporučila, co dělat jinak, aby se rovnost dostala do jádra společnosti, aby to byla nezničitelná hodnota?

Já už žádné doporučení nemám. Spoléhám na mladé lidi a jejich řešení. Už dnes si ženy dělají věci po svém a vůbec ne špatně. Podle toho, jaká mám data, je mladá generace vzdělaná. A je tu i poměrně velká skupina mladých, úspěšných, vzdělaných a genderově orientovaných žen. A o to se opírám. Ony to zvládnou. Ale bohužel se obávám, že mohou být vystaveny extrémním výzvám. A doufám, že ten jejich obří potenciál společnost opět nevysaje, jako vždycky, když je nějaká krize.

Pár slov o vzniku Nadační rady GS. Paměti se mi prolíná řada momentů a zážitků z prvních let zakládání Nadace GS, které ovšem nedokáži čistě chronologicky vymezit.

- 1/ Těžištěm a nespornou autoritou byla Jiřina Šiklová, ona také do všeho dávala nejvíc zkušeností a „espritu“, ale také měla dobré kontakty a dnes bys řekla „charisma a image“. Bylo o koho se opřít a to bylo bezesporu v těch začátcích klíčové.
- 2/ Postupně se spoluorganizovala skupina asi dvaceti lidí se zájmem založit pro podporu rozvoje feminismu v ČR nadaci s tímto posláním. Zkušenosti s neziskovým sektorem v té době neměl vůbec nikdo. Snad možnou inspirací byla skutečnost, že podobné snahy se rodily ve všech oblastech, s cílem konstituovat svým dílem občanskou společnost, která vznikala z ničeho.
- 3/ Zakládající členky nadace měly jasno v tom, co nechtějí. Součástí prvotního úsilí bylo vymezit se například proti Svazu žen a podobně — žily jsme v turbulentním období, jako příklad připomínám rozpad Československa, který na nás měl vliv.
- 4/ Řešily jsme stále také existenční věci a zcela praktické otázky, protože bylo zřejmé, že naše představy a cíle nelze uskutečnit v Jiřinině bytě, kde, při jejím entusiasmu a velkorysosti, bylo vše zdarma. Jak to všechno zvládala, dodneška nevím. K tomu bylo nutné realizovat formální registrace, bankovní konto, rozpočty, finanční odpovědnost, hledání sídla, platby energií a telefonů a další.
- 5/ Zlomem bylo ustavení Nadační rady a závazná realizace pracovních pozic v nadaci. Na začátku totiž vykonávaly provozní fungování

- nadace některé členky Nadační rady, takže se vše prolínalo, ale později s nárůstem agend a pracovních zátěží (které pochopitelně určovala NR), to přestalo stačit. Bylo nutné přejít na model Nadační rada plus zaměstnanci. GS se musela profesionalizovat a ani s tím jsme neměly žádné zkušenosti.
- 6/ Bylo to těžké i při dobré vůli všech zainteresovaných. Opravdu mnohem těžší období než na začátku. Každý měsíc plno problémů k řešení, krizová období se střídala s relativně klidným vývojem. Pamatuji si na stálé řešení konfliktů. Chyby na obou stranách, protože jedna pominula, byly dvě strany — zaměstnanci a Nadační rada. Nadační rada pochopitelně nemohla kontrolovat zaměstnance, chtěla je úkolovat, ale jednu dobu v ní bylo možná až patnáct lidí, nedohodly jsme se ani mezi sebou. Snad jsem byla v letech 1995—1996 předsedkyní rady, ale nepamatuji si nic víc než hromadu práce, úkolů, jednání.
- 7/ Postupně se situace stabilizovala, zlepšovala, přišly první úspěchy, uznání, ale především důležitá mezinárodní zapojení, přátelská setkání na zahraničních feministických konferencích, vybudování a skvělé fungování knihovny, definice a fungování vysokoškolské výuky, spolupráce s jinými neziskovkami. Formálně se ustavila a začala dobře fungovat organizační struktura, ustavil se řád, pravidla, odpovědnosti.

Jak může být věřící žena feministkou? Jednoduše.

Kdy ses poprvé setkala s pojmem gender nebo feminismus? Jaké byly začátky tvého zapojení do Gender Studies?

Na Vinohradech, kde jsem bydlela, jsme měly takovou holčičí partu, kde byla Saša Berková a Anička Kovaříková, a založily jsme spolek Nová humanita. Hned v roce 1990. Listopad 1989 otevřel stavidla pro všemožné občanské aktivity. Saša Berková se prohlašovala za pravičáčku a chtěla, abychom spolupracovaly s pravicovými politickými stranami. A to bylo humorné, protože vyjednala setkání s místopředsedou a jedním ze zakladatelů ODS Petrem Čermákem. Saša nás představila jmény, on nám podal ruku a řekl: „Já jsem doktor Čermák.“ Načež Saša se urazila a řekla: „Tak když vy jste doktor Čermák, tak tohle je doktorka Holubová, já jsem doktorka Berková a tady je inženýrka Kovaříková.“ Vzala ho hákem. A pak ODS nabídla, že bychom jim pro nadcházející volby připravily kapitolu o sociální politice, o postavení rodiny a žen. Saša dokonce do ODS vstoupila a potom s velkým rámem vystoupila. Stýkaly jsme se ale s jejich poslankyněmi, třeba se Zdenou Krejčovou, patřila k nám i Rut Kolínská, Hana Marvanová a spousty dalších známých. Scházely jsme se většinou u nás v bytě.

A potom byla Saša Berková oslovena někým, aby se zúčastnila mezinárodního setkání žen v Dubrovniku, které uspořádala Ann Snitow a Slavenka Drakulić. Bylo tam spousty dalších ženských es z USA i celé bývalé východní Evropy. Od nás psycholožka Šárka Gjuríčová a socioložka Hana Navarová, tam jsem je poznala. Jiřina Šiklová nějak nemohla, ale setkaly se potom s Ann Snitow v Praze. Setkání v Dubrovniku se uskutečnilo v budově Mezinárodního univerzitního centra. Celé to platily Američanky. Pamatuju, jak Ann přijela celá zpocená strachy, na svém objemném břiše držela ledvinku a říkala „Všechny peníze mám tady, já vám je musím hned rozdat (míněno za letenky a ostatní náklady), ať už je nemusím mít u sebe.“ Tak jsem poznala tuhle báječnou, vřelou, mateřskou feministku. V následujících

dnech se mluvilo o nutnosti založit ve všech zemích bývalé východní Evropy genderové organizace, o vysokoškolském oborovém vzdělávání se ještě nedalo uvažovat. A prvním krokem mělo být založení feministické knihovny. V Dubrovniku vlastně vznikl Network of East-West Women.

Po návratu do Prahy jsem zavolala Janě Křišťanové Hradilkové, která byla předtím mojí studentkou na gymnáziu, aby šla za Jiřinou Šiklovou, že se bude zakládat specializovaná knihovna. Po malém nedorozumění, které všichni notoricky známe (viz rozhovor s Janou Hradilkovou), si padly do oka. A tak to celé začalo, v Jiřině byt v Klimentěské. S Aničkou Kovaříkovou jsme se hned zapojily, Saša Berková moc ne, asi jí to připadalo příliš levičové, vadily jí afirmativní akce. A nesedělo to ani Rut Kolínské. Do té doby si člověk vůbec nepřipouštěl, že svoboda je pro různé lidi různým pojmem. Pamatuju si třeba, když přijely Němky na nějakou konferenci, která se konala v Savarinu na Příkopech, jak jsme velmi konfliktně vnímaly jejich terminologii a co vlastně chceme pro ženy jinak. Pro Rut to znamenalo jednoznačně naplno se věnovat rodině a my ostatní jsme uvažovaly už v dimenzích západoevropského a amerického liberalismu. Co se týče feministické literatury, měla jsem výhodu v angličtině.

Co ti nejvíc utkvělo z prvního období?

Začátek nebo první půlka 90. let byly hektické, člověk měl potřebu se zúčastňovat všeho. A hlavně dávat lidem dohromady. To pro mě bylo vždycky esenciální. Učila jsem na vysoké škole, na technice, a tam bylo třeba ty kluky rozhýbat, aby jezdili na stáže a podobně. Vlastní ambice jsem neměla.

Pro mě byla důležitá církev. V naší českobratrské církvi se hodně mluvilo i o genderové problematice. Studenti a studentky teologie, budoucí faráři a farářky, mají za povinnost strávit během studia jeden rok v zahraničí, takže se s pojmem gender běžně setkávali a nevnímali ho jako nějakou infiltraci z ciziny, jak

to dodnes hodně lidí vnímá, jako výmysly, které my nemáme zapotřebí. Třeba v Německu už v té době působila spousta farářek, dokonce i biskupka. A taky nás hodně zvali na Sommerschule do švýcarského Boldernu, a na mezinárodní semináře. Takže v té době jsem se možná víc angažovala v církvi než v GS. Na rozdíl od Máši Čermákové nebo Šárky Gjuríčové, které vnímaly gender studies jako rozvoj a rozšíření svých profesí, moje profese vyučující jazyků mi dávala jednak čas, že jsem mohla vyjždět do zahraničí, a pak jsem měla výhodu jazykové vybavenosti. Na evangelické teologické fakultě v Praze ještě před rokem 1989 působila skvělá Adelheid Reninghaus. Byla feministka a feminismus i přednášela. I když ji na fakultě přijímali se skřípěním zubů, protože to bylo velice levičácké. A s ní jsem jezdila na různé ženské synody do Rakouska a Německa. Takže to pro mě všechno spolu souviselo, všechno mě obohacovalo. Po vypuknutí války na Balkáně a obléhání Sarajeva v roce 1992 dojely do Prahy autobusy s matkami a dětmi. Děti jsme v létě přichýlily na náš skautský tábor, takže koncem prázdnin už mluvily česky jako místní. Matky jsem učila česky. Byly skvělé a některé z nich se staly mými přítelkyněmi.

V 90. letech jsi byla na několika pobytech v USA, které byly jistě důležité.

To tedy byly! V roce 1993 mě oslovila americká ambasáda, abych se zúčastnila projektu speciálně zaměřeného na ženy. Skupina čítala deset evropských žen — političek, akademiček a novinářek. Projekt začínal v Los Angeles, kde se u příležitosti 4. července konal celonárodní sjezd amerických političek. Navštívily jsme také různé státní instituce a jedno zajímavé zařízení provozované ženskou hispanoamerickou neziskovkou. Z LA jsme odletěly do Montany, kde jsme se v Missoule (třetí největší město Montany) setkaly se zástupkyněmi místní správy, kterou tvořily výhradně ženy. Dále jsme navštívily rezervaci indiánského kmene Flatheadů — soud,

místní univerzitu a nemocnici. A ve všech těchto institucích pracovaly nebo studovaly ženy! Při univerzitě fungovala školka pro děti studentek i vyučujících. Z Montany jsme se přesunuly do Chicaga, kde se skupina rozdělila. Já jsem pokračovala do půvabného viktoriánského městečka Geneseo, kde jsem strávila příjemný týden v rodině Sharon a Dava Yonkerových. Sharon pracovala jako anestezioložka v místní nemocnici, představila mě svým sousedkám a známým, které jsem potom vždy, když Sharon musela do nemocnice, sama navštěvovala. V neděli mě vzala na bohoslužby. Další zastávkou byla Atlanta, kde jsme se setkaly s místními podnikatelkami, navštívily jsme dům Martina Luthera Kinga a Margaret Mitchell, autorky knihy Jih proti Severu. Scénu jako z tohoto románu jsme zažily v neděli, když jsme byly pozvány jednou podnikatelkou na oběd, který nám podávala její černošská kuchařka. Z Atlanty jsme se přemístily do Washingtonu, D. C., kde jsme vedle obligátního Kapitolu a Bílého domu navštívily Freedom House, Arlingtonský hřbitov, různá federální ministerstva a organizace. A opět jsme se setkaly s mnoha zajímavými ženami. Poslední místo, kde jsme strávily několik dní, byl New York, který většina účastnic pojala více méně jako nákupní ráj. Uplynul celý červenec a my jsme díky sofistikovanému programu procitovaly značnou část Spojených států a seznámily se s místy, která bychom jako turistky pravděpodobně nikdy nepoznaly. I v následujícím roce jsem odjela do Spojených států. Tentokrát na Fulbrightovo stipendium jako „visiting professor“ na Stanford — učit češtinu. Stipendium bylo natolik velkorysé, že jsem si s sebou mohla vzít své syny, tudíž první dny jsem věnovala jejich umístění do místních škol, nalezení vhodného ubytování a pořízení auta, neboť v Palo Altu neexistovala hromadná doprava. Základní škola, kam jsem přihlásila Ondřeje, byla kousek od komplexu apartmentů na Alma Street, kde bydlelo hodně lidí jako jsme byli my, takže jsme bez problémů zapadli a kluci si našli kamarády.

Pracovně jsem spadala na katedru slavistiky, což znamenalo, že na katedře se vyučovala hlavně ruština a v rámci Kosztuczky nadace polština. Akademický rok 1994—95 začal slavnostně, v amfiteátru univerzity se konalo předání Ralstonovy ceny Václavu Havlovi, kterého se zúčastnil i velvyslanec Michael Žantovský. Na tuto událost se sjela spousta Čechů, kteří v Kalifornii žili. Přijeli emigranti z roku 1948, 1968 a další. Mezi nimi byla i Hana Pariserová—Kunstová, moje spolužačka z Filozofické fakulty, která žila a pracovala v Monteray a kterou jsme potom po celý zbytek roku rádi navštěvovali. Akademický rok na Stanfordu se nečlenil na semestry jako u nás, ale na quaterly, na jejichž začátku lektor studentům představil své kurikulum a oni se potom během prvních dvou týdnů rozhodli, zda si daný předmět zapíší, nebo ne. Češtinu si postupně zapisovalo stále více studentů a v posledním quateru mě zejména doktorandi na rusistice přesvědčili, abych připravila i seminář středoevropské literatury. V té době přijeli na Stanford na tři měsíce mladí diplomaté z bývalých socialistických států a ti se našeho semináře a dalších debat zúčastňovali. Začátkem července jsem odletěla do New Yorku, kde jsem navštívila Ann Snitow.

Bylo to těsně před volbami v Albánii a Annin byt a střešní terasa byly plné diskutujících žen z jižní Evropy. Pomalu se stmívalo, v okolních mrakodrapech se postupně rozsvěcovala světla, povídaly jsme si, Ann a její manžel nosili gefilte fiš a dolévali víno. Atmosféra byla úžasná. Ann jsem v New Yorku zažila ještě jednou, to jsme s Lenkou Simerskou přijely, abychom se zúčastnily setkání žen Peking+5. Při té příležitosti jsme Ann navštívily ve škole New School for Social Research, kde učila, zúčastnily jsme se jedné její hodiny se studenty a šly jsme s ní na večeři. To bylo naposledy, kdy jsme se setkaly v New Yorku, potom jsme se vídaly během Anniných cest do Prahy, kdy se několikrát zastavila i u nás doma.

Pokud se pamatuju, jezdila jsi také hodně do Švýcarska.

Když jsem se vrátila domů z ročního pobytu v USA, zavolala mi Věra Lukášová, tehdy farářka evangelického sboru na Jarově, zda bych s ní nejela na letní školu ve švýcarském Boldernu. Zareagovala jsem spontánně: „S tebou, Věro, pojedu kamkoliv.“ A tak jsem začala pravidelně jezdit do Boldernu, kde Elisabeth Reiser a Reinhild Treitler organizovaly školení pro místní ženy o základech feminismu. V návaznosti s těmito aktivitami jsem se zúčastnila ženské synody v rakouském Gmundenu a posléze i celoevropské konference feministických teoložek, která se konala v ortodoxní akademii na Krétě. Tam jsme se s dalšími ženami z postsocialistických států shodly na tom, že přestože témata přednášek jsou zajímavá, my bychom potřebovaly něco trochu jiného — sejít se s ostatními a dát prostor těm začínajícím, které teprve hledají. Dohodly jsme se, že vzhledem k tomu, že se tyto velké celoevropské konference konají jednou za dva roky, my bychom mohly v roce, kdy nebude celoevropská konference, zorganizovat konferenci středoevropských a východoevropských žen. Hned v následujícím roce se tato konference konala v Praze, další v polském Lublinu, v Rize, ve Splitu, znovu v Praze, v polském Hnězdně, znovu v Rize a naposledy v Minsku. Ukázalo se, že naše úvaha o tom, že se potřebujeme „osmělit“ v přátelském prostředí, byla správná. Dnes už jsou ženy ze střední Evropy právoplatnými účastnicemi velkých teologických konferencí a členkami organizačního výboru ESWTR (European Society of Women in Theology).

Byla jsi velmi aktivní v pokusu o navrácení domu ve Smečkách ženským organizacím.

Celá devadesátá léta jsem se angažovala spolu s Evou Uhrovou a zástupkyněmi řady ženských organizací v záležitosti znovunabytí Ženského domu ve Smečkách 26, v Praze 1, který patřil Ženskému klubu českému.

V 90. letech jsi byla členkou Nadační rady GS. Jak si vzpomínáš na toto období?

To byla vývojová fáze, které říkám boj o moc. Pamatuju si na chudinku Ladu, jak po kritice ze strany Nadační rady plakala. Takže ty z nás, které byly zaměstnankyněmi GS, jako Jana Hradilková, Petra Jedličková nebo Lada Wichterlová, odnášely výtky a nařízení vedení Nadační rady, zejména Máši Čermákové a Mirka Vodrážky. Já jsem se nikdy jako nadřízená necítila, hrozně nesnáším konflikty. V odborné literatuře jsou tyto fáze profesionalizace neziskových organizací popsány, ale já jsem si nějak naivně a idealisticky myslela, že by bylo možné se tomu vyhnout, ale nešlo. Dnes je to všechno dávno zahlazené.

Jak šly dohromady tvé aktivity v církvi s feminismem, ke kterému ses hlásila?

Když jsem byla na nejrůznějších církevních sešlostech a výjezdech, vždy jsem mluvila o Gender Studies. A všude, i na těch nejkonzervativnějších místech jsem vycházela z pozic

feminismu a vždycky jsem je vysvětlovala. A když se ptali, jak ty, věřící, můžeš být feministka, odpovídala jsem, že strašně jednoduše: jestliže vycházím z toho, že Bůh nás stvořil takové, jaké nás potřeboval, jako muže a ženy, tak asi věděl, co dělá, když mi dal nějaký mozek. Byla jsem a jsem členkou ženské sekce ekumenické rady církví, a když se začalo mluvit o svazcích sexuálních menšin, tak třeba senátorka Eva Nováková na nás z ekumenické rady, když jsme za ní přišly do Senátu, hned vytáhla petici proti tomuto zákonu umožňujícímu svazky nebo dokonce manželství osob stejného manželství. A ty ženy to všechny hned podepsaly. Já jsem se sebrala a šla na záchod dát si cigaretu, a ony za mnou přišly, proč jsem to nepodepsala. Řekla jsem jim, že to nikdy nepodepíšu. „To, co děláte je strašně rouhání, protože jestli věřím, že všechny bytosti jsou stvořené Bohem, tak stvořil některé lidi takhle. A to, co děláte, je strašně nerozumné, nemůžete mu do toho takhle fušovat.“ Trvalo to několik let, ale dnes, když se sejdem

ŽENSKÝ DŮM VE SMEČKÁCH

Historie tohoto domu souvisí s vývojem ženského hnutí v Čechách ve dvacátém století. V roce 1902 byl založen Ženský klub český. U jeho zrodu stály osobnosti jako Charlotta Masaryková a Františka Plamínková. V roce 1928 založil Ženský klub český stavební družstvo za účelem postavení vlastního domu. Stavba domu byla financována sbírkami mezi českými ženami a půjčkou u Úrazové pojišťovny, přispěl i T. G. Masaryk. Dům byl slavnostně otevřen v květnu 1932 a až do příchodu Němců v roce 1939 sloužil jako centrum ženských organizací, v provozu byla knihovna, čítárna, klubovny, schůzovní a přednáškový sál, restaurace a také ubytování pro tuzemské a zahraniční aktivistky ženského hnutí. Za protektorátu byla předsedkyně klubu Františka Plamínková uvězněna a popravena nacisty. Uvězněna byla i Milada Horáková. Po válce Klub obnovil svoji činnost, pracoval především na vytváření nové legislativy týkající se ženy a rodiny. Po únoru 1948 byla činnost většiny ženských organizací přerušena, Klub zrušen, Milada Horáková zatčena, posléze v roce 1950 odsouzena k smrti. Na dům ve Smečkách byla uvalena národní správa.

V roce 1990 byl Ženský klub český znovu obnoven, jeho předsedkyně Eva Uhrová psala na Úřad předsednictva vlády ČSFR a upozorňovala, že v rámci vypořádání majetku ženských organizací patří dům do vlastnictví Ženského klubu českého. Tím začala neúspěšná anabáze ženských organizací po úřadech od Magistrátu (správy Bytového podniku hl. m. Prahy), přes Federální ministerstvo financí, předsedu Parlamentu, primátora Prahy, schůzku s tehdejší předsedou hospodářského výboru Parlamentu, ministra vnitra, Úřad vlády. Součástí naší žádosti o vydání domu ve Smečkách byl i návrh na využití objektu — objemová studie vypracovaná architektkou Zuzanou Rákosníkovou plně akceptuje původní projekt s přihlédnutím k požadavkům a aktivitám zúčastněných ženských sdružení. Samozřejmostí bylo zachování Činoherního klubu, který od poloviny 60. let sídlí v suterénu domu, v původním přednáškovém sále. Nic nebylo platné, chyběla politická vůle. Celá léta přemýšlím, kde jsme udělaly chybu, co jsme opomněly. Určitě to nebylo sebevědomí, čeho se nám nedostávalo. Spíš peněz na šikovné právníky.

Nic nepomohly ani opakované protestní akce. Ta největší, dvoudenní se uskutečnila v říjnu 1998 — tiskovkou, průvodem zakončeným vyvěšením nápisů Ženský klub český na fasádu domu a vyvoláváním hesla „Dům je náš“. I hudební vystoupení následující den na náměstí Míru byla spojena s objasňováním celé kauzy veřejnosti. Poslední taková akce se uskutečnila 8. března 2008, kdy organizace sdružené v České ženské lobby uspořádaly na Václavském náměstí happening se scénkami z historie českého ženského hnutí a jeho domu v dobových kostýmech. Bohužel jsme narážely i na zesměšňování ze strany některých novinářů, např. Jiřího X. Doležala, kteří se pokoušeli akci narušit.

u františkánů na schůzce ženského fóra ekumenické rady, tak se mnou mluvím i o osvojování dětí partnery stejného pohlaví a říkají: „Míro, tys to tenkrát věděla dobře, my jsme byly blbě.“

Jedním z důležitých témat GS byla osvěta v otázce feminismu, ženských práv, rovnosti atd. Jak se tohle podařilo nebo nepodařilo?

Já jsem v tomhle ohledu velice optimistická. V roce 2001 jsem odešla z fakulty a začala jsem pracovat na ministerstvu vnitra v odboru vzdělávání úředníků ve veřejné správě. A jedna z prvních věcí, které jsem tam prosadila,

bylo po vzoru GS něco jako genderové audity. A spustila jsem výzkumný projekt o postavení žen ve veřejné správě, o tom, co úřady pro své zaměstnankyně, ale i navenek pro občanky, dělají. Ten formulář měl dvě části. Z počátku byly obce naštvané, že mají zase něco vyplňovat, ale probíhalo to asi deset let, každý rok znovu, a vždy se uskutečnila na ministerstvu konference a později se udílely i ceny. Na vyšší úroveň se tahle soutěž dostala s příchodem Evy Ferrarové na ministerstvo, dělaly se i speciální plány a programy pro krajské i okresní úřady. I když ty měly snahu to rozšiřovat i na seniory, rodinu, protože o ty se přece ženy také

starají. Náš odbor ve veřejné správě potom zrušili, přesunuli mě na personální oddělení. Pak jsem už v důchodu měla mít na starosti další projekty, ale vzhledem k personálním změnám na ministerstvu k nim už nedošlo.

Ve veřejné správě se tedy něco podařilo. Ale vraťme se k mé původní otázce — jak se změnila, nebo nezměnila česká společnost v otázce rovnosti žen a mužů za těch 30 let?

Otázku rovnosti žen a mužů řešila česká společnost už od poloviny devatenáctého století a na příběhu domu ve Smečkách, dívčího gymnázia Minerva nebo zakládání mateřských škol pro děti pracujících žen vidíme, že ji řešila úspěšně. Ta energie spontánního českého ženského hnutí působila až do roku 1948, potom byla nahrazena státní mocí. Vždy když přijedu do nějaké evropské země, která prošla delším působením totalitní vlády, jako třeba Španělsko nebo Německo, fascinuje mě, jak se z toho ženy oklepaly a jak svobodně působí. V porovnání s nimi působí české ženy, jako kdyby na nich pořád ještě ležela nějaká příkrývka.

Není česká společnost ve srovnání třeba s německou, nemluvě o skandinávské, příliš konzervativní? A české ženy málo sebevědomé?

Nemyslím si, že se to týká jen českých žen, ve stejné míře se to týká i mužů. Ale s termínem konzervatismus bych nesouhlasila. Znam ho z Anglie, podívej se na anglické političky. Česká společnost je prostě nevychovaná. Podívej se na Zemana, jak si normální národ může někoho takového zvolit za prezidenta. Nebo jak sociální demokracie zametla se Špidlou, což byl nejnoblesnější a nejvzdělanější politik, jaký tu byl. A Češi taky nechtějí mít nic společného s ideologií.

Jak chápeš naše angažmá ve snaze změnit pohled na postavení žen? Jako svého druhu statečnost?

Ne, to ne, vnímám to jako povinnost a naprostou samozřejmost. Asi jako v případě mého otce, který jako devatenáctiletý kluk uprchl z Podkarpatské Rusi do Sovětského svazu,

aby bojoval proti Němcům, a skončil na Sibiři. V roce 1943 se dostal do Buzuluku a k boji s nepřítelem se dostal až v roce 1944, kdy velel výsadku a posléze partyzánskému oddílu. To nebyla statečnost, to byla povinnost a samozřejmost. A tudíž člověk, který jako já prožil osmašedesátý rok na Filozofické fakultě, tak v něm ta jiskra svobody byla.

Říkáš, že jsi optimistka a myslíš si, že se toho v ženské otázce dost změnilo. Ale hodně lidí si pořád myslí, že ženy nepatří do politiky, ale k plotně.

Člověk má pocit, že se nenaplnilo to, co jsme po převratu očekávali — ta občanskost. Tady lidi neuvažují v intencích toho, že jsou občané, a jako občané mají i povinnost pracovat v rámci svých obcí. Je to o svobodě k něčemu. Všichni jsme produkty vlastní rodiny, její historie, co ti dá rodina do vinku, ve smyslu, co je a co není důležité. Moje matka byla feministka každým coulem, i když to tak nevnímala, ale věčně se s něčím prala a byla zatraceně sebevědomá, pracovitá a cílevědomá. To já jsem mnohem tolerantnější. Taký si připadala výjimečná, to já vůbec ne. Pořád musím vzpomínat na to, jak jsem se syny za ní přijela na chalupu a referovala jsem o tom, co se den před tím stalo na Národní. A ona na to zareagovala tím, že teď nám vrátí statek v Pesvích. Pořád — celých těch čtyřicet let prostě byla ta hrdá dědička statku a všechno nahlížela z této perspektivy.

Byla jsi velmi aktivní v projektu Paměť žen, pamatuješ si i jeden víkendový seminář u vás na chatě.

S myšlenkou projektu Paměti žen přišla Jiřina Šiklová po svém návratu ze světové konference žen v Pekingu v roce 1995. Hned jsme se pustily do díla. Každá z nás znala spoustu zajímavých žen, se kterými byla radost si povídat. Bylo jasné, že primárně musíme zachytit vyprávění té nejstarší generace a postupně se blížit ke generacím mladším. Důležité rovněž bylo nesoustředit se výhradně na jednu sociální skupinu žen jako například na disidentky, ale snažit se zachytit celou škálu ženských

PAMĚŤ ŽEN

Paměť žen byl dlouhodobý mezinárodní projekt, iniciovaný a koordinovaný Gender Studies. Jeho idea se rodila v polovině 90. let jako reakce na západoevropské a americké feministické teorie, neaplikovatelné na žitou realitu žen bývalých socialistických zemí. Těžiště projektu leží v zachycení životních zkušeností a názorů žen tří generací žen (narozených v letech 1920—1960) metodou oral history a narativního interview. Cílem projektu bylo dobrat se kořenů stále přetrvávajícího patriarchálního modelu společnosti, pochopit a akceptovat specifikum ženského přístupu ke světu, odstranit mnohá klišé a přispět tak nejen k diskuzi o rolích mužů a žen ve společnosti, ale i k nezbytným konkrétním změnám přežitých rodových stereotypů.

Během deseti let (1996—2007) bylo týmy ze všech zúčastněných zemí (Česká republika, Slovensko, Polsko, Německo, Srbsko, Chorvatsko, Černá Hora a Ukrajina) realizováno víc jak 500 rozhovorů, což představuje téměř 20 tisíc stran přepisů. Už v průběhu projektu se rozvíjely další podprojekty (Paměť žen — obětí holocaustu, Paměť romských žen), uskutečnila se řada mezinárodních konferencí a workshopů, vznikla celá řada publikací (nejen u nás), rozhlasových cyklů a dokumentárních filmů. Více o průběhu projektu a jeho výstupech na www.womensmemory.net.

Bohatý český materiál (170 rozhovorů a řada doprovodných studií), uchovaný ve zvukových nahrávkách (dnes ve velké míře digitalizovaných) i kompletních transkripcích se stal východiskem pro hledání nových přístupů k genderově specifickému interaktivnímu vzdělávání. Na základě těchto archivních materiálů GS realizuje s partnery tříletý projekt (2020 — 2023) Československo v paměti žen s podtitulem Československá historie v příbězích každodenního života, určený pedagogům a žákům základních škol. (www.pametzen.cz).

osudů. Realizovala jsem 25 rozhovorů a všechny mi přišly zajímavé. Některé ženy jsem znala od dětství, jako paní Havranovou z Teplic, o které jsem věděla, že pochází z Podkarpátí a že bojovala na Dukle. Ale nikdy jsem nevěděla, že utekla z domova jako šestnáctiletá holka do Polska, že ji Rusové zajali a spolu s manželkami polských vojáků v hytláku odvezli na Sibiř, kde si musely vybudovat domky, ve kterých potom žily a pracovaly. Šily košile, které se vyvázely do Anglie. Sibiř a gulagy jsem si vždy spojovala s otcem a jeho kamarády, s muži.

Nějak mi nedošlo, že v gulazích byly i ženy. Stejně tak jsem si ve své sebestřednosti neuvědomovala, že na jistou dějinnou událost mohou lidé reagovat různě. Jedna moje respondentka mi líčila, jak v srpnu 1968 navařila jídlo a vezla ho k rozhlasu ruským vojákům, protože jí jich bylo líto, že musejí mít hlad. Když se mi potom, kdy se projekt rozšířil na mezinárodní úroveň, dostaly do ruky i rozhovory realizované našimi německými kolegyněmi z OWENu, začala jsem chápat, co mimo jiné způsobilo, že Hitlera podporovaly německé ženy.

Součástí projektu byly i mezinárodní semináře, kdy jsme si ujasňovaly koncepci a vyměňovaly zkušenosti. Semináře byly pokaždé přínosné, protože jednotlivé týmy vždy přinášely novou optiku. Vzpomínám na zimní seminář v Modre s našimi slovenskými kolegyněmi z bratislavské Filozofické fakulty, mezi kterými byla i etnografka Botíková, její rozhovory mi připadaly obzvlášť pěkné. Nejskvělejší byl samozřejmě mezinárodní seminář v ženské kuči na Brači v červnu 1999.

Seminářům předcházela fáze kontaktování respondentek, zachycení jejich vyprávění na magnetofon a přepis vyprávění. Na úplném začátku jsme pracovaly bez jakékoliv technické podpory, každou větu jsme si vždy několikrát pustily, abychom zapsaly přesně vše, co bylo vyřčeno. Teprve později jsme měly k dispozici zařízení, kterým se dal přepis zjednodušit sešlapováním nožní mechanické páky, což přepis značně usnadňovalo, ale stejně to byla mnohahodinová mravenčí práce. Dělal jsem ji moc ráda.

Co se změnilo po vstupu České republiky do Evropské unie?

S blížícím se datem vstupu České republiky do EU se proměňovala podoba spolupráce s našimi kolegyněmi ze zahraničí. Pražská GS se stala vedle španělských, švýcarských, německých a rakouských nevládních ženských organizací, které jsem znala už z Boldernu, jednou z Antén, které poskytovaly obdobný typ vzdělávání. Do Prahy přijížděly zejména Švýcarky a my jsme pro ně zajišťovaly program a setkání se zajímavými českými ženami.

Mám-li na závěr zhodnotit, co pro mne GS znamená, potom je to hlavně networking, Paměť žen a knihovna. Je mnoho dalších aktivit, které GS ve svém třicetiletém působení realizovala, nicméně tyto tři činnosti z mého pohledu nás všechny, které jsme se na nich alespoň částečně podílely, velice obohatily. Jsem skutečně vděčná všem ženám, které v GS pracovaly nebo pracují, a samozřejmě nejvíc Jiřině Šiklové, která pro mě už navždy zůstane vzorem pedagoga.

Gender Studies jsem
vlastně nikdy mentálně
neopustila.

Míša Marksová a Saša Lienau při protestní akci za navrácení domu ve Smečkách ženským organizacím

Co tě přivedlo k zájmu o gender a ženskou otázku?

Já pocházím z disidentské rodiny a za normalizace se předpokládalo, že děti z těchto rodin nemají šanci studovat humanitní obory. Takže jsem o něčem humanitním ani nepřemýšlela a vystudovala jsem biologii a matematiku na Přírodovědecké fakultě. Na vysoké škole přišel listopad 89 a já jsem dostudovala se zatatýma zubama, protože mě už začaly samozřejmě zajímat jiné věci. Záhy jsem s manželem odjela do Velké Británie, on tam dělal Ph.D. a já jela jako jeho doprovod. Tam jsem poprvé viděla, že existuje kategorie žen v domácnosti, což mě šokovalo. Když jsem se pak vrátila do Prahy, dostala jsem se přes jednu mou německou kamarádku, která se tady učila česky, k proFemu a LaStradě, tedy k ženským organizacím. Začalo mě to zajímat, začala jsem si k tématu načítat, začala jsem chodit na jejich akce. A pak se objevil inzerát, že Gender Studies hledá už asi na x-tý pokus ředitelku. Tak jsem se přihlásila. Mám pocit, že jsem byla tenkrát víceméně jediná, koho to opravdu zajímalo a byla schopna to dělat na plný úvazek. To bylo v roce 1997.

Jak jsi vnímala Gender Studies, když jsi do té organizace vstoupila a začala ji řídit?

Mě nadchlo, že se tu řeší témata, která se týkají opravdu každé ženské bez ohledu na vzdělání a sociální postavení. Připadalo mi, že se dá dělat spousta osvětových věcí, vysvětlovat, pracovat na tom, aby to pochopila i ta poslední ženská z vesnice se základním vzděláním. A organizačně? GS vedla Nadační rada, tedy akademičky, které tu organizaci založily: Jiřina Šiklová, Máša Čermáková, Hana Havelková, Soňa Hendrychová a další. A já jsem velice praktická a pragmatická, nejsem akademička. Studie a rozbor, které vytváří Sociologický ústav, oddělení Gender a sociologie, jsou vynikající a nesmírně užitečné, ale já jsem to pořád chtěla promítat do reality, do těch praktických věcí. A taky jsem si byla vědoma toho, že když chceš něco dostat k širším masám, musíš dělat rozhovory do novin a časopisů, které ty širší masy čtou.

A tam jsem narážela na Nadační radu, která s určitými kroky nesouhlasila.

Jak vzpomínáš na atmosféru v GS v té době?

Když jsem nastoupila, GS seděla v Národním domě na Smíchově v přízemí, pak jsme se stěhovaly nahoru pod střechu a pak ještě jednou do Gorazdovy ulice. Já osobně jsem pořád hledala praktické dopady té genderové teorie. Jako ženské organizace jsme se snažily sjednocovat a táhnout za jeden provaz. Takže jsem jeden čas seděla ve správné radě Rosy, organizace na pomoc obětem domácího násilí. Atmosféra byla pracovní dobrá, jen na sebe narážel ten svět aktivismu a toho, co dnes nazýváme PR, s akademismem. My jsme byly nevládní organizace, to nebyla akademie. Mě zajímalo především to, jak dostat k co nejširšímu publiku, co je feminismus a co je gender. Ne že bych si nevážila té akademické části, to vůbec ne, ale já vnímala svůj úkol řekněme v osvětě, ve vysvětlování. Psala jsem články, dělala rozhovory, neštítala se žádného média, zvala všechny od Respektu po Blesk, psaly jsme do ženských časopisů. Chtěla jsem tu organizaci co nejvíc otevřít, mluvit tak, aby nám rozuměly normální ženský.

Ta akademická snaha se odráží i v názvu organizace Gender Studies, který evokuje spíše studijní obor. Jak ses na to pojmenování dívala?

Já jsem ho zdědila. A moc ráda bych ho bývala vyměnila za jiný, ale na žádný lepší jsem nepřišla. Asi bych se nebála pracovat se slovem žena, ženský... Ale protože tam byly polemiky, že nesmíme vylučovat muže, že se jich to taky týká, zůstaly jsme u Gender Studies. A asi to bylo dobře. Ten protifeministický a protizenský proud tady byl dost silný, díky genderu jsme se alespoň dostaly do médií.

Devadesátky a situace neziskovek u nás byla hodně ovlivněná zahraničními nadacemi a mezinárodním prostředím.

To je pravda. GS v té době podporovala Nadace Heinricha Bölla. Já jsem už z toho našeho

pobytu v Británii byla poměrně alergická na takový mírně povýšenecký přístup západních lidí k nám východním. Oni o nás neměli vůbec představu, my jsme o nich věděli i ze socialistického školství mnohem víc než oni o nás. A ty výzkumnice, co k nám jezdily, mnohdy měly jen letmé znalosti. Já jsem si říkala, že by ty výzkumy měly dělat naše ženské, co sedí v nadační radě, protože ony mají tu správnou erudici. A proto jsem se angažovala v KARAT Coalition, která sdružovala organizace střední a východní Evropy. A další rozměr té mezinárodní práce v rámci GS byly přípravy na vstup do Evropské unie, který já jsem vnímala nesmírně pozitivně, protože to donutilo Českou republiku vytvořit na Ministerstvu práce a sociálních věcí odbor, který se měl oficiálně za státní správu zabývat rovností žen a mužů. Byla to doba naděje, že se to tady změní, že to půjde pozitivním směrem, že i politická scéna konečně uzná to naše téma za důležité.

Jak bys popsala tehdejší společenské naladění? Jaké otázky jsi dostávala od médií? Jak reagovala veřejnost na práci GS?

Nebyl Facebook a sociální síť, takže si vůbec nevybavuju žádné hejty. Média nás hojně zvala na diskuze. Vypadalo to zkrátka, že to veřejnost zajímá. Chodila jsem do televizních debat pořád dokola vysvětlovat, že nám tady prababičky feministky zaručily právo volit, studovat, právo pracovat, právo na samostatný život a že na ně musíme navazovat a toho práva využívat. Ale samozřejmě, že jsem se tam střetávala s typy lidí, jako byl zesnulý předseda senátu Kubera nebo Radim Uzel, kteří s námi jednali z pozice nadřazeného blahosklonného muže. Musely jsme se zasazovat za úplné základy, neustále dokola obírat, že například domácí násilí je genderově zabarvený problém, že existují obrovské nerovnosti mezi muži a ženami na trhu práce, že nejsou jesle a školky a ženy nemohou sladovat. A i když to bylo vyčerpávající, měly jsme dojem, že už jsme kousek od průlomu. Do knihovny chodily mraky lidí, diskutovalo se, vymýšlely se projekty.

Tebe vždycky zajímala politika, nebo přišel nějaký zlomový okamžik, který tě do politiky vlastně dostrkal?

Při té práci pro GS jsem pochopila, že když chce člověk něco změnit, bez politiky to nejde. Viz domácí násilí a přístup k jeho obětem, viz rodičovský příspěvek, k němuž si rodiče nesměli vydělávat, nebo nesměli dávat děti do školky a podobně. A když chce člověk měnit tyhle věci, vždycky narazí na politiku a političky, bez nich se ty změny prostě neobejdou. My jsme se navíc v GS neustále bavily o tom, že mají ženy vstupovat do politiky, tak jsem si řekla — no tak jo! A vstoupila jsem do ČSSD.

Proč sis vybrala zrovna tuto stranu?

Z ideových důvodů. Já jsem si pro sebe vyhodnotila, že je nejvíc v souladu s mou představou světa. Bylo to roku 1997, nebylo mi ani 30 a rovnou jsem vstoupila i do sociálnědemokratických žen. A začala jsem chodit na akce odborné sociální komise. Pamatuju si na jednu schůzi, kde se probíralo téma diskriminace na trhu práce. Zvedla jsem ruku a řekla, že nesmíme zapomínat na důležitou část, a tou je diskriminace žen na trhu práce. A první reakce byla velmi negativní, pohoršila jsem tu na prostou většinu chlapů. Spolu se sociální demokratkou Miladou Bartošovou, která už od poválečných let byla odbornicí ve věcech rodinné politiky a ženských témat, jsem začala psát a strkat různé věty týkající se rovnosti žen a mužů do programu strany. A protože jsem byla aktivní a do komise pořád chodila, časem se s tím smířili a přijali mě i s tím mým genderovým tématem.

Jak jsi snášela politické rituály, schůzování, schůzky v restauracích?

Špatně. Já jsem na ty zákulisní dohody nikdy moc nebyla, ale když mě někdo pozval do hospody, tak jsem se snažila tam jít. Ale trávila jsem nekonečné hodiny na nekonečných schůzích. Tenkrát měla ČSSD ještě vnitrostranické kvóty, které mi pomohly stát se velmi rychle členkou ústředního výkonného

výboru, což byl další nárok na čas a další schůze. A velmi rychle jsem tam začala potkávat klíčové lidi ČSSD, a když se v roce 1998 strana dostala do vlády, stala jsem se externí poradkyní Vladimíra Špidly coby ministra práce a sociálních věcí.

Takže ty sis neprošla kolečkem komunální politiky, jak je u žen zvykem, šla jsi rovnou do těch vyšších pater.

Ano, mě ta komunální politika v té době ani nezajímala, protože mi šlo o to dostat ženská témata do stranických programů a do celostátní politiky. Byla jsem aktivní v komunální politice na Praze 2, ale ve srovnání s tím, o co mi šlo, to byla pro mě nuda.

Jak se tedy prolínalo tvé stranické angažmá s prací pro GS?

Ta moje stranická práce bylo hobby, to byla dobrovolnická práce. A stála jsem o to, aby tu byla nějaká politická síla, která by ta naše témata nesla. Věděla jsem, že bez toho to člověk neprorazí. Věděla jsem, že potřebujeme poslance a poslankyně, kteří by za ta témata kopali. Lidovci a komunisté měli také své ženské organizace, takže jsme se jako sociálně demokratické ženy spojovaly s nimi — a to už byla zajímavá síla.

Co se v tomto období podle tvého názoru povedlo prosadit?

My jsme hlavně bojovaly o vylepšení podmínek na rodičovské dovolené, na kterou v té době chodily z devětaadvaceti procent ženy. Tam nebyla možnost si k rodičovskému příspěvku nic přivydělat, nebo jen velmi málo peněz. Jakmile žena ten limit přestřelila o pár korun, přišla o rodičovský příspěvek. A my jsme chtěly, aby to bylo neomezené, a to se povedlo. Na tom jsem měla osobně, myslím, velkou zásluhu. A pak se v tomto období upravovaly zákony kolem domácího násilí, kde hlavním partnerem toho politického dialogu byl proFem. Na tom jsem spolupracovala s našimi poslankyněmi a psala o tom články.

A hodně jsem pracovala na změně postoje vůči Mezinárodnímu dni žen u nás. To jsem vlastně viděla poprvé v Anglii, kde si k mému překvapení ženské organizace připomínaly MDŽ tím, že poukazovaly na problémy s postavením žen ve společnosti. Pochopila jsem, že se takto chová celá západní Evropa a že to není žádný komunistický svátek. Obrovsky mi vadilo, že u nás na MDŽ televize vysílá vzpomínku na soudruha Husáka a na soudruha Brežněva, případně ukazuje, jak se to slaví v Rusku. O tom jsem vedla řadu polemik a hodně jsem se zasazovala o to, aby se povědomí o MDŽ narovnálo. Po internetu pořád o MDŽ koluje text, který jsem psala já.

Byla jsi i ve skupině žen, které se snažily pro ženské organizace získat zpět Ženský dům ve Smečkách.

To se bohužel prokaučovalo hned na začátku restitučních procesů a už nebylo možné získat dům zpět. To byl dům v ulici Ve Smečkách u Václavského náměstí, který navrhla první česká architektka Milada Petříková—Pavlíková, a byl postaven na míru ženským organizacím první republiky. Byl tam velký jednací sál, kanceláře, jídelna, nahoře ubytování pro ženy a částečně to sloužilo i jako azylové ubytování. A financován byl ze sbírky Ženského klubu českého mezi ženami. Po devětaosmdesátém se některé ženské organizace pokoušely obnovit nástupnictví a získat ten dům zpět v restituci, ale nepodařilo se to. Když jsme se k tomu dostaly my z GS, tak už bohužel nebyla šance. Sice jsme se snažily, zorganizovaly jsme různé veřejné akce, krásnou alegorickou demonstraci na Václaváku za návrat Ženského domu, ale bylo to už právně neprůstřelné.

Myslíš si, že by vývoj ženských a genderových organizací šel jiným směrem, kdyby se podařilo pro ně získat stabilní prostory?

To rozhodně. Měly bychom alespoň nějaké zázemí, nějaké kanceláře by se mohly pronajímat a mohlo by to i finančně vypadat úplně jinak. My jsme jako ženské organizace ale přišly i o YWCU. Zatímco YMCA se vrátila YMCE,

budova YWCY (Young Women's Christian Association) v Žitné ulici u Karlova náměstí se ženám taky nevrátila. Můj dojem je, že si ženské naivně myslely, že se jim to vrátí samo, a nikdo nehlídal ty lhůty a nikdo si nenajal právníka, aby se to opravdu pohlíželo.

To se ale nebavíme o té největší ženské organizaci, o Svazu žen, která ty prostory měla.

Samozřejmě, Svaz žen tady měl pořád obrovský prostor. Sice přišly o své velké sídlo, ale dostaly náhradou domek ve vnitrobloku v Panské ulici. A to mě vlastně strašně iritovalo, že ony na svou budovu právo měly, ale my jako demokratické ženské organizace, jejichž činnost byla zakázána, a tím pádem tam nebyla právní kontinuita, jsme takovou šanci nedostaly.

ASOCIACE PRO ROVNÉ PŘÍLEŽITOSTI

Po roce 1989 vznikla řada ženských iniciativ, které chtěly navázat na činnost ženských spolků před rokem 1948 (YWCA, Sociálně demokratické ženy, Kluby křesťanských žen, Levicové kluby žen ad.), vznikala nová sdružení a organizace jako Demokratická alternativa, Zelený kruh, Zonta, Mateřská centra, proFem, Jantar ad. Významnou roli ve snaze o jejich spojení sehrála Gender Studies.

Cílem bylo vytvořit alternativu k jediné dosavadní ženské (prorežimní) organizaci Svaz žen, usilovat o navrácení původního majetku, včetně domu ve Smečkách. Přípravný výbor ve složení Hana Klimešová, Hana Vosečková a Jana Volfová zažádal na podzim 1998 o registraci zastřešující organizace s názvem Asociace pro rovné příležitosti (ARP), která byla zaregistrována k 31. 1. 1999. Na následující valné hromadě ARP byla její předsedkyní zvolena Jiřina Šiklová, po ní převzala předsednictví Michaela Marksová Tominová. ARP si vzala úkol vznik ministerstva pro ženy a rovné příležitosti. Požadované ministerstvo se prosadit nepodařilo, avšak za vlády premiéra Zemana vznikl Vládní výbor pro ženu, rodinu a rovné příležitosti, jehož předsedkyní se stala poslankyně Jana Volfová (ČSSD). ARP chybělo vlastní financování až do roku 2003, kdy se jí díky silné podpoře GS podařilo získat prostředky od Ministerstva zahraničí na projekt „Na cestě do Evropské unie — průvodkyně nejen pro ženy“. Asociace se stala součástí různých vládních komisí, v roce 2005 se stala partnerskou organizací projektu vedeného GS „Půl na půl — rovné příležitosti žen a mužů v prosperitě společnosti“, financovaného v rámci Iniciativy EU EQUAL.

Jak vůbec fungovala spolupráce s Českým svazem žen?

Já jsem se jich sice trochu bála, vadilo mi, že my musíme bojovat o přežití, a ony ne, ale věděla jsem, že to je síla, která má zázemí po celé zemi. Cítila jsem, že už žijeme v době, kdy antagonismus v našem tématu nikomu neprospívá. Nikdo z nás ty jejich pobočky a jejich dosah neměl. Takže jsem prosazovala, abychom je nevynechávaly, ale využívaly pro šíření informací.

A obecně spolupráce ženských organizací v té době byla na jaké úrovni?

Pořád jsme měly snahu sdružovat se do menších seskupení, už od raných devadesátých let. Nicméně, jak se s blížícím vstupem do EU

začaly objevovat projekty a peníze, začaly se objevovat i organizace a lidi, u nichž jsem měla dojem, že jim jde jen o ty peníze. A pak začaly vznikat situace, kdy docházelo k plagiátům projektů. Já sama jsem pro OSF napsala projekt think tanku a tréninku pro političky. Odevzdala jsem to, a nic nestalo. Pak samo OSF založilo Fórum 50 %, což vlastně byl tento náš projekt. Tematicky je to v pořádku a já jsem samozřejmě zpětně ráda, ale OSF tam dosadilo své lidi, kteří se s tématem teprve seznamovali. Já osobně jsem se hodně angažovala v Asociaci pro rovné příležitosti, což byla střešní organizace, která sdružovala neziskové ženské organizace vzniklé po roce 1989. V rámci Asociace se nám povedlo stát se součástí různých vládních komisí a prosazovat na politické úrovni témata, která jsme jako ženské organizace považovaly za důležitá.

Můžeš popsat, jak vypadalo financování GS za tvého ředitelování?

My jsme měly stabilní financování od Nadace Heinricha Bölla, což byla obrovská výhoda a úleva. Projektové peníze tekly hlavně do knihovny a našich přednášek. Osvěta a neustálé upozorňování na nerovnosti, na to projekty nebyly, tam šlo o to mít v organizaci placeného člověka, který se tím kontinuálně zabýval. Já jsem do žádostí pro HBS pořád dokola psala, že pro nás je zásadní mít peníze na nájem a na lidi. I když nás bylo jen pár, asi 1,5 až 2 úvazky v knihovně, částečně účetní, já... Myslím, že maximálně 5 lidí na plný úvazek, víc ne.

Jak vzpomínáš na Karat Coalition?

Já ji vnímala jako nesmírně důležitou skupinu a mezinárodní úrovni, která zamezuje tomu, aby k nám přicházel diktát ze západu o tom, co my si máme myslet a co máme dělat. Šlo o výměnu zkušeností a o to, abychom jako ženy se socialistickou zkušeností byly slyšet i na mezinárodní půdě. Vnímala jsem ale obrovský rozdíl mezi námi a ženami ze západu, a v Karat Coalition jsem spíše vnímala

ty podobnosti. My jsme si rozuměly. Od té doby rozumím velmi dobře polštině, Karat měl a má sídlo ve Varšavě.

Když jsi GS opustila, kam se dál vyvíjel tvůj život?

Pořád jsem pro GS pracovala projektově nebo na částečný úvazek. Paralelně jsem byla částečně na Úřadu vlády, pak částečně v časopise Harper's Bazaar, což bylo u stejného vydavatele jako Cosmopolitan. V době, kdy byl ministrem práce a sociálních věcí Zdeněk Škromach, přišla Eliška Janšová z KDU-ČSL a řekla mi: „V odboru rodinné politiky hledají člověka. A my ženy tam potřebujeme někoho, kdo tomu rozumí.“ Takže jsem tam nastoupila jako ředitelka odboru rodinné politiky a sociálně-právní ochrany dětí. A to byl ten finální okamžik, kdy jsem musela z GS odejít, protože to nešlo kombinovat. Takže jsem skončila na ministerstvu, kde jsem šileně bojovala s ideologií z KDU-ČSL. Mezitím jsem ještě v době práce v GS porodila první dítě. Pak jsem porodila druhé dítě a zároveň byly volby a přišel premiér Nečas a já jsem nastoupila na Ministerstvo školství. A s úřednickou vládou jsem odešla ze státní politiky a stala se místostarostkou na Praze 2, kde jsem měla na starosti kulturu a kde se mi povedl krásný projekt Stopy Židů na Praze 2.

Konzultovala jsi své kroky na ministerstvu s GS?

Já jsem mentálně nikdy z GS neodešla, takže samozřejmě jsem s GS neustále něco konzultovala. Navíc pro mě bylo nesmírně důležité oddělení Gender a sociologie v Sociologickém ústavu, kde jsem získala oporu v číslech. Jak jsem zmiňovala ta velká témata jako domácí násilí a rodičovský příspěvek, ještě připomenu další téma té doby, a to byl boj o existenci jeslí. A tam bych se bez dat neobešla.

Jak tě gender ovlivnil v osobním životě?

Že si některé věci nemáš nechat líbit a že mít dítě neznamená konec všeho. Samozřejmě, že mě to někdy vyčerpávalo. Když jsem chodila do televizních diskuzí v nesmyslných časech.

Nebo jsem jela v šestinedělí na důležitou schůzi s Američankama kvůli společnému projektu. Ale jinak právě prostředí GS mi umožňovalo sladovat, jak jsem potřebovala. Chodila jsem na schůze běžně s dítětem, kojila.

Setkala ses ve své politické kariéře s tím, o čem se v GS neustále diskutovalo, tedy se ženskou solidaritou? Pomohl ti někdy někdo?

Na začátku to byly určité sociálnědemokratické ženy. Kdyby nebylo vnitřních kvót, tak bych se do stranických orgánů tak rychle nedostala, možná až po deseti letech. Takhle jsem měla přístup na krajský pražský výbor, na ústřední výbor. Ale po tomto startu jsem už bohužel žádnou solidaritu nezažila.

Měla jsi také období, kdy jsi od politiky nebo nezisku odpočívala?

Po odchodu z radnice Prahy 2 jsem dělala různé projekty na volné noze. To byla doba, kdy si řada organizací přidala ke svému portfoliu téma rovnosti mužů, protože EU projekty se zaměřovaly na pracovní trh a na rovnost šancí. Součástí toho vždycky bylo genderové školení, a tím jsem se zabývala. Školila jsem a psala materiály. Napsala jsem knihu Rodina a práce — Jak je sladit a nezbáznit se, která měla povzbudit zejména rodiče, ať už nastávající, nebo rodiče dětí v předškolním věku, že kombinace rodinného a pracovního života je možná. Do toho jsem se do hloubky zabývala tématem sociálně právní ochrany dětí.

A tvoje politické aktivity se vyvíjely jak?

Vstoupila jsem do stínové vlády ČSSD, kde jsme byly dvě ženy. Náš tiskový mluvčí nás neustále vyzýval, ať nabízíme témata na tiskové konferenci a já jsem samozřejmě navrhovala témata sociálně-rodinně-žensko-právní, které on komentoval tak, že to nikoho nezajímá. A já jsem musela prosazovat, že když jsme opoziční strana, je naší povinností dostávat taková témata do veřejného prostoru. To byla jedna moje polemika. A druhá se týkala pozitivního marketingu skrze ženské osobnosti.

Říkala jsem: „Podívejte se na Věci veřejné, jak uspěly, když dávaly ženy na billboardy. Tak se inspirujte, my vám v kampaních budeme s Alenou Gajdůškovou alespoň dělat křoví.“ Ale to bylo jako mluvit do dubu.

Takže vnitrostranické kvóty neprosáky do vnitrostranických procesů?

Ani omylem. Navíc ty vnitrostranické kvóty v té době pořád někdo napadal. Tam se jednalo o to, aby v orgánech ČSSD bylo 25 procent žen a 20 procent mladých, a to se naplňovalo právě z organizací Sociálnědemokratických žen a Mladých sociálních demokratů. To se pak změnilo, protože byl odpor vůči tomu, aby tyto organizace měly v rámci strany nějakou moc. Teď aktuálně nevím, jak to s kvótami je, ale jsou neustále pod palbou. Takže jsme se nikam neposunuli, natož aby se začalo mluvit o kvótách pro ženy na kandidátní listiny.

Ale tobě kvóty pomohly?

Ano, a já jsem o tom mluvila i jako ministryně, že bez nich bych nebyla tam, kde jsem. A to byla rozbuška pro političky z ODS, které začaly křičet, že jsme asi neschopní, že ČSSD má slabé ženy a Marksová je slabá, protože potřebuje kvóty. Ale já jsem ten článek tenkrát pustila schválně, já se za to nestydím.

Ty jsi ale seděla ve dvou stínových vládách...

To ano, ale ta první byla taková alternativa. Vznikla za malé Zemanovy vlády kolem roku 1999, kdy přišla Jana Volfová s projektem ženské stínové vlády, která by trochu konfrontovala tu čistě mužskou vládu. Pak je velká mezera a vznik klasické opoziční stínové vlády, v níž seděli poslanci a senátoři, já jediná jsem byla exotika bez aparátu, bez peněz. Ale možná bych bez toho pak nebyla ministryní.

Na podzim 2013 pak přišly volby a naše spory mezi Sobotkovci a Haškovci. Já patřila k Sobotkovi, tak nějak instinktivně. Doufala jsem, že Dienstbier bude ministrem pro lidská práva a že bych mu mohla dělat

náměstkyni. Pak ale Sobotka navrhl tu svoji část koaliční vlády a média ho začala kritizovat, že tam nemá žádnou ženu. A kvůli těm vnitrostranickým sporům se člověk, který měl být ministrem práce, stal předsedou našeho poslaneckého klubu a druhý kandidát na ministra Krčál řekl, že to z rodinných důvodů nebere. Já jsem v té době učila na Jedličkárně, na střední škole, sociální a veřejnou politiku. A úplně vidím, jak vycházím z té Jedličárny, zvoní telefon a volá nějaká novinářka: „Vy prý jste kandidátkou za ČSSD na ministryni práce a sociálních věcí.“ A já jsem řikala: „Cože?“ Takže nastal typický scénář, že když už opravdu nevím, kam sáhnout, tak začnu přemýšlet o ženě. Když čtete příběhy jiných političek, je to jako přes kopírák.

Byla jsi pod velkým tlakem veřejnosti?

Největší tlak jsem zažila na začátku, když se to oznámilo. To se samozřejmě psalo, že ministerstvo povede feministka. A vrcholem byl článek Reflexu, jehož malou součástí byl mnou autorizovaný rozhovor, který byl ale umístěn do šíleného kontextu. Byla u toho fotomontáž sedícího Karla Marxe, nad nímž stojí jeho žena, a oni jí dali mou hlavu a postavu oblékli do korzetu a podvazkového pasu.

A pod tlakem očekávání ženských organizací — očekávání podpory, záštity, pochopení?

To asi ano a já jsem to taky dělala, kdykoli to bylo možné. Ale musela jsem být objektivní. Pod ministerstvo totiž patřila většina projektů, o něž ženské organizace mohly žádat. Abych tedy tuto podporu neohrozila.

Co bylo na té židli ministryně nejzajímavější a co bylo nejtěžší?

Utkvěl mi těžký žensko-mužský střet v rámci strany. Kdykoli jsem otevřela pusku, měla jsem pocit, že se nalézám ve feministické učebnici. Že mě ti chlapi nevnímají, skáčou mi do řeči. Premiér se ke mně choval jinak než k ministrům, měla jsem látku jinde. Měla jsem dojem, že jsem ignorovaná. A velmi mě překvapilo,

že ačkoli jsem pracovala s lidmi, kteří už měli zkušenost jako poslanci, někteří z nich i jako ministři, že mi nikdo s ničím neporadil. Očekávala jsem, že mi strana poskytne nějaké v uvozovkách školení, že mi někdo řekne nějaké základní věci, že budeme mít nějakou stranickou linii. Ne, nic takového nebylo. Byla jsem hozena do vody. V té době už nastupoval Babiš a ANO, a tam bylo vidět, že oni se koordinují, ale nejen tematicky, i z hlediska PR a komunikačně. To se u nás vůbec nedělo.

Jak to hodnotíš dnes, jak bys vůči těm řekněme dominačním strategiím postupovala dnes?

Dneska po té zkušenosti bych byla mnohem drsnější a mnohem přímější. A pořád dokola bych opakovala, co si myslím. A to já nejsem úplný beránek, můj styl komunikace není styl lapená laň. Ale nemluvíme teď o řízení ministerstva, ani o vládě jako takové, mluvím teď o té naší socdem skupině — tedy vedení strany a ministři.

Co se ti na ministerstvu povedlo?

Byla bych bývala strašně ráda, kdyby se to ministerstvo rozdělilo tak, jak to má celá západní Evropa. Tedy na oblast zaměstnanosti a pracovního trhu a na oblast pro ženy, mládež, rodinu, seniory. Myslím, že by to všem obrovsky ulehčilo a zefektivnilo práci. Mně samozřejmě jsou bližší ta sociální témata, ale musela jsem se popasovat s celou tou obrovskou oblastí práce a jejími tématy.

Jak vidíš situaci rovných příležitostí z dnešního pohledu? Co se povedlo? V čem jsou rezervy?

Já cítím mírnou beznaděj. Dám příklad. Nedávno skončila velká dvoudenní konference Prague European Summit, já se přihlásila do panelu Ženská perspektiva v zahraniční politice. Je to všechno online samozřejmě. A posléze jsem zjistila, že ten panel je od 18,30 do 20,00, úplně na konci, kdy už se samozřejmě nikdo nedíval. Opět. Opět je tak důležité téma upozadováno, protože se týká žen. A já už jsem z toho unavená. Těch dvacet let, kdy

se veřejně angažuju, je situace pořád stejná, spíš se zhoršuje. Pokud nebude vůle shora, tak se nikam nepohneme.

Ty jsi ale žena, která se na ten vrchol dostala a která tu vůli měla...

To je pravda. Ale neměla jsem oporu. Já musela pořád bojovat. U ČSSD funguje pořád to chlapecký: jsi můj kamarád, nejsi můj kamarád. Já pozoruju hnutí ANO, a Babiš, ať je jaký je, si díky svému instinktu vybírá ženy, které jsou nezpochybnitelně schopné. A ví, že to je pro něj marketing. Lidi dneska nejsou zvědaví na nějaké chlapecké skupinky.

Taky si myslím, že posílení ženské reprezentace je jen otázka času, že už je tu hodně žen, které jsou připravené a chtějí být vidět a angažovat se.

Tohle se možná pohne, ale problém je v tématech. Jako velký problém vidím mediální obraz genderových témat. V současnosti média řeší spíše minoritní témata jako třeba transgender nebo unisex záchody. Já je nechci nijak snižovat, ale díky té mediální prezentaci jsou vnímána jako majoritní. Tím pádem politici řeknou — podívejte se, jaké hlouposti ten gender řeší a celé se to hodí přes palubu. A přitom základní rovnost pořád nemáme. Pořád začínáme od začátku. A mně osobně už došla energie. Ne, že bych se nesnažila. V konkrétních případech to samozřejmě tlačím dál. Gender jsem mentálně nikdy neopustila. Vždycky ho ráda podpořím, kdykoli se cokoli rozhoduje. Teď třeba počet velvyslankyň. Nebo se mi podařilo prosadit do zákona o zahraniční službě důstojné podmínky pro diplomatky, které v zahraniční porodí.

Co bys doporučila mladým ženám, které třeba pomýšlejí na politiku? Na co si dát pozor, jak postupovat?

Já mám dvě dcery, čtrnáctiletou a osmnáctiletou. A když vidím některé jejich reakce, tak věřím, že to bude dobré. Vidím, že si v životě nenechají nic líbit. Snažím se je osobnostně navést tak, aby se soustředily na to, co umí, co

je baví. Ale k tomu si musí být vědomy těch nástrah, které skrývají to, že jsou ženy. Vzdělávání žen v tomto směru by se nemělo zanedbávat, ale nemělo by to být to primární. Takže různé formy gender studies považuju za strašně důležité, ale vždy jako přídatné k něčemu. Nejraději bych viděla genderové vzdělávání jako povinné průřezové téma už od školky.

Já jsem vždycky vnímala jako nebezpečné uzavírání ženských témat do ženských rubrik a okýnek a fakult, vždycky jsem toužila po tom dostat je do základů všech rutin vzdělávacích, mediálních.

Kdyby nebylo ženských okýnek, tak to téma tady není vůbec, my to do mainstreamu skoro nemůžeme dostat. V zahraničí už se to povedlo, tady je to peklo.

A co bys doporučila ženským organizacím?

Obrovský problém jsou peníze a energie. Ideální by bylo vytvořit trolí farmu, která by generovala pozitivní klima v tomto směru, ovlivňovala internetové diskuze, generovala obsah sociálních sítí. Na to jsou ale potřeba obrovské zdroje. Kolik jsme já osobně a všechny ženy z GS strávily času na setkáních s novináři a novinářkami, kolik času vysvětlováním pořád dokola... Problém je, že zmizeli sponzoři, kteří by podporovali základní existenci ženských organizací, aby měly čas na to prosakování do mainstreamu, jako jsme měly my v devadesátých letech. Ženské organizace jsou dnes lapeny vypsávanými projekty a nedá se z toho uniknout.

EU projekty předpokládají, že rovnost už je v základu společnosti, že už je z ní průřezové, nikam nemizící téma.

Což ale u nás není. Možná je to tím, že se velká část EU podpory vyčerpala na projekty, které se založily účelově, a zase zmizely.

Co se podle tebe ale přeci jen v oblasti rovnosti podařilo?

Povedla se řada zákonných změn, řada drobných i důležitých věcí. Velký úspěch jsme měly

v oblasti práva na potrat. My jsme v GS zjistily, že lidovecký poslanec Karas tehdy (rok 2003—2004) nenápadně připravuje ve sněmovně protipotratový zákon. A já jsem zjistila, že to řada poslanců podporuje, protože dostali desítky mailů a dopisů od tetiček z kostelů, kde KDU-ČSL dělala kampaň. Takže jsme zalarmovaly mediální kampaň a celé hnutí žen, které uvedlo na pravou míru, jak to s tím veřejným míněním je.

Jak si plánuješ budoucnost, bude to v politice?

Kdybych bývala teď nešla nečekaně pracovat na MZV, tak už bych v politice nebyla. Mám toho dost. Na druhou stranu, když jsem už

jednou byla na té ministerské židli, těžko se můžu ucházet o nějakou normální práci. Nechci odcházet ze strany, ale nemám už chuť se angažovat, už nechci chodit na žádné schůze a odmítám vést jakékoliv stranické bitvy. Ať si za kvóty v ČSSD bojují ty mladší. Ne že bych litovala, to vůbec ne, ale mám spíš pocit frustrace, že to stejně nikdo neoceníl. Pořád mám ještě mnohem pozitivnější vztah k těm ženským věcem než k politice. Tam mám pořád pocit, že to je důležité. Asi si potřebuju pár let odpočinout a pak se na to možná vrhnout znovu.

MDŽ — SLAVIT ČI NESLAVIT?

Podle mého názoru určitě. Tento den ovšem nevznikl proto, aby se ženám dávaly květiny. A tak možná vhodnější výraz než „slavit“ je „připomínat“.

Zopakujme si trochu historie. První Den žen se konal v New Yorku v roce 1909, a v roce 1910 na mezinárodní ženské konferenci v Kodani vznikla myšlenka určit celosvětově jeden Mezinárodní den žen. O rok později už se konala velká shromáždění v Rakousku, Dánsku, Německu a Švýcarsku. Na rozsáhlých demonstracích požadovaly ženy především volební právo a celkové zrovnoprávnění s muži. Datum 8. března pak bylo vybráno podle demonstrace v roce 1917 v Petrohradě, kdy ženy požadovaly konec První světové války, týden poté byl ruský car donucen abdikovat a Prozatímní vláda přiznala ženám právo volit. OSN pak oficiálně vyhlásila 8. březen Mezinárodním dnem žen v roce 1977.

Po roce 89 se u nás stal tento den velmi neoblíbeným. Psalo se o něm buď jako o hloupém komunistickém svátku, kdy ženy dostávaly rudé karafiáty a společně s muži se v práci opily, nebo jako o svátku, který si připomínají feministické extremistky v západních zemích. Ani jedno ale není pravda. MDŽ je příležitostí poukázat na to, že rovnoprávné postavení žen zdaleka není vyřešené. Například že v mnoha zemích světa jsou ženy ještě

stále občany druhé kategorie, jsou beztrestně znásilňovány, vražděny a o právech, jaké máme my, si mohou nechat jen zdát. Zároveň je záminkou si zavzpomínat, jak obrovské úsilí musely naše prababičky vyvinout, abychom my dnes mohly svobodně rozhodovat o svém životě, ve kterém právo studovat na vysoké škole, volit či založit si svůj účet v bance (což vdané ženy bez souhlasu manžela nesměly v řadě západoevropských zemí ještě v 60. letech) je naprosto samozřejmé.

A v neposlední řadě je skvělou příležitostí poukázat na řadu problémů, se kterými se ještě stále potýkají ženy i u nás. Česká republika je například v rámci EU zemí s druhým největším platovým rozdílem mezi ženami a muži (ještě hůř než my je na tom Estonsko). Tento rozdíl má obrovský dopad na životy většiny žen — jeho důsledkem jsou například výrazně nižší důchody. Jsou to také častěji ženy, které zůstanou samy s dítětem, bez podpory druhého rodiče. Nemohou pak svým dětem zaplatit školu v přírodě, lyžařský zájezd či mnohdy ani školní oběd, což má na děti a jejich vývoj obrovsky negativní dopady. Stále je u nás také nedostatek jeslí, školek a částečných úvazků, které by matkám umožnily lépe sladit práci a péči o rodinu.

Michaela Marksová Tominová
8. 3. 2004

Označovat se jako feministka chtělo určitý typ odvahy.

Lada Wichterlová (druhá zleva) spolu s Alenou Králíkovou, Míšou Marksovou, Lindou Sokačovou a Klárou Jebavou

Lado, mohla bys na začátek přiblížit, z jakého rodinného prostředí pocházíš, co jsi studovala a co tě ke studiím motivovalo?

Primárně jsem z velké rodiny. Mám čtyři sourozence, narodili jsme se v průběhu pěti let, takže jsme věkově velmi blízko a naše děti jsou podobně staré. Přesahujeme nukleární rodinu, s bratranci a jejich ženami, s tetou a tátou sdílíme péči o babičku, dokážeme se docela dobře domlouvat, můžeme se na sebe spolehnout. Vyrůstala jsem ve sportovně založené rodině, dětství jsme trávili na horách a na kolech, táta nám stavěl kola už v osmdesátých letech, většinou ze součástek favoritů, lyžovali jsme, běžkovali a dělali sporty, ne tedy profesionálně, od toho nás rodiče spíše odrazovali. Diskuze v naší rodině se netočily kolem rohlíků a mléka, bavili jsme se hodně o světě, názorech, postojích, vědě, historii. Rodiče jsou exaktní vědci a humanitním oborům úplně hold nevzdávali, bylo to vždy ale zajímavé, člověk se musel umět trochu obhájit. Naše diskuze trvají dodnes, i o feminismu, je to zábavné. A čím jsme starší, tím jsme otevřenější a více ochotní diskutovat a dávat si vzájemně prostor.

Studovala jsem českou literaturu v Opavě, na nově otevřené Slezské univerzitě, což bylo lákavé. Vždycky mě hodně bavila literatura, měla jsem dobrého středoškolského profesora, který dokázal literaturu propojovat s historií a vývojem společnosti. Bakalářskou práci jsem chtěla psát na téma obrazy Romů v české literatuře, bavil mě vždycky nejvíce ten průnik. Ale také se vědělo, že v naší rodině existuje korespondence mojí prababičky Slávky Wichterlové s Terézou Novákovou a hlavně Arne Novákem, takže mě docentka Vlašínová přesvědčila ke zpracování bakalářské práce na toto téma. Nakonec to byla hezká práce, která mi přiblížila trochu svět žen a také prohloubila povědomí o vlastní rodině.

Mediální studia jsem studovala, když už jsem pracovala v GS. Měla jsem lehkou úvahu, že by bylo fajn mít vystudovaná média a mít to v záloze pro svou pracovní dráhu, ale už jsem

se k tomu nikdy nedostala. Naopak se teď snažím od mediálních výstupů a medializace tématu rovnosti a feminismu držet dále. Mám pocit, že to chce know how a zkušenosti, které vůbec nemám. A zrovna u feminismu by nám pomohlo, kdyby byl umně zpřístupněn, nezavalen balastem a zjednodušením.

Jak ses dostala k tematice genderu a feminismu vůbec? A kdy ses sama poprvé označila jako feministka?

K tematice genderu a feminismu jsem se dostala pořádně až v knihovně GS. Vlastně to byla docela náhoda, pracovala jsem v Ústavu pro českou literaturu v týmu Blanky Svadbové, která tehdy byla v Nadační radě GS. Řekla mi, že hledají knihovnici. A zároveň jsem tuto nabídku dostala také přes kamaráda mých sester, jehož matka, Marie Čermáková, byla taky v Nadační radě GS. Připadalo mi zajímavé, že šlo o budování knihovny, to se mi na tom líbilo nejvíce. O tématu jsem nevěděla téměř nic, začala jsem do něj pronikat až při práci v knihovně. Ale samozřejmě, že jsem už na gymnáziu četla Druhé pohlí.

Kdy jsem se poprvé začala označovat jako feministka, si nepamatuji, chtělo to určitý typ odvahy, ve společnosti to vždy budovalo dost nepříměné reakce, což bylo velmi otravné. Nikdo nebyl připraven o tématu diskutovat, spíše se očekávalo, že proběhne nějaká moje obhajoba. Vždy jsem si připadala jako na pranýři. Prostě celé dění okolo pouhého pojmu feminismus bylo úplně přetočené a nedávalo smysl. Každý to měl uzavřené rychleji, než se zamyslel, tak byl feminismus pro většinu stereotypizovaný, zjednodušený do úplné tuposti. Na což reagovala Jiřina Šíková, která se obratem na otázku, zda je feministka, ptala: „A jaký feminismus myslíte, je jich přece celá řada?“ Ani si nepamatuji, co byl ten nejdůležitější formativní okamžik, jako že hory se zatřásly, jablono zezelanala a Lada se stala feministkou. Řekla bych, že nebyl. Bylo to pro mě spíše velmi přirozené, jasné a rozumné definovat se jako feministka, uvažovat o právech

žen, identitách lidí, ženství, mužství, rovnosti a spravedlnosti v momentě, kdy jsem se o feminismu dověděla více.

Mohla bys popsat ten začátek, když jsi nastoupila do GS, jak to tady vypadalo? Jak vlastně probíhal proces budování knihovny?

Nastupovala jsem do GS, když ještě sídlila v Národním domě na Smíchově, v prvním patře ve dvou oddělených prostorech, v jednom byla knihovna, ve druhém kanceláře. Ředitelkou byla Míša Marksová Tominová. Nastupovala jsem do malého týmu. Velká byla Nadační rada (po přeregistraci z nadace na obecně prospěšnou společnost v roce 1998 správní rada), která dohlížela na chod organizace a ovlivňovala její vývoj. Běžný chod byl především na nás. Když jsem do knihovny nastoupila, byla dost nepřehledná. Pamatuji se, jak tam jednou přišel Mírek Vodrážka, člen správní rady, hledali jsme nějakou knihu a on řekl, že tam je „bordel“. Jenže já v té době byla v organizaci asi tak měsíc a byli jsme před stěhováním, takže mi připadalo nesmyslné knihovnu začít přeoranizovávat, vysvětlili jsme si to, ale pamatuji si to dodnes.

Vzápětí jsme se stěhovaly do horních pater Národního domu, velmi útulného podkrovního prostoru, který asi nebyl pro knihovnu úplně vstřícný, byl bariérový, ale velmi příjemný. Stoly do knihovny navrhoval můj muž, byly určeny do úzkého prostoru pod okny, ale jsou v knihovně dodnes. Nebyla jsem vystudovaná knihovnice, druhou knihovnicí byla Věra Pivoňková, která také nebyla profesionální knihovnicí, a navíc jsem věděla, že bude brzy odcházet. Před ní působila v knihovně Petra Jedličková, dnes předsedkyně správní rady GS, která knihovnictví vystudovala. Když jsem se trochu rozkoukala, kontaktovala jsem Petru, která mi v začátku knihovny dost pomohla s profesionalizací a nastartováním procesů. Byla to ona, která zavedla klasifikační systém knihovny, katalogizační listy, nějaký jednoduchý online systém, bylo na co navazovat. Nebyla z mých žádostí šťastím

bez sebe, přece jen už nebyla v organizaci zaměstnaná, ale když viděla, že to myslím vážně a o knihovnu mi jde, velmi pomohla.

Odkud jste třeba získávaly knížky nebo jak velký byl fond na začátku?

Jestli se dobře pamatuji, tak fond byl okolo tří, čtyř tisíc knih. Knihy byly zahraniční, tady v Česku skoro nic nevycházelo. Byly to především anglické knihy a pak také německé, těch méně, ale i knihy v dalších jazycích, francouzštině, slovanských jazycích. Postupně se rozšiřoval fond tzv. šedé literatury, kterou vozily členky správní rady z konferencí a seminářů, v současnosti už jsou tyto sborníky příspěvků většinou online, tak to ale tehdy nebylo, a byl to cenný zdroj aktuálních textů. Základ knihovny tvořily knihy, které dostávala Jiřina Šiklová od svých kolegyn socioložek, které přijížděly k nám. Jiřina a také mnoho dalších členek správní rady spolupracovalo se zahraničím, vozily knihy do knihovny, i zahraniční feministky nám knihy občas darovaly. V počátcích mé práce v GS jsme mívaly na knihy určitý budget, který se ale postupem času snižoval. Snažily jsme se domlouvat s lidmi na darech, ale na to nebyla doba ještě zralá. Také naše téma bylo více než nepopulární. Kolekce knih jsme také získávaly od Open Society Institute New York či Open Society Fund na CEU, to jsme musely žádat o granty, získaly jsme tak třeba pěknou kolekci knih v oboru men and masculinity. Také na téma násilí na ženách se nám podařilo získat kolekci knih.

V Národním domě na Smíchově sídlilo více ženských organizací...

V podkroví toho velkého domu sídlil ještě proFem a LaStrada a svého času tam měl svou adresu i Promluv. Každá ta organizace se profileovala jiným směrem, GS se v té době začala trochu odklánět od klíčového tématu násilí na ženách, které bylo se začátkem „ženského hnutí“ v devadesátých letech úzce spojeno. Neviditelnost a marginalizace tohoto problému ve společnosti byla totiž zcela alarmující a bylo

potřeba aktivizace složek, kterých se témat týkalo, změn zákonů atd. Násilím na ženách se zabýval proFem a Rosa. Byla ale snaha o společné projekty, jako například demonstrace za získání domu ve Smečkách, akce v Roxy, Women Strike Back, potkávaly jsme se na přednáškách a seminářích v GS. Já jsem byla v té době hodně zaměřená na knihovnu, takže jsem se věnovala hlavně tomu a méně ostatním projektům.

Kdy ses poprvé dostala do okruhu kolem Jiřiny Šiklové a dalších feministek?

Okruh feministek okolo Jiřiny Šiklové byla především naše správní rada, se kterou jsme se scházely každý měsíc. Většina členek správní rady přednášela na českých univerzitách úvody do gender studies a feminismu, či specifitější věci v rámci aktivit GS. Jedno odpoledne se prostě sešlo těch asi patnáct lidí, kteří byli ve správní radě. A těm se většinou předkládal nějaký plán, co děláme, co dělat budeme, jak to vypadá v organizaci. A ony s námi diskutovaly, jaké mají představy, jaké máme my představy. Často jsme byly osloveny k nějakým mezinárodním spolupracím, tak jsme se rozhodovaly, co, kdo a jak. Jiřina Šiklová v GS přednášela pro veřejnost, prezentovala své knihy. Co ji znám, tak spolupracovala vždy, když bylo potřeba. Taky se na nás otevřeně zlobila, když se jí něco nelíbilo a to bylo často. Na večírky k ní chodíme teprve v posledních letech. Rádi s ní diskutujeme v podstatě o všem, o rozdílech v generacích, o historii, o jejím životě, o našich životech a samozřejmě o feminismu. Myslím, že se nám všem líbí to udržování kontinuity a rády konfrontujeme své postoje a názory. Taky je to takový relax, sdílíme postoj ke světu svým způsobem, ne že bychom si tedy dokonale rozuměly, máme spoustu rozporů, ale dokážeme se navzájem podržet.

Byla v knihovně třeba nějaká specifická oblast, na kterou ses zaměřila, kterou jsi chtěla více budovat? Nebo to bylo spíš obecně, co se dalo sehnat k genderu?

Tehdy ta knihovna byla v celku navštěvovaná, chodilo do ní dost lidí, protože tam byly unikátní knihy, byly tam zahraniční odborné knihy, které v té době nebyly běžně dostupné. Nakupovaly jsme dle poptávky čtenářek a čtenářů, řídily jsme se se tím, co potřebovaly členky správní rady při svém přednášení. Nakupovaly jsme hodně základní věci o genderu a feminismu, bylo hrozně fajn, jak se nám podařilo získat celou velkou kolekci na men and masculinities, protože samozřejmě jsme si všichni uvědomovali, že přitáhnout do tématu muže je zásadní. Tehdy se tímto tématem u nás zabývali dva lidé — Ivana Šmídová a Ivan Vodochodský. Dělalí jsme přednáškový cyklus v GS, který byl asi docela úspěšný, podařilo se přivést Victora Seidlera, který měl pár přednášek. Když jsme připravovaly výstavu Tento měsíc menstruuji, tak jsme nakupovaly více knih z oblasti umění a feminismu. Vždycky se hodně zvažovala oblast beletrie, kterou jsem moc nerozvíjela, protože byla spíš velká poptávka po té odborné literatuře.

Jak dlouho jsi byla na pozici knihovnice?

Já ti to neřeknu úplně přesně, ale dlouho. Myslím, že to bylo až do doby, než jsem šla na první mateřskou. Důležité ale bylo, že se podařilo sehnat prostředky na zaměstnání profesionálních knihovnic, tehdy ještě studentek knihovnictví a informatiky, Michaely Svatošové a Magdy Hornové. Posléze jsme se přejmenovaly na informační centrum, protože na knihovnu se velmi špatně sháněly finance. Knihovna je totiž příliš stabilní aktivita, do které je potřeba lít dost peněz, aby fungovala, a neděje se tam nic moc inovativního, co by přitahovalo donory. Takže jsme pak v jednu chvíli rozšířily činnost směrem k aktivnějšímu informování veřejnosti, přidaly jsme právní poradnu, začaly naši knihovnu propagovat v regionech, navázaly spolupráci s knihovnami v ČR. Postupně jsme také nakoupily profesionální knihovnický systém Clavius, to bylo za snad první prostředky, které jsme získali od ČR, jmenovitě Ministerstva kultury.

Začaly jsme katalogizovat, zároveň katalogizace v tomto oboru byla poměrně unikátní, přebraly jsme a adaptovaly systém klíčových slov vytvořený nizozemskou organizací IIAV, se kterou jsme spolupracovaly v rámci projektu Informační a dokumentační centra Střední a Východní Evropy. V té době jsme navázaly pevnější mezinárodní spolupráci s dalšími informačními centry a knihovnami v Evropě, spolu s Aspektem ze Slovenska a s Polkami jsme jezdily na různá školení a předávání si know how. V té době jsme byly největší genderovou knihovnou ve střední Evropě.

Knihovna sloužila často i jako místo setkávání, pořádaly se různé přednášky...

To už se krylo s dalším stěhováním, do Gorazdovy ulice. Tam byl na knihovnu vyčleněný velký prostor, knihy byly v regálech podél stěn a prostor uprostřed bylo možné využívat jako místo setkávání a pro přednášky či diskuze. A už v Národním domě na Smíchově byly dohody s různými organizacemi či jednotlivci, že využívali knihovnu po večerech

pro své aktivity, které nám byly blízké. Dlouho se v knihovně pravidelně scházela skupina žen na anglické konverzace, také se tam určitý čas scházeli lidé z transgender komunit, z lesbických organizací. V Gorazdově pak také byly přednáškové cykly Úterky s gender více vázané na knihovnu.

Vnímáš nějaké osobnosti, které tě ve směřování k feminizmu nějak ovlivnily, nebo třeba i nějaká zásadní díla? A jestli v tom sehrál i nějakou roli rok 1989?

Na tohle se hodně špatně odpovídá. Asi mě ovlivnila celá řada osobností a různých podnětů, ale člověk se nějak posouvá a je to překrýváno dalšími a dalšími zajímavými osobnostmi. Takže opravdu nedokážu odpovědět, co bylo před dvaceti lety. Mohu ti říct, co mě ovlivňuje v poslední době, ale rok 89, to bych neřekla. Určitě mě ovlivňuje a hodně přemýšlím o tom, jak bylo postavení žen a „ženská otázka“ vnímaná v českém disentu. Připadá mi hodně alarmující, že postavení žen nebylo tematizováno, panovalo přesvědčení, že ženy

a A-klub. Souběžně knihovna získávala od jednotlivých dárců a dárek historicky cenné publikace a vytvářela základy pro budoucí archiv. V průběhu své existence knihovna získávala finance na nákup fondu od zahraničních nadací. V současné době omezené financování z grantů neumožňuje pokrýt celou šíři témat, ale knihovna stále zůstává důležitým zdrojem informací. Nejen díky knihovnímu fondu, ale i díky činnosti organizace lze v knihovně získat informace o aktuálním dění, funguje jako informační centrum, pořádá tematické diskuzní večery a drží tradici otevírání nových témat a nazírání na ně genderovou perspektivou.

Součástí knihovny je též archiv dlouhodobého oral history projektu Pamět žen (viz) V minulosti knihovna též spravovala databázi ženských organizací v ČR a bakalářských a diplomových prací z univerzit v ČR. Jednalo se o dobovou záležitost s cílem podrobněji mapovat prostředí českých postojů a názorů v oblasti feminizmu a genderových studií, reflektovat postoje studentů a studentek. Budování databáze studentských prací šlo ruku v ruce se zaváděním výuky gender studies na českých univerzitách i s počátky vnímání genderu jako sociologické kategorie. Knihovna díky tomu plní i jistou historiografickou funkci, sleduje vývoj feministických témat ve společnosti, jejich reflexi a začleňování.

mají rovná práva. Ale to z té doby vůbec nevyplývá, ani z dat o ženách, ani z postavení žen v disentu, ba právě naopak. Prostě mám pocit, že jako lidstvo selháváme a selhávají intelektuální špičky, když projeví takovouhle slepotu a aroganci, je to pro mě takový vykřičník, ať si dáváme trochu více pozor a snažíme se více kriticky uvažovat. V současné době mě hodně ovlivňují ženy, které přispěly k prosazování rovnosti ve společnosti, dokázaly ovlivnit zákony, které narovnávají postavení žen a mužů. Například Ruth Bader Ginsbourg. To, že víme, jak věci mají být, je jedna věc, ale přesvědčit o tom politiky, prosadit tu věc ve společnosti, to je pro mě opravdu výzva a velmi si vážím žen i mužů, kterým se toto v historii podařilo, protože bez nich bychom nemohly ani volit.

A jak vzpomínáš na devadesátá léta?

To byla taková doba, která mi přišla, že se nedalo úplně profesionálně pracovat, že prostě věci málokdy platily. I potom při studiu

v Praze, čekání na přednáškách, kam nedorazil přednášející, bylo to úmorné. Při studiu jsem pracovala a měla pocit, že na tohle vážně nemám čas. Možná někomu přišlo, že ta doba je kreativnější, ale já spíše měla pocit, že je velkohubá, že se ztrácí akce za těmi myšlenkami. Akce je dost pracná a také na ni musí být prostředí: když chceš ovlivňovat politiky, musíte mít prostor je ovlivňovat, musí být mechanismy, jak to dělat, a ty tehdy neexistovaly. Přišlo mi, že 90. léta nebyla doba otevřená a nežilo se mi v ní dobře. Zažily jsme tehdy takovou jednu příhodu, která to podle mě celé trochu vystihuje. Jednou jsme se rozhodly, že půjdeme po práci někam společně, nevím, jestli to bylo při oslavě narozenin nebo čeho, ale vzaly jsme víno a šly na náplavku. Bylo sice teplo, ale trochu pošmournou, náplavka také nebyla co dnes, proháněly se tam krysy, kachny a labutě a nebyla tam ani noha, kromě pár pejskařů. Seděly jsme tam, pily víno, kouřily cigarety a kolem šel fotograf Bohdan Holomíček. Zeptal se,

KNIOVNA GENDER STUDIES

Specializovaná knihovna určená pro odbornou i širokou veřejnost. Nabízí knihy zaměřené na rovné příležitosti žen a mužů na trhu práce, ve vzdělávání, v rodině a ve společnosti obecně, ale i knihy z oblasti sociálních věd, feminizmu a gender studies, historie ženského hnutí, ženských a mužských studií, násilí na ženách, a také beletrie a poezii, včetně komiksů a dětské literatury. Fond obsahuje odborné knihy v češtině, angličtině, slovenštině a němčině, nechybí ani periodika a tzv. šedá literatura (výzkumy, analýzy, konferenční materiály a výroční zprávy). Unikátní součástí knihovny je sbírka cenných literárních materiálů a dokumentů z počátků ženského hnutí v Čechách (Archiv Elišky Krásnohorské). V současné době je knihovna GS největší knihovnou svého druhu ve střední a východní Evropě. Fond čítá téměř 10 000 svazků. Knihovna byla založena v roce 1991 v bytě Jiřiny Šiklové, v počátcích základ fondu tvořila sbírka feministické literatury ze zahraničních darů nebo z darů organizace Network of East-West Women. Později do správy knihovny přešel i fond knihoven lesbických organizací Promluv, Lambda

jestli nás může fotit, tak jsme řekly, že jo, fotil a kecal s námi a zeptal se, z jaké jsme organizace, a nemohu zapomenout na to dlouhé tiicho, které se po jeho otázce rozhostilo. Pamatuji si dodnes tu totální nechuť nás všech mu vysvětlovat, co je gender studies, co děláme, kdo jsme, obhajovat se, opakovat základy... Pak jsme mu asi řekly nějaký blábol, že děláme feminismus s lidskou tváří nebo tak.

A myslíš, že třeba právě v tomto pomohla mezinárodní spolupráce?

Mezinárodní spolupráce byla fajn. Měly jsme možnost vidět, jak pracují organizace s jednotlivými tématy, co je pálí. I když jsme byly za strašný exotky ze střední a východní Evropy. Taky jsme se potkávaly s feministkami, které byly řádově starší než my, měly díky odlišné zkušenosti feminismus úplně jinak zažitý. Dostávaly jsme se k renomovaným organizacím a určitě nás zahraniční spolupráce posouvala k mnohem větší profesionalizaci. Zažila jsem to s knihovnou v rámci mezinárodního projektu Informačních a dokumentačních center ve střední a východní Evropě. Tam jsem se setkala se zástupkyněmi organizace tehdy IIAV, dnes Atria, Institute for gender equality a women's history z Amsterdamu, mají obrovskou knihovnu zaměřenou na zviditelnění historie žen a feminismu. Od nich jsme přejímaly Tezaurus, jakýsi soubor klíčových slov a jejich hierarchie. Ještě loni jsme se potkaly na setkání genderových knihoven a knihoven zaměřených na historii žen v Evropě na setkání EIGE. Dnes se zaměřují tyto instituce především na propojení katalogů a na online projekty, například zviditelnění žen, ženských práv, genderové rovnosti, mají zájem spolupracovat, ale v ČR vlastně nemají partnerskou organizaci, musel by to být Památník národního písemnictví nebo Národní knihovna.

V rámci zahraniční spolupráce vzniknul také unikátní archiv nahrávek a přepisů rozhovorů se ženami o průběhu jejich životů na pozadí historických událostí. Projekt Pamět žen vedla Pavla Frýdlová, byl to jeden z prvních

projektů u nás využívajících dnes populární metodu oral history. A archiv Paměti se nadále rozšiřuje.

Jaká témata byla důležitá v době tvých začátků v GS a jaká později?

Když jsem nastoupila, širší témat byla docela velická. Pomalu jsme se profilovaly. Velkou roli vždy hrála ředitelka, či případně větší projekty. Míša Marksová Tominová se hodně zaměřovala na aktivizaci žen, snažila se najít téma, které by je oslovilo, byla ochotná využívat i bulvární noviny, slavit 8. března, což byl pro správnou radu trochu šok, neboť to její částí bylo vnímáno jako navazování na tradice před rokem 89. Kromě toho se Míša snažila prosazovat politiku rovných příležitostí, spolupracovala s MPSV, spolupracovala s politikami a politiky, kteří rovné příležitosti prosazovali, těch bylo jako šafránu. Jedním z jejich „zářezů“ byla spolupráce na prosazení možnosti žen pracovat a nepřicházet při tom o rodičovskou dovolenou. Míša také dělala projekty na podporu žen v politice, spolupracovala se starostkami. Jana Hradilková pak přinášela větší diverzitu projektů, spolupracovalo se s romskými ženami, dělal se diskuzní kulatý stůl Válka očima žen, kde probíhala reflexe války v bývalé Jugoslávii. Ála Králíková byla ředitelkou v době, kdy ČR vstupovala do Evropské unie, takže se organizace zaměřovala na osvětové aktivity, hladký vstup do EU a projekty zaměřené na politickou participaci žen. Ála také stála u rozjezdu projektů orientovaných na zaměstnavatele a podporu přijímání opatření na podporu sladování. Ty pak patřily hlavně do oblasti práce Lindy Sokačové, s akcentem na genderové audity a další konkrétní nástroje na podporu rovnosti žen a mužů, ale také na rodinnou politiku, nedostupnost zařízení péče o děti, rozjel se projekt na podporu existence jeslí, kterých ubývalo každým dnem. Vznikla právní poradna GS. Rozjely jsme se aktivněji působit do krajů, přednášet do mateřských center. Na tyto aktivity pak plynule navázala Lexa Doleželová s akcentem na

antidiskriminaci, neboť v té době probíhalo schvalování antidiskriminačního zákona. Helena Skálová pokračovala v aktivitách zaměřených na trh práce, práci se zaměstnavateli, rozvíjení nástrojů na podporu genderové rovnosti, zejména genderového auditu. V její době se také organizace začala více profilovat v oblasti vzdělávání a genderové rovnosti. Za její éry také došlo k prohloubení spolupráce se Sociologickým ústavem a výzkumným týmem Gender a sociologie, který byl a je významným aktérem genderové rovnosti u nás. Bez výzkumů a analýz nelze dělat efektivní politiky. A došlo i k navázání spolupráce s CERGE a týmy českých ekonomů a ekonomek.

Myslíš si, že vstup do Evropské unie sehrál roli ve směřování a vývoji GS? Změnil se třeba výběr témat?

Myslím, že hlavní věc, která se změnila, bylo financování, otevřela se možnost čerpat prostředky Evropského sociálního fondu. S čímž šlo ruku v ruce okamžité snížení prostředků německých nadací, jako byla například „naše“ nadace Heinricha Bölla. Financování z HBS bylo mnohem svobodnější, pro ně jsme byly partnerky. Společně jsme hledali cesty k financování v oblastech, které jsme považovaly za důležité, německá strana deklarovala svoje priority, my zase svoje, rozhodovaly jsme se v nějaké diskuzi, peníze byly utráceny efektivněji. Tematicky nás ESF asi ovlivnil, šly jsme více směrem k trhu práce, ale to z mého úhlu pohledu bylo důležité, protože české ženy stále čelí mnoha bariérám na trhu práce, které je potřeba odbourávat. Samotný vstup do EU vnímám jako podstatný až teď s odstupem času. Má určitě vliv na rodinnou politiku v ČR, politiku zaměstnanosti, praxe na straně EU nám také umožňují poučit se z chyb a leccos, co se nepovedlo, můžeme přeskakovat, někdy se ale poučit moc nechceme. Myslím, že EU také přispívá ke kultivaci našeho politického prostředí.

Vedoucí funkce se v GS dost měnily, jednu dobu bylo dokonce ředitelk několik najednou, a mezi nimi jsi byla spoleředitelkou i ty. Jak to probíhalo?

To vždycky vyplývalo z nějaké potřeby, jednak se organizace hodně rozrostla v souvislosti s evropskými granty a hlavně s projektem EQUAL, který jsem psala společně s Lindou při mém prvním těhotenství. V osmém měsíci mého těhotenství jsme finalizovaly, pracovaly samozřejmě i v noci a mně zcela neplánovaně praskla voda, takže jsem musela okamžitě nastoupit do porodnice a tam začali pracovat na vyvolání porodu, aby nemusel probíhat císařským řezem. Nechala jsem Lindu uprostřed rozepsaného projektu, to bylo vážně kruté, ale nešlo to jinak, a Linda to fantasticky dotáhla, i když při telefonátech do porodnice brala panika mě i ji. Když jsme dostaly projekt, organizace se rozrostla, tým se měnil, musely začít fungovat jiné mechanismy, předtím vše fungovalo, protože jsme byly týmem nadšenkyň, s rozrůstáním bylo potřeba mnoho věcí formalizovat. Spolufinancovala jsem s Lindou, zaměřovala jsem se na personální věci. Nastupovala jsem v období mezi mou druhou a třetí rodičovskou. Tedy v období náročném. Ředitelování na částečný úvazek také není úplně optimální, ale prostě hledaly jsme cesty, jak zvládnout co nejlépe období, kdy jsme začaly mít děti a potřebovaly zvládnout chod měnicí se organizace.

Jaké problémy jsi v té době řešila, co se týče třeba i obsahu nebo organizace?

Já jsem řešila hodně personální věci, tzn. že se nějak nastavovaly evaluační systémy, do toho bylo potřeba řídit a koordinovat aktivity a projekty, aby vše probíhalo efektivně a každá jsme ještě vždy měla zodpovědnost za vlastní aktivity, které se nesměly zastavit a musely probíhat s co nejlepšími výsledky.

Knihovna již byla v rukou profesionálních knihovnic Míši a Magdy, zdaleka jsem neměla takové odborné znalosti jako ony. Byl zpracován Archiv Elišky Krásnohorské, o což se zasloužila Anna Nedvědová, která chodila do GS na konverzace angličtiny a postupně začala vypomáhat v knihovně. Nakonec zpracovávala malý historický archiv, kterým knihovna

disponuje, starala se o něj, spolupracovala na jeho digitalizaci, a kromě toho pomáhala v knihovně. Knihovna byla v té době otevřená pětkrát týdně a provoz byl pořád značný.

Jak to probíhalo dál, když jsi odešla poprvé na mateřskou? Byla jsi v kontaktu s GS, nebo jak ses potom vracela?

Já jsem vždycky věděla, že chci pracovat i s dětmi. S prvním dítětem jsem nastoupila asi po tři čtvrté roce, ale byla to práce, která se dala dělat částečně z domova. Vzápětí jsem ale otěhotněla a měla rizikové těhotenství, takže jsem zůstala doma. Ale vždycky jsem nastupovala zhruba po roce. Jak ty děti byly tři a byly za sebou rychle, tak jsem měla pocit, že výpadek je i tak relativně velký a rozsáhlý. A pak jsem se vracela už více do projektové činnosti, kterou jsem dělala vždycky dost ráda. A vlastně mezi mateřskými jsem se začala více zaměřovat na téma rodinné politiky. Souviselo to s tím, že jsem ty věci musela řešit sama, zvládat práci a rodinu a bylo mi mnohem jasnější, jaké jsou limity a problémy. Tehdy jsem si říkala, že jestli něčemu nerozumím, tak tomu, proč české ženy už dávno nevyšly do ulic. Školky byly narvané, nedaly se do nich dostat tříleté děti, školy byly plné, na kroužky se nedalo dostat, počty družin se snižovaly, jesle téměř neexistovaly, flexibilní formy práce také nebyly dostupné. Kamarádky vždy povzdechly závistí, když jsem řekla, že pracuji na částečný úvazek. Ženám se nedařilo vracet se po rodičovské do svých zaměstnání, ač ze zákona nárok je. A to vše samozřejmě má devastující dopady na partnerství. Na různá školení k tématu sladování jsme pak často jezdily s Markétou Štěpánovou jako profesionální matky. Samozřejmě ten žitý příklad vždy funguje, stejně jako fungovalo, že jsme obě pracovaly s úplně malými dětmi. Nám doma hlídaly nejen hlídačky, ale i starší bratřenci našich kluků. A tahle moje zkušenost dobře fungovala při práci se širší veřejností, ne výzkumy a analýzy, ale žitá praxe.

A potom ses rodinné politice začala věnovat primárně?

Nejdříve to byly spíše dílčí projekty, Klíč k jeslím, editace publikací zaměřených do oblasti rodinné politiky, pak větší norský projekt, který se zaměřoval na ekonomické dopady mateřství, kde se nám podařilo udělat dost důležitých výzkumů, sociologických i ekonomických. Začala jsem také působit ve Výboru pro sladování pod Radou vlády, přednášely jsme v mateřských a rodinných centrech. Vždy když jsme jely přednášet, tak jsme se ujišťovaly, že tentokrát to skončí pozitivně, ale většinou na nás během těch přednášek a seminářů padala čím dál větší deka, bylo depresivní, s čím se potýkaly ženy při návratech do zaměstnání. Získaly jsme také v té době dojem, že je zde velmi nízké právní povědomí například o flexibilních formách práce, o povinnostech zaměstnavatelů a právech zaměstnanců, k tomu velká neochota ze strany zaměstnavatelů dodržovat zákony a také jistá neúprosnost trhu práce, která vlastně nestojí na straně těch slabších a zranitelných. Na druhou stranu jsme měly velké zkušenosti z naší vlastní organizace, kde se vždy flexibilně pracovalo a obě s Helenou Skálovou, se kterou jsme potom často jezdily do regionů, jsme si uvědomovaly i stranu zaměstnavatele, ona jako ředitelka a já jako bývalá ředitelka. Odlehčený závěr se při těchto workshopech hledal dost těžko.

Jinak téma rodinné politiky je věčný spor, který začíná tím, že se definuje rodina, na čemž zásadně nepanuje shoda a vždy toho nejvíce v této oblasti namluví muži, kteří tomu přece rozumí nejlépe. A vůbec rodinné politice rozumí všichni, protože každý má většinou nějakou rodinu, a to je právě ten problém. Málo se pak díváme na výzkumy a analýzy a na to, jak reálně žije současná česká rodina. Pojmu rodina se snažím spíše vyhýbat, protože není moc inkluzivní. Spíše vyřazuje, než zahrnuje. Trochu přeočimisticky ale mohu říct, že se společnost pomalu ale jistě posouvá od velmi konzervativních postojů, které si ještě příliš dobře pamatují.

Rodinná politika úzce souvisí s trhem práce. Dělaly jsme k tomu projekty pro zaměstnavatele, auditů a soutěž Firma roku: rovné příležitosti, vydávaly jsme zpravodaj Rovné příležitosti v souvislostech, udržovaly a rozvíjely knihovnu, pořádaly přednášky a dělaly projekty zaměřené na desegregaci ve vzdělávání nebo na trhu práce, případně další menší specifitější a mnohdy dost zásadní projekty. Je ale dost věcí, které by bylo potřeba, a dokázala bych si představit, že by je GS mohla velmi dobře dělat, ale nelícuje to s tím, jak jsou vypisovány a administrovány evropské peníze.

Myslíš si, že se celkově vnímání feminismu i uvnitř GS nějak měnilo v průběhu času?

Rozhodně ano, v devadesátých letech byl ten feminismus takový dost opatrný a jako aby se neřeklo: Jsem feministka, ale..., pak nějaká obhajoba či vysvětlování. Pak se postupně postoj a názor více a více profilovat a s Lindou jako ředitelkou, myslím, už byl přístup naprosto jasný. Dodnes se v organizaci hodně diskutuje a tříbí se názory a to v podstatě na cokoli, záležitosti politiky, kultury či života. Takže feminismus v GS stále žije, rozvíjí se a precizuje.

RODINNÁ POLITIKA

Po roce 2000 se velmi koncentrovaně ukázaly problémy nastavení české rodinné politiky. Z trhu práce hromadně odcházely silné ročníky žen, které do té doby odkládaly mateřství, a budovaly kariéru. Tyto ženy ale brzy zjistily, že rodičovské „dovolené“ jsou pro ně příliš dlouhé, měly zájem o dřívější, ale pomalejší návraty na pracovní trh, o částečné úvazky. Zařízení péče o děti však byly přeplněné a navíc pro děti mladší tří let téměř neexistovaly (jesle po roce 1989 hromadně zanikaly). GS reagovala na tento stav cykly seminářů ve spolupráci s mateřskými centry, cílenou prací se zaměstnavateli v oblasti managementu mateřských/rodičovských, zpracováváním témat dosud nezpracovaných: neplacené práce a její dělby, důrazem na zapojení otců do práce v domácnosti a péče o děti. Začaly jsme podrobně mapovat problematiku sladování pracovního a osobního života, situaci žen samoživitelek, flexibility na pracovním trhu a vnášet ji do jednání vládních výborů a rad, mluvit o ní na konferencích a seminářích. Naším cílem bylo a je dělat politiku na základě dat, analýz, výzkumů. Spolupracovaly jsme se Sociologickým ústavem AV ČR, s VÚPSV, s Národohospodářským ústavem AV ČR, respektive CERGE EI, inspirovaly se v zahraničí. GS byla jednou z prvních organizací, které se otevřeně a jednoznačně postavily za existenci jeslí, jejich udržení a rozvoj v období legislativního vakua, ve kterém se očitly poté, co se jich zřeklo Ministerstvo zdravotnictví a pod svá křídla je nepřebralo Ministerstvo školství. Vydaly jsme publikaci Klíč k jeslím, pořádaly diskuze v Senátu, kulaté stoly s osobami v rozhodovacích pozicích. Dnes mají jesle svůj zákon i své ministerstvo, o které se zasloužila celá řada dalších organizací a jednotlivců, ale GS stálo u tohoto tématu od počátku a na velmi důležité pozici.

A kdyby ses měla ohlédnout nazpět na těch víc jak 20 let, co jsi byla v GS, co myslíš, že bylo nejdůležitější? Co se třeba hodně povedlo, čeho se dosáhlo?

Důležité je, že organizace přežila přes velkou nepřízeň a velmi složitý život neziskovek u nás. Navíc vlastně dost konzistentně, potkáváme se stále s lidmi z původní správní rady, jsme v nějakém souladu, mnoho osob, které GS provázely, se stále drží v blízkosti, nějak pracují s myšlenkami rovnosti, feminismu a postavení osob různých genderů ve společnosti. Původní záměr dělat osvětu se v průběhu času naplňoval, přes přednášky v naší knihovně po přednášky na univerzitách. Považuji za důležité aktivity na trhu práce, v oblasti rodinné politiky, v oblasti vzdělávání, mluvit, diskutovat a věřím na dlouhodobý posun společnosti. Když chceš měnit postoje, bude to trvat dlouho. Jak nám to konečně říká Marie Čermáková, když jsme se ptaly, proč je posun tak pomalý: „Holky, to bude trvat 200 let.“ A já na to často vzpomínám. Potřebujeme výzkumy, dívat se na lidi, jak žijí, a dle toho zavádět politiky. Ta žitá realita se často liší od toho, co proklamujeme. Na to je dobré si dávat pozor.

A co se z původních záměrů nepovedlo nebo vydalo nějakým jiným směrem?

Hodně novým směrem se musí vydat knihovna, protože ta teď vlastně musí hledat trochu novou náplň práce, protože odborné zahraniční texty jsou dostupné prostřednictvím databází, mnoho z nich je přímo online. Je v úvaze, aby se z knihovny stalo více komunitní centrum, což je téma knihovnice Markéty Štěpánové. Knihovnu zase doplnit přednáškami, které jsou aktuálně z pochopitelných důvodů pandemie v útlumu, více ji udělat místem setkávání, možná se zaměřit na beletrii, poezii, něco, co si lidé rádi přečtou a rychle vrátí a vlastně si ani nechťejí kupovat, člověk se k beletrii méně vrací. Pak bych viděla jako velmi důležité budovat unikátní archiv, který je s knihovnou GS spojený, což je archiv Paměti žen, který se rozrůstá v souvislosti s projektem

zaměřeným na vzdělávání. Více se zaměřit na zviditelňování historie i současnosti významných žen a genderových témat, na historii českého ženského hnutí, sbírat vše, co se týká vývoje feminismu v 90. letech, to už je historie, a navíc historie, která se točila kolem naší organizace. Dalo by se jít i hlouběji do historie, ale jak říkám, nedisponujeme materiály, proto je to spíše téma pro nějakou velkou knihovnu, ale GS by mohla spolupracovat. Když se ale chci hodně zasmát, tak si představuji, kdo by toto financoval, jako že mě nikdo nenapadá.

V posledních letech ses profesionalizovala v oblasti rodinné politiky. Na jakých funkcích pracuješ v současnosti? Můžeš trochu popsat ten proces, co tě teď zajímá...

Zajímá mě, aby se tu žilo lépe, takže prosazování politik na podporu rovnosti, politik, které mají pokud možno široké pozitivní dopady. V GS jsem ve správní radě, ale pracuju momentálně na MPSV v rámci projektu 22 % K ROVNOSTI, který se zaměřuje na nerovnosti v odměňování. Začínala jsem tam pracovat na půl úvazku, pak jsem přešla na celý. Jako výzva mi připadalo ovlivňovat politiky z perspektivy ministerstva, ne z perspektivy neziskové organizace. Obojí má své limity i své výhody. Ministerstvo je mnohem svázanější, co se týká procesů, je to obrovská instituce, ale mnoho politik, které ovlivňují životy žen a mužů, se tvoří právě tam. Měla jsem pocit, že tam mohu zhodnotit svůj potenciál. Odborem rodinné politiky konečně prošla Linda Sokačová a Míša Marksová, obě jako jeho ředitelky. Projekt 22 % K ROVNOSTI se rozjížděl, když byla Míša ministryní a dnes ho řídí Lenka Simerská, s níž se dobře znám od mého příchodu do GS. Z dnešní perspektivy, kdy je projekt před svým závěrem, se mi zdá, že je nutné genderovou rovnost na MPSV lépe institucionalizovat a ukotvit. Není možné jen vyvinout nástroje a nastartovat procesy s představou, že vše poběží. Na prosazování genderové rovnosti a genderového mainstreamingu se musí dlouhodobě a systematicky pracovat

a očekávala bych, že to by mělo být evidentní a jasné každému, kdo na ministerský post MPSV bude nastupovat. Genderová politika je součástí mnoha rozhodnutí na straně Evropské komise a na úrovni ČR si to většinou žádá přiměřenou reakci, která však těžko může přicházet, není-li problematice věnován dostatečný prostor. Gender se propisuje nejen do rodinné politiky, ale i do politiky zaměstnanosti, genderová senzitivita je potřebná v institucích, které pod MPSV spadají, jako jsou inspekce práce a Úřady práce. Obdobně je také důležité genderové politiky institucionalizovat na MŠMT a dalších ministerstvech. Pozice gender focal pointů je zcela nedostatečná. Také by prospělo, kdyby byla grantová politika prostředků ESF určená na podporu genderové rovnosti mnohem systematictější distribuována a pod větším centrálním dohledem právě osob z nějakého expertního orgánu, který by byl schopen rozvíjet standardizaci nástrojů na podporu genderové rovnosti, prosazovat široce genderový mainstreaming v rámci struktur MPSV a který by dokázal více prosazovat politiky, na něž by měly projekty NGO reagovat. To, jak celá tato oblast funguje, považuji za velmi neuspokojivé.

Zažila jsi ty sama osobně nějak znevýhodnění právě proto, že jsi žena?

Samozřejmě jsem zažila přehrášle sexuálního obtěžování, jezdila jsem vlakem Praha — Ostrava svého času hodně. V dětství jsme bydleli na kraji Prahy a tam jsme se sestrami nasbíraly řadu zkušeností s různými úchyly. Pro rodiče to také muselo být vyčerpávající a stresující, táta se nás snažil vyzvedávat z kroužků, ale mnohdy to nešlo, občas volali veřejnou bezpečnost, ta si převzala informace, bylo to k ničemu. Asi proto jsme se ségrama tak dobře bály po celou základní školu i na gymplu, protože jsme cestou od tramvaje domů prostě preventivně nasazovaly sprint. Úchyly jsem vnímala jako lidi, kteří jsou nemocní, s tím, že jsem věděla, že to může být nebezpečné a mohou zaútočit, ale byla jsem spíše vedená k soucitu.

Ve škole jsme zažívaly fyzické tresty, hysterické učitelky, které ječely, když jsme úkol vyřešily lépe než ony, a zcela běžný každodenní disrespekt k ženám a dívkám. Obecně panující přesvědčení, že chlapci jsou lepší nejen na matematiku a fyziku, tedy ty důležité předměty, ale obecně kreativnější, nedělají takové pitomosti jako hraní si s panenkami, jsou sportovní, když se hádají, nikdy nejsou zákešní atd. Štvalo mě to, ale snažila jsem se s tím žít. Viděla jsem také svou mámu, která byla mimořádně schopná, sociálně, profesně, organizačně, dokázala vždy věcem dávat váhu, ale ne dle konvencí. Důležitěmu a rozumnému dávala prioritu. To mě nějak utvrdilo v tom, že to takhle jednoduché asi nebude.

Z těch osobních věcí mě myslím více formovalo mateřství, tam mi vyžadované role žen a mužů připadají přednastavené opravdu problematicky, s tím, co se děje paralelně ve společnosti a na pracovním trhu. Vadí mi snižování ženského, jenom protože to je ženské jako opak k mužskému, které je automaticky lepší, je to celé nesmysl. Celoživotně pracuji se ženami, chytrými a schopnými. Společnost se prostě ochuzuje, když chce v tomto žít. Plyneme potenciálem.

A jak se k tomu, co děláš, a k feminismu staví tvoji synové?

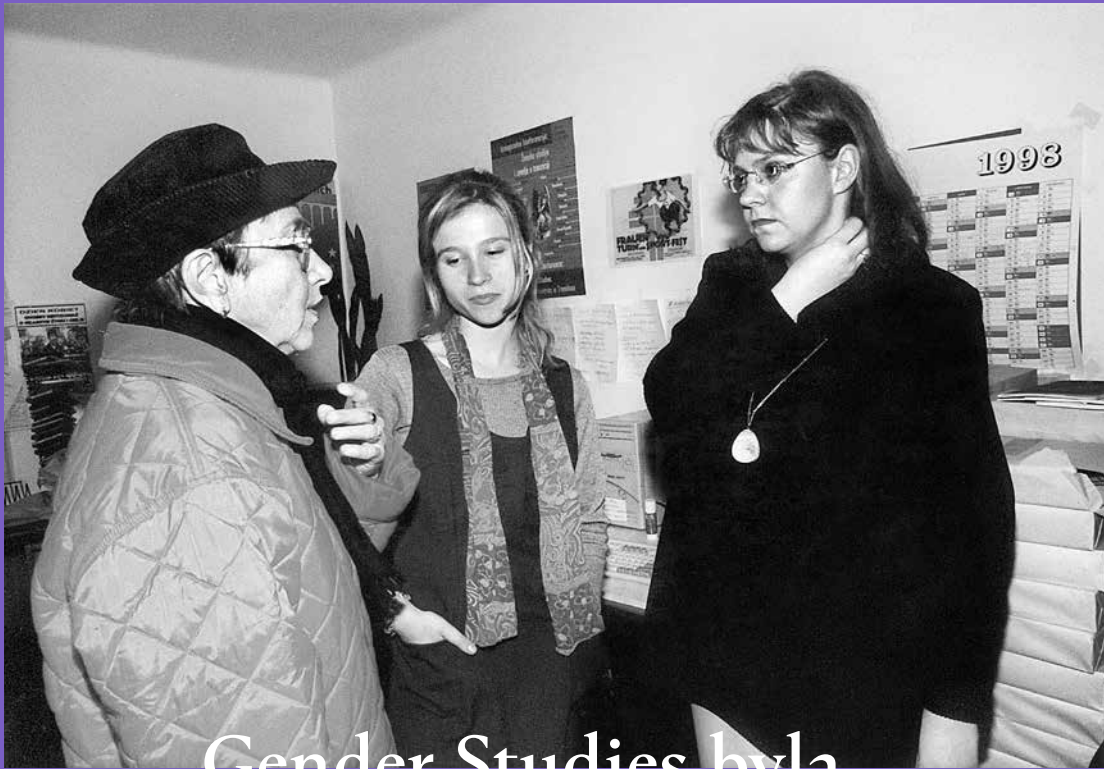
Myslím, že to vůbec neřeší. Nijak to nezpochybňují. Vždycky nenáviděli pohádky o princeznách, smáli se, co to je za šašky, princezny i princové i králové s podivnými problémy. Když jsme se nachomýtlí k StarDance, kde Marek Eben pronášel ty své komentáře, které jsou pro lidi, kteří se věnují genderové problematice mírně řečeno za hranou, tak se prostě neshmáli, hlava jim to nebrala, že by jim to mělo připadat vtípné. Doufám, že i jejich vrstevníci to mají podobně. Nekomentovala jsem to nijak, seděli u toho a říkali něco jako: What? Snažím se je vést k důstojnosti, k sobě i ostatním, u nás doma je nezkouším z Renzetti a do genderové problematiky se nenoříme. Všichni chodí do škol, které s genderovou

problematikou pracují poměrně vstřícně. Benova škola se snahou o genderovou neutralitu přímo profiluje, ale nebyl to důvod, proč jsme školu volili.

Jak vidíš problematiku genderové rovnosti v současné době v ČR? Kam myslíš, že jsme se posunuli a jaké výzvy nás ještě čekají do budoucna?

Posunuli jsme se. Domácí násilí je bráno jako vážný problém. Mateřská i rodičovská je čím dál flexibilnější, máme dětské skupiny. Okolo politiky jsou lidé, kteří genderové problematice rozumí, a nepřipadá jim nijak extrémní, ale rozumná. Výzkumné instituce své analýzy zaměřují směrem ke zkoumání genderových rozdílů, integrují je do své práce a jejich doporučení jdou směrem k podpoře genderové rovnosti. S Lenkou Simerskou jsme byly před rokem na setkání Femme Palette, mladých žen v byznysu na diskuzi o nerovném odměňování a setkání bylo velmi vstřícné, zaměřené na hledání

cest, jak nerovnosti snížit, jak se s nimi vyrovnat na pracovním trhu a my si s Lenkou pak říkaly, že tohle v devadesátých letech nebylo, byly jsme tehdy se svými snahami velmi osamělé, necítily jsme žádnou podporu z žádné takovéto profesní skupiny, připadalo nám, že házíme hrách na stěnu. Ženy podnikatelky nebyly schopné se v té době takto jednoznačně stavět za svá práva, z feminismu měly obrovský strach. Jedna věc je stavět se za rovné příležitosti, druhá věc je, že stále žijeme ve velmi nespravedlivém světě, ale chci říct, že vidím posuny, jen jsou velice pomalé, bohužel. Kvůli tomu ale nemůžeme rezignovat. Pořád to je jeden krok dopředu, dva nazpátek. Muži na rodičovskou stále nechodí a stále se málo hovoří o problematice neplacené práce, což ale začíná být tématem pro Evropskou unii, takže doufám, že se to bude zrcadlit i u nás.

Gender Studies byla taková intelektuální přípravka umožňující fantastický rozlet.

Lenka Simerská mezi Jiřinou Šiklovou a Míšou Marksovou

Jak ses dostala k okruhu kolem Gender Studies? Co to bylo pro tebe osobně za období? Proč tě gender zaujal?

Chodila jsem na FSV UK na sociologii. Myslím, že už v prvním ročníku jsem se přihlásila na seminář Marie Čermákové o trhu práce, který se dotýkal genderové struktury společnosti, a okamžitě mě to téma vtáhlo. Paralelně jsem jela s církví (ČCE) na takovou akci do Berlína, pro mladé lidi kolem tématu smíření a dialogu mezi národy. Kamarádka tam s sebou měla brněnský časopis Potměchuť. Zaujala mě v něm každá řádka, texty o násilí, o menstruaci, o všem možném. Pak mě jiná spolužačka upozornila na zajímavou knihovnu. A tou knihovnou byla Gender Studies, tehdy v Národním domě na Smíchově. Od první chvíle mě ten prostor zaujal a já v něm zakotvila. Začala jsem tam pomáhat s technickými věcmi a postupně se to nabalovalo. Začala jsem o genderu psát a záhy mi Marie Čermáková nabídla místo v Sociologickém ústavu. Takže jsem byla aktivní na obou pracovištích, kde gender žil.

Jak to tehdy v GS vypadalo?

GS tehdy vedla proslulá Nadační rada, matky zakladatelky, které byly mozkem organizace, a pak byla výkonná složka, která měla uvádět jejich myšlenky do praxe. V podstatě k tomu kýženému přenosu z Nadační rady do praxe příliš efektivně nedocházelo. Nebyla tam zkušenost, jak se vede taková organizace. Na druhou stranu to dávalo obrovský prostor. Vznikaly bubliny, ve kterých člověk mohl cokoli vymyslet a opravdu to zrealizovat, sehnat na to peníze, získat podporu žen z vedení. Mně se v GS podařilo zrealizovat řadu projektů v synerгии s mou začínající sociologickou vědeckou kariérou, ale i mimo ni.

Jaká tedy byla tvá role v GS?

Ani nevím, jak se to stalo, ale moje zásadní role v GS se týkala IT. Feministky z USA chtěly digitalizovat komunikaci s východem, přivezly modemy, počítače, dávaly školení. Nikdo

s tím neuměl pořádně pracovat a nikdo nechtěl do toho IT světa vstupovat. Já to tedy vzala na sebe. Ukázalo se, že se jedná o projekt organizace Network of East-West Women, kterou založily americké feministky spolu se ženami z východní Evropy. Tyto Američanky měly většinou židovské kořeny z východní Evropy, byly to akademičky a zajímala je transformace společnosti z totality a naše socialistická zkušenost. Chtěly nás podpořit a zároveň o nás chtěly psát knihy a studie. Díky nim jsem se dostala k takovým věcem, jako je správcovství sítí, práce s internetem, správa e-mailů, tedy k oblasti, která byla v té době, v druhé polovině 90. let, ještě v plenkách.

IT bylo v té době odvětví spočívající v rukou mužů, tvoje pronikání do něj bylo tedy bytostně feministické.

Určitě, ale současně nikdo jiný z GS nebyl ochoten to dělat a outsourcovat správcovské služby bylo drahé. Naučila jsem se to, tahala jsem kabely, instalovala servery, počítače, a hlavně jsem založila do té doby první web svého druhu, portál feminismus.cz. Doměnu mi tenkrát zasponzoroval Jan Haverkamp, holandský ekolog, který žil v Praze. Základní HTML jsem se naučila na kurzu a hodně mě doučil a pomohl s grafikou můj tehdejší přítel. Když se na to podívám dneska, tak to byla vlastně úplná revoluce. Ty stránky vznikly v době, kdy se tvořil úplně první obsah českého internetu. Ten web už je dávno předělaný do jiné podoby, ale dodnes je přístupný archiv, od prvního článku se dá rolovat neskutečným množstvím položek. Byla tam i živá diskuze a obzvláště oblíbená rubrika Šovinistická bomba týdne. Postupně vznikaly různé poddatabáze, třeba studentské práce, vyhledavač ženských organizací, kalendář akcí, Linda Sokačová pak udělala dokonce online knihkupectví. Tím webem jsem žila. Tenkrát jsem to brala jako jasnou věc — musíme být na internetu. Zpětně to vidím jako až surreální dílo. Důležitou roli pro GS hrála taky organizace Econnect, poskytovatel internetu,

webhostingu a informačních služeb pro neziskovky. S chlapci z Econnectu jsem řešila různé požadavky a potíže, zpočátku se myslím dost nasmláli a měli nás za něco jako exotické papoušky. Vzešli z ekologických organizací a ty ženské nebyly pro ně pochopitelné a měli dost předsudků. Postupně jsme si ale leccos vysvětlili a vybudovali si skvělou spolupráci. Jejich e-mail mám dodnes jako čestná uživatelka. A Network of East-West Women mě katapultoval do mezinárodních struktur, překládala jsem informace, předávala je dál, věšela je na různé nástěnky v knihovně a na web, propojovala na konkrétní lidi, začala jsem vlastně živou práci s virtuálními daty. Taký jsem se věnovala zahraničním studentkám a výzkumnicím, které se do Prahy v 90. letech hrnuly. Tenkrát totiž všechny aspekty, které už dnes někdo specializovaně zkoumá, byly v jednom balíku a lidé se teprve zájmově tříbili.

Když se ještě vrátíme k úplnému počátku, co bylo to, co tě přitáhlo k tak rozsáhlé práci pro GS?

Určitě to byl primárně obsah knihovny a diskuze, které tam probíhaly. A pak to neorané pole možností. A samozřejmě i spolupráce a součinnost s dalšími organizacemi, které byly s GS pod jednou střešou — proFem, Promluv, La Strada. To byl úžasný kvas myšlenek, osobností, témat, náhledů. A taký otázka násilí a její zapojení do balíku genderu, to jsem vnímala jako obrovsky důležité téma a bylo pro mě zásadním objevem, že otázka násilí tak úzce souvisí s distribucí moci mezi pohlavími.

Bylo to tedy spíše fascinující směsic žen a atmosféra, co tě do GS přivedla, ne osobní potýkání se s tématem?

Bylo to obojí, ale v tu dobu jsem tu osobní rovinu ještě nevnímala. Později jsem pak prošla obrovským přerodem vnímání vlastního ženskosti, na čas jsem se od genderu i úplně vzdálila, především kolem porodu syna. A když jsem se zase vracela k tématu zpět, šla jsem do reflexe a ptala se, proč mě život hodil do

této výhybky. Když se ptáš na to, co mě přivedlo do GS, nemůžu říct, že to vědomě bylo řešení osobní otázky, ale zpětně po mnoha letech hledání tam to osobní vidím velmi silně. Myslím, že kdokoli tu sebereflexi udělá, tak to tam prostě najde. Genderová problematika se týká všech, jak jsme byli vychováni, jak fungovala rodina. Vlastně mě vedla mapa rodiny neustále, i když jsem si to neuvědomovala. Třeba v roce 1997 jsem intenzivně chodila do Klementina a různých archivů vyhledávat informace o významných ženách minulosti. Zapojila mě Saša Lienau, protože jsem uměla pracovat s databázemi. Vytvořila jsem databázi pro Diář Slavné ženy střední Evropy 1998, který vydal proFem, a který měl další ročníky. Později jsem si uvědomila, že mě k tomu vnitřně přivedl nezhodnocený odkaz tety spisovatelky a jiné starší přímé předkyně — taký spisovatelky a publicistky.

Jak vypadala devadesátá léta z hlediska společenského a kulturního? Jak na ně vzpomínáš?

Když to vidím zpětně, říkám si, proč jsem toho tolik proseděla u toho počítače v kanceláři GS, lezla po zemi pod stoly a zapojovala dráty nebo něco tiskla západním feministkám. Dělo se toho hrozně moc, všechno bylo obrovsky otevřené, myšlenkové pole široké a dalo se diskutovat úplně cokoli. Na druhou stranu jsem to ale prožila hezky, půda GS jako instituce vlastně přesně tento kvas umožňovala. Legendární byly Úterky s gender, kde se objevovaly osobnosti typu Magda Vášáryová, Alena Wagneřová, bylo to obrovsky pestré a podnětné. GS byla taková intelektuální příprava umožňující fantastický rozlet, který jsem asi nevyužila úplně na sto procent.

Vybavuju si víkendy a noci, kdy s cigárem do čtyř do rána píšu v GS texty nebo projekty nebo dělám web a pak větrám, aby to nebylo cítit. A píšu něco, co už je teď dávno v propadlišti dějin, ale budovalo to nějaké vývojové stupně. Moc ráda vzpomínám na debaty s ženami z bratislavského Aspektu. A nádherné bylo jet do Bratislavy vlakem s téma „gender

NETWORK OF EAST WEST WOMEN (NEWW)

Organizace byla založena v roce 1991. Impulz vzešel ze setkání žen z postkomunistického bloku a z USA v Dubrovniku v červnu 1991. Cílem sítě bylo propojovat ženy, upozorňovat na genderové aspekty transformace post-socialistických společností, tvořit společné strategie, navzájem se obohacovat v akademickém bádání. Mottem se stal citát Slavenky Drakulić: „Demokracie bez žen není demokracie“. NEWW postupně rozvinula řadu programů, které zásadně ovlivnily české Gender Studies. Byl to Book and Journal Project, který během 11 let přispěl 6,500 knih a odborných časopisů a \$ 150,000 v malých grantech ženským organizacím a rozvíjejícím se akademickým pracovištím. Pro pražskou knihovnu GS sehrál klíčovou roli v samém počátku, kdy se díky němu vytvořil základ knižního fondu. Na tyto počáteční dary se odkazuje jako na „dary Ann Snitow“ (1943—2019), akademičky a podporovatelky ženského hnutí a zakladatelky NEWW.

Program NEWW-Online provozoval mailing listy, skrze které probíhala výměna zásadních informací a navazovaly se spolupráce (např. Academic-resources, Women-east-west, Women-in-war, Glas-sisters). Tuto komunikaci v dřevních dobách internetu od začátku koordinovala Lenka Simerská. Ta se také později stala členkou Board of Directors NEWW a v radě pracovala celkem 3 období. V roce 2001 se podílela na vůbec první reflexi ekonomického postavení žen v postkomunistických zemích (Gender Policy Conference v Krakově).

NEWW vytvořila také dva studijní stipendijní programy, právní a sociálně-ekonomický. V roce 2002 Lenka Simerská získala NEWW Economic and Social Policy Fellowship, který jí umožnil pracovat ve Women's Environment and Development Organisation New York založené Bellou Abzug a studovat na Labor Studies Rutgers University. Jako přímý výstup pak vytvořila dvouletý projekt financovaný z EU PHARE a částečně z NEWW „Role rovných příležitostí v prosperitě podniku“ (2003—2005), který se zaměřil na mapování situace v oblasti rovných příležitostí žen a mužů v soukromém sektoru a na informování o této problematice směrem k firmám. V tomto projektu byla poprvé vyhlášena Soutěž o nejlepší firmu s rovnými příležitostmi žen a mužů v ČR a byl založen elektronický zpravodaj Rovné příležitosti do firem. Vedle těchto na svou dobu vizionářských nástrojů předznamenávajících budoucí důraz na trh práce byl proveden i jeden z prvních výzkumů na téma rovných příležitostí žen a mužů a společenské odpovědnosti v soukromé sféře vůbec.

ženama“, s Jiřinou Šiklovou, Mášou Čermákovou, Šárkou Gjuričovou, Pavlou Frýdlovou, Mirkem Vodrážkou... Člověk viděl, že některé ideály v jejich praktickém životě vypadají trochu jinak. A pro mladou holku, která nasává téma genderu, to bylo zajímavé. Ale úplně to chápu. Já dneska vedu mladší ženy, které vyšly z FHS, z Katedry genderových studií, kterou my jsme pomáhaly zakládat, a vnímám u nich určitou rigiditu. Já třeba řeknu: „Je tady nabídka přednášet studentům.“ A přihlásí se mi kolegyně a řekne: „Já bych to těm studentům a studentkám odpřednášet mohla.“ A dodá tam korektivně ten ženský rod, který já samozřejmě všude píšu a v projevu navenek vždy mám. Ale udělám tu zkratku, protože vím, že to je mezi námi. Ale ony potřebují tu korektnost žít absolutně. A to je prostě generační posun, který byl i mezi mnou a matkami zakladatelkami.

Jak vzpomínáš na ty silné osobnosti kolem GS? Jiřinu Šiklovou, Marii Čermákovou, Hanu Havelkovou, Janu Hradilkovou, Šárku Gjuričovou, Pavlu Frýdlovou, Soňu Hendrychovou...

Člověk je nějakou dobu vnímal víc jako jedno těleso, jako tu Nadační radu, která udává tón. Ale vlastně to byly velmi rozdílné osobnosti, směsice separátně stojících osobností. To se ukázalo pro nás až trochu s odstupem. Podstatné bylo to zapálení všech žen, které v GS působily. Ačkoli každá měla své postupy, svá témata, své pole působnosti, všechny ve finále chtěly totéž — a to posunout vývoj společnosti směrem k rovnosti žen a mužů.

Vnímala jsem je jako učitelky. Navíc byly otevřené, obohacení probíhalo i vzájemně. Trochu nás občas štválo, když nás Jiřina Šiklová paušálně oslovovala „holky“, byly jsme ty holky z genderu. Ale člověk jí to musel odpustit při tom všem, co obsáhla. Ovlivnily mě všechny, a každá jinak. Jediný konflikt, který jsem občas pociťovala, byl kolem způsobu vedení organizace a rozhodování. Ale to spíš vyplývalo z nedobře nastavené struktury. Později došlo ke změně, která všem prospěla.

Pro mě bylo zásadním tématem násilí na ženách. Co to bylo pro tebe? Obecně distribuce moci ve společnosti, nebo trh práce?

Asi opravdu obecně distribuce moci. Ta se totiž promítá do všeho, do nerovnosti platů, do toho, že ženy nejsou ve vedení, i do násilí. Tehdy byla i kultura veřejného vyjadřování vysoce buranská — proti ženám v politice, proti feministkám, u politiků se neřešily jejich názory, ale velikost ňader, jako např. u ministryně Petry Buzkové. Tohle jsme chtěly kultivovat. Pořád jsme něco řešily, na něco reagovaly. Já z té doby vlastně neumím vypíchnout jedno téma. Člověk chtěl změnit celek. A vidělas to v literatuře, v politice, v médiích, v pracovních vztazích, ve výchově, ve škole. Gender nebyl tak oborově specializovaný jako je dnes, viděly jsme to hodně celostně. Dnes jsou výzkumy na všechno, tehdy nebylo nic. Velice jsme stály o to, aby gender studies byly uznány jako studijní obor, aby vznikla katedra. Začínalo se nejdříve na FF UK, kde se dlouho připravovala půda přednáškami. Nakonec štafetu převzala Věra Sokolová, která se vrátila ze Států, a už to žilo svým životem až do dnešní podoby katedry na FHS. S úsměvem poslouchám různé narativy, jak to tenkrát bylo, z úst lidí, kteří tu katedru vystudovali. Ale byly jsme to my z GS, kdo vymýšlel curriculum, dodával knihy, kopíroval studie, když nebylo ještě nic.

Já si uvědomuji, že GS měla pro mě v té době dvě roviny. Ten praktický aktivismus a posouvání na akademickou půdu...

To je pravda, že tenkrát poprvé padlo slovo kariérní feministka. Dnes bychom takto mohli v tomto státě označit třeba tři sta lidí, kteří gender vystudovali a nějak se jím aspoň částečně živí. Ale my to tenkrát jako povolání dělat nechtěly, my to dělaly neziskově a nezištně a z hloubi duše, což nám moc neprospělo, protože jsme se na tom hodně vyštavily, dodnes máme špatné pracovní návyky — odnevidím-donevidím, návyk sebeobětování. Já jsem vždycky buď dobrovolničila, nebo jsem byla placená z mezinárodních sítí a potom

z projektu na formování rovných příležitostí ve firemním prostředí. Příjem poskládaný ze spousty malých závazků, kombinace s vědeckými granty v Sociologickém ústavu, občas nějaké konzultace — dneska by to takhle asi nikdo nedělal.

Jak se tehdy pracovalo s pojmy feminismus a gender?

Já jsem vnímala, že to je jedna věc, to nebylo téma. Bylo jasné, že jsme všechny feministky a gender je princip, fenomén. Já jsem tak byla označená vždycky a nikdy mi to nevadilo. Vnímala jsem GS jako feministickou organizaci, prakticky se tam feminismus studoval a provozoval a bylo to naše teoretické východisko. My jsme do toho názvu přišly a jediné, co jsme dlouho řešily, bylo logo. Tady nebyla jiná organizace, která by mohla říct: „My jsme větší feministky.“ Byly výrazné jednotlivkyňe — jako Saša Lienau, nebo Eva Hauserová, ta byla ale spíše mediální feministka. A pak byly ženy feministky, které kolem GS kroužily, jako Saša Berková, Jana Outratová, Alena Valterová. Stály samostatně nebo budovaly vlastní síť. Vnímala jsem je jako osamocené, neměly kolem sebe podporu. My jsme si lebedily v našem kruhu a vlastně jsme měly hnízdo, v němž jsme sdílely, a když bylo potřeba, tak si lízaly rány a tříbily myšlenky. V tom byla velká síla GS.

Nemalou roli hrála i zahraniční podpora. Už nikdy jsem nebyla účastna tolika fantastických konferencí a setkání jako v 90. letech.

To je pravda, bylo hodně sdílení, diskuzí, a v zahraničí nás pořád někdo plácal po zádech, že jsme skvělé. To už dnes tolik není, dneska je nevládní prostředí celkem konkurenční a to včetně feministických kruhů. Je to škoda. Ale mluvíme-li o zahraniční výměně, tak ta pro mě byla zásadní. Díky NEWW jsem měla výborné vztahy se zahraničím a postupně jsem zcela přešla do mezinárodního prostředí. Podařilo se mi připojit GS k Association for Progressive Communications (APC),

což byla celosvětová síť, která měla za cíl použít nově vznikající technologie pro dobro světa, hlavně pro environmentální a sociální organizace. Byl tam ženský program, na který jsem se napojila a hodně z něj do GS čerpala. A pak jsem vlastně do toho programu odešla úplně. To bylo už v době, kdy v GS narůstala institucionalizace, psaly se velké granty, které začaly definovat zaměření organizace. To byl začátek konce éry volných debat a svobodných projektů, nastávaly mnohem strukturovanější časy.

A přitom už se projekty tematicky začínaly dotýkat toho, co tě původně ke GS přitáhlo, tedy trhu práce.

To je pravda a bylo to taky konečně normálně zaplacené a já jsem samozřejmě u toho mohla být. Ale stála jsem před volbou a nešlo se věnovat všemu. Taky se mi začalo pomalu ozývat tělo a protestovalo. Cítila jsem, že si musím vybrat jenom něco. A zvítězilo APC. Táhl mě nová výzva a zajímavé prostředí a taky jsem asi měla návyk na tu volnost. Do toho jsem byla dost zapojená v Sociologickém ústavu, což jsem pak musela opustit, protože jsem to vůbec časově nezvládala. Postupně jsem vysledovala, že čistá vědecká kariéra nebude pro mě, že potřebuji k výzkumu tu aplikovanou složku.

Co pro tebe bylo ještě důležité? Co ti GS dalo?

Ten mezinárodní rozměr. Moje angažmá v Karat Coalition a v APC, kam jsem GS pojpovala. Později tu linku převzala Míša Svatošová, kterou taky zajímalo všechno kolem genderu a ICT. K tomu přechodu do ženského programu APC došlo i tak trochu stylem práce. Nejdřív jsem dělala různé spolupráce v rámci GS, třeba jsme ještě s jednou kolegyní z Econnectu vytvořily vůbec první zprávu pro United Nations Development Programme o genderu a ICT v postkomunistických zemích. Šéfka UNDP tehdy přijela a v knihovně jsme zprávu představovaly a společně dotvářely. Pak nás pozvala ji prezentovat na UN World Summit on Information Society, kde tehdy o východní Evropě věděli, že existuje

Estonsko, které od začátku šlo cestou digitalizace a e-governementu a pak náš report. Taký jsme chtěly, aby donoři věděli, že tuhle oblast má význam podporovat. Pracovaly jsme na evaluační metodologii pro ženské organizace v ICT projektech, aby to šlo změřit a ukázat, mít ženy v IT nebo edukovat ženské organizace o IT bezpečnosti, třeba v práci s oběťmi domácího násilí. Napsaly jsme na to metodologii a testovaly jsme ji pak lokálně v organizacích. To všechno se mi dařilo propojovat do GS. Jenže chtě nechtě se to vzdalovalo. Ženský program APC vedla Filipínka, ředitelkou organizace byla Jihoafričanka, řídilo se to jako virtuální kancelář s tím, že byly občas delší mítinky, kde se pořešily věci face to face a pak se všichni zas vrátili do svých domovů. Každý den byl check-in online, už tehdy se pracovalo naplno online, něco jako teď v lockdownu. Bylo to ale spojeno s neskutečným výdejem energie na cestování, což mělo pro mě zdravotní důsledky. Ale jinak to bylo skvělé a jsem za to obrovsky vděčná. Byla to opět intelektuální škola.

V čem byla ta práce v mezinárodním kruhu jiná než práce v GS?

Rozdíl byl ve velké podpoře, propojení a silné naději, že děláme smysluplnou práci. V GS bylo hodně napětí, v APC byl prostor a klid pro vývoj. Tady byl pořád nějaký stres a stres, zevnitř, i útoky zvenčí, pořád se něco dělo, když se zrovna někdo s nikým nehádal, tak se řešily peníze, myslely jsme, že zanikneme, že zavřeme knihovnu.

Na jaké období ze svého dlouhého působení v GS vzpomínáš nejraději?

Asi úplně nejvíc se toho dělo na nábřeží, v Gorazdově. Už to směřovalo k profesionální organizaci, už jsme nedosáhly každá na všechno, protože toho bylo tolik! Rozjížděla se výuka, knihovna byla velká, řada projektů, musely jsme mít předávací porady, kde jsme si navzájem říkaly, co se ve které odnoži děje. Já jsem pak v roce 2002 odjela do USA na

stipendium NEWW. Zpět jsem přijela s myšlenkou, že investoři, kteří u nás dělají byznys, by měli být zodpovědní vůči lidem, které zaměstnávají, včetně rovnosti a postavení žen. Dneska se tomu říká corporate social responsibility. Napsala jsem na to projekt, který zafinancovala PHARE. Obsahoval několik zásadních nástrojů, které podporovaly tu myšlenku. Z těch nejviditelnějších to byl zpravodaj Rovné příležitosti do firem, který dodnes funguje. A dál soutěž o nejlepší firmu s rovnými příležitostmi, její koncepce a nultý ročník. To bylo hodně silné období. Byly jsme velká organizace, už jsme se specializovaly, všechny jsme měly ukončené vzdělání, měly jsme tituly. Také už GS měla jinou strukturu, která to umožnila, už nad námi nestála Nadační rada, která dělala ty devadesátky devadesátkami, a byla skvělá, ale současně organizačně to nebylo úplně funkční.

Jak vzpomínáš na spolupráci s Nadací Heinricha Bölla?

Chodila jsem na všechny jejich akce, byla jsem párkrát v Berlíně. Bylo to pro mě ale vždycky náročné, ve smyslu velmi politické. Možná kdybych už tenkrát byla zelená, vnímala bych to jinak.

Ale na druhou stranu právě toto mě velmi ovlivnilo. Celou GS to ovlivnilo. Měly jsme díky nim zázemí, vznikalo podhoubí a samozřejmě jsme se s nimi setkávaly neoficiálně, a to bylo lidsky důležité. Setkala jsem se s řadou německých zelených političek a slyšela je mluvit. To zanechalo stopu, i když tenkrát ještě nebyla úplně vědomá. Ekologické organizace k nám moc nepasovaly, v našem kontextu je tenkrát ještě vnímání těch agend nepropojovalo, to až mnohem později. Jediná spojka těchto dvou světů byla tehdy Marie Haisová, která razila ekofeminismus. Ale myslím, že taky ztratila dlouhé hodiny vysvětlováním lidem ze zelených kruhů, k čemu je potřeba rovnost a feminismus, když je přece důležitá hlavně planeta.

Jak tedy přišlo tvé rozhodnutí vstoupit do politiky?

To je úplně jiný příběh. X let poté. Já jsem začala v roce 2014, tady v Litoměřicích, a čistě místní věci. Ale samozřejmě, že ve mně od té doby je zakořeněno jisté směřování a smýšlení. Kdyby za mnou přišli z ODS, tak k nim bych asi nešla, ale našli si mě Zelení a bylo to tak logicky správně.

Takže jde o klasický průběh — někde začneš žít, chceš to tam začít proměňovat a ve finále zjistíš, že se bez politiky neobejdeš. Proč zrovna stranická politika?

Ve městě jako jsou Litoměřice to ani nejde jinak. Musím říct, že zkušenost z politické strany je k nezaplacení. To bych doporučila všem, kdo chtějí něco ovlivnit.

GS vždy usilovala o to, aby ženy vstupovaly do politiky, aby byly ve veřejném životě vidět. A to, že se do toho pustila jen málokterá z nás, je pro mě vlastně překvapivé.

Ano. Vzpomínám si v této souvislosti na jeden náš výjezd s ženami z GS na Zbraslav na Hradiště. Byly tam Míša Marksová, Jana Hradilková, Jiřina Šiklová, Věra Sokolová a další. A byl to takový teambuilding, kde jsme měly probírat i pracovní věci. A já se tam tenkrát hrozně rozcílila a vyčetla jim, že mi nikdo nepomáhá s Karat Coalition. A říkám jim: „To si neuvědomujete, že to je politická příprava? Kdo tam teď vlez, bude za pár let sedět třeba v Evropském parlamentu. Vy to nechcete?“ Holky na mě tenkrát koukaly, ale ono se to všechno stalo. Opravdu to byla líheň budoucích političek. Jediná, kdo se toho chopila, byla Míša Marksová, která na zasedání Karat Coalition začala se mnou jezdit. Její politická dráha samozřejmě nestála zdaleka na tomto zapojení, to si musela vysedět na schůzích a sjezdech a prosadit v ČSSD. A kdybych si tehdy uvědomila, že i já toho můžu využít pro svou politickou práci, možná by mě to vystřelilo daleko dříve. Ale já se cítila zatím

KARAT COALITION

Koalice sdružující ženské organizace bývalého postsocialistického bloku. První myšlenka vznikla cestou vlakem na světovou konferenci OSN o ženách v Pekingu v roce 1995. „Pekingský Expres“ tehdy zorganizovalo UNDP, z Varšavy do Pekingu jely ženy z dvou set organizací a osmidenní cesta jim umožnila se poznat a mluvit spolu. Na samotné konferenci pak byla přijata tzv. Pekingská akční platforma, která na dlouhou dobu tvořila východisko pro zlepšování postavení žen. Ženy z naší části Evropy tam však také pochopily, že jejich specifické problémy postsocialistického světa jsou neviditelné, zbytku světa neznámé, a pro jejich řešení nemají oporu. Shodovaly se, že musí neustále vysvětlovat specifické potřeby donorům, svým vládám a institucím, a i partnerským ženským organizacím západního světa. Navíc každá země měla svou komunistickou dědičku povinného ženského sdružování jako byl u nás Svaz žen. Ty se většinou nijak netransformovaly a ze zvyku, na základě minulých vazeb a také z podstaty svého majetku mnohde novým organizacím nedovolovaly stát se partnery pro stát, získávat finance a rozvíjet jak sebe, tak nový diskurz postavení žen ve společnosti.

Impulz vzájemného propojení pak rozvinuly polské ženy a svolaly setkání do Varšavy, kde v roce 1997 zástupkyně z 11 zemí zformovaly Karat Coalition. Název vznikl prozaicky, Jiřina Šiklová pronesla: „Pojďme se jmenovat jako tento hotel našeho prvního setkání, dá se to dobře zapamatovat a stejně tuto síť nebudeme potřebovat dlouho.“ V tom posledním se však zmýlila, Koalice byla potřeba víc než 10 let. Poskytovala platformu organizacím ze zemí, kde probíhala transformace institucí a ekonomiky, získala nejvyšší poradní status OSN (ECOSOC) a sehrála klíčovou roli při vstupu nových zemí do EU, kdy otázky zajištění rovnosti žen a mužů a institucionálních mechanismů přestaly patřit do říše nepravděpodobných možností, ale staly se nutností. Pražská GS díky Karat Coalition vstoupila aktivně do procesů OSN, zejména CSW, CEDAW, a Beijing+5 a začala daleko účinněji sledovat domácí dodržování mezinárodních závazků včetně založení tradice stínových zpráv. Tím se také stala respektovanou organizací pro státní instituce.

dobře v té servisní roli. A kolem nebyl nikdo, kdo by mě postrčil do větších ambicí.

Jak se tedy žije ženě, která vzešla z GS, v komunální politice? V čem ti pomohlo její zázemí?

V rámci Zelených se toho povedlo docela dost — máme zipové kvóty 3:1, genderově inkluzivní slovník, pravidlo střídání žen a mužů v rozpravě na sjezdu, spolupředsednictví, genderová témata v programu a všechny ty věci, které GS doporučuje, stranicky fungují. Samozřejmě, občas se vyskytne vysmíváníčko v kuloárech, ale už si to nikdo nedovolí zpochybnit oficiálně. A litoměřický předseda Zelených, který mě v roce 2014 oslovil, aktivně přijal moje témata, podporuje mě a celkově ženy v politice. Aktuálně jsem jediná žena mezi 27 zastupiteli města. To on mě postrčil, abych šla do mentoringového programu u Fóra 50 %, kde mě spárovaly s dánskou političkou, se kterou jsme kamarádky dodneška. Je sociální demokratka, což v dánském provedení znamená, že jsme si programově ve všem rozuměly, byla i ze stejné velké města. Díky ní jsem získala větší jistotu do toho politického prostoru vstoupit. Gender a rovné příležitosti jsem naopak učila já ji. A naučila jsem

se jednu strašně důležitou věc, kterou do mentoringu přinesly Norky — dominantní techniky. Ženy v politice bývají totiž systematicky umlčovány. Tím se udržuje status quo. A to je třeba umět rozeznat a zastavit. Když přineseš jako politička něco svého a potřebuješ o tom chvíli mluvit, tak už aby ses omlouvala, že mluvíš dvě minuty. A tohle jsou drobnosti, na které narážím den co den. U nás v zastupitelstvu opravdu nejsou zvyklí na přítomnost žen, oni ani nevědí, jak se chovat.

A máš pocit, že jsi slyšena? Daří se ti prosazovat svoje názory?

Ano, ale musím to říct třikrát, nebo musím skousnout, že to mezitím označil za svůj nápad někdo jiný. Přesně to pojmenovala Míša Marksová v rekapitulačním rozhovoru pro Televizi Seznam.cz, když skončila na pozici ministryně. To jsou neosobní zákonitosti, s nimiž se každá žena ve veřejném prostoru setká. Já patřím k lidem, kteří vidí, že to je strukturální, ale občas si to беру i osobně. Pak se taky velmi potýkám s tím, že chlapi jdou na pivo a tam dělají tu praktickou politiku. Oni už jsou dávno domluvení, než přijdou na schůzi, kde se to má řešit. A na to

fakt nemám tolik času. Respekt si pak člověk buduje jinak a trvá to. Neříkám, že to nejde, ale chce to pochopit tyhle věci, nebrat si to osobně a vydržet.

Takže všechny stereotypy, které jsme viděly v politice v 90. letech, existují dál?

Ano, mně to tak přijde. Je z toho jediná cesta — vědomě se jako ženy spojit a navzájem se mentorovat. Přesně takhle si Norky pojmenovaly dominantní techniky. Sdílely si — mně se stalo tohle a co bych měla příště udělat, co bys dělala ty atd. Já jsem třeba dřív nevěděla, že na krajské úrovni jsou také komise a členství je placené, i když většina nijak zvlášť. Jde tam i o přístup k informacím, o zviditelnění se, o moc, která sice není výkonná, ale přece jen. Ženy tohle nevědí, dělají všechno idealisticky. Přinesou kandidátce hlasy, ale v komisi pak zasedne klidně někdo jiný, kdo nedostal takovou podporu. Tohle všechno si musíme navzájem předávat, stejně jako si to předávají chlapi. Rozdělují si pozice mezi sebou, i když by to asi ani ti osvětenější nepřiznali a možná i odmítli vidět.

Jak s tím ovšem bojovat? Nekonečným schůzováním a domluvami nad pivem asi ne...

Ono to ani nejde, já když to chvíli dělám, cítím se strašně unavená. Nejde být u všeho. A jde i o naše hormonální zdraví, my bychom měly mít možnost naše ženská témata prožívat ženským stylem. Určitě mě někdo chytí za slovo, co to jako je ženský styl. Prostě nepovažuji tu současnou patriarchální politikou kulturu za zdravou. Pořád tady převládá přebíjení se, brání si slova, nedání prostoru druhé osobě, neodkazování se na druhé, netransparentnost. Díky egu a nespolečnosti je špatná návaznost započatých řešení mezi volebními cykly. A kontrola, až paranoia, spolupráce malá a účelová a neskutečná časová náročnost. Je to neudržitelné a rozumní lidé radši dají ruce od politiky pryč. Pro demokracii katastrofa.

Kde ty osobně čerpáš naději?

V současnosti moc nemám kde. Jedině u dobrých lidí, příběhů, kde se něco povedlo, a u silných žen. Ve vědomí přesahu a ve víře. A když se povede dobrá debata. Vyčerpává mě rozdělávání a nesolidární chování, když jdou ženy navzájem proti sobě kvůli blbostem nebo různým nezahojeným šrámům a nevyříkaným situacím. Srážíme si sebevědomí navzájem, místo abychom se podporovaly. Asi je to všude, konkurence, důraz na individualistickou existenci. Vnímám to víc u nás než kdekoli v zahraničí, možná je to dáno prostředím malé země, nevím. Mně se vždycky uleví, když je někdo velkorysý a tolerantní, a když navíc pracuje na ženských tématech, tak jsem úplně blažená. Veřejný prostor ani svět práce není uspořádaný nijak přátelsky, aby v něm prosperoval člověk ve zdraví a harmonii. Ale jestli někomu vyhovuje víc, tak jsou to muži. A my ženy se tomu nastavení hodně přizpůsobujeme, chováme se podle těch patriarchálních pravidel, i k sobě navzájem. Mrzí mě taky, když se někomu vyčítá esencialismus. Kolikrát se lidi snaží jenom o nějakou rovnováhu. Kdo nestudoval do hloubky gender a nějak neuměle se snaží někde prosadit, aby bylo víc ženského prvku, tak mi přijde, že je zbytečně pod palbou kritiky. Dělicí čára je hodně tělesnost. Já třeba tvrdím, že hormonální zdraví je naprosto klíčové. A cyklus nám toho říká fakt hodně, o nás, o vztahu k tělu, jestli žijeme v pohodě. Ono vůbec kolem tělesnosti bylo v 90. letech řada nezpracovaných témat — kojení, prsa, menstruace. Část žen šla své ženství prozkoumávat, část to vytlačila, protože v tom viděla riziko a útlak. Třeba já jsem dlouho kojila a to kdekoli, a vůbec mě nenapadlo to brát jako statement, bylo to prostě pohodlné. Záleží na tom, jestli zůstaněš v té struktuře, anebo jestli půjdeš do sebe a do toho, co to znamená pro tebe a kde je ta síla a jak ji prožíváš.

A ty ses rozhodla jít do sebe?

Mě to donutilo. Moje zdraví mě donutilo. A na čas mě to z těch českých feministických kruhů úplně vykoplo. A musím říct, že

v mezinárodním prostředí koexistence všech možných názorů jsem nepozorovala tu naši urputnou korektnost. Tam šlo o sdílení ženské zkušenosti i té ženské tělesnosti. Což u nás v 90. letech určitě nebylo. A mě to přivedlo k tomu, že jsem schopná skloubit oba pohledy. Ženy tady mají pořád těžkou pozici, ale to neznamená, že já sama nemám hodnotu v té ženské zkušenosti zachycené v těle. Pamatuju si v té souvislosti, že po akci HBS jsem v Berlíně šla kamsi na návštěvu a v tom bytě se mi poprvé dostala do ruky kniha Marije Gimbutas o bohyních a úplně mě to nadchlo. Chtěla jsem potom, aby takové knihy byly k mání i v knihovně GS. A já se k tomu dostala skrze feminismus, protože mi to ukázaly německé feministky, což by ale ty české nikdy neudělaly, ony nechtěly ukazovat ženství, protože bylo zranitelné, byla to slabost. Vysvětlují si to tím přerušným vývojem.

Jak probíhal tvůj pracovní život dále?

Já jsem si prošla vyhořením, neměla jsem hranice. Dala jsem GS všechnen volný čas. A nikdo mě nezastavil. Já jsem vlastně žila u počítače, flákala jsem jídlo, kouřila jsem, neměla jsem žádnou psychohygienu, pořád jsem žila v mentalitě boje a naštvání na to, že poměry jsou takhle strašně nespravedlivé. A to se muselo někde projevit. Mezinárodní výzvy byly tak silné, že prostě nešlo říct: „Ne, já tam nepojedu.“ A tělo mi symbolicky dávalo najevo ten nesoulad tak silnou menstruací, že jsem měla chudokrevnost a ekzémy. Bylo to z vyčerpání a z toho, že v tu dobu už jsem to měla z práce obrátit dovnitř a vyřešit si to pro sebe. Tenhle psychický pohyb jsem pak musela udělat. Věnovala jsem se intenzivně hledání a uzdravení. Hned poté, co jsem se uzdravila, se mi narodil syn. Odešli jsme jako rodina z Prahy. Snažila jsem se sladovat, jak to šlo, a opět jsem se přetěžovala. Vyvrcholilo to, když synovi byly dva roky a já jsem mimoděložně otěhotněla. A ještě z nemocnice jsem napsala esemesku do APC, že tam po 10 letech končím. Tím jsem udělala tlustou čáru a chvíli jsem

nechtěla o genderu ani slyšet. Pak jsem se zase pomalu začala vracet přes mezinárodní projekty a nikdy jsem nepřestala dělat konzultační práci jako genderové audity a studie a různé poradenství. Pracovala jsem taky hodně na tématech clean clothes, minimální mzdy, hodnoty ženské práce. Udělala jsem si certifikát pro koučování a neustále jsem dělala něco pro osobní rozvoj. Až v roce 2016 mě zaujal inzerát na pozici do projektu na MPSV, kde se měl poprvé systematicky řešit gender pay gap, fenomén, který jsem roky sledovala. Přivedlo mě to k zamyšlení, že by stálo za to po deseti letech na volné noze pracovat uceleně v instituci a něco fakt ovlivnit.

Jak tedy z pohledu člověka, který se k tématu vrátil z odstupu, vidíš vývoj genderu u nás?

Jako by se to nikam nepohnulo. Ženy mají úplně stejné problémy. Přitom gender a feminismus je i o tom dostat osobní do veřejného prostoru. Personal is political, political is personal. Ale v praxi se to nedaří. Žitý feminismus je strašně vysilující a složitý. Já to vidím na úrovni své práce teď mezi top manažerkami, které musejí makat za dva, aby se na těch pozicích udržely, sladování tam neexistuje. Když chcete normálně prožívat život s dětmi, stíhat sebe a rodinu, v práci se těžko posunete někam výš. Mužů, kteří by zastali péči, je pořád velmi málo. Může to vypadat, že se to lepší, protože je víc viditelných individuálních příběhů. Ale zatím nejsem přesvědčená ani z dat, že by se něco výrazně posunulo. Některé věci řešíme už víc podrobně a komplexně, protože jsme oloupaly tu první povrchní slupku. Třeba gender pay gap se teď posunul do velmi sofistikovaného řešení, ale to bohužel zatím vůbec neznamená, že se povede ho snížit. K tomu musí být politická vůle, aby se zavedly konkrétní nástroje jako povinné a někam se to výrazně hnulo. Lepší je taky veřejný diskurz, firmy zavádějí rovné příležitosti do svých hodnot, ale stále je to ta měkká úroveň. Ve vedení, v televizních debatách a v rozhodování je žen žalostně málo. Co se násilí týče, tak pořád

stejná bída, nemáme Istanbulskou úmluvu, máme vysoká čísla výskytu domácího násilí, tresty za sexuální násilí směšně nízké, retraumatizace obětí u soudu obrovská, a přidal se celý obrovský svět online násilí.

Jaká je podle tebe role GS, nebo obecně konceptu genderu v současné době?

V GS už dnes nefiguruji v žádné roli. Já jsem tam zanechala spoustu věcí, které dodneška fungují, a to jsem si uvědomila, až když jsem psala životopis pro ministerstvo. Vnímala jsem určitý přeliv GS z té intelektuálně bohaté půdy, kde se semlelo všechno možné a tříbily se názory, v nějakou servisní roli vůči trhu práce. A ženy v současném GS to dělají skvěle, profesionálně, dobře vědí, co dělají, proč to dělají, jak se vejdou na trhu neziskovek do nějaké skuliny, na kterou mají financování. Jinak to nejde. Nevím, jestli je dnes ještě možné vrátit něco z podstaty těch 90. let, kdy se provozovaly Úterky s gender, kdy se debatovalo, na stůl se dávaly různé věci a nikdo se nebál k tomu cokoliv říct.

Jestli tě dobře chápu, tak říkáš — máme specializované genderové obory, toto se povedlo, ale chybí úplná základna, kde bychom si mohly dovolit věci znovu reflektovat?

Ano. Ono to nějak probíhá ve virtuálním prostoru. Ale diskuze na Facebooku nebo jiné síti nenahradí skutečnou debatu a prostor pro

vyjádření a živou myšlenku, proměněnou právě diskuzí. Na sítích je to strašně zkratkovité. A kolikrát ta zkratka dokáže stejně zaměřené lidi rozdělit. Možná i to je důvodem, proč se neposouvá dopředu samotný problém genderových nerovností. Že se lidi drobí na jednotlivostech. Napadá mě, že GS by možná v tomhle mohlo mít roli jakési kotvy a taky zprostředkovávat mezigenerační výměnu.

Za co jsi Gender Studies vděčná?

Díky ní jsem se orientovala určitým směrem v sociologii a pak pracovně, za to vděčím v počátku zejména Marii Čermákové. Jsem vděčná za tu obrovskou bohatost, setkání s řadou osobností, to všechno bylo formující. A za ten prostor, který jsem jednak dostala a za druhé, měla možnost vytvářet. Za kritické myšlení, za mezinárodní sesterství, a za to, kam mě to následně vyhodilo, do OSN, nebo třeba do obývacího Glorie Steinem v New Yorku v roce 2000. Nebo Marija Gimbutas, early internet, a zasvěcení do IT. Gender Studies vděčím za hodně, za obrovské bohatství zážitků, zkušeností, myšlenek a jsem sama zvědavá, kam mě to dál ještě povede.

Nikdy jsem nepochopila,
že někdo řekne: „Nejsem
feministka, ale...“

Alena Králíková s Alenou Wagnerovou a Míšou Marksovou
na chalupě Jiřiny Šiklové v Jelenově

Aleno, mohla byste se na začátku představit,
z jakého rodinného zázemí pocházíte a kdo
nebo co vás v mládí nejvíce formovalo?

Pocházím z rodiny, která se hrdě hlásí ke svým moravským kořenům, protože všichni moji prarodiče jsou Moraváci, ale já jsem z nich zažila jenom oba dědečky, obě babičky zemřely ještě předtím, než jsem se narodila. Děda z otcovy strany byl silně věřící a snažil se nás k tomu nějakým způsobem vést. Druhý děda byl taky členem církve — katolické, později, když se ženil, přestoupil do československé, pak byl silně ovlivněný tím, že pracoval u Bati. Koncem války pak vstoupil do Komunistické strany. Takže tam byl zase úplně jiný kontext, ale ani jeden z nich nás do jednoho či druhého tématu netlačili. Spíš jsme spolu vedli docela zajímavé diskuze.

U jednoho z dědečků z máminy strany byl ten první vztah k feminizmu nebo k ženským právům, protože vždycky strašně pěkně povídal o své manželce, o mé babičce, která zemřela hrozně mladá, pojmenovali ji podle Alice Masarykové. A vlastně my to teď uzavíráme, moje dcera se jmenuje po ní. Takže je tam jistý kontext a vždycky, když nám děda vyprávěl o svém mládí, tak velmi pěkně vzpomínal na dobu právě u Bati, kdy byl Zlín budovaný a žili tam v té době velmi progresivním způsobem. A hodně se odkazoval i na Masaryka a na historický kontext ženských práv, feminizmu a tak dále, byt jsme o tom úplně tak výslovně nemluvili.

Potom hodně důležité v mém životě, bohužel, bylo období, kdy se moji rodiče rozvedli, to bylo v 89. roce na podzim, takže já si toho z doby revoluce moc nepamatuju z tohoto důvodu. Jednak mi nebylo ještě tolik, nějakých 12 let, ale jednak to bylo dáno tím, že rozvod rodičů byl dost dramatický, a v obou v nás s bráchou zanechal ne úplně hezké vzpomínky. Ale zase nás více semknul s mámou, oba s ní máme hrozně hezký vztah.

No a teď k současnosti... já jsem se vdávala relativně pozdě, říkám, že na starý kolena, protože jsem to nikdy nepovažovala úplně za svůj

životní cíl. A upřímně řečeno jsem si nikdy ani nemyslela, že budu mít děti. Takže jsem se tedy stihla vdát až po čtyřicítce a ve dvaačtyřiceti porodit dceru. A to je ta úplně aktuální současnost. A možná ještě k tomu představení patří moje současné zapojení do pracovního procesu, v tuto chvíli působím v pojišťovně Kooperativa, kde se věnuju společenské odpovědnosti a udržitelnosti, hlavně přesahu do diversity a HR. Pořád čerpám zkušenost z GS a vždycky si vzpomenu na Míšu Marksovou, která asi před rokem, nebo kdy jsme se viděly naposled, říkala, že už ji fakt nebaví, že dvacet let mluvíme dokola o tom samém, a pořád máme pocit, že jsme na začátku, že ta témata jsou pořád stejná. Tolik na úvod.

Čím jste se chtěla stát jako malá? A jaká studia jste si potom vybrala?

Vystudovala jsem Pedagogickou fakultu, angličtinu a francouzštinu. Myslím, že ten obor potom už nikdy neotevřeli, protože jim bylo jasné, že nikdo, kdo absoluuje dva jazyky, do školství nepůjde. Potom jsem se ještě dostala na magisterské studium na Fakultu sociálních věd na masovou komunikaci, tu jsem nakonec nedokončila, ale v podstatě téměř celou jsem ji udělala. Nakonec jsem si říkala, že nepotřebuji mít dva stejné tituly.

Co vás motivovalo ke studiu jazyků?

Vyrůstala jsem v západních Čechách, kde jsme měli blízko k Německu a bylo vlastně úplně normální, že všechny děti chodily do jazykovky na němčinu. A my jsme s bráchou začali chodit na angličtinu. A moje máma vždycky měla touhu, abych se učila francouzštinu, protože ji měla sama na vysoké škole, takže když jsem se potom dostala na humanitní obor na gymnázium a měli jsme možnost si vybrat jazyky, tak jsem si vybrala francouzštinu s angličtinou. A také jsem na čas odjela na lyceum do Francie. Bylo to fajn, vybudovala jsem si tam vztah k jazykům a odtud už byl jen krok k úvaze, co bych tak studovala. Tehdy byly populární práva, medicína a psychologie, kam se

hlásily hromady mých spolužáků. Tak jsem si říkala, že jazyky jsou dobrý odrazový můstek. Ale už v průběhu studia mi došlo, že pokud nechci být učitelka, což jsem nechtěla, tak potřebuju mít skutečně nějaký obsah znalostí, proto jsem šla na masovou komunikaci na FSV. Jenže ta škola nebyla úplně podle mých představ, co se týče kvality. Ale dala mi mnohé, třeba jsem tam poznala Ladu Wichterlovou anebo svoji budoucí švagrovou, kterou jsem posléze seznámila se svým bratrem.

Jaká byla vaše cesta k tematice genderu a feminismu? Kdy jste poprvé sama sebe označila za feministku?

Ta cesta byla vlastně jednoduchá, co se týče GS jako organizace, protože Lada mi nabídl, že hledají někoho na poloviční úvazek na projekt, který byl tehdy financovaný z PHARE programu. Přihlásila jsem se a začala v GS pracovat, kombinovala jsem to se školou a potom s jinou prací. A posléze se naskytlo další rozšíření úvazku.

No a otázku, kdy jsem se poprvé označila za feministku, jsem si kladla už hodně dávno, ale vlastně nevím, protože v mojí výchově to bylo přítomné vždycky. Moje máma je velmi silná osobnost a vychovávala mě jako nezávislou mladou ženu, která je schopná říct si svůj názor a prosazovat ho. Můj pohled na svět se formoval někdy v průběhu studií, když jsem četla různé britské, americké a francouzské autory a autorky. Měla jsem obrovské štěstí na jednu z přednášejících na katedře angličtiny, Bernie Higgins, která s námi skvěle diskutovala, představovala nám zajímavé autory a autorky a kladla tolik otázek k zamyšlení. A hodně z nich se týkalo právě postavení žen v různých obdobích, politického i společenského kontextu. A vím, že jedním z prvních momentů, kdy jsem to formulovala celkem otevřeně, bylo, když jsem psala diplomku na téma vztahu spisovatele Henryho Millera a Anaïs Nin, která byla jednoznačně feministka a on byl také velmi vyhraněný, hlavně tedy ve vztahu k ženám. Asi do té doby bych

zasadila své otevřené přihlášení se k feminizmu. Teď už to беру jako součást mého života. A nikdy jsem nedokázala pochopit, že někdo řekne: „Nejsem feministka, ale...“

Jaké osobnosti vás tehdy inspirovaly nebo formovaly? Co se týče třeba okruhu kolem Jiřiny Šiklové.

Určitě to byla Jiřina Šiklová jako osobnost, které si vážím a pořád říkám, že bych chtěla vypadat tak jako ona a mít to v hlavě srovnané tak jako ona, ať by mi bylo o deset, dvacet let méně, než jí je teď, protože je pořád neuvěřitelně nastartovaná žena, která má co předávat mladším generacím a pořád inspiruje. A to už je víc jak 20 let, co ji znám. Ale i lidi typu Míša Marksová, Lenka Simerská, která je dneska na Ministerstvu práce a sociálních věcí, Petra Hejnová, která odešla do Států, ale jsme pořád v kontaktu, a ráda sleduju, jak propisuje téma postavení žen do svého současného působení v univerzitním prostředí. Nebo kolegyně z oddělení Gender a sociologie na Sociologickém ústavu, s kterými jsme hodně pracovaly. I ženy z organizace Rosa, proFem, Elektra, které se věnovaly zase důležitému tématu domácího násilí, což bylo tehdy něco, o čem se mluvilo velmi málo. A jsou to ženy, které jsou pořád inspirativní, ať jim nabývá na věku, tak mi přijde, že nestárnou. Pro mě jsou to pořád dámy, které moc respektuju, a vážím si toho, že jim třeba můžu tykat a můžu říct, že je znám. Vážím si i žen a organizací, s nimiž jsme v GS spolupracovaly — ať už šlo o polské organizace nebo slovenský Aspekt. Proto jsem ráda za sociální síť, díky kterým můžu být alespoň ve virtuálním kontaktu třeba s Agnieszkou Grzybek, Malgorzatou Tarasiewicz, Janou Cvikovou nebo Janou Juráňovou. Poslední dobou jsem nadšená, že vznikají knížky typu Příběhy na dobrou noc pro malé rebelky. To mě hrozně baví, to jsem teď nechala koupit dceři k narozeninám a jsem nadšená, že něco takového jí můžu číst. Jí je to úplně jedno, ale já se tam dočítám mnohé a těším se, až tomu jednou bude rozumět a bude si to číst

sama, protože si myslím, že to je pro formování hrozně důležité. A je jedno, jestli to je holka nebo kluk, je třeba, aby všechny děti věděly, že jsou tady, že ony jsou ty osobnosti a mají nárok na to být slyšet a být vidět.

Mohla byste popsat začátek svého působení v GS?

Koordinovala jsem projekt vzdělávání v oblasti genderu a gender mainstreamingu v regionech. Hodně jsme spolupracovali s Petrem Pavlíkem, který byl v té oblasti tehdy aktivní a bylo zajímavé vidět — což jsem si potvrdila ještě x krát opakovaně — že když o genderu a tématech souvisejících hovoří muž, tak je to najednou více uvěřitelné, než když to říká žena. A bylo zajímavé vyjždět právě do regionů a vést tam diskuze, protože to brousí argumentační dovednosti, nemůžete jít do sporu, musíte prostě argumentovat a vyargumentovat se až do aleluja a hrozně mě to naučilo. Tehdy GS sídlila v Gorazdově ulici a šlo o malou organizaci o pár ženách na různě dlouhé nebo spíš krátké úvazky a mě už tehdy a dodnes fascinuje knihovna, kterou se povedlo postupně vybudovat a pořád funguje. Tehdy ještě neexistovala Česká ženská lobby ani Fórum 50 %, takže GS byla vnímaná jako takový know how hub nebo organizace, ze které se opravdu čerpaly informace. A pomalu jsme se dostávaly do médií, v tom byla skvělá Míša Marksová, že jsme na každou otázku z médií, jestli přijdeme diskutovat nebo odpovíme, vždycky říkaly ano. Byly jsme vždy připravené naše názory a tu zkušenost sdílet, a i proto si myslím, že nás média měla svým způsobem ráda, že jsme je nikdy neodmítaly. Lidovky nebo Mladá fronta, teď nevím, pravidelně publikovaly otázku, kterou položily x lidem, kteří byli nějakým způsobem známí a ti jim odpovídali. Ptali se třeba na různá opatření v Praze, co se děje, jestli souhlasím s tím nebo s tamtím, co si myslíte tady o tom politickovi apod. A já jsem byla jedna z těch, kterých se ptali. Měli nějaký pool, který pravidelně oslovovali, docela dlouhou dobu. A bylo zajímavé, že oslovili někoho z neziskovky, a ještě

k tomu genderové. Nemyslím si, že to bylo mnou, že to bylo prostě budováním jména organizace, že byla respektovaná, že za ní něco bylo vidět, takže si říkala jak o pozitivní, tak negativní zpětnou vazbu.

Jak byla vnímaná genderová témata v bulváru?

Vím, že tehdy jsme se dostaly na první stránku Blesku. Senátor Kubera napadl v souvislosti s problematikou sexuálního obtěžování české feministky, že jsou to zapšklé ženské, které nikdo nechce, což vyvolalo protestní akci. A do GS přišli fotografové a novináři z Blesku a bylo zajímavé, jak je překvapilo, že tam nejsou jenom mladý holky, ale i dáma jako Pavla Frýdlová. Považovaly jsme to za průlom, že jsme se dostaly na titulku. Blesk umí i dneska překvapit, že často uchopí téma, které bychom nečekali pomalu ani od Respektu, a vlastně se ho chopí bulvární médium a dostane ho k mnohem širší veřejnosti. Velkou odezvu — nejen bulváru — měla v únoru 2004 výstava Tento měsíc menstruuji v prostorách Gallery Art Factory. I dříve jsme v malých prostorách GS dělaly různé výstavy, ale tahle byla výjimečná a při zpětném pohledu úplně geniální. Nápad vznikl po jedné diskuzi s Jiřinou Šiklovou o tom, jak v době předrevoluční nebyly v obchodech menstruační vložky a vůbec byla menstruace tabuizovaná. Povedlo se nám, že přijela norská výtvarnice Rita Marhaug, spíš performerka by se dnes řeklo, se kterou jsem dodneška v kontaktu. My jsme tehdy neměly peníze na to ji někde ubytovat, takže bydlela u nás doma a bylo to takové trošku punkové období GS, ale hrozně zajímavé a nabitě zajímavými akcemi. Byly jsme v práci od pondělka do neděle, protože nás to ohromně bavilo a pořád nám to strašně moc dávalo. Ta výstava byla tehdy neuvěřitelně úspěšná a každopádně nás dostala hodně do povědomí veřejnosti, protože byla na Václaváku a vím, že na ni jezdily i školy. Vystavovaly tam jak známé výtvarnice, tak ty méně známé, ale zároveň tam byla dobrá jména — Veronika Bromová, Petra Valentová, která dneska žije ve

Státech a dělá úžasné věci, Lenka Klodová, Gábina Kontra. V rámci výstavy probíhaly diskuze o intimitě, ženském těle a roli žen v umění, respektive jejich postavení v komunitě umělců. Pro svůj úspěch byla prodloužena do poloviny března, a poskytla tak prostor happeningem oslavit 8. březen jako znovuoobnovený Mezinárodní den žen. Výstavu podpořila finančně zejména holandská nadace Mama Cash, nekladli otázky jako, „kde jste na to proboha přišli“, sami hodně podporovali umění a kulturu.

V malých prostorách GS jsme uspořádaly i výstavu fotek Mirka Páska, a jeho fotky ženských přirození byly hodně zblízka a celkem naturalistické a my jsme kolem nich chodily každý den při příchodu do práce.

Jak popisujete ty výstavy, to už je trošku na pomezí aktivismu. Pořádaly jste i nějaké demonstrace nebo happeningy?

Co já si pamatuju, tak hned v devadesátkách hodně usilovaly matky zakladatelky, potom už i s Míšou Marksovou o restituci domu Ve Smečkách. Kolegyně na ty rané demonstrace rády vzpomínaly, že bylo velmi silné přijít na veřejnost a žádat vrácení domu, který byl postaven ženami pro ženy a najednou jim byl odepřen. I my jsme se o řadu let později snažily být vidět i na ulici, kdy jsme například usilovaly uvést v život Mezinárodní den rovnosti žen a mužů a to téma otevírat i směrem k veřejnosti, kolportérky nosily naše noviny, distribuovaly je u sochy Karolíny Světlé na Karláku a tak. Myslím, že ta snaha být vidět a ne být vnímány jenom jako salonní feministky diskutující v médiích, ale jdoucí i do veřejné diskuze, byla dost výrazná.

Jakým tématům jste se v době vašeho příchodu do GS i v průběhu dalších let věnovaly?

Rezonovalo postavení žen a mužů na trhu práce, protože tehdy začínaly diskuze na téma rozdílů ve mzdách, vůbec rozdílů přístupu k zaměstnání, k postupu, který je dán tím, že vás zabrzdí mateřská, rodičovská dovolená nebo ta pauza. A ještě relativně velkým

tématem byl kontext věku a genderu. Na postavení žen a mužů na trhu práce byly vypisované grantové programy, tak jsme se hodně točily kolem tohoto tématu. Vlastně jsme hledaly cesty, jak se dostat k tomu, aby se ženám pracovalo lépe a fungovalo to na trhu práce lépe, aby měly zajištěnou péči o děti, aby byla dostupná, aby ta diskuze byla více o tom, ne co ženy dělají pro děti, ale co dělají rodiče pro děti a co pro ně potom zpátky dělá stát a zaměstnavatelé.

Za mého působení jsme měly první velký úspěch s korporátním dárce, povedlo se nám uspět u Citibank, respektive prostřednictvím jejich českého zastoupení zažádat o peníze z jejich nadace v USA, dokonce jsme tuto podporu získaly opakovaně. Byla určena k zapojení firem do diskuze k tématu genderu, postavení žen ve firmách a firemním prostředí a tím, co s tím dalšího souviselo. Ale vždycky se to točilo kolem trhu práce, protože to bylo pro veřejnost nejsrozumitelnější. A vždycky se nám podařilo najít prostředky na to, abychom mohly fungovat a měly know how a zázemí třeba i pro konzultace ve firmách, a mohly jsme rozjet i ocenění, které GS vykopla — a to byly Rovné příležitosti ve firmách.

Zároveň jsme se pořád snažily o témata, která by měla blízko ke kultuře a konkrétně k literatuře a neustále jsme pátraly i po menších grantech, které by tohle směřování podpořily. Mluvit o tématu postavení žen nebo feminismu v historii nebo v nějakých filozofických úvahách bylo přece jenom těžší. K tomu jsme organizovaly besedy: zvaly jsme na ně osobnosti, které jsme chtěly my samy slyšet a vidět. A bylo fajn, že se nám to dařilo nějak vyvažovat.

Vzpomenete si na nějakou zajímavou přednášku nebo kulturní zážitek?

Mě vždy hrozně bavilo, když ještě Marie Chřibková vydávala feministickou literaturu, tak jsme její knížky — na některých jsme i spolupracovaly (např. překlad knihy o Berthe von Suttner Život pro mír) — v GS

VÝSTAVA TENTO MĚSÍC MENSTRUUJI

S nápadem připomenout důležitost menstruace v lidském životě přišla zakladatelka GS Jiřina Šiklová. Více než rok trvalo, než se tato náročná akce připravila a skutečnou zásluhu na její realizaci měla tehdejší ředitelka GS Alena Králíková. V úterý 3. února 2004 se sešlo kolem 300 lidí na zahájení výstavy Tento měsíc menstruuji, pořádané Gender Studies, o. p. s., v Gallery Art Factory, na Václavském náměstí 15. Na výzvu GS vytvořilo své dílo na téma menstruace celkem 35 umělkyní a umělců. Mezi vystavenými artefakty převládaly fotografie, ale obsahovala i videa, malby, sochy a objekty, teoretické texty i literární útvary. Nechyběly samozřejmě ani objekty z vložek, 180 cm dlouhý spacák, grafické obrazce z papírků chránících lepicí vrstvu či řeřicha vyrostlá na vložce. Vernisáž obohatila norská umělkyně Rita Marhaug se svou dcerou Sofií performancí. Obě ženy před diváky tiše menstruovaly, až jim krev tekla po bílých kalhotách. Jaroslav Pašmík a Martin Kontra navodili tu pravou atmosféru menstruační hudbou. Výstavu doplnilo promítání Originálního video-journalu, přednáška s diskuzí s Jiřinou Šiklovou a Kateřinou Čelíkovskou „Chceme vložky mezi nožky, aneb vzpomínka na menstruaci v letech minulých“ a další diskuze (Proč je krev modrá? aneb Menstruace v médiích.)

uváděly společně. A tyhle vernisáže knih, jak jsme tomu říkaly, byly moc fajn, že se tam potkaly jak matky zakladatelky, tak čtenářky a čtenáři, kteří do knihovny chodili, a zároveň přišli i lidé, kteří se někde dočetli, že Marie vydává knížku autorky, kterou si chtěli přečíst, tak za tím přišli do GS a už si tam tu cestu potom nacházeli pravidelně.

Silný zážitek bylo setkání a diskuze s Lenkou Reinerovou, pro mě o to silnější, že mi tehdy volala kamarádka, kterou jsem znala úplně z jiného kontextu, jestli může na tu diskuzi přijít, jestli musí mít pozvánku. Já jsem říkala, ano, přijď. My jsme se nějakou dobu neviděly a až když přišla, tak mi došlo, že je po chemoterapiích a vlastně si přišla s Lenkou Reinerovou popovídat o nemoci, kterou Lenka přežila několikrát, a Renatě její knížky moc pomohly v době chemoterapií. Potom, když jsme odcházely, tak tam už zůstala opravdu jen paní Reinerová, já a Renata, a když si někam odskočila, tak se mě

Lenka zeptala, zda se známe dobře. Říkám: „Řekla bych, že jsme relativně dobré kamarádky.“ A Lenka šeptem: „Tak jí řekněte, že ty vlasy dorostou, to je v pohodě.“ Vlastně to téma, které ona měla tehdy potřebu zmínit, bylo takové lehce marnivé a přitom důležité. A v té diskuzi, kterou jsme tam vedly dvě hodiny předtím, nebyl prostor být takhle osobní a otevřená, a řekla to až ve chvíli, kdy jsme se loučily. A byla jsem ráda, že tehdy díky tomu vzniklo přátelství mezi Renatou a Lenkou Reinerovou, být mezi nimi byly tři generace. Smutné je, že záhy po sobě zemřely. A když koukám v knihovně na její knížky, tak si na tenhle zážitek vzpomenu. Ona to byla taková babička, kterou by člověk možná přehlédnul na ulici, ale byla tak silná osobnost, a to, co zažila! Možná by nepřipustila, že je feministka, ale přitom to byl žitý feminismus, který ona nepotřebovala ani tak pojmenovávat.

Na co jste se nejvíc zaměřovala v době, kdy jste se stala ředitelkou GS?

Já jsem vždycky hodně řešila organizaci, protože se musíte snažit ji udržet, aby fungovala, vytvořit takový tým lidí, kteří se budou navzájem podporovat a zároveň se věnovat tomu tématu, kvůli kterému jste tam přišla. Nevím, jestli se mi to povedlo vyvážit, doufám, že ano. V GS tehdy běžela spousta projektů, měly jsme hodně spolupracovnic a nebylo lehké to všechno zkoordinovat a zároveň nevytvářet nějakou hierarchii. A taky najít vždycky správné lidi, kteří tam zapadnou, kteří to nebudou vnímat jenom jako práci, ale jako nějaké poslání, kdy je to pro ně zároveň něčím, co je baví. Párkrát jsme se spálily, ale většinou se povedlo najít srdcačky, které zůstaly tomu tématu věrné, i když se třeba potom přesunuly někam jinam, věnují se mu dále a přispívají k tomu, že GS má dobré jméno. Mně to dalo jednak znalost obsahovou, ale i zkušenost s prací s lidmi, kteří se v té oblasti pohybují. A tím pádem mohou přinášet tahle témata mnohem seriózněji, než někdo, kdo má diverzitu třeba jenom jako téma, které se dneska musí. Myslím si, že ten kontext je velmi důležitý, takže na moc lidí ráda vzpomínám, s řadou z nich jsem pořád v kontaktu, protože se nevyčerpal zdroj toho, že jsme si navzájem inspirovaly.

S jakými problémy jste se v době svého působení jako ředitelka GS setkávala?

My jsme se tehdy po vstupu do EU musely po nějakou dobu vyrovnávat s tím, že nás — i když velmi odpovědně, nutno říct — opustil hlavní donor, Heinrich Böll Stiftung, a potřebovaly jsme najít dárce, který nás bude držet, protože věří, že ta organizace je potřeba a musí nějak fungovat. Byly období, kdy jsme ještě na konci roku nevěděly, jak budeme fungovat dál, vždycky jsme pracovaly všechny na dobu určitou, řetězily se tam smlouvy. Ale jednak jsme si uvědomovaly, že to chceme, že nám to dává smysl, že do toho rizika jdeme a vždycky se to ve finále povedlo nějak překlenout a zvládnout, že se organizace udržela, a že udržela

i knihovnu, což je strašně důležité, i ten kulturní program, který jsme někdy dělaly opravdu s vypětím všech sil, že jsme na něj prostě měly na rok pár korun a z toho mála se nám povedlo vymlátit maximum. Protože jsme hlavně jely projekty s firmami, školení pro úředníky, aby byli vzdělaní v tom, co znamená gender mainstreaming a podobně. Pořád jsme ale chtěly udržet i to, že GS je kulturní centrum, knihovna a skutečně přátelské hnízdo feminismu. A to se, myslím, dařilo.

Vnímáte vstup do EU jako nějaký předěl, změnilo se tím nějak směřování nebo vývoj organizace?

Předvstupní námluvy České republiky s Evropskou unií nám hodně pomohly, protože jsme si tehdy jako organizace sáhly na evropské prostředky. Tím, že jsme měly to know how, tak jsme byly pro ně, pro Phare programy, relevantním žadatelem pro to, abychom mohly školit lidi v regionech. A jedním z těch předvstupních požadavků bylo, aby lidé rozuměli nebo alespoň měli tušení, co znamená slovo gender a co to znamená v kontextu evropské politiky. Vydávaly jsme na to téma i nějaké publikace. A myslím si, že to hodně pomohlo k tomu, že jsme se dostaly do povědomí veřejnosti, odborné veřejnosti, ale i mezi úředníky, ve veřejné správě.

Vstup do EU nám hodně pomohl jako organizaci i tématu. Pomíjím politický kontext v České republice, protože to bylo ups and downs, jak byla u moci jedna či druhá či třetí strana u moci a to mělo svá pozitiva a svá negativa, někdy tomu něco pomohlo, někdy ne. A pozastavovaly jsme se nad celou řadou věcí a komentovaly jsme je hodně často. Nejméně se toho bála vždycky Míša Marksová, ale do těch diskuzí jsme se snažily vstupovat a podpořit i jiné organizace, když třeba probíhaly diskuze na téma zákona o domácím násilí, tak jsme u nich chtěly být aktivní. Ale obecně bych řekla, že ano, že našemu tématu ten vstup a předvstup prospěl, protože nebýt toho, tak nám pořád ještě trvá odargumentování směrem k veřejné správě.

Vzpomenete si, jak vypadala spolupráce jednak s lokálními organizacemi, ale i zahraničními? Vybavíte si třeba nějakou úspěšnou spolupráci, která přinesla GS něco zásadního?

Hodně nás podporovala americká nadace Global Fund for Women. A hodně tam fungovaly až osobní kontakty a vztahy s těmi lidmi, protože to byly také organizace postavené na srdečném vztahu k postavení žen. A tím, že Global Fund byl svojí podporou rozprostřený po celém světě, tak bylo zajímavé i vést s nimi diskuze o tom, co je důležité podporovat, jestli je to ve východní Evropě stejné téma jako v té západní a vždycky hledat a zdůvodnit naše priority, proč by měli dát zrovna v tu chvíli přednost nebo podporu nám.

Během mnohaleté spolupráce s Nadací Heinricha Bölla jsme dělaly projekty společně se Slovenkami a Polkami a bylo to pro nás neuvěřitelně nabízející a díky této spolupráci jsme se učily za pochodu. Hlavně jsme si hodně věcí nemusely vysvětlovat, protože Česko, Polsko a Slovensko si bylo hodně blízké. A vždycky, když Polky přivedly tlumočnicki, tak jsme po jednom dni nakonec mluvily každá svým jazykem, protože si ve finále stejně rozumíme, byť polština byla ne vždy úplně srozumitelná. A hodně často ta setkání a společné projekty vedly k opravdu dobrým a zajímavým výsledkům. Pozitivní vzpomínky mám i na spolupráci s Nadací Friedricha Eberta, kdy za ní byl vždycky i konkrétní výstup.

Dobře se na řadě věcí spolupracovalo s Evropskou ženskou lobby, jezdily jsme na setkání s nimi. I když vyprávění o tom, jak jela Jiřina na světovou konferenci žen do Pekingu vlakem, už nikdy nic nepřibíje. Ačkoli jsme byly s ministerstvem práce a sociálních věcí často na kordy v různých diskuzích, tak se nám povedlo dostat se víckrát do delegace na pravidelné jednání OSN v New Yorku a být tam součástí diskuzí o postavení žen. A to byly neuvěřitelně zajímavé debaty. Šíře toho tématu je natolik obrovská, že nelze říct, co je důležitější, protože v každém kontextu je důležité něco jiného. A to se vlastně všechno může rozvíjet

jenom díky tomu, že budujete nějakým způsobem vztahy, i když třeba v případě ministerstva práce nebyly vždy úplně přátelské, tak je tam vzájemný respekt, že ví, ano, GS nás v mnohém kritizuje, ale když si nalejeme čisté vína, ta kritika je oprávněná.

Moje pozitivní vzpomínky jdou i za spoluprací s veřejnou správou. Spolupracovaly jsme také s množstvím knihoven, v Liberci, v Brně s Mahenovou knihovnou, i s menšími místními organizacemi, na které jsme třeba odkazovaly. A tím, že jsme si od začátku byly blízké s proFemem a Rosou, tak jsme si mohly být navzájem podporou v tom, že ty věci, které děláme, dávají smysl. A my jsme je mohly podpořit třeba v diskuzích o zákonech kolem tématu domácího násilí.

A kdybyste se ohlédla nazpět, na dobu, kdy jste byla ředitelkou GS, co si myslíte, že se opravdu podařilo, a co se naopak z původních záměrů nepovedlo?

Co se hodně povedlo, bylo, že jsme byly opravdu hodně vidět. Nebyl měsíc, kdy by GS nebyla někde zmiňována, vědělo se o nás a bylo zřejmé, s čím a proč se na nás obrátit, a to jak ze strany firem, tak ze strany neziskovek, jednotlivců i kulturních organizací. Ohromně respektovaná byla knihovna, ten tým byl velmi semknutý a opravdu fungoval dobře. Třeba když přišly povodně, tak to byla podle mě ukáзка toho, jak má organizace a její tým fungovat. Prostě jsme se najednou úplně všechny seběhly a pomáhaly. A všechny byly napjaté, jak to dopadne. Vzpomínám na stěhování alespoň části knih z knihovny v suterénu do podkroví téhož domu, které nám majitel dal k dispozici. Výtah jezdil plný jen nahoru, dolů jsme tehdy seběhly těch šest pater mocrát, někdo z pomocníků dokonce uvízl ve výtahu, když přestala fungovat elektřina. A druhý den jsme byly všechny rozlámané — záda, nohy. Hard disk z hlavního počítače — mozku organizace, kde se všechno zálohovalo, jsme uložily u kamarádky, která bydlela taky v Gorazdově, ale ve vyšším patře. A já pak každý den chodila pěšky z Nuslí se zatajeným

dechem kontrolovat, jestli nemáme v kancelářích a hlavně v knihovně vodu. Naštěstí to dobře dopadlo a všechno se stěhovalo zpátky. Tým byl tehdy už hodně velký, takže jsme se navzájem mohly podpořit. Vždycky byl někdo, kdo napíše grant, společně jsme ho daly dohromady a nějak jsme se v tom doplňovaly. To bylo hrozně fajn, doufám, že to neidealizuju. U některých grantových programů jsme musely dělat ústupky, věděly jsme, že bychom daly prioritu něčemu jinému, ale nasměrování finančních prostředků bylo takové, že jsme si musely říct, tak to, co jsme chtěly, holt letos nebude nebo to realizovaly ve volném čase s úplným minimem peněz. A to, si myslím, že platí dodnes, a nejen pro GS, ale i jiné neziskovky.

Vždycky vzpomínám na dobu, kdy jsem byla v GS, jako na období, kdy jsem se mohla neuvěřitelně vyřádit, v pozitivním slova smyslu, kdy jsem se hrozně moc naučila a nahlédla do různorodých oblastí. Nedovedu si představit, že by mi práce v korporátu, ve veřejné správě nebo v jiném prostředí nabídla něco obdobného, že se v relativně nízkém věku dostanete do diskuzí s lidmi, které byste jinde nikdy nepotkala, a ti lidé vás berou a respektují. Toho si neuvěřitelně vážím, za to jsem GS opravdu vděčná.

A měnilo se podle vás nějak vnímání feminismu v Gender Studies v průběhu let?

Já si myslím, že v podstatě ne. Ta myšlenka, ta filozofie tam je pořád. Různě se možná přelávala, jaký feminismus a možná s prioritami, které se dávaly různým tématům. Třeba se trochu upozaďovala deklarace, že jsme feministky, když jsme šly do nějaké firmy, ale vlastně jsme se nebály to říkat. Věděly jsme, že to je jedno z východisek organizace a že popírat to znamená nebýt v souladu s tou myšlenkou, se kterou vznikala. I díky tomu, že z těch věcí GS neuhnula, tak se organizaci povedlo do dneška udržet. Byť někdy je to přežívání těžké, dneska ještě více než dřív, protože řada firem si omylem myslí, že tématům, která GS

nastoluje, rozumí. Objevila se navíc širší konkurence v podobě konzultačních společností, které s tématy, která GS řeší, firmám nebo i jiným institucím pomohou. I proto je podle mě dnes situace pro GS náročnější.

Zmiňovala jste spolupráci s firemním sektorem. Můžete vzpomenout na nějaký moment, kdy se ta spolupráce hodně povedla?

Já myslím, že se nám povedlo relativně rychle naskočit na vlnu toho, že diverzitu z pohledu genderu je potřeba ve firmách řešit. Měly jsme na to návody k řešení, doporučení, nějaké tipy a triky, i třeba z řešerší ze zahraničí nebo z mateřských firem cizích společností, které působily tady. A tím, že jsme začaly se soutěží Firma roku: rovné příležitosti, tak se nám povedlo hodně firem v tomto směru oslovit. Alespoň po té obsahové stránce. Finančně to tak růžové nebylo — neznamenal to, že by firmy dávaly nějaké dary na to, aby GS fungovala, to ne, ale povedlo se nám zasít myšlenku a podpořit to, že ji firmy braly vážně. A myslím si, že ony byly hodně překvapené tím, na jakou znalost narazily v naší organizaci. Že si na začátku třeba říkali „nějaká neziskovka nás tady bude poučovat“, ale i to, jak jsme k té soutěži přistupovaly, bylo velmi propracované. Když to srovnám se zkušeností s oceněním TOP Odpočívárna firma, které uděluje Byznys pro společnost, kde jsem donedávna působila, tak naše tehdejší dotazníky k soutěži byly po kvalitativní stránce rozhodně srovnatelné. Díky tomu formuláři si řada firem sáhla do svých strategických dokumentů, úvah a strategií atd. a opravdu se musely hodně snažit, aby obhájily třeba svoji pozici nebo vůbec to, že něco v tomto směru dělají, aby ve finále zjistily, že toho zdaleka není tolik.

Gender audits přišly až mnohem později, ale ta soutěž byla takovým jejich předstupněm. A myslím si, že mnoha firmám poskytla velmi dobrý vhled do toho, co dělají, respektive co nedělají. Podle mě jsme byly pořád vlastně napřed. Šly jsme do firem s tím tématem ještě dávno předtím, než firma věděla, co je

diverzita. Takže my jsme jim řekly, co je diverzita z pohledu genderu, ale pak tam máte ještě handicap z hlediska věku, měli byste řešit tohle a tamto, takže jim to hodně pomohlo otevřít oči a kdo viděl dopředu, tak si uvědomil, že gender ho mnohé naučil.

Působila jste v řadě dalších organizací, nejen neziskových. Provázelo vás téma genderu i v další práci a je to věc, kterou řešíte i v současnosti?

Z GS jsem se přesunula do nadačního fondu Slovak-Czech Women's Fund a najednou jsem se ocitla na straně dárce. Víc jsem se tam dostala k aktivismu a k podpoře grassrootového dění, jak v Česku, tak na Slovensku, i k jinému kontextu genderové tematiky, protože hlavně na Slovensku hodně rezonovala romská otázka, ženy Romky a to bylo neuvěřitelně zajímavé. Věnovaly jsme se i podpoře lesbických organizací, hodně rezonovala kulturní témata. Pak jsem působila v personalistickém časopise, kam jsem se snažila genderové souvislosti tlačit, protože personalistika je rodu ženského a ženy nejsou k sobě nebo k jiným ženám úplně vždycky vstřícné. Viz slova Madeleine Albright, že je v pekle speciální místo pro ženy, které nepodporují ženy. To je pravda a to místo je bohužel hodně velké. Potom jsem přešla do korporátního prostředí a trochu uhnula ke svému současnému směřování, které ale diverzitu a feministické myšlenky rozhodně zahrnuje — a to je téma společenské odpovědnosti a udržitelnosti. I tam jsem se vždycky snažila téma a otázky, které vyvolávalo, prosazovat.

A teď mám diverzitu výslovně v popisu práce. Velké je pro mě téma samozivitelek, jak obecně ve společnosti, tak ve firmě. A vidíme, co přináší současné koronavirové období, které je těžké pro všechny a tím spíše pro lidi, kteří se dostanou do nějaké krizové situace a ještě mají jenom jeden příjem. Pořád mě to doprovází a pořád čerpám jednak ze znalostí lidí, na které se můžu obrátit, kdybych něco potřebovala, a jednak i toho kontextu, se kterým pracuju. Moc ráda doteď sleduju, co dělá GS, kde bychom se mohly potkat, kde bychom se mohli

inspirovat a tak. Rozhodně to pro mě není nějak uzavřená životní kapitola, ale pořád to jde ruku v ruce.

Myslím si, že třeba i jeden z těch důvodů, proč jsem, to už bude 11 let, byla vybraná na Marshall Memorial Fellowship do Ameriky na měsíc, a to už jsem nebyla v GS, ale důvodem toho, že mě vybrali, bylo, že jsem působila v oblasti genderové tematiky. Jednak jsem byla z neziskového prostředí, což bylo důležité pro různorodost skupiny Evropanů, která se tehdy se mnou na fellowship vydala, a jednak jsem měla znalost prostředí genderové tematiky u nás a mohla jsem ji vnést nejen do diskuzí, které jsme v průběhu fellowshipu vedli, ale jako součást oficiálního programu, tak neformálně. Což bylo cílem donora, který ten program organizoval.

Přinesla jste si z toho pobytu nějaké inspirace, jak to funguje na jiných místech?

Když jsem tam tehdy jela, chtěla jsem se moc podívat právě do Global Fund for Women, nakonec to nevyšlo, protože náš program byl opravdu nabitý. Ale měli jsme možnost se setkat s mnoha zajímavými lidmi napříč obory a státy — od politiků, přes lidi působící v nemocnicích a pečovatelském prostředí, po lidi v byznysu i neziskovém sektoru, bylo to hodně variabilní. Skvělá byla i ta skupina, s níž jsem tam trávila intenzivní čtyři týdny. Dneska je sleduji více či méně zblízka a vidím, jak se posouvají, jak jsou úspěšní — každý jinak. S mnoha z nich jsem pořád v kontaktu a cením si toho. Věřím, že lidé jako Aleksandra Lojek, Ivanka Ivanova, Sinne Backs Conan, Peter Bátor nebo Daniel Mitov se neztratí, stejně jako další alumní MMF programu.

Já jsem tam vnášela genderová a feministická témata a potvrdila si tam, jak moc nesnáším manely. Nikdy nepochopím, proč organizátoři jakékoli akce nepřizvou ženy, jsou srovnatelně schopné a znalé, ale v diskuzích jednoduše často chybí. Teď jsem vděčná, že konečně vznikla databáze žen — odbornic z nejrůznějších oborů, iniciovaná Asociací pro

mezinárodní otázky. Dávno jsme o ní mluvily v GS a s kolegyněmi ze Sociologického ústavu, protože je to potřeba a nebudeme si tady pořád nalhávat, že ženy nejsou — jsou, ale musíme je chtít hledat.

S klidným svědomím můžu říct, že hodně mých zkušeností a nějakého pracovního úspěchu má kořeny právě v GS. Jednak je to dáno lidmi: poznala jsem, že můžou být profici a skvělí přátelé v jednom a že se to nevylučuje. A že to, co jsme se tam navzájem naučily, nás posouvá neuvěřitelně daleko. Když se dneska rozhlédnu, kde kdo je, tak si myslím, že to, co se zrodilo v GS, není náhoda. Bylo to dáno jednak dobrým výběrem lidí do týmu, asi se to i dobře potkalo v čase, ale ta organizace má opravdu zdravý základ, který stojí za to udržet.

Mám ještě takovou osobnější otázku. Jak nyní zvládáte skloubení péče o dceru a zaměstnání?

No, je to boj. Nebýt mojí mámy, nešlo by to ani náhodou. Klobouk dolů před ní, když mi napíše — já pracuju — a přijde mi od ní zpráva z vedlejšího pokoje: „Spi“, tak to je super. Na jednu stranu si myslím, že skloubení práce a péče o rodinu korona trošku pomohla, protože mám to štěstí, že můžu hodně pracovat z domova. Ale nebýt mámy, nemám šanci zároveň pracovat a pečovat o dceru. Začala chodit hned v jednom roce do jeslí, jdeme krok za krokem, zatím tři dny v týdnu a jen do tří hodin odpoledne. Myslím, že fungujeme dobře s manželem, byla dítě rozhodně chtěné a jako správná holka si tatínka zvládla docela dobře ošéfovat. Mají moc hezký vztah. Je krásný sledovat, jak ho Alice vítá, když přijde z práce a nepustí se ho celý večer. Ale přiznávám, že skloubení práce s malým dítětem je těžké a nechápu, jak mohou kamarádky zvládat třeba tři děti. To mi opravdu zůstává rozum stát. Člověku dojde, kolik měl času dřív. Ale neměníla bych. A už se těším, až si budeme číst Pipi a Rebelky a Alenku v říši divů a do toho samozřejmě bude mít tylovou sukýnku a pojedeme růžovou a tyhle legrace. Teď je jako chlapeček oblečená schválně, aby to měla vyvážené

a měla ráda všechny barvy. Ale už i auta má — v tom se synovci ani tatínek nedají zviklat.

Ještě poslední otázku. Jak vidíte problematiku genderové rovnosti v Čechách a kam myslíte, že jsme se posunuli a co nás vlastně ještě čeká?

Já jsem životní optimistka, ale sdílím pocit s Míšou Marksovou, jak jsem říkala už na začátku, že omíláme pořád to samé. To, co jsme říkaly a doplňovaly argumenty před dvaceti lety, opakujeme pořád a dokola. Kdybych nebyla optimistka, řeknu, že je to pořád stejné, ne-li někdy horší, že se někdy vracíme proti proudu. V některých přátelských zemích okolo je ten posun a změna víc vidět a bolí, co tady předvádí někteří lidé. Ale na druhou stranu když mluvím třeba se svými o generaci mladšími kolegyněmi v Kooperativě, kde dnes pracuju, tak mě to vlastně naplňuje optimismem, protože jsou některé otázky, které už pro ně nejsou témata. Ano, tohle jsou věci, o kterých se mluví, které do toho diskurzu patří, nebudeme zastírat, že ženy berou méně než muži a že je potřeba s tím něco dělat. Ano, to víme, tak s tím pojďme něco dělat. Nebo když vidím, že nad tím nezůstává stát rozum jenom mně a že tu nejsou řady těch, kdo se pozastaví nad diskuzemi za účasti výhradně mužů — a navíc třeba ještě k porodnictví! To jsou vlastně věci, které jsme musely opakovat dokola a pořád vznášet dotazy, proč v téhle radě třeba nezasedá žena nebo jich tam není dokonce víc. Taky jsme přesně věděly, proč ve správní radě GS nebude muž, protože těch je všude dost a jednou je to ženská organizace a hlásíme se k tomu.

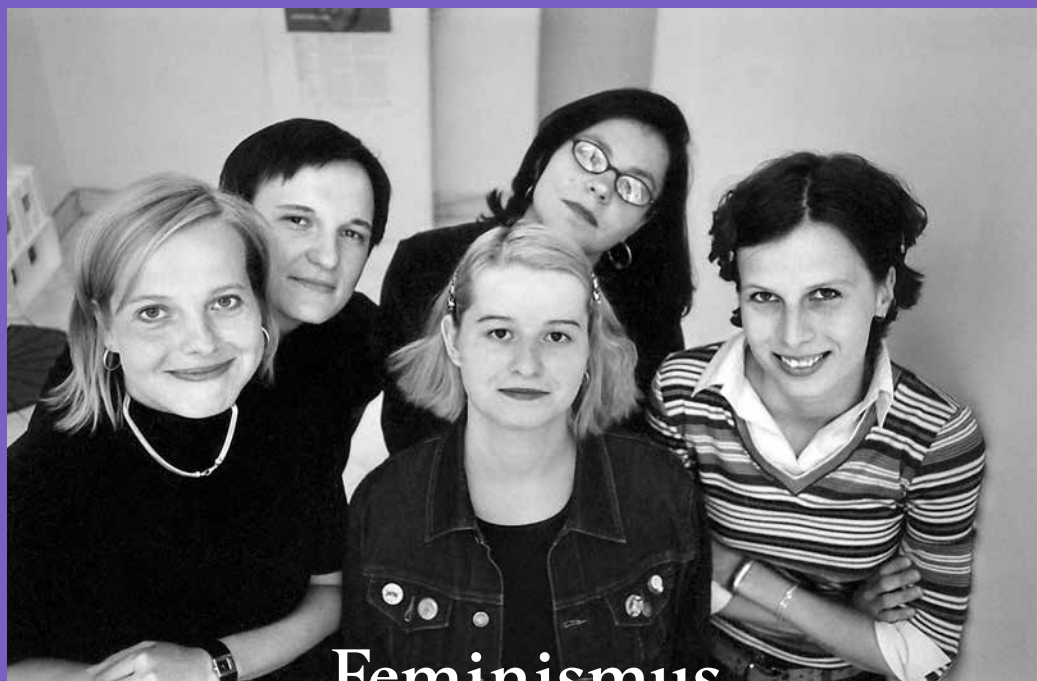
Naplňuje mě optimismem, že pro řadu mladých lidí už to není téma, o kterém by se muselo diskutovat, už je to věc, která je daná a která se musí řešit. Diskuzí, které nevedly nikam, už bylo dost. To mi přijde, že je fajn. Ale jinak se samozřejmě denně rozčiluji. Nemusíme zmiňovat konkrétní příklady. Kdybych chtěla konstatovat negativní věci, budu, ale nemá to cenu: každý a každá k tomu nějakým způsobem přispíváme, a když se budeme

navzájem podporovat, tak v tom pekle neskončíme. Nebo skončíme, ale ne v tom, které bude určené ženám, které nepodporují ženy.

Je ještě nějaké další téma, kterého jsme se nedotkly? Nebo něco, co byste ještě doplnila?

Opravdu si myslím, že neuvěřitelná síla GS je v tom, že ustála všechny možné ups and downs — a že jich bylo — ale že se jí daří. Já bych ji hodně ráda viděla viditelnější, ale je fakt, že dneska je lidí, kteří tomu tématu rozumí už více a jsou rozptřeni v různých

prostředích. Mnohé vzešly právě z GS a teď se na ně, i třeba v médiích a jinde, obrací. Ale ráda bych, aby ta organizace fungovala dále a našla si své místo, které jí nikdo nevezme a kde ji nikdo nezastoupí — a není to jen knihovnou. Na druhou stranu si pamatuju, že jsme si říkaly, že bude fajn, až tady GS nebude muset existovat, protože všechno, co řešila a řeší, už bude fungovat, jak má a bude v pohodě. Ale to se ještě asi dlouho nestane, toho se, řekla bych, nedožijeme.

Feminismus si ve společnosti své místo našel.

Linda Sokačová uprostřed mezi Ladou Wichterlovou,
Alenou Králíkovou, Míšou Marksovou a Klárou Jebavou

Lindo, mohla byste mi říci na začátku něco
o sobě, kde jste se narodila a vyrůstala
a z jakého rodinného zázemí pocházíte?

Narodila jsem se v Kutné Hoře, kde jsme žili do mých šestnácti, sedmnácti let. Pak jsme se přestěhovali do Prahy, ale už předtím jsem tu asi půl roku chodila do školy. Bydlela jsem tu sama. Jsem z rodiny, pro kterou bylo vždycky důležité vzdělání a všichni se pohybovali v nějaké alternativní kultuře nebo v alternativních kulturních kruzích. Naši rodiče měli klub, kde hrála spousta skupin, takže nebyla nouze o příliv alternativnějších myšlenek, protože to bylo propojené i s undergroundem, byť feminismus a gender studies tam nikdy úplně populární nebyly. Ale v punkové a hardcorové subkultuře ano. Punk ani hardcore nejsou jen hudbou, ale jsou to i myšlenky kolem, a já jsem poslouchala skupiny, které hodně zdůrazňovaly témata jako rasismus, sexismus a práva zvířat. Takže nejenže jsem se přes hudbu dostala k feminizmu a postavení žen ve společnosti, ale i k vegetariánství. Obě tyhle věci mě zasáhly tolik, že jsou pro mě zásadní dodneška.

Tématu genderu a feminizmu jsem se začala věnovat právě v rámci nějakých alternativních a kamarádských kruhů. Společnost, ve které se pohybujete, tím žije, takže o tom mluvíte, vás to vymezuje, někdo se s vámi baví, někdo se s vámi nebaví, protože jste „ta feministka“. Dá se říct, že svým způsobem mě tahle pověst předcházela, takže jsem se vyhnula spoustě věcí, které se bohužel jiným holkám děly. Ale i s násilnými reakcemi ze strany některých kluků, kteří se nemohli smířit s tím, že někdo může být feministkou, jsem se setkala.

Byla jste zapojená do nějakého aktivismu?
Chodila jste i na demonstrace? Dělalí
jste třeba nějaké happeningy?

Byla jsem jednou ze zakládajících členek a členů Feministické skupiny 8. března, takže jsme pořádaly i docela velké akce k Mezinárodnímu dni žen. Myslím, že zrovna tahle skupina se hodně zasloužila o to, že 8. březen získal trochu jiný nádech a ztratil image akce soudružek.

Pořádaly jsme různé benefiční koncerty. Vliv na mě jednoznačně měly zase hudební skupiny, které měly téma feminizmu přímo ve své kultuře, kterou sdělovaly, Bikini Kill a celé hnutí Riot grrrls.

Dřív než Feministická skupina 8. března tu ale byla Globální stávka žen. Akce, kterou, pokud si správně pamatuji, vymyslely v Jižní Americe. Chtěla jsem, abychom něco podobného udělaly i u nás. Bylo mi jasné, že to nebude stávka, ale proč ne demonstrace nebo obdobná akce? A pár desítek lidí se dalo do přípravy. Velkou podporu nám poskytlo Gender Studies, mohly jsme se scházet v jejich prostorách, kopírovat, telefonovat, posílat odtamtud e-mail. To byla neuvěřitelná pomoc, bez které bychom to asi těžko zvládly. Rozhodly jsme se pro organizaci veřejné akce, na které byly stánky, koncert, proslovy. Napsaly jsme texty ke čtyřem letákům, kde jsme se vymezily vůči liberálnímu feminizmu a předložily naši neautoritářskou verzi, připravily jsme informace ke kultu krásy a ženám v médiích, trhu práce a násilí na ženách. Informační stánky byly zaměřené nejen na postavení žen, ale i na práva gayů a leseb, adopci dětí stejnopohlavními páry. Tohle téma celkem rezonovalo. Podařilo se nám dostat do médií nejen s Feministickou skupinou, ale i s feminizmem. Na to, že jsme tuhle akci připravovaly ze svých peněz, benefičních darů a dobrovolných příspěvků, to bylo opravdu neskutečné.

Později jsme akci ještě párkrát zopakovaly, začaly jsme vydávat časopis Přímá cesta, pořádaly jsme přednášky, vystupovaly jsme jako hosté na akcích ve školách, různých neziskových organizací atp. A pak se to přejmenovalo na Anarchofeministickou skupinu, ale pro mě už to začalo být moc marginální.

V té době jste studovala?

Vystudovala jsem sociologii a sociální politiku. A obojí mě ovlivňuje dodnes, i když se nepohybují v akademické sféře. Na vysoké škole mě hodně ovlivnila Marie Čermáková a její cyklus Gender a trh práce a Hana Havelková,

která před nedávnm zemřela. Její Feministické teorie byly asi hodně zásadní zdroje, který-mi jsem se dostala k genderu a feminismu.

Kdy jste se poprvé sama označila za feministku?

Já nemám potřebu se označovat za feministku. Ale nevadí mi, když mě tak někdo nazývá a klidně v nějaké diskuzi to řeknu, ale spíš si myslím, že to označení je externí, zvenku, že to pak hodně definuje postavení ve společnosti. To muselo být někdy v druhé polovině devadesátých let, možná 97. Když jsem se k feminismu dostala, tak to bylo spíš neznámé téma, nebo označované jako téma zavlečené k nám ze západu a do naší společnosti nepatřící. Stejně tak byla vnímaná i témata, která feminismus přinášel — násilí na ženách, ženy na trhu

práce, flexibilní formy práce, rovné odměňování, ženy v historii, literatuře atd. Dnes už to tak není. Neznamená to, že je feminismus přijímán bezvýhradně pozitivně, ale ve společnosti si místo našel, témata, která přináší, jsou v agendě mediální, politické, společenské. Hodně jsem přednášela v mateřských a rodinných centrech a tam jsem ten vývoj viděla. Ženy se ptaly, co udělat, když se chtějí a musí po rodičovské vrátit do práce. Nic jiného je nezajímalo. Postupně už nešlo jen o to se vrátit, ale i za jakých pracovních a finančních podmínek, školky a jesle už nebyly jen sprostým slovem, ale důležitou podporou, jak pro rodiče, tak pro rozvoj dětí. Rozhodně se to nezměnilo za rok, trvalo to asi pět šest let, ale ty změny se daly pozorovat a cítit.

FEMINISTICKÁ SKUPINA 8. BŘEZNA

„Feminismus pro nás neznamená získat co nejvyšší funkci a prestiž, ale žít svůj život plnohodnotně a sama za sebe rozhodovat a přijímat i všechny důsledky. (...) Privilegia jsou nespravedlivá, nejen pokud jsou v rukou mužů, ale také pokud je využívají ženy.“ Na jaře 2000 vznikl punkově-feministický zin Bloody Mary. Přihlásil se k hnutí Riot Grrrls, které spojovalo kritiku patriarchátu a kapitalismu s punkovou subkulturou. Členky Bloody Mary se pak zapojily do vznikající pražské skupiny lidí, která vznikla k organizaci Globální stávky žen na jaře 2001 a akcím kolem MDŽ. Do tohoto vzednutí zájmu o aktivní feminismus se zapojila řada lidí různých názorových orientací, od socialistů přes anarchistky a anarchisty až po feministické aktivistky a členky ženských neziskovek. Cílem bylo vrátit MDŽ jeho původní význam a poukázat na útlak žen ve společnosti. I proto se skupina nazvala Feministická skupina 8. března (FS8B). Součástí demonstrace byl i koncert, hry pro děti a rozdávání jídla. Vzniklo také několik letáků, které tematizovaly především násilí na ženách, mýtus krásy a problematiku trhu práce. FS8B kritizovala liberální a akademický feminismus za jejich neschopnost poukázat na skutečné kořeny vykořisťování žen. Feministická skupina 8. března se v dubnu 2004 přejmenovala na Anarchofeministickou skupinu — AFS a pořádala přednášky a diskuze, podílela se na organizaci demonstrací, provedla několik přímých akcí či happenin-gů, začala vydávat časopis Přímá cesta a zpravodaj Siréna.

Můžete popsat začátek vašeho působení v GS?

Gender Studies měla na Smíchovské knihovnu a kdo se věnoval tomuto tématu, tak tam musel párkrát zajít, minimálně na nějaké řešerše nebo pro knížky. Takže jsem chodila do knihovny a na přednášky v rámci Úterků s gender. Někdy jsem tomu vůbec nerozuměla, třeba teorii chaosu Mirka Vodrážky, ale chodila jsem tam pravidelně. A potom bylo vyhlášené výběrové řízení na knihovnici, tak jsem se přihlásila. Neuspěla jsem, ale souběžně bylo vyhlášené i místo pro koordinátorku a tam mě vybraly. Měla jsem na starosti právě přednášky, Úterky s gender a komunikaci se sympatizanty, kterým jsme posílaly dopisy a programy. Nosily jsme na poštu tuny dopisů. Ty přednášky v té době byly hodně důležité, opravdu tam chodilo hodně zájemců, klidně 50 i 60 lidí. Postupně se náplní mé práce stala také podpora nebo management projektů.

Jaká témata se tehdy v GS nejvíce řešila?

Byla různá, nebylo to tak soustředěné na jedno jediné téma a bylo to hodně diverzifikované. Otevírala se různá témata, třeba jsme dělaly Půlrok s Marcelou Linkovou, Ženy a věda, k transgenders, tématu, jehož důležitost si v té době málokdo kromě Marcely samotné uvědomoval. Hodně se dělala kulturní témata, třeba cyklus gender a hororové filmy. Záběr byl hodně široký. A pak v době kolem vstupu do Evropské unie se toho dělo hodně a postupně se muselo kvůli grantům přejít významně i na téma trhu práce. Ale podle mě se to GS vždycky dařilo dělat nejen proto, že se to musí, ale že se na to uměla navázat i další témata, být třeba pro Paměť žen a další projekty to bylo těžké období. Skončila podpora ze strany zahraničních nadací, protože už je přece u nás demokracie, a přestaly být zdroje na obecná témata.

Nicméně řada inovačních témat se podařila realizovat, jako Ženy v médiích, to se později rozšířilo na téma role věku a (re)prezentace seniorek a seniorů v médiích. Obdobně se objevilo i téma postavení žen v politice, kterému

se GS věnovala hodně, i v rámci Asociace pro rovné příležitosti. Důležitá byla samotná knihovna GS, neuvěřitelný počín, který se stále drží a hraje velmi důležitou roli, projekt Paměť žen, který ovlivnil i rozvoj orální historie v České republice, megaúspěšná výstava Tento měsíc menstruuji. Později to bylo i téma ženy a informační technologie a ženy na trhu práce. S Lenkou Simerskou a Alenou Králíkovou jsme vymýšlely a rozjízďely soutěž Rovné příležitosti do firem, dávaly jsme dohromady první mailingy na lidi z firem, pořádaly konference pro zaměstnavatele. A to je tu vlastně dodnes. Díky projektům financovaným z EU jsme rozvinuly i spolupráci se Sítí mateřských center a Rut Kolínskou. Pro mě to byla klíčová spolupráce, protože mi pomohla objet mateřská centra po celé republice a mluvit s ohromným množstvím žen. Nejen tohle nás dovedlo i k tématu rodinné politiky, jestli atd.

Takže vstup do Evropské unie znamenal zásadní zlom nebo změnu ve fungování a směřování GS?

To určitě, kvůli penězům. Bohužel finance vždycky ovlivňují fungování neziskových organizací, pokud máte peníze hlavně z grantů, tak se tomu musí přizpůsobovat. Před nedávnem jsem si říkala, že třeba výstava Tento měsíc menstruuji byla neuvěřitelná akce. Nedovedu si představit, že by něco takového bylo v současné době v ženském hnutí možné, že by se na to sehnaly peníze a že by do toho nějaká organizace vlastně i šla. Svým způsobem byla volba témat svobodnější. Je zajímavé, že výstava v tak velkém měřítku vůbec vznikla. Dodnes nechápu, jak to mohla Alena Králíková zvládnout, to byl opravdu masterpiece — galerie na Václavském náměstí, umělci a umělkyně ze zahraničí, GS měla k té akci i vlastní merch. To bylo fakt neuvěřitelné. Na vernisáži snad tři sta lidí, ten ne úplně zabydlený prostor musel mít třeba 200 m², patřil snad nějaké galeristce, pamatuju si, že měla strašně drahé oblečení, v té době to bylo ještě úplně něco jiného než dneska. Je neuvěřitelné, s jakou odvahou a do jakých věcí jsme

byly ochotné jít. Třeba tak pět, deset let na to už bychom do toho nešly. Dneska se dělají projekty hlavně k „vážným“ tématům.

A jaké byly tehdy na takovou progresivní výstavu ohlasy v médiích nebo ve veřejném prostoru?

Myslím, že o tom byla i reportáž na ČT. Potkala jsem tam lidi z AVU, byli tam studentky a studenti, umělkyně a umělci, kteří měli v té době nějaké jméno, lidé z reklamních agentur. Bylo to opravdu ohromné. K výstavě se prodávala i speciální trička s vyobrazenou menstruační vložkou. Já jsem to triko měla doma, na sebe bych si ho nevzala, ale lidi v něm normálně chodili na ulici.

Nebo jednu dobu, když gay a lesbické hnutí nebylo právě v úplně přátelském rozpoložení, tak to byla GS, která mluvila o otázkách postavení LGBT. I představitelé tehdejších skupin doporučovali GS, protože jsme se těm tématům věnovaly, než se zase obě hnutí spojila dohromady. Dělal se třeba půlroční cyklus transgenders, přednášky, kulturní akce, spolupracovaly jsme s festivalem ženské lesbické kultury Apriles. V momentě, kdy se toto hnutí začalo integrovat a stavět na nohy, tak se tohle téma dostávalo víc mimo GS, ale myslím si, že je organizací stále vnímáno jako důležité. Jsem ráda, že jsme byly vždy pro podporu stejnopohlavního manželství, adopci dětí gay a lesbickými páry. To byla opravdu zajímavá témata, která byla třeba i pracná. K těm transgenders to znamenalo hodně oslovovat lidi, nabalovat je, nějakým způsobem s nimi komunikovat, protože tam spoustu z nich zažilo opravdu nepříjemné věci.

A pak byl zajímavý moment kolem otevření GS v Gorazdově ulici. Michaela Marksová tam slavila narozeniny s takovým slavným dortem, který jí obstarali mužští kolegové z ČSSD. Přišlo tehdy strašně moc lidí, to byl takovej průchoďák, divím se, že se tam nic nezničilo. To bylo v době nějakého růstu, kdy se ta organizace někam dostala a Michaela byla už v nějakých kruzích známá.

Kdy jste se dostala poprvé do okruhu kolem Jiřiny Šiklové?

Samozřejmě jsem ji znala, ale nepotkávala jsem se s ní. A vlastně asi s nikým z těch slavných a významných žen, pro mě to byly „ženy z učebnic“. Zásadní byla určitě Marie Čermáková a Hana Havelková, protože nám velmi dobře a zajímavě přednášely, jejich kurzy byly skvělé. Nebo později Věra Sokolová. A třeba Marie Koudelková a její organizace Jantar zaměřená na ženy s rakovinou prsu. Ale samozřejmě nejenom tyto osobnosti. Bylo jich určitě víc.

Jak vzpomínáte na dobu, kdy jste se stala ředitelkou a čemu jste se v té době nejvíce věnovala?

GS není úplně opravdový svět, ale taková safe space oproti jiným organizacím, které fungují jinak. V GS nejde nepotkat někoho, s kým není šance, že se setkáte někde v nějakém kamarádkém nebo přátelském okruhu. Kdežto na ministerstvu nebo v jiných organizacích sociálních služeb, kde jsem později působila, fungují lidi, s kterými byste si možná ke stolu nikdy nesedla nebo byste se strašně pohádali. Na druhé straně řešit financování v neziskovce tohoto zaměření je úplně hrozné, náročné, těžké. Asi nejzásadnější okamžik pro mě byl, když jsem dostala možnost věnovat se vedení projektů, např. projektu, ve kterém vznikala soutěž Rovné příležitosti do firem, zpravodaj pro firmy a poprvé jsme začaly systematicky kontaktovat firmy. To mi otevřelo novou cestu a nové možnosti. Hodně jsme řešily peníze, protože v jedné době hrozilo, že finance nebudou vůbec a bylo málo možností jak organizaci dál financovat. Věnovaly jsme se přechodu z té mini organizace na větší, ukazovalo se, že už nemůžeme fungovat jenom na původních vazbách, že musí být nějaká pravidla, ale zase ne moc svazující. Takže se vytvářely různé procesy, papíry, co musí kvůli různým grantům být, jak se to přitvrzovalo v byrokracii. Témata, na která bylo možné žádat granty, se zužovala, především na trh práce. Evropská unie v té době otevřela velký program EQUAL, zaměřený na

PROJEKT PŮL NA PŮL

V letech 2005—2008 Gender Studies ve spolupráci s partnerskými organizacemi realizovala projekt Půl na půl — rovné příležitosti žen a mužů. V rámci projektu probíhaly informační, mediální, vzdělávací, výzkumné, poradenské a lobbyingové aktivity, které přinesou přímý prospěch ohroženým skupinám na trhu práce a také tvůrcům politik. Vzniklo mnoho publikací, které se zabývají různými aspekty trhu práce a uplatňování rovných příležitostí v každodenním životě firem. Projekt shrnoval závěry výzkumných studií zaměřených na téma možností sladování, rozdílů v postavení žena mužů na trhu práce, potřeby personalistek a personalistů, ale i na téma rovných příležitostí jako společenské odpovědnosti firem. Na projektu spolupracoval Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, CERGE-EI, Business Leader's Forum, Česká společnost pro rozvoj lidských zdrojů. V rámci Půl na půl rovněž došlo ke zpracování komplikované právní situace na trhu práce, kterou se právničky Ivana Spoustová a Eva Fialová pokusily převést do srozumitelného jazyka (publikace Právo a diskriminace, Nenechte se diskriminovat a nedovolte to jiným).

podporu rovných příležitostí, rozvoj inovací, zlepšování v oblasti lidských zdrojů. Jeho důležitou součástí byla i mezinárodní spolupráce. Já jsem se do toho nějak vložila a vznikl projekt Půl na půl. Velkou inspirací pro mě byla návštěva konference v Amsterdamu, zaměřené na rovné příležitosti žen a mužů na trhu práce a personalistiku, pro mě absolutně nové věci. Přišlo mi, že tohle u nás chybí a nutně to potřebujeme.

Kromě finančních problémů jste řešily i nějaké další, třeba obsahové?

Vydaly jsme třeba hodnocení rodinné politiky, což bylo hodně úspěšné, např. i z hlediska návštěvnosti blogu, kde jsem hodnocení zveřejnila. Vyšla i publikace, kde jsme propojily rodinnou politiku s bytovou politikou — pro mě zcela zásadní věc, která ovlivnila mé pozdější směřování do oblasti sociálního bydlení a sociálního začleňování. Zaměřily jsme se na hodnocení předvolebních programů stran, které kandidovaly do Poslanecké sněmovny. Někteří politici reagovali hodně podrážděně,

jeden z tehdejších politiků z KDU-ČSL nám vyhrožoval, že si bude stěžovat našim donorům. Měli za to, že jsme jim prohrály volby, protože jsme je kritizovaly, že v návrhu důchodové reformy nejenže chtěli bonifikovat rodiče dětí, ale penalizovat ty, kteří děti nemají nebo jich mají málo.

A jak jste se vlastně stala ředitelkou GS?

Ředitelkou jsem se stala v průběhu realizace projektu Půl na půl, který byl myslím jedním z největších projektů GS, možná i dodnes. Byl to totiž víceletý program, trval celkově tři a půl roku, byl zaměřen na rozvoj partnerství s dalšími institucemi v ČR i mimo ni. A jeho rozpočet byl kolem 35 milionů korun. V té době jsem prokázala manažerské schopnosti a zároveň tehdejší ředitelka Alena Králíková chtěla odejít. Byla to i doba velkého rozkvetu organizace, zároveň se s tím pojila potřeba rozvoje managementu. Právě projekt Půl na půl sebou přinesl spoustu změn, které jsme tak úplně nepředvídaly. Umožnil příchod nových lidí, kteří by jinak asi nepřišli, najednou jsme měly možnost

zaměřovat se na oblasti, které pro nás dřív byly nepředstavitelné, rozvinula se spolupráce s médii. Na druhou stranu se ale razantně změnila i podoba samotné organizace, tematické zaměření se hodně zúžilo. Hlavně pro lidi, kteří byli v GS déle, to musela být ohromná změna, což jsem si v té době neuvědomovala a asi ani nebyla schopná reflektovat, bohužel.

V projektu byla hodně přínosná mezinárodní spolupráce, podařilo se navázat velmi dobré nebo zajímavé partnerství s organizacemi z Lotyšska, Španělska, Dánska. Klíčová byla spolupráce s Evropskou ženskou lobby. To bylo hodně podstatné, posouvalo to GS do větší profesionality.

A spolupráce s médii?

Důležitý byl stálý kontakt se slovenským Aspektem, který funguje úplně jinak. Na to upozornila už Hana Havelková, když jsme se kvůli tomu dohadovaly na jejích hodinách, pro ni byl Aspekt držitel autenticity. Ona moc neuznávala, že se u nás to téma schovávalo za pojem gender studies, genderová studia, že se zakrývá ta podstata. V něčem měla možná pravdu. Ale říct v Čechách na veřejnosti, že jsme feministky a feministická organizace, toho se všichni trochu — možná kromě Michaely Marksové — děsily. A Michaela byla určitě důležitá i pro uchopení práce s médii, protože ona psala a získala GS vstup do různých časopisů. A později v rámci projektu Půl na půl byla klíčová spolupráce s Katkou Duškovou a Katkou Jonášovou, jejich postup myslím změnil celkový přístup k médiím a prezentaci GS jako organizace a genderu jako tématu. Začaly jsme se zaměřovat i na společenské časopisy a ženské magazíny. A GS se díky projektu dostala v mediálních výstupech opravdu hodně daleko.

Slovo gender nebylo tehdy tak výbušné jako třeba poslední dobou a nevalilo v názvu organizace?

Myslím, že lidem spíš vadilo, že to není český výraz. Ale nemělo to tak úplně negativní konotaci. A v GS se každý rok diskutovalo o změně

názvu, ale k žádnému racionálnímu návrhu se nikdy nedospělo. Jednou jsme si dělaly srandu, že by to mohla být Femina, ale pořád se ta snažila o změnu názvu vracela, i proto, že se to hodně pletlo s gender studies na fakultě. A v zahraničí to hodně mátl, měli za to, že jsme akademická organizace. Takže i to byla nějaká logická motivace.

Kdybyste se ohlédla nazpět na své působení v GS, co si myslíte, že bylo nejdůležitější? Co se hodně povedlo, nebo co z původních záměrů třeba nedopadlo?

Myslím si, že jsem vlastně GS zásadně podpořila, když se podařilo uspět v programu EQUAL „Půl na půl“, protože to byl zásadní finanční zdroj a ten projekt hodně pomohl, že se z GS stala jiná organizace. Taková víc profi, nebo trendy organizace, i když to přineslo spoustu negativních a těžkých věcí, které se musely řešit. Už nemusíte udržet pět lidí, ale patnáct, a to není vždy úplně pozitivní. A tak nevím, jestli to bylo moje ředitelování, ale jsem si jistá, že EQUAL byl pro organizaci pozitivní, i když jsou lidi, kteří to tak nevidí, a já je chápu, protože to GS hodně změnilo. Přišli lidé úplně zvenku, opouštěly jsme některá témata. Ale např. spolupráce s knihovnami, která v projektu byla zachována, byla jednoznačně pozitivní. A rovněž mezinárodní spolupráce, i když jsme k ní byly projektem nuceni, ale pro danou věc se to ukázalo jako klíčové. Naučily jsme se asi i víc evaluovat aktivity atd.

Měnilo se podle vás v GS vnímání nebo pojetí feminismu v průběhu let?

Asi ano, byly i diskuze o tom, jak moc je třeba se zaměřovat na trh práce, na sladování, což znamenalo i odklon od předtím nosných témat jako Paměť žen, od role ženských vzorů a tak. Ale bohužel se na ně nedařilo získávat finance, být se, myslím, dařilo využívat evropské peníze tak, aby se to úplně neztratilo. V rámci projektu Půl na půl se podařilo kupovat spousty knih, což byl problém, když padly ty základní finanční zdroje. Kupovaly se

i sociologické a filozofické knihy, které nikde jinde v českých knihovnách nebyly, lidi si je přišli půjčit, jinak by k nám nepřišli.

Ale samozřejmě negativní byl odklon od kulturních aktivit, nebylo to jen jedním projektem, ale celkovým omezením dárců, kteří působili na českém území. Dominovat začaly evropské fondy a jednoznačně téma postavení na trhu práce a konkurenceschopnosti ČR v Evropské unii.

Jakým způsobem, si myslíte, že by se měla genderová témata dostávat do veřejného prostoru teď? Ten diskurz se i hodně mění...

To já nevím, já vždycky musím s někým spolupracovat. Myslím, že se to teď daří Aperií nebo Nesehnutým. Nevím, možná nemusí být člověk tak úplně opatrný a skrývat se za ta slova. Ale někdy je to důležité. Myslím si, že třeba dneska už jsou genderová témata více součástí mainstreamu než před patnácti lety. Ono se to zevnitř těžko vidí, ale je to jiné, než to bylo. Stále spolupracuju s mateřskými centry a je vidět, že celá společnost si prošla nějakou změnou. Třeba v tom, jak ženy vnímají různé věci, které se jich týkají, postavení na trhu práce, školky, jesle. Je vidět velká změna a jsou tu i média jako např. Heroine, která je podle mě na genderovém přístupu a tématech postavená, také DeníkN s těmito tématy pracuje úplně jinak. To je něco, co bychom si možná ještě ani před pěti lety neuměly představit.

Potom jste působila v řadě dalších neziskových organizací a věnovala se různým sociálním tématům. Provázelo vás téma genderu ve vaší další práci a jakým způsobem?

V GS jsem získala své první profesní zkušenosti, které jsem si nesla dál a mohla je využívat a rozvíjet. Tak jsem se více dostala k tématu bytové politiky, právě přes rodinnou politiku, získala jsem tu neuvěřitelné množství informací o násilí na ženách, roli školek, právech dětí. Bez toho by se mi asi nepodařilo spolupracovat na projektech, ke kterým jsem se dostala později. Zároveň se mi v GS podařilo

rozvinout schopnosti a dovednosti, které souvisí s prací s médii a veřejností. Když jsem odcházela z GS, měla jsem ani ne roční dítě a díky různým kontaktům jsem měla možnost spolupracovat na rozličných aktivitách — pracovala jsem jako expertka pro firmy a dělala v nich audity sladování rodinného a pracovního života, přednášela pro různé pracovní týmy. Díky rodinné politice jsem se dostala k tématu sociálního bydlení a to mě dovedlo ke spolupráci s Platformou pro sociální bydlení a později na Ministerstvo práce a sociálních věcí, kde jsem se věnovala sociálnímu bydlení a sociálnímu začleňování, později i ochraně práv dětí. Protože jsem znala neziskový sektor, snažila jsem se zúročit spolupráci s odborníky a odbornicemi, kteří v něm působí a využívat jejich zkušenosti pro tvorbu koncepcí a legislativy. Jen jsem si říkala, že přínosnější by bylo nejdřív si to zkusit na ministerstvu a teprve potom se vydat do neziskového sektoru, protože ty zkušenosti jsou nenahraditelné — třeba pro prosazování různých opatření, komunikaci s politiky, ale i úředníky. Měla jsem i možnost nakouknout do lokální politiky a byla jsem čtyři roky zastupitelkou. I v této oblasti jsem se věnovala především bytové a sociální politice.

V současnosti pracujete jako ředitelka Amnesty International. Na co se nyní zaměřujete, co máte v kompetenci, co teď Amnesty dělá? Co je pro vás teď důležité?

My jsme kdysi v GS v době, kdy se KDU pokoušela o kriminalizaci interrupcí, udělaly k tomu hodně úspěšnou akci, která byla nejenom lobbingová, šlo i o kampaň se zahrnutím veřejnosti. Do parlamentu chodily jenom žádosti o zákaz interrupcí a potom, když se rozjela naše kampaň, tak v podstatě začaly psát i ženy, které byly proti kriminalizaci, a poslanci byli naštvaní, že toho chodí opravdu hodně. Zapojoval se i časopis Vlasta, jeho čtenářky sdílely své zkušenosti s interrupcemi a vysvětlovaly důvody, proč se k takovému kroku rozhodly. Vadilo jim, že je někdo nazývá vražedkyně dětí a podobně. To byla určitě zajímavá

i úspěšná akce, protože se podařilo mobilizovat veřejnost. A bylo až neuvěřitelné vidět, jak na to společnost reaguje.

Teď máme toto téma hodně i v Amnesty, tak jsem si na to vzpomněla, spolupracovali jsme se Slovenskem, kde měli zase pokus o hodně velké zpřísnění interrupcí a faktické znemožnění jejich provádění. Byla tam nepřímá i spolupráce s Aspektem.

Hodně pracujeme na tématu násilí na ženách, kde se chceme zaměřit i na legislativní změny, i s ženskými genderovými organizacemi. Uvidíme, jak to půjde, jak na to třeba budou všichni reagovat, protože jsou pořád různé pohledy jak násilí na ženách a znásilnění řešit. A protože Amnesty International je velká organizace, tak se řeší témata jako postavení žen, rasismus a podobně. Zaměřujeme se i na práva ochránců lidských práv celosvětově, usilujeme o propuštění vězeňkyň svědomí.

Můžu se zeptat i na osobnější otázku? Máte děti, tak jak zvládáte skloubení takové plně vytěžující práce s péčí o ně?

To je samozřejmě těžké, ale rozhodli jsme se tak, a mám štěstí, že na to nejsem sama. A děti už jsou větší, takže už to jde. Ale kdyby na to byl člověk sám nebo děti nebyly zdravé, tak by to nešlo. Zároveň jsem většinou měla zaměstnavatele, kde bylo možné práci a rodinu skloubit. Práce z domova nebyla vlastně téměř nikde problém. Nejnáročnější to bylo asi na Ministerstvu práce a sociálních věcí, to ale vyplývalo i z pozice, na které jsem pracovala.

Jak vnímáte spolupráci neziskových organizací, možná i třeba feministických, genderových v České republice? Jakým způsobem to funguje, nebo v čem by to třeba mohlo být lepší?

Přijde mi, že spolu dokážou různé neziskovky dost spolupracovat, když potřebují, tak se umí spojit. Asi jsou oblasti, kde to třeba umí lépe, ale ta spolupráce je docela rozvinutá. Ať už je to třeba klima nebo neziskovky, které se věnují rozvojové pomoci. Ale samozřejmě pak když jde o peníze, tak to dokážou být i tvrdé

souboje, což se asi není co divit. Myslím, že ženské neziskovky se naučily spolupracovat v Asociaci pro rovné příležitosti a později v České ženské lobbey.

Jak vidíte problematiku genderové rovnosti v současnosti u nás? V čem jsme se posunuli a co vidíte jako největší výzvy, které nás čekají?

Myslím si, že v oblasti postavení žen na trhu práce se to strašně hnulo. Nemusí to být vždycky nutně úplně ten ideál, kterého jsme chtěly nebo chceme dosáhnout, ale hodně se to posunulo ve vnímání žen samotných nebo mladé generace, že si dovede představit sebe v úplně jiných rolích než generace před nimi. Zajímají se o témata, která dříve všem připadala jako úplně sci-fi, třeba rovné odměňování nebo výše platu. To je vidět na mateřských centrech. Ženy jednu dobu chtěly jenom vědět, jestli se vrátí do práce a bylo jim jedno, za jakých podmínek. Ale po dvou nebo třech letech je už zajímal i ten plat. Teď se ženy různě sdružují do podpůrných platforem — i v nezisku vznikla podpůrná skupina žen ředitelky, nebo do Národní galerie kandidoval feministický kolektiv. To jsou asi věci, které možná ještě před dvěma lety byly nepředstavitelné. Na druhé straně je společnost rozdělená. Třeba ty konzervativní síly před deseti, patnácti lety nebyly tak silné jako dneska a nebylo to chápáno, že je to tak v pořádku. Na sociálních sítích to umožňuje úplně jiný typ vyjadřování. Lidi si tam dovolí to, co by si dopisem, telefonem či osobně nedovolili, takže v tom je to mnohem náročnější. I třeba v postoji vlády vůči neziskovým organizacím. Tak velké odmítání neziskovek nikdy nebylo. Objevují se reálné návrhy, jak omezovat financování neziskových organizací.

A podle mě nedošlo k výraznému posunu v oblasti domácího násilí. Organizace, které se tomuto problému věnují, udělaly neuvěřitelný kus práce, třeba v těch systémových věcech, v práci s policií, s oběťmi a tak, ale v oblasti znásilnění se to snad neposunulo vůbec nikam. Překvapuje mě, jak ke znásilnění nebo

sexuálnímu násilí, násilí na dětech dokáže být česká společnost tolerantní, že její nemalé části přijde násilí úplně normální nebo jako zasloužený trest za nějaké špatné chování. A potom růst toho, nevím, jestli konzervatismu, ale růst odmítání pokroku v tématech, která jsou považována za umělá ve společnosti, kam bohužel spadá gender i lidská práva obecně.

Myslíte, že nám v porovnání s našimi sousedními státy, kdy třeba teď v Polsku se dějí docela zásadní věci, může hrozit něco podobného? Samozřejmě i v Maďarsku ohledně trans tematiky, na Slovensku je to s potraty také velmi komplikované. U nás je feminismus pořád sprosté slovo, i obor gender studies je často negativně zmiňovaný. Můžou mít tyto obecně sílící tendence v Evropě nějakou souvislost?

Nějakou dobu to asi takové jako v Polsku nebude. Ale jisté tendence tady určitě jsou, ať už postoj k neziskovým organizacím, jak bohužel vládní, a nejenom vládní strany, ale i další mluví o neziskovkách, nebo postoj ombudsmana k lidským právům a k diskriminaci. Myslím, že je na úrovni Maďarska a Polska. Hodně problematická věc. Tady ty spojitosti s Polskem a Maďarskem vidím, a není úplně samozřejmé, že se u nás něco podobného nemůže stát, ale vzhledem k postavení církve to asi nebude tak silné. Ale stát se to může. Takže my i teď v Amnesty se na to vše hodně zaměřujeme, spolupracujeme hodně s organizacemi v Polsku, v Maďarsku, na Slovensku. Ale oni to mají opravdu hodně složité, být to pořád není tak náročné a nemají úplně přímo ohrožený život jako třeba v Nigérii, ale opravdu už tam jsou v hodně těžkých podmínkách.

Jak myslíte, že by se dala u nás tato situace změnit?

Vůbec nevím. Úplně upřímně, před dvaceti lety jsem si myslela, že třeba i vím, jak ty věci jdou měnit, ale teď vlastně nevím vůbec. Teď je to těžké, je to mravenčí práce. Lobby, advokacie, nějaké kampaně. Je to hodně o práci s veřejností, s mladou generací, s politiky, s médii. Prostě všechno dohromady.

Je něco, na co jsem se třeba vůbec nezeptala, nějaká oblast nebo nějaká další témata, kterých jsme se nedotkly?

Toho bylo určitě ještě strašně moc. GS přispělo ke spoustě drobných posunů ve společnosti. Některé z nás pak odešly na nějaké pozice třeba do veřejné správy, tak s vámi ta témata zůstávají. Znáte lidi z těch organizací, takže víte, že jsou důvěryhodní. Takže když pak něco prosazují, tak se na to díváte jinak. Například Michaela Marksová pak odešla na ministerstvo, a i tam za ní zůstaly nějaké konkrétní výsledky. Nepřímá právě práce GS přispěla třeba ke zvýšení rodičovského příspěvku — byt to byl politický dopad ČSSD — dříve to byly nějaké 3000 Kč a zvýšilo se to na 7600 Kč.

A pak, myslím, že byly hodně zajímavé diskuze o rodičovské dovolené, že pro GS bylo zajímavé, když jsme začaly vyjíždět víc ven z Prahy. Zpochybňuje to váš pohled na rodičovskou, že se musí nutně zkrátit. A najednou zjistíte, že to není tak černobílé, když se vás zeptá nějaká paní, co má teda dělat, a vy jí nemůžete nic poradit, sice měla zkrácený úvazek, ale pak musela čtyři hodiny čekat, až jí pojede autobus, takže je jí to úplně k ničemu. A v létě to jde, ale v zimě už třeba musela jít někam do cukrárny, a to ji zase stálo hodně peněz. A o tom jsme v GS hodně diskutovaly.

Je něco, co byste chtěla ještě doplnit?

Je tu Paměť žen a pražský Kongres orální historie, to bylo taky velké. To byl přerod z něčeho, co se dělalo u stolečku v knihovně GS, do něčeho velkého a knih Pavly Frýdlové. To vstoupilo úplně někým jiným a inspirovalo to i další, třeba jak se vytváří dokumenty v Česku. Nejsem úplně znalkyně kultury, ale například dokument Válka očima žen byl velmi podstatný. A možná ani nikoho nenapadne, že to má spojitost s GS. To, co dělá Pavla, je vnímané veřejností úplně jinak. To je asi taky velká věc, že je role žen nějak aktivně pojímaná. A obecně projekt Paměti žen přispěl k rozvoji orální historie.

Byla jsem před lety
u vzniku našeho motta,
že odejdeme, až nastane
skutečná rovnost mezi
ženami a muži.
A to bohužel nenastává,
ani to nehrozí.

Heleno, mohla bys na úvod říct, odkud pocházíš, jaké máš rodinné zázemí, a co tě v mládí nejvíc ovlivnilo a formovalo?

Pocházím z Prahy. Jsem z normální rodiny, tedy ve smyslu obyčejné. Nemám sourozence, jsem jedináček. Pokud se jedná o status naší rodiny z pohledu majetku, tak to byla úplně řadová rodina, která za socialismu řešila hlavně bydlení. Bydleli jsme v docela malém bytě společně s dědou, máminým otcem. Naši si pořídili chalupu a auto, to byly asi nejluxusnější věci, co měli. Jednou za pár let se jelo na letní dovolenou do nějakého spřáteleného socialistického státu. Tedy v podstatě úplně průměrná rodina bez jakýchkoliv privilegií. Já jsem byla klasické socialistické dítě. Šla jsem v roce do jeslí, pak do školky, pak co to šlo, tak jsem byla s babičkou na chalupě. Máma šla zpátky do práce velmi rychle, vlastně ještě před tím, než jsem byla v jeslích, mě hlídala sousedka.

Docela výrazně pak s naší rodinou pohnul rok 1989 a následné společenské změny. Máma se chopila příležitosti. Přestože nebyla přímo disidentka, tak s předchozím režimem úplně nesusouzněla, nemohla třeba jezdit do zahraničí, a to ani služebně, navzdory tomu, že pracovala v zahraničním obchodě. V 90. letech se jí velmi otevřely možnosti, uměla jazyky, a tak udělala v zahraničním obchodě docela slušnou kariéru. U mého otce to bylo trošku obráceně, byl členem KSČ, řadovým, bez jakýchkoliv výhod, zato se všemi nevýhodami, které to v 90. letech přineslo. Změnou ekonomických a organizačních struktur přišel o práci, do toho mu bylo čerstvě čtyřicet, taky asi i krize středního věku. Takže to bylo takové překotné období pro naši rodinu, tak jsem to vnímala v těch dvanácti, třinácti letech. Nicméně, pak si věci sedly, otec sehnal novou práci, normálně se začlenil, nezatrpkal, neděla se žádná tragédie. Ustál o i jejich vztah, jsou spolu pořád, teď už je jim přes sedmdesát.

I když jsem si to v dětství neuvědomovala, myslím, že rodinné poměry ovlivnily i to, jak jsem se dostala k feminizmu. To slovo jsem

samozřejmě slyšela, ale jako dítě, nebo náctiletá jsem o něm vůbec nepřemýšlela. Vlastně jsem žila v praktickém feminizmu, nebo tedy spíš v rovnoprávnosti, i když zároveň tam bylo i spoustu stereotypů, které ho trochu bořily, a rozhodně nebyl nějak systematicky nebo teoreticky ukotvený. Vždycky jsem vnímala, že hlavu rodiny tvoří rodiče společně, spolu řeší věci a rozhodují o nich. Tohle jsem si opravdu uvědomila už v dětství. A pak mi na to v dospělosti, nebo když jsem o tom víc přemýšlela, nasedaly další věci. Otec dělal třeba spoustu typicky ženských prací v domácnosti. Byl — a stále je — tím, kdo v naší rodině vaří. Na druhou stranu přesně naplňuje stereotyp toho, že vaří „jako muž“ a potřebuje, aby mu matka byla k ruce, oloupala cibuli a brambory, on potom suroviny technologicky zpracuje a předloží výsledné dílo. Ale uklízí po sobě kuchyni, myje nádobí. A máma ho utírá, to je naprosto přesně dané. Role jsou jasně rozdělené. A podobně fungovala celá řada dalších věcí. Každopádně mí rodiče vždycky společně rozhodovali o velkých nákupech, o významných investicích, třeba do chalupy. O tom, kam se pojede na dovolenou. Nikdy jsem neměla pocit, že by u nás měl otec hlavní slovo, ani že by ho měla matka. Bylo to vždycky společné rozhodnutí, často dělané za bouřlivých okolností, ale nakonec ve shodě. U nás se velmi často křičelo a křičí stále, byli a jsme fakt italská domácnost, zvlášť když se sejdeme všichni tři. Každopádně se u nás, sice hlasitě, ale konstruktivně diskutovalo, argumentovalo, dohadovalo, a výsledkem byl nějaký konsensus, který nikdy nebyl mocenský. Což jsem si samozřejmě v reálné době takhle neanalyzovala, to dělám až teď, když o tom přemýšlím. Nicméně mě to jistě formovalo.

Určitě jsem také mnohokrát slyšela od obou rodičů, že musím vystudovat, že musím být nezávislá a musím stát na vlastních nohou. A že si mám dát pozor na vztahy, abych se nedostala do závislosti, abych se nedostala do zranitelného postavení, abych si byla schopná vydělat vlastní peníze. Abych měla formální

vzdělání, zvlášť v pubertě a postpubertě, kdy samozřejmě přišlo náročnější období a nějaká rebelie typu „nepotřebuji jít do žádné školy, protože život je škola sám o sobě“. Naši lpěli na tom, abych měla formální vzdělání a abych byla schopná dělat nějakou profesionální kariéru. Ale zároveň tam zas byl ten rozpor — od matky, která jedním dechem říkala: „Vždycky musíš být nezávislá, musíš spoléhat sama na sebe“, i spoustu věcí, které jsou v totálním rozporu s nějakým feministickým přístupem k životu, jako: „Musíš být vždycky upravená, musíš být krásná, musíš být blondýna.“ Alespoň to poslední se mi povedlo!

Co mě formovalo také hodně, byl i důraz na to, že jsme se bavili hodně o všech možných společenských nerovnostech. Četli jsme třeba knihy o otroctví nebo o sociálních hnutích v Americe za zrovnoprávnění afroamerických a jiných etnických menšin. A jsem opravdu přesvědčená, že mi tohle rodinné prostředí dalo základ toho, že jsem super citlivá na jakoukoliv nerovnost a nespravedlnost. A to je myslím i velká podstata mého feminismu.

Kdy sis začala feminismus uvědomovat?

K feminismu jako takovému jsem se dostala na vysoké škole, konkrétně někdy koncem devadesátých let, tehdy ještě na Institutu základů vzdělanosti, který se později transformoval do Fakulty humanitních studií Univerzity Karlovy. Já jsem ještě stihla ten začátek, který byl z dnešního pohledu opravdu partyzánský. Byli jsme v příšerné budově v Legerově ulici na magistrále. Bylo to pár tříd a na koleň tam vznikala úplně nový koncept budoucí fakulty humanitních studií. Tenkrát to byla myšlenka otevřít humanitní obor, který bude absolutně průřezový, který nebude mít jedno konkrétní zaměření, ale bude společenskovědní v širokém spektru oborů. Největší důraz byl kladen na to naučit lidi kriticky myslet a reflektovat svět kolem sebe. Koncept té školy byl v začátcích velmi svobodný, nebyly tam v podstatě žádné povinné předměty, jen nějaký objem kreditů, které bylo třeba za semestr získat,

a jakým způsobem se ty kredity naplnily, bylo úplně na nás, studujících. Tenhle revoluční koncept byl hlavní důvod, proč jsem tam šla zkusit dělat přijímačky a proč jsem tam nakonec studovala. Protože už mezitím, po maturitě na gymnáziu v roce 1996, jsem začala pracovat. Měla jsem totiž pocit, že život je příliš krátký na to ztrácet ho ve škole. Ale už po dvou letech na pracovním trhu jsem věděla, že to až tak skvělý život není. A došlo mi, že asi takhle nechci fungovat do smrti, v nějaké administrativě nebo v práci, jejíž smysl, když to hodně přezenu, byl překládat papíry z jedné strany na druhou. I když jsem byla schopná si vydělat na tu dobu slušné peníze, tak mě to neuspokojovalo a ta škola mě strašně zaujala. A dala mi opravdu hrozně moc, už tím konceptem velké svobody, která tam byla.

A jak jsme si mohli vybírat úplně cokoli, tak jsem při listování sylaby narazila na předmět Feministické teorie. Neuvěřitelně mě to zaujalo. V té době mi bylo něco málo přes dvacet, a vůbec jsem si nepřipouštěla, že bych mohla v životě potřebovat něco jako feminismus. Měla jsem úplně všechny stereotypy, že feministky jsou ty hnusný, zakyslý, neúspěšný a chlupatý báby, který místo toho, aby měly chlapa a byly spokojeny, tak jenom chtějí škodit veškerenstvu a zvlášť nám, mladým, krásným, vtipným slečnám, které můžou mít všechno, co si zamanou, právě proto, že jsou mladé, krásné, a svět jim leží u nohou. S tímhle nastavením jsem vyrazila zjistit, co ty feministky vlastně mají za sebou. A to mi změnilo život. Brzy jsem zjistila, že to, co tam slyším, strašně dává smysl, že najednou vidím věci, které jsem dříve vůbec neviděla a nevnímala, protože mi chyběla ta osobní zkušenost. Základní motto té školy vlastně ve všech předmětech, na všech kurzech bylo: „Cokoli, co řeknete, tak musíte reflektovat, musíte ověřovat, můžete zastávat v zásadě jakýkoliv názor, ale musíte ho umět vyargumentovat, musíte vědět, proč.“ A to mi velmi zarezonovalo s mým osobnostním nastavením. Celá ta kombinace i s rodinným zázemím, kde se diskutovalo stále, vedla

k tomu, že jsem se velmi našla ve feminismu, že jsem zjistila, jak je to vlastně hrozně jednoduché, jak je to pravdivé a na kolik otázek to odpovídá. A mechanismus toho, jak se generuje nerovnost mezi ženami a muži, se dá aplikovat na jakékoliv jiné marginalizované skupiny ve společnosti. Prostřednictvím feminismu jsem byla schopná kriticky uvažovat a přemýšlet i o jiných problémech, o jiných nerovnostech a nástrojích, jak s nimi pracovat, jak je narovnávat. A v těchto dnech mi to dost oživuje vzpomínky, protože minulý týden zemřela Hana Havelková. Vedla ten legendární seminář Feministické teorie, na který jsem se tenkrát přihlásila, a byla to ona, kdo mě formoval v mých profesních začátcích, protože jsem neskončila u kurzu Feministické teorie I., ale pokračovala ještě asi tři další semestry v navazujícím studiu feministických teorií.

Kdy jsi poprvé přišla do kontaktu s Gender Studies?

Právě od Hany Havelkové jsem se dozvěděla o existenci GS. Poprvé jsem tam na její doporučení přišla v roce 2002, to už GS čerstvě sídlila v Gorazdově ulici. Nastoupila jsem jako stážistka a dobrovolnice, náplní mé práce bylo procházet noviny a vystříhovat z nich články, které nějakým způsobem souvisely s tematikou genderu nebo feminismu. Každý den tam přistál balík novin, já jsem je procházela a velkým nůžkama vystříhovala články, které jsem potom dál třídila. Na starosti mě měla Lenka Simerská, která byla tenkrát v GS na nějaké expertní pozici, ředitelovala v té době Petra Hejnová. Já jsem tedy vždycky vystříhala články a pak jsme s Lenkou nebo s Ladou Wichterlovou, která byla v knihovně, probíraly, proč jsem ty články vybrala, co v nich je, a řadily jsme je do tematických šanonů. Dneska to působí, že do tematických šanonů. Na tom je vidět, jak doba hrozně rychle letí, je to „jenom“ 18 let. Při posledním stěhování jsme všechny ty výstřižky vyházely. V GS jsem poznala tým lidí, kteří mi byli strašně sympatiční, se všemi jsem si sedla lidsky, a to prostředí mě úplně uchvátilo. Tohle bylo úplně něco jiného než moje krátká

zkušenost z korporátu a já jsem jako máloco v životě věděla tak jistě, že chci pracovat v GS. A to se mi potom splnilo, ale až s určitým odstupem. Pak jsem totiž měla asi tříletou pauzu, kdy jsem potřebovala vydělat víc peněz, protože jsem řešila samostatné bydlení, takže jsem si zase dala takovou korporátní odbočku. Nicméně mě práce v komerční sféře nenaplnňovala, a došla jsem k tomu, že je sice fajn mít peníze, ale že mi stejně něco chybí. A to jsem přitom měla práci, ve které jsem měla větší svobodu, pracovala jsem na volné noze v pojišťovnictví, ale v podstatě jsem se dost nudila. V tomhle rozpoložení jsem zjistila, že se otevírá katedra genderových studií na FHS, a rozhodla jsem se, že si doplním vzdělání. A když jsem se začala připravovat na přijímací zkoušky, tak jsem šla samozřejmě do knihovny GS. A tam jsem zjistila, že Lada se chystá odcházet na mateřskou a že za ni hledají někoho na zázskok. Takže jsem se přihlásila. Respektive, nejdřív jsem se přihlásila na místo projektové asistentky na částečný úvazek, které bylo také volné, ale na něj byla vybraná jiná kolegyně, což mě tenkrát strašně zasáhlo, protože to byla taková nešťastná souhra telefonátů. Nejdřív mi z GS volaly, že na to asistentké místo vybraly jinou kolegyni. A já jsem to fakt obrečela. A za půl dne mi volala Lada, že sice na místo asistentky vybrali Aničku, ale že mi chtějí nabídnout Ladino místo specialistky v knihovně. Pamatuji si, že jsem měla den jako na houpačce. Nakonec jsem byla opravdu nadšená.

Nastoupila jsem tedy v dubnu 2006 do projektu EQUAL, což byl vlastně první obrovský projekt, který podle mého názoru umožnil profesionalizaci GS ve větší míře. EQUAL byl zcela přelomový. Byl to největší objem peněz, který kdy do organizace přišel, největší časová jistota — na tři roky a ještě se prodlužoval. V dnešní realitě si to vůbec neumíme představit, bylo to něco neuvěřitelného. Zároveň v této době kolem poloviny nultých let tady pořád ještě dojížděla euforie devadesátek, pořád tu byla touha věci měnit. Ta vlna společenské změny, kterou jsem vnímala jako dítě

v devadesátkách a kterou jsem pak znovu prožila v nultých letech na škole a ve svých začátcích v GS, pocit toho, že jdeme správnou cestou, že jsme konečně přišly na to, co je špatné, takový ten aha-efekt — teď to víme, vždyť je to přece úplně jasné, jak ty nerovnosti působí a v čem tady žijeme. A kdy jsem si úplně strašně naivně myslela, že když to budou všichni vědět, když jim to řekneme, tak se to přeci musí změnit! A že to zatím všichni jenom nevědí. Byla jsem přesvědčená o tom, že přece není možné, aby se to vědělo a nic se s tím nedělalo. Teď to asi působí směšně, ale tenkrát jsem si to opravdu myslela. Takže s tímhle ajfrem jsme dělaly ten úžasný projekt EQUAL, Půl na půl. Hrdě jsme nosily ta loga, já mám doteď na chalupě půl fochu triček s nápisem Půl na půl, která si teď vezmu jenom pod mikinu k teplákům, když mě nikdo nevidí. A to si živě pamatuji, jak jsme se s tím prsily, jak jsme měly stánek uprostřed Václaváku a všem jsme to tam říkaly, protože jsme o tom byly tak strašně přesvědčené. Vůbec mě nenapadlo, že to může kdokoliv chtít zpochybnit, říkala jsem si, že vlastně všichni budou šťastní, když jim řekneme pravdu. A myslím si, že to nebyl jen můj pocit. V té době jsem třeba na dotaz, co dělám, říkala hrdě, že jsem profesionální feministka. Možná to nadšení pramenilo i z toho, že jsem v nezisku vždycky hledala protiváhu toho komerčního světa a té zkušenosti z korporátu. No, každopádně, to kýžené všeobecné prozíření, které jsem si myslela, že přinášíme, se úplně nekonalo...

Zmiňovala jsi Hanu Havelkovou, kdy ses poprvé setkala s Jiřinou Šiklovou a jak jsi vnímala další zakladatelky GS?

S Jiřinou jsem se setkala vlastně strašně pozdě, myslím, že už jsem pár let pracovala v GS. Věděla jsem samozřejmě, že organizaci založila Jiřina Šiklová, ale byl to pro mě spíš takový pojem než reálná osobnost, kterou bych znala. Spíš jsem ji vnímala pořád jako disidentku. Třeba to, že zakládala sociální práci, jsem se dozvěděla až po letech. A blíž jsme se poznaly

taky mnohem později. Já totiž úplně nejsem člověk, který má nějaké vzory, zvlášť lidi, které osobně neznám.

Vnímání různých osobností také podle mě hodně souvisí s věkem, v tomto ohledu se považuji za takovou „mezigeneraci“ — feministky z okruhu Jiřiny a Marie Čermákové jsem všechny poznala až poté, co už v GS nepůsobily. Třeba Lada, která je jen o pět let starší než já, a byla o něco déle v GS, tak zažila tuhle generaci „matek zakladatelek“ jako velmi aktivní. Já je poznala až zprostředkovaně a pouze ty, které v kontaktu s GS zůstaly, což je Jiřina, Míša Marksová nebo Petra Hejnová, která dlouhodobě žije v Americe. A stejně tak třeba Janu Hradilkovou. To jsou ženy, kterých si nesmírně vážím, ale nějakou cestu si k nim hledám vlastně pořád. Znáám do určité míry jejich práci, ale abych k nim měla tak blízko, aby mě mohly nějak víc ovlivnit nebo formovat, tak to ještě stále trvá.

Jinak určitě Míša Marksová, to byl fenomén, už když jsem přišla poprvé do GS. Stála v kuchyňce, měla obří břicho asi v desátém měsíci těhotenství, v jedné ruce skleničku šampaňa, ve druhé jahody, „Ahoj!“ a prostě otevřená náruč. Tak to mě třeba formovalo taky, ale asi nemůžu říct, že úplně profesionálně a feministicky. I když i feministicky asi ano, protože přesně ta různorodost feminismu a toho, že i mnoho feministek má mnoho internalizovaných stereotypů a prapodivných chování, které jdou třeba trošku proti liniím, které nám hlásají teorie, tak to mi na tom přijde také fajn a inspirující.

Byla jsi osobně nebo v rámci GS zapojená do nějakého feministického aktivismu? Pořádaly jste třeba nějaké demonstrace, happeningy nebo něco podobného?

Osobnostně se necítím být aktivistkou. Vůbec k tomu nemám nějaký přezíravý nebo pohrdlivý postoj, považuji aktivismus za velmi relevantní a důležitou součást vyjádření nějakého názoru. Ale pro mě samotnou to není prostředek komunikace, ke kterému bych

tendovala, myslím si, že na to musíš mít nějaký dar. Ale mám respekt k lidem, kteří to umí a chtějí dělat.

Nejblíží k aktivismu jsem asi měla na začátku projektu EQUAL. Mimo jiné jsme v rámci informačního centra, ve kterém jsem hlavně působila, vyrazily několikrát do roka do terénu s informačním stánkem. Typicky na Mezinárodní den rovnosti (19. 6.), kdy jsme měly stánek na Václaváku, potom na Karláku, ale jeden rok, myslím, že to bylo 2007 nebo 2008, jsme objížděly i hudební festivaly. Byla jsem na Rock for People v Hradci Králové, kde byla celá sekce stánků různých neziskovek, vedle nás třeba Greenpeace, převlečení za geneticky upravené kukuřice a běhali tam jako ty kukuřičné klasy. Byly jsme takhle ještě v Trutnově a pak v Olomouci, to byla hodně aktivistická záležitost. Tam jsme měly kauzu, kterou jsme řešily v rámci právní poradny EQUAL. Paní, kterou vyhodili z práce. Nejdřív ji nepovýšili, a když se začala ohrazovat proti tomu, že na její úkor povýšili kolegu, který měl prokazatelně méně zkušeností, tak ji vyhodili. To byla poměrně jasná a zdokumentovaná diskriminace. V Olomouci, kde byla pobočka té firmy, kde paní pracovala, jsme pořádaly takový happening, malou demonstraci na podporu té ženy. S pomocí naší právničky tam dokonce došlo k mimosoudnímu vyrovnání.

Jak vás tehdy na těch stáncích vnímala veřejnost?

V Praze to ze začátku lidi dost zajímalo, a to hodně zapadlo do toho mého naivního pohledu, že my jim řekneme, jak to je, a oni budou všichni šťastní. Tak to fakt zpočátku vypadalo, rozhodně jsem to nevnímala jako něco negativního nebo konfliktního. Postupem času nějakí kverulanti chodili, třeba jeden pán si nás podle stánku našel a chodil i do Gorazdovky do knihovny na různé přednášky. Byl to takovej rozesírač, ale ne úplně militantní nebo dokonce násilnický. Jeho oblíbeným argumentem byl otec Kondelík a ženich Vejvara, aneb jestli jsme si opravdu jisté, že víme, o čem ženy sní, jestli ve skutečnosti spíš nesní o tom

prvorepublikovém modelu. A abychom místo feminismu raději upřely síly k návratu prvorepublikových pořádků, že všichni budou super happy. To byla taková hodně výrazná osobnost, ale nikdy jsme nezažily žádný hejt nebo agresivní útok.

Každopádně právě na stánku ke Dni rovnosti jsem někdy v letech 2014—2015 začala vnímat, že se nám z toho ztratila radost, že se ztratilo přesvědčení, že přinášíme něco nového. Protože když něco říkáš deset let, a nic se neděje, tak najednou zjistíš, že to lidi nechtějí vidět a nechtějí slyšet. A rozhodně nechtějí nic měnit. Ne, že bych čekala, že bude každý hned souhlasit. Smysl mi dává publikum, které je otevřené a ochotné pracovat s argumenty, které jim předkládám. Publikum schopné vnímat kriticky a konfrontovat mé argumenty se svou žitou zkušeností. To je diskuze, kterou má smysl vést. Mám radost, když vidím, že to, co říkám, pomáhá v lidech nějak rozvíjet kritické myšlení a uvažování. V žádném případě to, co sděluji, nevnímám jako ideologii, které budto věříš, anebo nevěříš. Vnímám to v první řadě jako něco, co chci, aby lidi pochopili. A když to budou chtít pochopit, tak jim to začne dávat smysl. Tohle je pro mě důležité. Ale vím, že nepřesvědčím člověka, který mě prostě nechce slyšet.

Jaká témata se řešila v GS, když jsi tam začala pracovat? Na co jste se nejvíce zaměřovaly?

Já jsem nastupovala do EQUAL a tam to byl úplně jednoznačně trh práce. Ještě se jednou vrátím k Haně Havelkové, protože v té době jsme se potkávaly už na magisterském studiu genderových studií. Já jsem jí říkala, že bych chtěla psát práci o tom, co dělá GS, a ona řekla: „A co ta organizace Půl napůl?“, protože jsem měla na sobě tričko s tím logem. Já na to: „Vždyť to říkám, já bych chtěla psát o GS!“ Pár minut jsme se hledaly v té komunikaci, než jsme zjistily, že vlastně ona ten projekt EQUAL — Půl napůl vnímala jako samostatnou organizaci. Což si myslím, že bylo hodně výstižné pro tu dobu, protože EQUAL byl

něco úplně samostojného, ale přitom to byla GS. Ale pro ženy, které byly v organizaci dříve, to asi musela být velká změna. Mně to smysl dávalo. Ano, teď se soustředíme na trh práce, protože tady je platová nerovnost, ženy se po mateřské obtížně vracejí do zaměstnání, je tu diskriminace v pracovním postupu, sexuální obtěžování na pracovišti. Tohle jsou problémy, které jsou jasné, definované, pochopitelné, všichni je známe, pojďme je řešit! Máme na to obrovskou kapacitu projektu, který fungoval na x místech v republice, který byl dokonce mezinárodní. Třeba termín „management mateřské/rodičovské“ přinesla rakouská partnerská organizace.

Pro mě byl ten projekt přelomový, jezdily jsme školit, pracovalo se se zaměstnavateli, hodně se rozrostla knihovna, opravdu fungovala jako informační centrum. Tehdy jsme měly i profesionální PR, dělaly se strašně hezké kreativní věci, třeba pohlednice. Jak ten projekt byl velký, tak do týmu přišli lidé, kteří měli i jiné zájmy, než byl pracovní trh a byli kreativnější nebo byli zaměřeni na vzdělávání, a tak na sebe nabalovali nějaké drobnější projekty a další témata. A rozšiřovali spektrum GS k pestřejší paletě, což bylo třeba, protože EQUAL byl na jednu stranu ohromný rozvoj organizace, na druhé straně velké zúžení aktivít čistě na trh práce.

Jak probíhala mezinárodní spolupráce? I třeba díky vstupu České republiky do EU?

Já jsem mezinárodní spolupráci vnímala donedávna hlavně tak, že my jsme pořád ty, co se učí, co spíš ze zahraničí berou, než že by tam něco převratného přinášely. Kromě toho, že všem vždycky padala brada, když jsme začaly povídat o tom, co se tady děje a co je tady normální. Zažila jsem spíš to, že lidé zvenku mají profesionální přístup a že nám předávají nějaké know-how, které mají vyzkoušené a chtějí je sdílet. Nikdy jsem nevnímala nějaký paternalismus nebo kolonialismus v tom, že by třeba nebyli ochotni přijmout nějakou naši dobrou zkušenost. Naopak, třeba starší

generace německých žen vzpomínala na to, že vlastně k socialistickému Československu docela vzhlížely ve smyslu praktické emancipace žen. Tady sice historicky nebyl nikde moc deklarovaný feminismus, nikdy to nebylo žádné sociální, společenské hnutí jako na západě, ale byla tu žitá emancipace, ženy byly rovnoprávné. Jasně, druhá směna a všechny tyhle věci, nicméně ženy měly vlastní finanční zdroje, měly vlastní práci a měly vymahatelná a žitá občanská práva. Což přesně Němky z té starší generace říkaly: „My si uvědomujeme, že tam takovou džungli mít nemůžete, protože jsme zažily období, kdy jsme k socialistickým státům vzhlížely.“ Takže jsem většinou zažila respekt a partnerský přístup, i když založený na tom, že my jsme ti, co se jedou učit. A je to pochopitelné, protože Skandinávie, Německo, západní Evropa jsou dnes opravdu úplně jinde, než jsme my. Na druhou stranu, podobně jako my jsou na tom třeba jižní státy, v EQUAL jsme měly partnerskou organizaci ze Španělska, a tam řešily hodně podobné věci, které řešíme my, zejména sladování práce, péče, nediskriminaci na pracovním trhu, důchody, příjmové nerovnosti.

Zajímavá mezinárodní spolupráce byla a je se Slovenskem. V 90. letech paralelně s GS vznikl v Bratislavě Aspekt — s podobnou generací žen, „matek zakladatelek“, i na podobných principech. Aspekt má také knihovnu, také nějakým způsobem pronikl na univerzitní půdu nebo se zasadil o vznik genderových studií. V něčem jsou třeba mnohem radikálnější, než jsme my. Na Slovensko jsem jezdila ráda, protože tam jsem měla pocit, že jsou takové feministky, jaké my nikdy nebudeme. A přišlo mi, že Slovensko nám v jednu chvíli strašně uteklo, ale pak to tak nějak vyšumělo, zatímco my jsme se udržely. Takže sice jdeme pomalu, ale jistě, zatímco tam je to bouřlivější. Ale to je dojmologie, kterou máme na základě partikulárních kontaktů, což je asi škoda, bylo by fajn být s Aspektem i dalšími slovenskými organizacemi propojené víc.

Na co ses zaměřovala v době, kdy ses stala ředitelkou? A jak ředitelování vnímáš dnes?

Já jsem se nestala ředitelkou na základě toho, že by to byl nějaký můj dlouhodobý kariérní projekt, že bych k tomu nějak vědomě směřovala. Stala jsem se ředitelkou v době, kdy organizace ředitelku potřebovala a asi jsem v zásadě byla jediná smysluplná volba. Hodně jsem to zvažovala, protože jsem byla v té době v GS už docela dlouho a zažila jsem s ní různá turbulentní období a odchody předchozích ředitelek a upřímně se mi do toho nechtělo. Na druhou stranu jsem věděla, že je to cesta, která v té chvíli bude pro organizaci nejlepší, takže jsem nastavila nějaké mechanismy ve spolupráci se správní radou — ve smyslu pojďme to zkusit a pojďme tím získat nějaký čas. Nejdříve jsem byla asi půl roku pověřená ředitelka, na tom přechodném období jsem trvala. Pak si to hodně sedlo a věci se začaly dařit, takže se ze mě stala normální ředitelka a jsem jí už osm let, což je strašně dlouho, ale mně to tak vůbec nepříjde.

Vedení GS je pro mě neustálé hledání cesty mezi tím, nakolik jsme kamarádi, kamarádky a nakolik je to nějaký profesionální pracovní-právní vztah. Neustále se řeší, jak být transparentní, jak mít participativní účast týmu na vedení nebo řízení organizace, jestli má být vedení u jednoho člověka, nebo se na něm má podílet více lidí, jaká má být role správní rady. To všechno jsou dlouholetá témata. A mojí ambicí bylo, a je pořád, vnášet transparentci a zároveň podporovat zapojení lidí a jejich vědomý konsensus s tím, kam ta organizace jde, proč se věci dějí tak, jak se dějí. Problematické jsou situace, kdy buď není čas vysvětlovat věci do důsledku, nebo kde se velmi obtížně hledá míra toho, kdy je vysvětlování už únavné a zatěžující a kdy je ho naopak málo. Je to neustálé balancování mezi svobodou a odpovědností. Já tu odpovědnost mám přišitou. Já jsem ta, kdo za organizaci podepisuje a kdo vždycky ponese finální důsledky. Je to danost, kterou jsem přijala, protože vím, že na druhou

stranu mám obrovskou svobodu, která je pro mě strašně důležitá. A očekávám velkou míru sebereflexe a odpovědnosti i od všech v týmu, pokud ten tým chce svobodu. A jsem naprosto otevřená tomu svobodu dát, ale za cenu sebereflexe a odpovědnosti každého člověka.

Takže hlavně takto vnímám ředitelování. Na jedné straně je to samozřejmě odpovědnost za organizaci, musím zajistit řadu formálních věcí, protože organizace je právnická osoba s danými povinnostmi. A pak je to úsilí o konstruktivní vedení týmu, udržení stability a kontinuity směřování. Neustále se snažíme hledat nějakou cestu, jak propojovat dílčí aktivity, aby nedošlo k tomu, že si někdo bude myslet, že jednotlivé projekty jsou samostatné organizace, jako jsem to zažila s EQUAL. Vždycky má být nejdřív GS a pak až jednotlivé projekty. Všechny ty části jsou stejně důležité a všechny tvoří jeden celek. Vstupuje tam ale i nějaký pragmatismus. Za něco je víc peněz, za něco méně, něco chce větší objem času, něco menší. Je to velmi provázaný a křehký mechanismus, odvislý od toho, jestli dostaneme projekt, nedostaneme, jestli nám z něj půlku škrtnou. Prostě taková alchymie, která je na jednu stranu fajn a uspokojující v momentě, kdy si to všechno sedne. Ale je to neuvěřitelný stres a neuvěřitelný balík práce v momentě, kdy se to tvoří. A bere mi to třeba až 95 % kapacit, které bych mohla věnovat obsahovým věcem. Má činnost je soustředěná na to, aby organizace fungovala formálně v pořádku, aby byl tým zajištěný z hlediska úvazků a aby lidé věděli jeden o druhém. A to je drtivá většina toho, co se dá dělat v částečném úvazku, který mám. A proto mi teď vlastně vyhovuje, ale zároveň je to i zdrojem stresu, že obsahové věci dělám pro MPSV. Je fajn dělat i obsah, nejen logistiku a provoz, bavit se expertně a rozvíjet se i profesně, ale na druhou stranu ty kapacity jsou omezené.

Co za dobu svého působení v GS považuješ za nejdůležitější, co se třeba povedlo? A co se povedlo méně?

Nemám pocit, že bychom v něčem selhaly, to vůbec ne. Ale třeba se už snažíme vyhýbat tomu, abychom vedly velké mezinárodní projekty. To je zkušenost, kterou jsem zažila několikrát a která sice nebyla až tak negativní, že by vygenerovala nějaký průšvih nebo ekonomicky špatný důsledek, ale byla natolik vyčerpávající, že touto cestou už jít nechceme. Bylo dobře, že jsme si to zkusily, ale takhle už ne. Pojďme být tím odpovědným partnerem, který lead partnerovi nebude způsobovat infarktové

stavy, pojďme být součástí partnerství, ale už si to nebudeme brát na sebe. A těch pozitivních věcí je určitě spousta, jenže já jsem člověk, který má velké nároky jak na sebe, tak na své okolí, a tak mi věci, které se povedou, přijdou normální. Naprostá většina věcí, které v GS děláme, je na velmi vysoké úrovni. Prostě lidi, kteří v GS pracují, mají skvělé know-how, jsou to velmi schopní profesionálky a profesionálové. Asi nejsem schopná říct jednu konkrétní aktivitu, všechno, co se povede, je důležité. Za unikátní ale určitě považuji to, jakým způsobem se v GS drží stabilní tým, navzdory šléřené finanční nejistotě, ve které všichni žijeme,

GIRL'S DAY

Každým rokem se vždy poslední čtvrtěk v dubnu dívkám otevírají brány firem, technických univerzit a výzkumných center. Girl's Day je kariérním dnem pro dívky ve věku mezi 15 a 25 lety, které mají jedinečnou možnost seznámit se s širokou paletou studijních oborů a profesí v oblastech jako je IT, telekomunikace či stavebnictví.

Cílem akce je povzbudit zájem dívek o vědu a techniku, rozvinout jejich informační a digitální gramotnost a inspirovat je k výběru perspektivních oborů, které je mohou nasměrovat k úspěšné profesní dráze a ekonomické soběstačnosti. Girl's Day probíhá současně v zemích celého světa v rámci oslav Mezinárodního dne dívek v ICT (Girl's in ICT Day) již od roku 2011 pod záštitou OSN. V České republice jej Gender Studies pořádá od roku 2012.

Girl's Day se těší trvalému zájmu jak ze strany škol a studentek, tak ze strany firem. Dlouhodobě na něm spolupracujeme například se Škodou Auto, Vodafone, Průmstavem, MSD Czech Republic nebo Konplanem. V minulých ročnících se do akce zapojily také společnosti Microsoft, Google, T-mobile nebo AVAST. Dívky si tak mohou v praxi vyzkoušet základy programování a kódování, 3D virtuální realitu, práci s designem a drony nebo se dozvědět, jak fungují nejrůznější nové technologie, elektro projektování a softwarový vývoj.

Girl's Day nabourává stereotypy spojené s představami o tradičních genderových rolích ve vztahu k povolání a díky společným setkáním s expertkami z technických oborů motivuje dívky, aby se nenechaly odradit. Je svým zaměřením největší podobnou akcí v ČR, každoročně se jí zúčastní kolem 130 dívek převážně ze středních škol a gymnázií z celé republiky.

se ho vždycky nějak povedlo udržet a lidi jsou v organizaci léta. A vím, že velká je i míra loajality týmu k organizaci, což je zásadní a vytváří to unikátní prostředí. Určitě konkrétní pozitivní příklad je Girl's Day — mezinárodní den dívek v technických oborech, což je aktivita, kterou GS nastartovala před osmi lety a trvá dodnes. Je to první větší aktivita, ve které jsem nebyla zapojená úplně od začátku. S tím nápadem byla asi nejvíc spojená Jitka Hausenblasová a postupně přicházely další koordinátorky. I na tom je asi dobře vidět, jak se v GS střídají generace. A Girl's Day má také jistě velký potenciál do budoucna.

Mění se podle tebe vnímání feminismu přímo v GS v průběhu let a třeba napříč generacemi?

To asi jo, určitě už nějaká generační obměna nastala, minimálně v té nejstarší generaci, kterou představuje Jiřina. Vnímám to tak, že Jiřina zakládala GS jednak proto, že reflektovala určitou danost toho, že je žena a že vnímala ty rozdílné role a důsledky ženství a mužství pro aktéry a aktérky, jak v disentu v 80. letech, tak pak v těch devadesátkách. Zároveň měla kontakt se Západem, to ji k tomu také přivedlo, a do toho ještě byla akademička a přišlo jí důležité to vzít na univerzitní půdu, když viděla, že v zahraničí je to i studijní obor.

Zajímá mě, co bude o svém feminismu říkat Lada nebo Míša Marksová. Ta musela být v devadesátkách v tom nejsilnějším rozběhu. Pro mě je Míša opravdu zemitá feministka s darem pojmenovat věci slovníkem hospody páté cenové kategorie, ale v zásadě to bude zcela v intencích vzletně napsaných feministických teorií.

No a pak je tady naše generace plus minus čtyřicátníci, které už přicházejí do GS jako do profesionální organizace, ale z různých prostředí. Já jsem tam šla s entuziasmem a nadšením pro věc, podloženým akademickým studiem, i když jsem v jeho průběhu zjistila, že fakt nejsem akademický typ a z toho magisterského studia odešla. Klára Cozlová na rozdíl ode mě genderová studia dokončila, Johana Jonáková,

navzdory tomu, že se označuje za feministku, přiznává, že v teoretickém feminismu má mezery, i když nemyslím, že by byla o to méně feministka. Takže je to různé a velmi individuální. Určitě se to nějak mění v čase. V současném týmu jsou služebně nejmladší Marie Mrvová a Lucka Königsmarková, a vnášejí úplně nová témata. A vnímám tak i omezenost svojí kapacity, že není možné obsáhnout úplně všechno. A říkám si, že je lepší být dobrá v omezeném okruhu témat a mít tam aktuální použitelné know-how a nějakým způsobem ho opečovávat a rozvíjet, než se snažit být bezbřehá a rozpliznout do šířky. Takže velmi vnímám nové impulzy, myslím si, že základ feminismu, kterým je odmítnutí systémových nerovností na základě genderu, asi budeme mít všichni stejní, ale formy, které uplatňujeme v práci, v nějakém boji nebo aktivismu, nebo jak tomu budeme říkat, můžou být nejrůznější.

Jak vidíš problematiku genderové rovnosti v České republice teď, kam myslíš, že jsme se posunuli a jaké výzvy nás ještě v budoucnosti čekají?

Já se obávám, že jsme se bohužel nijak závratně neposunuli. Respektive, že jsme promarnili příležitost posunout se daleko rychleji. V těch devadesátkách tady byl ve veřejném prostoru úplně běžný šovinismus, sexismus, ale když to vygradovalo tímto způsobem, tak adekvátní odpověď na to byl do určité míry radikální feminismus. Společnost byla otevřená v podstatě oběma extrémům, nebo oběma cestám. A mně přijde, že ta přímocarost má něco do sebe a že tohle nám dost uteklo. A zase je to jenom můj pohled člověka, který devadesátky nezažil v dospělosti. Ale přijde mi, že od těch nultých let se obojí tak trochu obrousilo a zaobalilo. My jsme se v podstatě nechaly ukořelovat tím fokusem na trh práce s tím, že tam je to přece jasné, doložitelné, spočitatelné. Pojďme rezignovat na složité sociologické výklady systémových nerovností, patriarchátů, řádů, ideologií a obtížných pojmů, jako je moc nebo marginalizace. Pojďme si říct, že když tady máme dva lidi, kteří dělají totéž, tak

prostě není normální, aby jeden bral víc a druhá méně. Zredukovali jsme to na tuhle cestu, s tím, že to všichni pochopí, protože akademické řeči akorát lidi matou. A tohle podle mě zásadním způsobem selhalo, protože se to prostě nepovedlo jasně říct. Ale obrousily se největší hrany toho, co je považováno za únosnou míru sexismu ve veřejném prostoru. Asi zafungoval nějaký samoregulační mechanismus ve společnosti, nevím. Už se to úplně tak běžně neděje. Nicméně ty sexistické názory nezmizely, jenom se potlačily jejich extrémní projevy. A v době, kdy sexismus se zdál být minulostí, začaly skrytě bobtnat. A když třeba naplno řekneme, že chceme, aby na něco byla genderová kvóta, aby někde byla nějaká genderová legislativa, abychom měli ministerstvo pro rovné příležitost, tak v tenhle moment vyvěre na druhé straně ten backlash, který tam někde celou dobu kvasil. V této situaci jsme podle mě teď. Nechali jsme se ukolébát lety pozvolného vývoje, který nebyl nijak závatný, ale přišlo nám, že jdeme docela dobrou cestou. Jenže ono je to tady najednou zpátky. I teď v poslední době covidového šílenství jsem několikrát v České televizi zaslechla Okamuru nebo Klause ml. mluvit o tom, že je potřeba pomoci všem, ale hlavně je potřeba vzít peníze z genderu. A s těmi penězi, které jdou na dotace genderovým organizacím, zachránit zbytek společnosti — rozuměj se dvěma miliony korun ročně! Stalo se z toho politikum těchto populistických polo extremistických uskupení, které jsou už bohužel v parlamentu, a pravděpodobně dále budou. Takže jsem docela zvědavá, kam to půjde. Vůbec se to nepovažuji předvídat. Každá krize může být samozřejmě i příležitostí. Otázka je, pro koho to ta příležitost bude. Dosavadní zkušenost bohužel spíš nahrává mému skeptickému smýšlení o věcech, protože z dosavadních krizí genderová rovnost neprofitovala. Vždycky jsme naopak byli spíš schopní jet na nějaké lepší vlně. Třeba když se zaměstnavatelům na trhu práce daří dobře, tak něco dělají i pro ženy. Když potřebují sehnat lidi a fakt nemají kde

brát a je nízká nezaměstnanost, tak se začínou pít po tom, že by zaměstnali i ženy a ptají se, co tedy můžou udělat. Takže se toho teď spíš bojím, ale uvidíme.

Myslíš si, že je Česká republika v tomhle nějak specifická — ve smyslu, jak se stavíme k genderovým otázkám, k feminismu oproti našim sousedním zemím? Myslíš si, že máme třeba nějaké specifikum?

Nevím, já nemám moc ráda argumentování nějakou národní mentalitou. Ale jestli máme nějaké české specifikum, tak je jím právě to, že jsme strašně v pohodě a velmi nám vyhovuje se o nic nestarat, když nám úplně nehoří koudel u zadku. A že tady máme hodně specifickou historickou zkušenost, kdy jsme velmi rychle jako jedni z prvních v Evropě měli ženská práva ošetřená de iure opravdu na velmi vysoké úrovni a byli jsme pro zbytek Evropy vzorem. A to nás zase strašně ukolébalo — to je slovo, ke kterému se často vracím. To, že jakkoliv totalitní byl socialistický režim, byl totalitní v úplně jiných aspektech, než je genderová rovnost. Poslední režim, který na našem území nějakým způsobem aktivně pracoval s genderovou nerovností, bylo fašistické Německo. A to už je docela dlouho, takže ta historická zkušenost slábne a silnější je zkušenost, která přišla po druhé světové válce, a která byla naopak velmi emancipační. Z jednoznačných ekonomických důvodů potřeboval stát dostat ženy do ekonomiky. Což vygenerovalo vybudování úplně nové supermoderní, promyšlené a velmi funkční infrastruktury, zařízení péče o děti a veřejných služeb, které umožnily masový nástup žen do ekonomického procesu, a zaměstnaná žena se tak stala normou. A navzdory tomu, že na ženách zůstalo více péče a domácí práce, tak přesto to byl udržitelný systém, který už vlastně stál na základní autonomii žen. To neznamená, že dále negeneroval nerovnosti. Ty se pak dále prohloubily v devadesátkách, kdy všichni koukali na západ a chtěli se mít tak, jak se mají tam. A začali jsme si i brát vzory i v tom, jak je super, že ženy jsou doma, že jejich muži jsou natolik

úspěšní, že si můžou dovolit svoje ženy uživit. A že to byla součást ideálu a zároveň opak těch našich šedivých životů, kde jsme sice byly strašně emancipované, ale vlastně všichni jsme měli totální kulový. Byli jsme prostě chudý, všichni měli to stejný nic, tedy kromě těch pár privilegovaných. A teď jsme koukali na západ a samozřejmě už jsme tam neviděli ty nezaměstnané, které nám dřív ukazovala socialistická propaganda. Prostě jsme je nechťeli vidět. My jsme viděli to nablýskané, ty super domy, super auta, obchody přetékající zbožím, exotické ovoce, upravené krásné ženy, opečovávané děti a upnuli jsme se nějak k tomuto obrazu. A to, že už tady máme generace silných nezávislých žen, pro které je normální chodit do práce, pro které je normální mít vlastní peníze, šlo stranou. Jestli je nějaké specifikum České republiky, tak je v tomhle.

Čeho bys ráda jako ředitelka GS ještě dosáhla? A v čem vidíš potenciál pro rozvoj GS jako organizace?

Chci, aby GS fungovala minimálně tak, jak funguje doteď, aby byla schopná se adaptovat na nová témata, aniž by ztratila kontinuitu. Změny vítám, ale takové, které jsou nějakým pochopitelným důsledkem našeho směřování. Chtěla bych, aby se v GS dobře pracovalo, aby tam byla dobrá atmosféra a abychom tu organizaci udržely i v nových podmínkách. A bude to těžké z hlediska fundraisingu, z toho, že jsme financované z veřejných zdrojů. Což si myslím, že je v pořádku, protože spektrum aktivit, které děláme, má být financované z veřejných zdrojů. Je fajn, že nejsme závislé na státních institucích, které vždycky budou pod nějakým politickým vlivem, a je strašně

důležité, že GS byla vždycky striktně apolitická, nikdy jsme se nespojovaly s žádnou politickou stranou, ani žádnou nepodporovaly. To považuji za naprosto zásadní. Takže GS vidím v nějakém procesu, který, doufám, neskončí. Byla jsem před lety u vzniku našeho motta, že odejdeme, až nastane skutečná rovnost mezi ženami a muži. A to bohužel nenastává, ani to nehrozí. Před pár lety se GS zapojila do projektu s názvem Gender je všude kolem nás. Tehdy jsme se smály hloupému názvu, ale je to vlastně velká pravda — a vlastně to, jak bych ráda viděla budoucnost. Být součástí širších partnerství jako expertní genderová organizace a vnášet genderové hledisko do projektů a aktivit, které primárně genderové nejsou. Protože máme opravdu velkou zkušenost, tak ji pojďme dávat tam, kde je o ni zájem. Pojďme hledat cesty a pojďme být těmi experty a expertkami. Tohle mi přijde fajn cesta. A přijde mi v zásadě i nejméně kontroverzní, protože vždycky jde o nějakou požávku, takže je to o tom, že nás někde budou chtít. I když se budou trochu divit, co jim říkáme. A hlavně taková praxe přesně ukáže, že to není prázdná ideologie. Že je tady naopak nějaká společenská potřeba, že gender je významná sociální kategorie, která ovlivňuje životy konkrétních lidí. A ve spektru lidských činností je potřeba i pár lidí, jejichž odborností je gender. A tak můžou těm, co na to odbornice, odborníci nejsou, ale zároveň dělají věci, které s tím souvisejí, ukázat a vysvětlit důsledky z genderové perspektivy. Asi je to opravdu hodně idealistická vize, ale chtěla bych, aby takhle nějak vypadala skvělá budoucnost GS.

October 27, 1990

Dear Jirina Šiklová,

Greetings.

We are writing to you at Ruth Rosen's suggestion to invite you to a conference on women's issues to be held in Dubrovnik June 7 - 9, 1991 and to be funded (including all your expenses) from sources here in the U.S.

First, let us tell you who we are. We call ourselves the working group of what we hope will become a network of feminist women, hence NETWORK OF EAST-WEST WOMEN (or NEWW). We are all writers, professors, and feminist activists. Four of us met with Slavenka Draculik in New York in the Spring of 1990 just after she had made her trip around Eastern Europe for Ms magazine. She discussed with us how -- even in the middle of the great changes of 1989 -- there was little discussion of women's issues in the newly emerging civil societies. We were reading with alarm about the possible loss of abortion rights, high rates of women's unemployment, and women's lack of representation in the new governments. She suggested that we convene and fund an East/West women's conference to discuss these and any other women's issues you think pressing.

Our goals are: first, to help make an Eastern European dialogue across national boundaries about feminism, and second, to describe our own experience of developing a women's liberation movement -- our successes and above all our failures to win things for women in a market economy. We will define our issues broadly, including anything that seems important to you from housework to rape, from employment to wife-beating.

You are on our list because Ruth tells us you are thinking about feminism, and we hope you will agree that it would be useful to have an intimate but international conversation about how things are going for women in a quickly changing situation. What is the relationship between women and the new governments? What forms does sexism take in every day life? What kind of politics will really engage and benefit women in your country now, in the post-1989 world?

Our plan so far is to have a small working conference of between 25-35 women (several from each Eastern European country and several from the U.S. women's movement) at the International University Center in Dubrovnik, Yugoslavia, June 7-9, 1991. We will raise money for your travel expenses and will find housing and provide or pay for meals during the conference.

Since if the conference proves as useful as we hope, we would like to raise money to publish our Proceedings in the Eastern European languages, it would be wonderful if you could write a paper of 10 to 15 pages about any aspect of women's issues of special interest to you as the basis for your presentation at the conference. However, if in these chaotic times, a formal paper is impossible, could you prepare notes or an outline to give us an idea of what you would like to present? This would help with our planning. Papers written in the past and analysis of the historical roots of the present situation would also be valuable, but our chief focus for the three days will be: What Now?

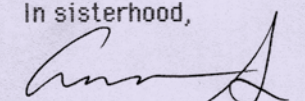
We would be grateful if you would respond at once if you are interested in coming. What would you like your presentation at the conference to be about? (Think in terms of a talk of about 20 minutes, probably to be grouped with others on related topics or others from your country. of course your written paper, which we can distribute, can be longer.) If you cannot come, can you help us find other women from your country able and willing to report on women's issues?

We, too, from the U.S., are eager to join the discussion and offer our thoughts about 20 years of feminism in the U.S., though we know very well that the differences in our experiences are enormous. Sharing information, we hope you will agree, is the opposite of a power relationship. Each of us will offer what she can in this exchange, and each will take away whatever she can use. Slavenka reassured us about the nature of this encounter by saying that "women should listen to women." She reminded us that women need information about each other, information it is almost impossible to gather from the press.

Finally, please excuse us for addressing you in English. Slavenka thinks that English can work as our common language at the conference, but in addition to raising funds to pay people's travel, food and lodging, we will also try to provide whatever translation will be needed, both of writing and of presentations.

Please join us in this international networking of women. If you cannot come yourself, please help us find other women who might find support -- and we hope some delight -- in such an exchange. In Yugoslavia write to the secretary of NEWW: Alemka Lisinski, Kluzova 43, 41040 Zagreb Croatia, Yugoslavia (phone: 041-254-535). Alemka will let us know your presentation topics and plans and any suggestions for other women we should invite. If you can sent a copy of your letter to us in New York, we would appreciate it: NEWW c/o Carol Sternhell, Department of Journalism, New York University, 10 Washington Place, New York, N.Y. 10003

In sisterhood,

Ann Snitow
(for NEWW)
167 Spring St.
New York, N.Y.
10012

U.S. Committee in formation:

Ann Snitow
The New School for Social Research

Ellen Willis
New York University

Barbara Ehrenreich

Katha Pollitt

Carol Sternhell
New York University

Sonia Jaffe Robbins
New York University

Ruth Rosen
University of California, Davis

(Other names to follow...)

OBVODNÍ ÚŘAD V PRAZE 1

Správní odbor

Vodičkova 18, 115 68 Praha 1

tel. 20 49 51 - 9

V Praze 24.8. 1992

NADACE GENDER STUDIES

Klimentská 17

P R A H A 1

Registrace nadace.

Potvrzujeme, že "Nadace gender studies" se sídlem Praha 1 Klimentská 17, byla zaregistrována u Obvodního úřadu v Praze 1, dne 24.8.1992, podle § 20 b, odst. 3, zák. č. 47/1992 Sb., pod č.j. 159/92 reg. nad..

Vlasta Vítková
vedoucí správního odboru

DOHODA VEREINBARUNG

mezi / zwischen

Frauen-Anstiftung e.V.
Stahltwiete 20, 2000 Hamburg 50
- zastoupenou paní Heidi Burmeister -
(následovně už jenom FAS)
- vertreten durch Frau Heidi Burmeister -
(im folgenden FAS genannt)

a / und

Gender studies
Curriculum centrum a knihovna
Curriculumcenter und Bibliothek
Box 695, 111 21 Praha 1
- zastoupené paní Jiřinou Šiklovou -
(následovně už jenom projektpartnerka)
- vertreten durch Frau Jiřina Šiklová -
(im folgenden nur Projektpartnerin genannt)

se uzavírá následující smlouva:
wird folgende Vereinbarung getroffen:

1. Společný projekt Projekt

Frauen-Anstiftung bude spolupracovat s projektpartnerkou v rámci projektu, nazvaného "Curriculum centrum pro gender studies, vybudování odborné knihovny, archivu a databanky".

Die Frauen-Anstiftung wird mit der Projektpartnerin im Rahmen des Projektes "Curriculumzentrum für Gender studies, Aufbau einer Fachbibliothek, eines Archivs und einer Datenbank".

Projekčním účelem je vybudování odborné knihovny, archivu a databanky pro gender studies, podpora již počaté výuční činnosti jak na univerzitě, tak i mimo, tu pro zainteresovanou ženskou veřejnost.

Projektzweck ist der Aufbau einer Fachbibliothek, eines Archivs und einer Datenbank für Gender studies, die Unterstützung der bereits begonnen Bildungstätigkeit sowohl an der Universität als auch außerhalb, hier für die interessierte Frauenöffentlichkeit.

Projektpartnerka pro tuto činnost obdrží od FAS z prostředků Spolkového ministerstva pro hospodářskou spolupráci (německy: Bundesministerium fuer wirtschaftliche Zusammenarbeit, BMZ) položku v celkové výši DEM 199.690,00 (stav povolení ze dne 01.12.1992).

GENDER STUDIES, BOX 695, 111 21 PRAHA 1, TELEFON: 232 71 06

THE LITERARY AND EDUCATIONAL BULLETIN

CURRICULUM CENTRUM A KNIHOVNA PRO GENDER STUDIES: založena v létě 1991, otevřena od listopadu 91 dvakrát týdně v pondělí a ve čtvrtek 9 - 14 hod. - výpůjční služby, informace. Pravidelně debaty-"workshops" v angličtině i v češtině.

AV FONDU: 160 knih v angličtině, 20 knih v němčině, 20 v češtině. Obsah knižního fondu: Beletrie, žena a literatura, žena v historii, kultura a umění, biografie, rodina - dětství, psychologie, sociologie, žena a právo, sociální role, zdraví, feministické teorie a dějiny feminismu, ženská studia, atd. Časopisy: pravidelně chodící - 8 (MS Magazine, Gender and Society, Tikkun, The Women's Review of Books...) jednorázové záznamy. Dále jsou ve fondu uloženy a evidovány xerokopie jednotlivých článků, rešerší, referátů, přednášek apod. a curricula "Women's Studies" z několika západních univerzit. Veškeré bibliografické přehledy jednotlivých částí fondu jsou v knižně k dispozici. Na požádání zaslat poštou. "WORKSHOPY", SEMINÁŘE, PŘEDNÁŠKY - písemné pozvánky, BULLETIN.

THE CURRICULUM CENTRE AND LIBRARY FOR GENDER STUDIES was established in summer 1991. It's open on Mondays and Thursdays 9 - 14. - Library services: seminars, workshops, information. - The collection of the library and resource centre contains: 160 books in English, 20 in German, 20 in Czech (contributions from various western universities, organizations and individual donations). Content of subjects: fiction, poetry, women and literature, biographies, women and history, culture, art, women and psychology, sociology, law, social and gender roles, feminist theories, women's studies and so on. Journals: 8 titles received regularly (MS Magazine, Gender and Society, Tikkun, The Women's Review of Books, etc.) and several occasional titles. Copies of publications: working and conference papers, articles, contributions. Curricula of Women's Studies programs from various Western universities. All surveys of this material are available in the Centre. - WORKSHOPS, SEMINARS, LECTURES announced by mail or in the BULLETIN

ANNOUNCEMENTS

THE HELSINKY CITIZENS ASSEMBLY CONFERENCE, March 26 - 29 in Bratislava, will include a meeting of the women's section. For more information contact Stephanie Baker at 22 01 81.

THE NEXT WORKSHOP (see below for history, purpose and themes of workshop) will be a discussion of adult development, on Monday, April 13 at 7:00 at the Gender Center.

UPCOMING LECTURES sponsored by The Gender Center, to be held at Charles' University Sociology Faculty: Women and literature, by American scholar Marlowe Miller (in English), March 6, 4:00 p.m., Celetná 20, meet in front of room 303. Later this spring there will be a lecture on women's psychology by S. Gjuríčová, and a talk on the history of women's organizations and activism in Czechoslovakia. Exact dates and locations in the next bulletin.

GENDER STUDIES, BOX 695, 111 21 PRAHA 1, TELEFON: 232 71 06

CURRICULUM CENTRUM A KNIHOVNA PRO GENDER STUDIES

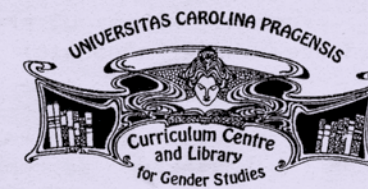
STANOVY NADACE PRO GENDER STUDIES

Článek 1. Základní ustanovení

- a) Název nadace - Nadace pro Gender studies
- b) Sídlo nadace - Gender Studies, c/o PhDr. J. Šiklová
Klimentská 17, 110 00 Praha 1
- c) Nadaci tvoří Curriculum Centrum a Knihovna pro Gender Studies [dále CCKGS]. CCKGS je nevýdělečným, samostatně fungujícím střediskem, které je podřízeno Katedře Sociální práce při FFUK v Praze.
Vztah mezi Katedrou Sociální práce FFUK a CCKGS:
- Katedra neposkytuje CCKGS ani finanční prostředky, materiální zabezpečení, ani místnost pro knihovnu, která je dočasně umístěna v soukromém bytě. Katedra poskytuje pouze místnosti pro příležitostné přednášky CCKGS.
- Katedra je pravidelně informována o všech akcích CCKGS, studenti mohou dvakrát týdně zdarma využívat služeb knihovny.
- d) Ve smyslu výměny a poskytování informací a žádané literatury CCKGS dále spolupracuje s Uníí kateder Sociální práce při univerzitách v Praze, Brně a Bratislavě, Sociologickým ústavem ČSAV v Praze, Středoevropskou universitou v Praze a s dalšími universitami i organizacemi, působícími na území CSFR. Bezprofitové poskytování informací a materiálu je zaměřeno především na vzdělávací, překladatelskou a propagační činnost.

Článek 2. Cíle a způsob práce CCKGS:

- a) knihovnická a bibliografická činnost:
- je budován a postupně knihovnický zpracováván fond pro specializovanou cizojazyčnou a domácí knihovnu, který má sloužit především potřebám nového studijního oboru v rámci sociálních věd, zvanému Gender Studies.
- fond je zpřístupněn především studentům ale i ostatní veřejnosti v rámci pravidelných otevíracích hodin, dvakrát týdně. Knihovna je prozatím umístěna v soukromém bytě.
- b) poradenská a informační činnost:
- je realizována spolupráce knihovny ve smyslu zahraniční i

GENDER STUDIES, BOX 695, 111 21 PRAHA 1, TELEFON: 232 71 06

CURRICULUM CENTRUM A ODBORNÁ KNIHOVNA PRO GENDER STUDIES

VZNIK A PROGRAM CENTRA [NADACE PRO GENDER STUDIES]

- GENDER STUDIES je oborem, který je věnován problematice sociálně-kulturních odlišností, sociálních rolí i společenského zařazení člověka a sociálních skupin na podkladě jeho rodu - pohlaví [gender]. GENDER STUDIES [dále GS] sledují i filosofické, sociologické, psychologické a politologické teorie, reflektující biosociální a biopsychické rozdíly mezi mužem a ženou a jejich kulturně historické důsledky, včetně emancipačních a feministických hnutí.
- CURRICULUM CENTRUM - tj. centrum pro informace o GS - a ODBORNÁ KNIHOVNA vznikla dle vzoru obdobných skandinávských, severoamerických a západoevropských studijních středisek při katedře Sociální práce na Karlově universitě v Praze. Curriculum Centrum [dále CC] zahájilo svoji činnost v září 1991 ve spolupráci a za finanční podpory organizace Network East-West Women z New Yorku.

PROGRAM :

- Cílem CC je postupně shromažďovat v tomto oboru curricula z různých univerzit, soustředit a rozšiřovat fond odborných knih, publikací, statí a přednášek, dále časopisu, recenzí, překladu, odborných prací apod.
- Knihy a odborné texty jsou katalogizovány a dále bibliograficky zpracovávány, navrhovány k překladu do periodik, či antologií. Čtenáři knihovny jsou vybízeni k účasti na recenzování knih a ostatních materiálu, i k jejich překládání a jejich příspěvky jsou publikovány v interním Bulletinu pro Gender studies.
- Centrum pro Gender studies je v kontaktu s ostatními fakultami a institucemi v ČSFR, které mají zájem o problematiku Gender studies, poskytuje těmto institucím vlastní informace, curricula, knihy a materiály a naopak čerpá od nich informace z různých vědních disciplín pro svou potřebu.
- Centrum pro Gender studies koordinuje a organizuje diskuse,

Josef Škvorecký,
487 Sackville Street
Toronto, ON, M4X 1T6
Canada

11. září 1992

Vážená Zuzano Ortová,

redakce Respektu mi poslala Váš dopis. Je mi líto, že jste si můj článek vyložila jako útok na feminismus, ženské hnutí a ženy obecně; chtěl jsem pouze poukázat na absurdnosti a nebezpečné situace, vyplývající z ortodoxní ideologizace myšlenky správné a logické. Přitom jsem si nikde neosoboval právo na rady, jak by se to mělo zařídit líp: Z článku snad vyplývá jasně, že já - jako každý normální člověk - považuji znásilnění za zločin téměř tak těžký, jako je úkladná vražda

Potíž začíná ve chvíli, kdy se ke klasickému znásilnění, dokazatelnému jednak stopami na těle oběti, jednak často i "důkazy okolnostmi" (circumstantial evidence) přidají kategorie, kde materiální důkaz není možný (žádné stopy na těle oběti), obvykle chybí i circumstantial evidence (zejména u date rape, když údajný násilník nemá žádnou historii sklonů k sexuálnímu přestupku), a u soudu proto stojí proti sobě pouhé slovo žalobkyně a pouhé slovo obžalovaného. Rozhodnutí poroty - jak jsem ostatně napsal - závisí potom nikoli na prozkoumání důkazů (žádné nejsou), ale na dojmu, jaký na porotu udělá žalobkyně a obžalovaný, a na tom, zda je lepší prokurátor nebo obhájce obžalovaného.

Tady mluvím nejen na základě logické úvahy, ale ze zkušenosti. Já i moje žena jsme v Torontu sloužili v porotě (každý přirozeně jiné): moje žena u případu klasické acquaintance rape, já u případu homosexuálního pohlavního zneužití. V obou případech se poroty přiklonily na stranu obžalovaných, z výše uvedených důvodů, protože důkazy chyběly (v případě homosexuálního zneužití byl jakás takás circumstantial evidence). Přitom já ani moje žena nemůžeme s naprostou jistotou říct, že poroty měly pravdu. Pravda je v takovýchhle případech skutečně asi nezjistitelná.

Nepochybuju, že jak date rape, tak acquaintance rape existuje a asi vždycky existovat bude (na utopie, včetně utopie dokonalé demokracie nevěřím). A otevřeně říkám, že nevím, jak to zařídit, aby se takové věci nedály. Lze je asi omezit spíš výchovou než zákonodárstvím. Při rozhodování v případě, kde jsem byl porotcem, přiznám se, vážil jsem taky konsekvence, jaké by prohlášení vinným mělo pro další život muže, který v tom plaval. Odsouzení by mu dokonale zničilo život; víte snad, jaké saszby jsou za takové zločiny, a což je horší, jaké Kainovo znamení to s sebou nese. Přitom možná vinen byl - i když tu byla ta jakás takás circumstantial evidence v jeho prospěch. Pak mám na svědomí následky, které neúspěšná žaloba bude mít na život mladého muže, který ji podal. Po zvážení dojmu, jaký na mě oba muži udělali, a konsekvencí, které pro ně z případu vyplynou, jsem se rozhodl, jak jsem se rozhodl, a se mnou - po dlouhé debatě - celá porota. Případ poroty mé ženy byl podobný: taky vážení dojmu - protože tam důkazy zcela chyběly - a po dlouhé debatě zprošťující rozsudek. A kdybyste mě zabila, jak to zařídit, aby spravedlností bylo s naprostou jistotou učiněno zadost, nevím. Po těchhle zkušenostech, chtěl bych nechtěl srovnávám apodiktická prohlášení ideologického křídla feminismu s vlastní konkrétní zkušeností. A vychází mi, co mi vychází.

Vezněte si Mika Tysona. Nevím, jestli věříte na selský rozum (common sense); já ano. Život v ideologických řích mě poučil, že je to solidnější základna pro zákonodárství než ideologie. Selský rozum mi tedy říká, že Desiree Washingtonová nešla v noci do Tysonova pokoje čistě a jedine z účelem konverzace, z čehož mi vyplývá - v rozporu s ideologií ortodoxního feminismu - že na věci, k níž došlo (možná

znásilnění, možná soulož fyzicky inkompatibilních jedinců), má taky svůj podíl viny. Aly fyzické stopy tu byly, porota se teda aspoň měla o co opřít.

Ale je tu taky okolnost, kterou, myslím si, nelze přehlédnout: krátce po sobě sledovala celá Amerika v televizi dva případy sexuálních přestupků: spor Anity Hillové se soudcem Thomasem, a obvinění ze znásilnění, které bylo vzneseno proti Williamu Kennedy Smithovi. Oba to byly klasické případy, kdy důkazy neexistovaly a spor se proměnil v souboj osobností žalobkyně a obžalovaných a jejich právníků. V obou případech prohrály ženy. Když přišel na pořad případ Mika Tysona, řekl jsem si - na mou duši - s tím je amen. Potřetí ženské prohrát nemohou. A tak se stalo. Přitom, když už bych si měl přát, aby některý mužský dostal paletu, vbybral bych si mnohem spíš Williama Kennedyho Smitha než Mika Tysona, to dítě černošských slums, které se vlastními pěstmi probilo ke slávě a k bohatství, a jemuže se nyní doslova zhroutil celý svět. Ale málo platné: fyzické stopy tu byly, a prokurátor Washingtonové byl mnohem lepší než prokurátorka žalobkyně ve Smithově případě.

Ale takový je prostě život. Opakuji, vážená Ms. Ortová: stejně jako vy považuji znásilnění za těžký zločin, a stejně jako Vy jsem zastáncem, rovnoprávnosti pohlaví. Ale jsem spisovatel, ne právník, mám radši jednotlivosti než generalizace, a navíc trpím, alergií na ortodoxní ideologie. Škoda, že Respekt zřejmě neotiskne můj článek o feminismu v lingvistice, protože byste mi snad uvěřila, že nejsem zaujat proti ženskému hnutí a už vůbec ne proti ženám.

Taky mám sklon dělat si z ideologií legraci. Ne proto, abych znevážil základ, z něhož vycházejí, ale absurdnosti, někdy nebezpečné absurdnosti, k nimž dospívají. V životě, zdá se mi, je všechno složitější než v zákonících.

Váš

Josef Škvorecký

Feminismus zatím českým ženám nehrozí. Jsou už léta zvyklé na zaručenou emancipaci.

Christenové: „Nepřeju si, aby manželka dělala za dobrotu na zebrotu. Byl to z její strany povyn' spontánní dobrovolnost. Není to pro ni vhodné. Nezakážu jí to, ale neustále ji od práce ve spolku zrazuji.“

„Udělat jsme chybu,“ svěčuje se o dvoje dveře dál IUDr. Jitka Frlingerová, předsedkyně Hnutí za rovnoprávnost žen Čech a Moravy. „Více než dva roky jsme jednaly s vládními představiteli, abychom prosadily dodržování úmluvy OSN o diskriminaci žen. Ale nereprezentovaly jsme se na veřejnosti. Já jsem bývalou členkou Svazu žen, ale to s dnešním hnutím nemá žádnou návaznost. Treba tady Evička,“ ukazuje na svou mladší kolegyni, „nikdy ve svazu nebyla. Dohromady nás dala myšlenka vytvořit orgán, který by v politice zastupoval ženy. Kromě politiky děláme módní přehlídky, abychom ženy na schůze dostali. Páni politici nepřiznají, že existuje ženská otázka. Premiér Píthart při osobním jednání slíbil, že v září 1990 bude ustaveno něco - komise, výbor - zkrátka státní orgán, který by se zabýval ženskou otázkou.“

„Mně feminismus nezajímá,“ říká aktivistka Hnutí MUDr. Eva Mráčková, „nám jde o rovnoprávné postavení žen. Lidi mají pocit, že jsme nějaké sufražetky, ale o to vůbec nejde. Jsou mezi námi i muži, jako pan učitel Strnad a Jaroslav Hošek, který do problému hodně vidí. Býval řidičem Českého svazu žen.“

Funkcionářky Hnutí za rovnoprávnost používají počítač. „Máme jeden půjčený od romských žen. Nepotřebují ho, ale na rozdíl od ostatních si ho mohly pořídit, protože mají národnostní zvýhodnění.“ Spisovatelka Alexandra Berková se nazývá la feministkou, dokud si neuvedla, jak hrozný zvuk toto slovo pro lidi má: „Feministky v USA mají levičáckou velmi militantní ideologii. Těžko chápu, že nás ideologie neberou. Neuznáváme boj, nemáme nepřitele. Vádí nám, že chybí mužský podíl v rodině a ženský ve společnosti. Dá se to změnit jenom zvýšením ženského sebevědomí.“ Pražské uskupení Nová humanita, které spolu s několika dalšími feministkami - jenom na Vinohradech prý žijí celé čtyři - se snaží prostřednictvím kursu a sláží pomocí ženám, jež stojí o uplatnění ve společnosti.

Česky, to si necháte líbit?

Slečny v úřadovně státní policie ČSFR v Solniční ulici jsou nahé. Policista, který vybírá pokuty od předvolaných občanů, považuje erotické plakáty za běžnou výzdobu. „Manželce to nevdá, my se máme rádi,“ říká a dodává, že nadřičky taky nejsou proti: „Jestli vám to vadí, dývejte se na mě.“

Předavaceti ženám z třiceti náhodně oslovených na ulicích Prahy je vylepování podob-

20. - 26.7.92

8

SPOLEČNOST

ných plakátů na veřejných místech nepřijemné. „Urážejí mě,“ říká osmaadvacetiletá dělnice. Zrazení si však nedovede představit, že by proti nim hlasitě protestovala: „Připadala bych si směšná, pruderní.“

Nahlas se pozastavují většinou jen cizinci. Bývají bojovnější, v jaké se u nás veřejně prezentují dráždivé plakáty, vyděšení. Překvapuje je, že se Češky proti nim neohrazují. Ovlivnění feminismem něco podobného považují za vulgárnost, kterou by si ženy neměly nechat líbit.

Předsedkyně Českého svazu žen to osobně uráží, ale pořád je to malíčkost ve srovnání s tím, co se ženám děje na pracovištích. „Je naprosto běžné, že vás každou chvíli někdo poplácává po botech i níz. Málokterá se však ozve. Pokud by si třeba chtěla stěžovat, jednak se sama zesměšní, jednak si udělá ale u příštího zaměstnavatele. Bude se o ní říkat: Pozor, ta je nějaká dvíh, neměly bychom ji mezi sebe brát.“ Vádí mi to nesmírně, používá mě to, i když na obrázku nejsem já. Považují to za degradaci ženství, na nejvyšší bázi,“ říká IUDr. Ivana Janů, představitelka Klubu křesťanských žen.

„Musí to proběhnout jako spalničky,“ míní spisovatelka Berková. „Dneska si ženy asi ještě říkají: pořád je to lepší než vykřiký se So- většním svazem na veřejné časy. Ale postupně se právem začnou bránit: Schovávejte si nahé krasavice.“

Oprávdová lahůdka

Společná nástěnka spolku a hnutí v Panské ulici. Na ní plakát se známkem pražských pékárů: Devět krojovaných žen různého věku, v pozadí Hradčany, v ruce dechové nástroje, na hlavách věnečky z plastických chrup a máků a nad tím vším nápis České buchty. Z druhé strany letáčka „manager“ Petr Makovička láká zákazník: „Oprávdová lahůdka - originální krojovaná dámská dechová kapela, může také na přání nabídnout svůj komponovaný pořad, při němž „České buchty“ přímo na jevišti buchty upečou.“

Pád „buržoazní rodiny“

Plnou rovnoprávnost žen proklamuje socialistické hnutí. Revoluční Rusko okamžitě rozbijí „buržoazní“ rodinu: v nebyvalém rozsahu usnadňuje rozvody, povoluje interrupce. Pouze žena má rozhodovat o svém těle. Ve velkých městech bylo v některých letech více rozvodů než sňatků a více interrupcí než porodů. Nehroutila se „buržoazní rodina založená na majetkových vztazích“, ale rodina vůbec. Zato sovětská vláda jmenuje první ženu do funkce velvyslankyně.

V padesátých letech byl i v ostatních zemích „budující socialismus“ umělým zasmehem shora proveden v jistém smyslu krok vpřed - realizace práva žen na práci, na vzdělání, otevření veřejných institucí ženám. Ženy veřejně fungovaly díky kvótám. Ideologické funkce obsazovaly díky kvótám. Ideologické funkce obsazovaly díky kvótám.

V západní Evropě došlo po válce k upravení tradičních rolí a tradiční děly soukromé a veřejné sféry jako ženské a mužské domény. k připoutání ženy k rodině a domácnosti. Zatímco u nás fyzické a psychické přetěžování žen, nespelnění očekávání ze strany slu-

žeb, problémy s výchovou dětí ve veřejných zařízeních i doma, vyvolaly podvědomý odpor k programu emancipace, na Západě izolovanost žen v domácnosti, pocit společenské neúčelnosti, nespokojenost s vysokým hodnocením mužských rysů, jako je například soutěživost, vyvolaly radikální feministické hnutí.

Feminismus začal zážitkem izolace, pokračoval sebevzděmávaním žen, sdělováním a identifikací „ženského údělu“. Teprve později vznikají nátlakové ženské lobby, které prosazují práva žen ve společnosti. Dnešní feminisťmus se už nesnaží o to, aby se ženy vyrovnaly mužům, ale spíše aby se vytvářely nové ženské identity a důstojnosti.

Nech to frajerům, kuchynko!

Romana Přidalová v roce osmdesát pět emigrovala se svým manželem do Vídně. V restauraci, na kterou si vzali půjčku, začala vařit česká jídla. „Ze začátku lidi odcházeli, buď se to nedalo jíst, nebo jsem nestáčila uvařit. Na mně bylo umytí záchod, vytrít lókal, připravit mně bylo umytí záchod, vytrít lókal, připravit polívky a od pondělí do neděle od sedmi do dvanácti si pálit prsty v plotny. Ale chít plat za svou těžkou práci, na to jsem ani nepomyslela. Byla jsem okouzlená, že mám na hamburger a colu. Na věšáku jsem měla pověšenou krajkovou zásteru, abych svým zjevem nevyděšila hosty, když jsem potřebovala jít na záchod. Když mi rozpalený olej popálil obličej, nemohla jsem na ošetření, nebyl, kdo by mě zastoupil. Prosila jsem o pomocníka, ale manžel mi vysvětlil, že si to nemůžeme dovolit. Z domu jsem byla zvyklá poslouchat. V Rakousku mě ani nenapadlo jít studovat, dělat vlastní kariéru. V pondělí, když byl den nákupů, utíkala jsem ke knížkám o ženách. Za dva roky se náš podnik - díky mé kuchyni - dostal mezi tři sta nejlepších restaurací ve Vídni. A já jsem se zhroutila, nemohla jsem na nohy. Doktorka zjistila, že je to nervového původu, a začala se víc vyplávat. Když jsem jí řekla, že na manželovi závisím, vyvedla mě z omylu. Nejen že mě nemůže využívat jako levnou pracovní sílu, které udeleá milost a občas jí dá kapesné a na punčochy, ale já můžu od něj odejít a zdarma i s dítětem bydlet celý platně vysvětlil, že o všechno mám v rodině i v případě rozvodu nárok. Přednesla jsem to manželovi a zlejšlo se to.“

Když jsem se vrátila domů do Československa, přemýšlela jsem, co bych mohla dělat. Vzpomněla jsem si na feministické knížky, které mně tolik pomohly a zjistila jsem, že kromě rediicí jsou tady v knihkupectví k mání jenom dvě ženské autorky. To přeměň jinným frajerům, kuchynko, řekl mi kamarád, se kterým jsem se chtěla o svých plánech poradit. Jeho poznámka definitivně rozhodla, přestala jsem váhat a vydávám první feministickou knížku, která byla v Německu v osmdesátých letech bestsellerem - Žena přes čtyřicet.“

Ženy a politika

„Naše ženy raději volily toho, kdo má příjemný hlas, pěkný sestřih a módní kravat, místo aby přemýšlely o tom, co jim ten člověk říká. Rozlišit jednotlivé politické koncepce je nad jejich síly,“ tvrdí Alena Valterová. Založila

první ženskou politickou stranu v Čechách a zkusila vydávat ženský časopis. Když ani jedno ani druhé nenašlo u českých žen odezvu, usoudila, že předehrála svou dobu a odstěhovala se z Prahy do Jeseníků s tím, že „ustavení politické strany byla jediná a nejkratší cesta, jak dostat otázku postavení žen a dětí do popředí.“

Jana Nevošadová z Asociace podnikatelek a manažerek je přesvědčená, že se o osudu společnosti nerozhoduje správně tam, kde jsou v politice jenom muži:

„Vypadá to, že muži dělají politiku, zatímco ženy pracují. Práce v politice ženě na Západě vynáší úctu, společenské postavení. Naše ženy mají k politice naprostou averzi. A když už kandidují, pak málokdy do těch postů, v nichž by měly možnost ovlivňovat zásadní rozhodnutí. Naše ženy dnes nejsou ani vlivné, ani bohaté a bez toho moc mít nebudou.“

„Ženy nevolí ženy,“ říká Šarlota Vrhová a usazuje tak prý i sama podle sebe. „Když tam nejsem já, at tam není žádná jiná.“

„Jediná politická organizace, Hnutí za rovnoprávnost žen, je uměle vytvořená, ale je- nom díky ní jsme mohly vůbec kandidovat ve volbách. Byla jsem na kandidátce HZD-SMS do CNR. Jsem docela ráda, že jsem se tam nedostala. Politická realizace by mi nesešla. Jsem přímočarý člověk, míní paní Christenová ze Společnosti moderní ženy.

„Vzhledem k tomu, jaká spousta žen od začátku v OF pracovala, do politiky se jich dostalo strašně málo. V vlastní zkušenosti vím, že když jde o moc, muži se začínají chovat agresivně, kolektivně se postaví proti ženě. Tuto zkušenost mám i ze Svazu spisovatelů,“ říká ex-feministka Berková. „Politická organizace žen je nesmysl. Zakládá snad někdo organizaci lidí?“ ptá se. A samy aktivistky Hnutí za rovnoprávnost ji nevědomky dávají za pravdu: české ženy nemají zájem, neinformují se o nás, neztotožňují se s cíli hnutí.

Nesahat ani na manželku!

Představitelky komunistických vlád vždycky tvrdily, že ženy východního bloku nepotřebují obdobu západního ženského hnutí. Je pravda, že například v roce 1988 byly feministky z Velké Británie nadšeny Severní Koreou: „Budeme potřebovat ještě celá desetiletí, než se propácejeme k tomu, co je tady považováno za běžné. Muži na ulici si nedovoli sáhnout ani na vlastní manželku. Žena je konečně na- ani na vlastní manželku. Žena je konečně na- prostě svobodná, nesvazují ji žádné sexuální přetřiky.“

Podobné „osvobozování“ Českám nehrozí. Vždyť i v předvolebním boji se česká žena nejvýrazněji projevila v televizním šotu Nezávislé erotické iniciativy: On je v obleku, ona co do množství materiálu velmi skromně oděná. On vystřel na terč, stojí, ona si kleká a líbá kolt, který on drží rukou spuštěnou k rozkroku... ANASTÁZIE KUDRNOVÁ

JAVALCO

nabízí
soukromým prodejcům a firmám
SAMOLEPÍCÍ HÁČKY

v pestré barevné škále

cana 9,90,- Kčs/kus

— na dobírku

— na fakturu

— za hotové

Minimální odběr: 50 ks

Výškovická 170

Ostrava - Vyškovice

PŠČ 704 00

tel.: 069/37 77 72

Tisková oprava:

V článku Bankéř v 21. čísle Respektu bylo chybne uvedeno, že První privatizační fond (PPF) je kontrolován První investiční akciovou společností IB (PIAS). Ve skutečnosti je PPF nezávislým soukromým subjektem. PIAS kontroluje jedenáct IPF, například Rentierský, Rychlého výnosu...

České buchty

Ženy v Čechách mají v průměru o třicet procent nižší platy než muži a denně o tři hodiny méně volného času. V parlamentu jsou zastoupeny necelými osmi procenty. Přesto většina z nich říká: „My feminismus nepotřebujeme, máme už emancipaci.“

Go by se stalo, kdyby muži menstruovali místo žen? Gloria Steinemová, významná osobnost amerického feministického hnutí, to ví: Menstruace by se stala záviděníhodnou, mužnou událostí. Tento den by provázely dárky, náboženské slavnosti a mládežnické tahy. Hygienické potřeby by byly dotované státem. „Pravda je taková, že kdyby muži menstruovali, dokázali by si svou moc zdůvodnit i nadále. Pokud to tak necháme.“ Těmito slovy končí svůj esej. Napsala jej před dvaceti lety.

Feminizované Československo její myšlenky překvapují ještě dnes. Zpochybňují stereotypy našeho uvažování o „mužském“ a „ženském“ chování. Právě v tom je nejceněnější feminismus, hnutí, o němž povětšinou víme jen tolik, že jde o spiknutí hysterek, které požadují odměnu za práci v domácnosti.

Potřebují Češky feminismus?

K velké pracovní předstíratelské společnosti Československa vedou mrmorem obložené schody. Řešící Kounicová palác v Panské ulici dostala domnělně jediná ženská organizace v Československu od Husákovy vlády do tzv. trvalého užívání. Pithartova vláda pak tento převod potvrdila.

Předstíratelky svazového ÚV tvrdí, že mají „do půl miliónu členek“. Přesnější počet nezná. Na otázku, jaké jsou konkrétní příklady společenské a pracovní diskriminace žen v Čechách, neumí odpovědět. „Příklady nemám po ruce“, říká. „Ale slibujeme si, že nějaké vyčteme z posledního sčítání obyvatel.“

Předstíratelky nově vzniklých ženských svazů a spolků bývají k zastížení v opacném křídle Kounicova paláce, v příčkami oddělených kamrlíčích. Českému svazu žen dokonce platily čtyři sta korun měsíčně za jednu kóji. Na otázku, co si myslí o feminismu, odpovídají různě.

„Myslím, že v Evropě nejsou feministky“, říká Šarlota Vrbová z organizace Romské ženy. „Nejsou ani v Československu a my feministkami být nechceme. Romské ženy se chtějí sdružovat, stejně jako ženy kulturní. I přesto, že do kulturnosti českých žen máme stále daleko.“

Podnikatelky v Panské se od ostatních dobrovolných i profesionálních funkcionářek liší. Upravené účesy, elegantní šaty, na dveřích napísáno, kdy bývají k zastížení. Ing. Jana Nevošádová je viceprezidentkou Asociace manažerek a podnikatelek: „Pomáháme ženám v začátcích podnikání, aby si vybudovaly sebevědomí, aby se nebalý. Minulý Svaz žen pro ženy nic neudělal a současný si hraje na svém písečku. Feminismus je u nás potřebný, i když

Češky, podobně jako ženy ze skandinávských zemí, jsou plně zaměstnané, a proto se nebojí o svou emancipaci tolik jako ženy v západní Evropě a Severní Americe.“

Sufražetky versus kankán

– Aristokratická společnost neuznávala rovnost lidí, ale akceptovala rovnost žen v rámci svého stavu. Městská společnost byla přesvědčena o rovnosti lidí, avšak ženy do tohoto pojmu zpravidla nezahrnovaly.

– Chápání lidských práv jako právo pouze mužů zachycuje i jazyk. V angličtině a francouzštině, v nichž byly formulovány zásady lidských práv v moderním pojetí, v běžném jazyce chybí výraz pro „člověka“. Slovo muž nahrazuje často i pojem člověk.

– První evropská univerzita, která umožnila ženám řádné studium, byla univerzita v Curychu v r. 1867. Následovaly další. A tvrdá mužská reakce. V Německu se po necelých deseti letech univerzity ženám uzavřely znovu. V Rakousku bylo ministerským nařízením z r. 1878 stanoveno, že ženy mohou studovat jen ve výjimečných případech, z nichž každý musí být zvlášť projednán. (Musely doložit, že jsou dosti zámožné, aby netrpěly nouzí a neprivýdělavaly si prostituci, protože od emancipovaných žen se čekalo vše.)

– Koncem století se sufražetky (slovo sufraže znamená volební právo) snaží dokázat, že i žena je člověk, a tudíž by měla mít nárok volit. Sufražetky byly obviňovány ze ztráty ženskosti, zesměšňovali je. Mají smůlu, že tou dobou Evropu zachvátil a okouzil kankán. Ženy stojí před rozhodnutím - vládnout mužům ve své ženské neopakovatelnosti, „bezbrannosti“, „podřízenosti“, nebo podloupit tvrdou konkurenci s muži na základě

pravidel rovnoprávnosti lidí. Evropa 19. století právo žen nezná, je omezeno na právo vlastnictví, pokud je žena vdána.

Žádný chudinky

Podle paní Christenové ze Společnosti moderní ženy, feminismus vyjadřuje touhu žen po nezávislosti. „Já mám mužský ráda“, říká, „a ideálem by měla být spořádaná rodina. Pro naši ženu bylo dlouho výhodnější se rozvést, než jí platit alimenty, takže měl málo peněz, a z toho pak problémy v další rodině. Byl pořád ušlápnutější. Ženy tedy nebyly chudinky. Možná bychom iněly být více pokorné v manželství. Svůj spolek děláme zadarmo, což je v dnešní konzumní době akorát směšné. Svaz žen nám oznámil zvýšení pronájmu, které si nemůžeme dovolit, takže si ten úřad zase nesu domů. Nejsem zhrzená, ale poučená. V začátcích jsem horovala, že se to musí dělat z čistého srdce. Paní Hajná ze Svazu žen říká, že ne, že se to musí dělat profesionálně. Teď jí musím přitakat. Nikomu to dítě dostat na vysokou nepomůže. Tak jak já můžu nutit k odpovědnosti vlastní tajemnici? Ale podíralo se mi kluby udržet a otevřít nově. V Plzni například děláme ruční práce, v Hořovicích módní přehlídky. Pracuji v nich hlavně mladé ženy.“ Ve dveřích se objeví manžel paní

20.-26.7.92

RESPEKT
7
SPOLEČNOST

PRO PUTECHU

Dosavadní hovory o feminismu se tu odehrávají takřka výlučně ve formě praktických poznámek takzvané ze života, hysterických výkřiků a obvinění. Pražská nadace pro „gender studies“ (tedy pro studia o rodu) zve veřejnost na svůj kulatý stůl, vedený osem v angličtině, na téma Feminismus a postmoderna, který pořádá 5. května od 18 hodin v aule Fakulty sociálních věd na Smetanově nábřeží č. 6. Čeští filosofové a kulturní a političtí teoretici se budou spolu se zahraničními hosty, mezi něž už se sotva dá počítat prof. Václav Bělohavský, zamýšlet, „v čem spočívá výzva moderní filozofie a vědy z pozice současného feminismu“. Zahraničními hosty budou Wendy Brownová - profesorka politické filozofie a kulturních a feministických teorií na Kalifornské univerzitě v Santa Cruz, a Judith Butlerová - profesorka humanitních věd na Univerzitě Johnse Hopkinse, autorka knihy Potíže s rodem. Feminismus a rozvat identity (přečíst o ni si lze v loňském 5. čísle Filozofického časopisu, věnovaném feminismu). Kniha z roku 1990 vzbudila mezi levicovými radikály na amerických i evropských univerzitách vlny odporu, zároveň se také ocitla v seznamu čtyř pro semináře sociálních a feministických teorií na většině amerických univerzit.

Ne snad přímo feministické, ale ženské je letošní první číslo dvouměsíčníku pro moderní a současné umění Výtvarné umění, věnované výtvarníkům zahraničním i zdejšími. Dobrou zvěstí je už vůbec to, že takový časopis, který soudobé trendy představuje jinak než přiblíženími glosami a našedlými nebo rozteklymi reprodukcemi, otevřel nový ročník, pravda výtisk o desetikorunu podražil a je dnes za 45 Kč. Jednička má na obálce motto: „Žádné ženské umění neexistuje.“ Odvolává se tak na anketu uvnitř čísla, kterou s několika českými výtvarnicemi pořídila Věra Jirousová. Typická pro její názory je odpověď Martiny Riedelbauchové: „Nemám ráda rozdělávání umění na ženské a mužské. Pod pojmem ženské umění si představuji něco hodně odpudivého, takovou levandulovou zatuchlost háčkovaných deček...“ Na konci čísla jsou pak pro změnu rozhovory s ženami výtvarnicemi. Vypráví, co obnáší život s umělcem. Jediným mužem, který má v čísle profil, je Michal Nesázel, laureát Ceny Jiřího Chalupeckého za loňský rok. Právě vystavuje (do 9. května) v pražské Galerii Václava Špály, spolu s Petrem Nílkem, který v tomhle klání pro mladé výtvarníky získal Čestnou cenu. Nesázel ocenění získal za cyklus kreseb Taco, třínohý pes z Emu Plains. K cyklu došlo podle Nesázela takto: „V Austrálii, v západní části Sydney - části zvané Emu Plains, jsem potkal třínohého psa jménem Taco, přezdívaného Trípó (trojnožka). Pes vycítil, že mi připomíná babičku a vznikla vzájemná náklonnost - projevovaná častým pobytem v mé posteli a zanecháváním v ní blech. Za intenzivního pachu, přátelství a pocitu stejného osudu vznikl cyklus kreseb o psu Taco.“

Z televizní nabídky: úterý 4. května na ČT2 od 20.05 první část droudlivého dokumentu Vlasovci v Pražském poestání, který v produkci NTV Praha natočil režisér T. Podhorec podle scénáře S.A. Ausky. Tentýž den jde na ČT3 od 20.35, po několikerém odkladu, poprvé tolik ohlašováný a snad už i očekávaný hudební týdeník Trip, který diriguje Zdeněk Suchý a produkuje agentura 10:15. Charakteristika Tripu: Hudba - volnost - výlet - úlet - let. Ještě hudba: v sobotu 8. května vysílá ČT od 21.30 Portrét Vladimíra Mišika v režii Zdenka Tyce a tentýž den v pravé poledne na ČT2 vysílají záznam koncertu hvězdného jazzového uskupení Superquartet. Hrají v něm bubeník Jack De Johnette (v březnu koncertoval se svou skupinou v Praze), klavésista Herbie Hancock, basista Dave Holland a kytarista Pat Metheny, který už má po Praze plakáty, neboť 27. května vystoupí v Kongresovém sále Paláce kultury se svým pořadem Secret Story Tour, jímž představuje své loňské album Secret Story, které k nám dodrží firma BMG. A vysílají dalšího Carlose Sauru: ve čtvrtek od 22.05 na ČT jeho film z roku 1979 Maminka slaví 100. narozeniny. Na to se dá dívat. Když člověk není milovníkem realismu a zase jen realismu.

JOSEF CHUCHMA

Ani feministky, ani „kabrhelky“

řká mluvčí Demokratické alternativy, nového seskupení ženských organizací

Pokračování ze strany 1

„V naší společnosti doufám nikdy nedospějeme k tomu, že největší šanci na uplatnění má černá lesbička na invalidním vozíčku“ - říká Krejčová.

V Demokratické alternativě se sdružily doposud samostatně fungující organizace jako Pražské matky, Klub křesťanských žen, Nová humanita, Politické vězeňkyně z let 1948-60, Klub osamělých matek, ZONTA, Liberální akce, Ženský výbor PEN klubu a Rada národně sociálních žen. Všechny nadále vyvíjejí specifické aktivity, nicméně se domnívají, že by v určitých oblastech měly působit koordinovaně. Chtějí být partnerem pro vládní instituce a mít možnost iniciovat a ovlivňovat tvorbu zákonů, bezprostředně se týkající problematiky žen, rodiny, školství, zdravotní péče, sociální politiky a také ekologie.

Jedním z našich prvních kroků byl dopis ministrům české vlády se sdělením, že Demokratická alternativa exi-

stuje a má určité záměry. Dostaly jsme překvapivě rychlou a vstřícnou odpověď - zvláště od ministra vnitra Jana Rumla - a pozitivní ohlas jsme zaznamenaly i v sekretariátu premiéra,“ podotýká Z. Krejčová a dodává, že se skupení chtělo dát najevo, že je zde i jiná platforma, než Český svaz žen, na němž se v minulém volebním období obracela vláda i parlamentní instituce, když potřebovaly konzultovat problematiku, týkající se ženské populace. Pravicová koalice podle ní stávkou na tradičních hodnotách jako je rodina a obec, a právě tady mají ženy nezastupitelnou roli. „Pokud se však zajímají o věci veřejné, tak kdy musí nejprve omluvně vysvětlit, že nejsou militatní feministky nebo „kabrhelky“, říká mluvčí.

V této souvislosti poukazuje Krejčová na paradoxní stav, kdy ženskou populaci doma i v zahraničí, odkud přicházejí nabídky k dialogu a spolupráci i podporu, reprezentuje pouze

Český svaz, jehož majetek, na rozdíl od jiných totalitních organizací, zůstal nedotčen. „Upozornily jsme ministra Kočárníka na to, že svaz doposud vlastní Kounicův palác v centru Prahy a vesele zde podniká, ale je věcí vlády, jak se s tímto problémem vypořádá.“

Demokratická alternativa však nechce působit proti svazu, ani zakládat „ženskou lobby“. „Navazujeme na tradice, jež tu byly za první republiky, v oblasti vzdělávacích spolků, občanských iniciativ. Nehledíme na procenta zastoupení žen ve vládě a parlamentu. Tam by měl být ten nejlepší, bez ohledu na pohlaví. Na druhé straně by bylo dobré, kdyby se ženy více prosadily. Šanci však vidím na komunální, místní úrovni. Tam se muži moc nederou - je to jen moc práce a žádná sláva, žádné televizní kamery“ - říká mluvčí Demokratické alternativy, jež sídlí na kontaktní adrese DA/PEN Klub, Valdštejnské nám. 4, 118 00 Praha 1, fax 53 35 52. (jaš)

dena Krejčová
Foto Karel Cudlín - LN

Ani feministky, ani „kabrhelky“

„Přestože je ženská populace stále vnímána jako homogenní celek a levicové síly dosud parazitují na ženách jako na nesvěřlivém rukojmí, distancujeme se od verbální demokracie Českého svazu žen a dalších rádoby zastřešujících aktivit, jejichž cílem je dostat ženy pod kontrolu levice.“ Právě se to v prohlášení Demokratické alternativy, seskupení ženských organizací, jež na září chystá svůj první kongres. Jak nám řekla její mluvčí, bývalá poslankyně ČNR Zdena Krejčová, nemá jít o stranu či militatní spolek amerického typu.

Pokračování na straně 3

Konzervativní ženy vytvořily alianci

Praha (jaš) - První ustavující konference Demokratické alternativy (DA) se uskutečnila v sobotu v Praze. Aliance sdružuje ženské iniciativy liberální a konzervativní orientace. Z přijatého usnesení vyplývá, že DA chce navázat kontakt s vládními institucemi a zastupitelskými orgá-

ny v souvislosti s tvorbou zákonů, zejména pak zákona o rodině. Zároveň osloví Národní radu pro Rok rodiny, který by v ČR měl proběhnout v příštím roce. Delegátky zastupující jednotlivé iniciativy zvolily výkonný výbor, z jehož prvního zasedání vzejde vedení DA.

ODA pro privatizaci nemocnic... Na H... st...

If you have information about a public service project that should be covered in this column, please contact Donna Vozar, The Prague Post Foundation, Politických vězňů 9, 110 00 Prague 1, tel: (2) 2199 ext. 4192, 4221, fax: (2) 26 11 21

Translating Gender Issues

by Lisa A. Mulholland

"Gender" is a word with no Czech equivalent, but the women and men of the Curriculum Center for Gender Studies in Prague are working to translate the concept. Roughly defined, "gender" means the culturally influenced assignation of social characteristics to one biological sex or the other. For example, statements such as "men cannot raise children" or "women don't have heads for business" are based on gender constructs.

Operating in a country where "feminism", "emancipation" and "the woman question" are all tainted because Communist policy makers used the terms to manipulate women, the Center has set itself no easy task.

The Center was created in 1991 with assistance from the Network of East-West Women in New York. It started with about 100 books donated to one of the founders, Dr. Jiřina Šiklová, a sociologist at Charles University.

The original goals of the organization remain the same: to encourage the growth and development of Gender Studies programs or components in various academic faculties and to raise awareness of gender issues among the general public.

Many of the two hundred or so members of and visitors to the Center are concerned with finding indigenous solutions to local gender-based problems. Most of the materials donated to the Center and many of the volunteers come from the West.

While perfectly willing to cooperate on many levels with

foreign colleagues, the founding Czech members of the Center put much emphasis on the creation of new responses to problems in the region, rather than simple adoption of Western methods.

Jana Hradilková, a long time staff member, spoke recently about results of the Center's activities so far: "The problem of consciousness has been changed. I feel it has been started, there is a good drive. We have good expectations, not to copy the West, but that we will find our own special way."

Recently awarded a three-year funding grant from the German Women's Foundation, the Center now has two paid staff members, better equipment and is able to expand existing programs.

Separate consciousness raising groups in English and Czech are offered once a month, with both male and female participants discussing topics such as ageing, racism, feminism, sexual identity, and childhood development.

Free English and German language classes taught by members of the Center take place once a week. The lessons focus on gender issues.

The Center is preparing a series of lectures by visiting and local experts. One television program on rape has been completed and the Center hopes to become involved with a rape crisis center at some point in the future.

The library has grown considerably since 1991 and now holds more than 600 books, both fiction and non-fiction, on a wide variety of gender-based

topics. Readers may borrow books free of charge.

Two ideas currently being developed for and by English speakers include a reading group and a media working group. The reading group will make use of the materials in the library to spark discussion on various themes. The introductory topic is, "Women after the revolution as seen by Czech and Slovak authors".

The media group expects to tackle a variety of jobs, such as preparing workshops about various aspects of journalism, encouraging the co-authoring of articles for Czech and English language papers and creating a press package on gender issues for visiting journalists.

Those wishing to volunteer at the Center, visit the library, attend language classes or find out about the lecture series should call or stop in Monday or Thursday between 9am and 2 pm at Klimentůvská 17, (ring Šiklová), tel: 23-27-106. Laura Busheikin, a staff member, is also the contact person for the media group and can be reached on Mondays and Thursdays at the Center. Suzy Ort, of the Charter 77 Foundation-New York, is the contact for the reading group, and can be reached at 22-12-42.

Lisa A. Mulholland covers gender issues and special topics for The Prague Post Foundation

Special Note

The Prague Post Foundation has moved to the first floor on Politických vězňů 9. Tel: (2) 2199 ext. 4192, 4221 Fax: (2) 261121.

PhDr. Jiřina Šiklová: "Postavení mužů a žen ve všech společenských organizacích je v hloubi založeno na pohlavní asymetrii. A i když některé porovnávací změny vypadají revolučně, staré mýty přetrvávají. Jedním z nich je mýtus mužnosti a ženskosti. Je zřejmé, že přes všechny změny v české společnosti od roku 1989, je dnešní společnost ještě patriarchální a víc založená na mužském modelu vztahů."

Vzhledem k tomu, že negativní společenské změny zásadně hlavně ženy, je pravděpodobné, že se mezi ženami vytvoří nové politické hnutí. Mladé ženy a studentky, které se již s feminismem setkaly, budou jim jistě osloveny a vyberou si z jeho myšlenek to, co bude v našem kontextu aktuální. Na politicky definované hnutí musíme čekat trpělivě, ale aktivně. Proto jsme začali s novým oborem, gender studies..."

Jana Hradilková: "Potřebujeme vést dialog se ženami od nás i ze západu, samozřejmě i s muži, ale i s naší vlastní pamětí..."

Jaký druh emancipace vlastně potřebujeme?

Myslím, že se musíme především osvobodit od potřeby stále argumentovat naší autoritou. Tím myslím autoritu, která v celém předchozím systému určovala rozdělení rolí. Jsme tím nasáklí víc, než jsme ochotní si připustit a paradoxně (a schizofrenicky) máme sklon hledat nové stereotypy. To je nebezpečné. Doufáme, že ženy budou mít možnost tento proces ovlivnit. A že nezbaví muže odpovědnosti."

ŘÍTÍ SE K NÁM FEMINISMUS

STŘEDISKO PRO GENDER STUDIE

Tak tedy - "gender studies", do češtiny přeloženo, znamená, řekněme, "studie o rodu či pohlaví". A zni to našim ušim divně. Slovo rod je mnohovýznamné, slovo pohlaví má význam dvojitý. Živě si představuji potutelně se usmívající pány. Takže si středisko ponechalo polovinu názvu anglickou. Nevím, zda to je šťastné řešení, nicméně sama jsem si lámala hlavu a nic chytrého mě nenapadlo. Napadne-li vás, navrhněte to přímo středisku, adresu uveďte v závěru.

Proč u nás středisko vzniklo? Protože už "to" začalo a bude "to" pokračovat: blíží se k nám vlna feminismu, často agresivního a militantního. Přistě se například dočtete o specifických amerických a německých. Středisko pro "gender studies" si dalo za úkol zabývat se bez předpojatosti a objektivně postavením mužů a žen ve společnosti. Jaké je, víme všichni. Muži u nás umírají o deset let dříve než ženy, přetíženi činností, na ženy je rovněž neúměrně nakládáno, ale jaksi jiná břemena, než by si představovaly. Tak například zastoupení žen v parlamentu je ha-

PALKOVÁ

nebně nízké, ale kdo za to může? Vždyť jsme si své zástupce volili sami a svobodně! Už někde v samém zárodku tkví chyba: prostě se o zvolení málo žen ucházelo. Pro o č! Na samém počátku je výchova. Ženy by měly umět účinně diskutovat a prosazovat svoje názory a požadavky. Tady by jistě mohly lecos udělat Kluby Mladé dámy, které bychom chtěli při našem časopisu zakládat.

Až do roku 1989 byl obor "gender studies" u nás v podstatě neznámý. Kromě zprofanovaného Československého svazu žen neexistovala žádná nezávislá ženská hnutí a veřejné diskuse o společenském významu ženské a mužské role ve společnosti se nevedly. Neexistoval výzkum, přímá informací ze západu byl omezený a často zkreslený.

Středisko Curriculum centrum a knihovna pro Gender studies byly založeny v roce 1991 socioložkou doktorkou Jiřinou Šiklovou a prvním vkladem pro jeho činnost byly knihy od přátel, které se staly základem dnes už poměrně rozsáhlé knihovny. Dalším povzbuzením byla podpora od organizace Network of East-West Women z New

Yorku. Toto mezinárodní sdružení dodalo první tištěné materiály a finanční prostředky pro zahájení činnosti. Časem se zlepšila i hmotné vybavení střediska, které sídlí v obyčejném pokoji Jiřiny Šiklové. Pracují v něm dvě ženy - Jana Hradilková a Laura Busheikin, které disponují počítačem, notebookem, faxem, kopírkou a prostředky na krytí běžných výdajů i vzdělávacích programů. Máte-li zájem více se o tomto hnutí dozvědět, obraťte se na adresu: CENTRUM PRO GENDER STUDIE, Klimentůvská 17, 110 00 Praha 1. Telefon a fax: 2327106, otevřeno je vždy v pondělí a ve čtvrtek od 9 ti do 14 ti hodin.

Připravilo: Jitka Ptáčeková

Dámské kalhoty a feminismus v Čechách

Co to je, když se řekne Gender studies

V roce 1911 vyšly na Příkopě dvě dámy oblečené do kalhot. Zpovzdálí je sledoval reportér Egon Ervin Kisch. Měl popsat, jak tyto manekýny a průkopnice rovnoprávnosti v oblekání „obecnostvo“ přijme. Dopadlo to strašně. Publikum se nejen smálo. Pokřikovalo, pak začalo do žen strkat a nakonec je zahnal na útek.

Extravagantní modely odsoudily především ženy. Co je to za drzost, odmítat tradiční, generace mi vykoušené oblečení. Sodoma Gomora.

BARBORA OSVALDOVÁ

V roce 1991 na podzim vzniklo v obyčejném pokoji PhDr. Jitřiny Šiklové v Klementinské ulici Centrum a knihovna pro Gender studies (studia rodu). Hrstka českých feministek, feministů a sympatičtějších tak získala místo, kde mohli diskutovat, budovat databáze a šíromatlovat literaturu. Odtud podnikaly české feministky první pokusy upozornit na problémy, které se týkají soužití žen a mužů včetně kulturních a společenských důsledků.

U většiny mužů, ale také žen, narazily na údiv. Co nám to sem zavlékáte za západní módu? My máme jiné starosti. Ještě když o dva roky později uspořádala poetická vinařka Viola pořad o feminismu, reagovalo publikum na vystoupení (dlouho podotknot, že ironické až provokativní) spisovatelky Carolý Biedermannové a Evy Hausnerové stejně jako při předvádění zmíněných kalhot. A při televizním RESPEKTOvání o rok později byla debata tak vašnivá, že některé aktivistky opouštěly sál s nespisovnými výrazy. Dopisová reakce diváček byla stejně razantní. Pro i proti.

Dnes už je protivní šok za námi. Gender centrum má více než tisíc svazků knih a časopisů, vydává svůj bulletin, pořádá přednášky a jazykové kurzy. Jeho cílem není nekritická propagace feminismu, ale pochopení rodové role, jak z hlediska sociologického, tak politologického nebo filozofického.

Předčasné harašení v Čechách

Jana Hradilková (1959), jedna ze dvou placených zaměstnankyň Centra, říká, že uvažování o ženské otázce se během tří minulých let významně posunulo. Ani u nás se už diskuse nemůže pouze na to, co je specificky ženské. Samovolně přecházíme k dialogu o tom, co je MUŽSKÉ a co ŽENSKÉ. Aniž by vznikala nějaká nová ideologie. Je vidět, že ten problém je ve skutečnosti a není potřeba ještě adresně vyjádřit věrnost, tak jak se to dělá na Západě v rámci feministických kampaní. Dospěly jsme do stavu, že se lidé sami začali o „rodové“ vzájemky zajímat. My jsme problém před třemi lety pojmenovali. Následovala negativní reakce na slovo feminismus. Od začátku jsme věděly, že se budeme zabývat jak ženskou, tak mužskou rolí, ale věšinou se diskuse vždy stočila jen na pojem feminismus. Ale postupně, na základě mnoha našich akcí - několika diskusí v televizi, stali Jitřiny Šiklové a Jitřiny Smejkalové, přednášek, seminářů, se obecně klima změnilo. Také například po Šuarečském článkách v Respektu o sexuálních harašení, které některé naše koležky socioložky a psychologičky přijaly.

Až se obří nebeský balvan za pár týdnů srazí s Jupiterem, nastane „velká kosmická show“ jakou jsme dosud neviděli. V Houstonu spočítali, že uvolněná energie vydrží za století milionů atomových bomb. O, jak takovou sílu musí Jupiteru závidět třeba Kim Ir-sen, jehož chce Rada bezpečnosti peskovat pro snahu pořádit si z nečelého půl metruku plutonia jen pár kousků.

JAN PETRÁNEK

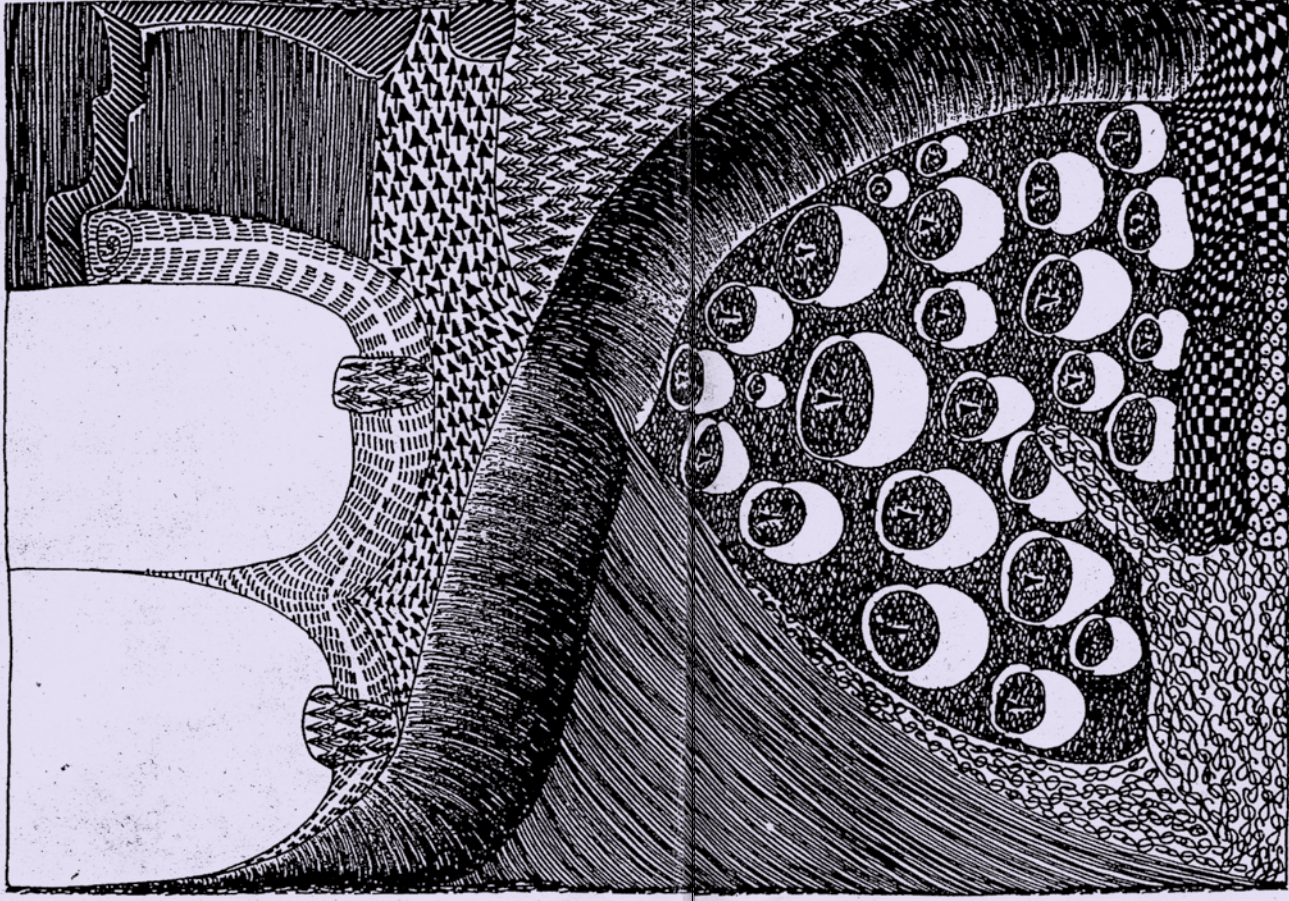
Když před lety (ještě před válkou Bagdadu s Teheránem) brilantní izraelská letecká bombardovací akce jednou dobře mřenou ranou zlikvidovala irácký potenciál na výrobu jaderných zbraní, vzala za své i tajná dohoda, podle níž severokorejský

ly s věstí, protože Šuarečského prezidentce předem odsoudila je, který u nás ještě nebyl pojmenován a zasedal do našich souvislostí. Myslím si, že zrovna tyhle problémy tedy nikoho zvlášť nerozdechtovaly. Paradoxně ale právě zmíněné články a následující diskuse rozkřehly stojatou hladinu veřejného mínění a přivedly do Gender

centra řadu lidí. Ženy samozřejmě převládají, ale přitahovat si literaturu nebo diskutovat sem začíná chodit i čím dál víc mužů. Mnohdy se začínají o rodové otázky daleko konstruktivněji než ženy, které se pořád ještě strachují, aby „je“ minimem „neutrpělo jejich žensství“ a nebyly považovány za nějaké agresivní mužatky, pro které je cílem /várat

Kategorie muž, žena, občan

Co vlastně obnáší ideologie feminismu? Projevuje se skutečné typicky ženský? Západní feministky, říká Jana

Hradilková, jenom kopírují mužskou sféru uvažování. Snaží se být stejné v kone v computeru, stejně výborné v managementu. To je ale přesně to, o čem neustále. My se snažíme postihnout ono specificky ženské. Schopnost intuíce, užší empatie. Ženy o tom věšinou nemluví, protože je jim to samozřejmé. Mužům to připadá natolik významné, že z toho chytí vystupující náhou generalizaci. Napětí mezi pohledy na generalizaci. Čapětí mezi pohledy na pramen pravdy z toho, že jedno od druhého něco očekává. Ukolem Gender studií by mělo být takové očekávání bounat. Ale těžko odstranit existující různosti turzím, že jsme si všichni rovni, protože jsme občané. Také kdyby existovala jakási třetí, neutrální kategorie.

Debata se posunula

Další z pracovních Gender studies dr. Sárka Gurčová se domnívá, že není důvod, proč bychom předepisovali neměnné modely chování, protože dobové je právě muž. Naopak, pokud klade větší muž na první místo hodnoty, jako je láska a pravda a navíc to veřejně říká, nesmíme to jako přestíž tohoto chlapa. Zatímco zpočátku chodili do Centra především Američané a Američanky, kteří se pořád ptali na to, jak se svaz si potvrdit teorii o naduládě mužů, dnes už je klientela převážně česká.

Spolupracuji s radou nadací a spolku, at už je to Nadace Tolerance, Nadace Rosa, pomáhající rozvedeným ženám a jejich dětem, Mista setkání pro staré a osamělé ženy. Byly kruhy bezpečí, který je i pro tyrané nebo znásilněné ženy, ekologické iniciativy.

Rozhodly se také, že se pokusí poznat společné problémy žen v zemích bývalého východního bloku. V květnu pořádají v Liblicích čtyřdenní seminář deseti podobných center. Každé z nich je ovšem zaměřeno trochu jinak: moskevská skupina se soustřeďuje na sběr materiálů a budování archivu Gender studies v rámci celé střední Evropy. V Petrohradě zdírazňují veřejnou sílu a public relations a vysvětlování pojmu. Protože v Rusku je povědomí o feminismu ještě daleko chaotičtější než u nás. Navíc je tam vždycky všechno jinak a třeba orgulnice „Ženy Ruska“ je velmi silnou parlamentní skupinou. Nic podobného v žádném jiném státě není. V Polsku se soustřeďují na aktuální problémy, jež se žen týkají, například právo na potrat. Také v bývalém východním Německu se zaměřují spíš na praktickou pomoc, budují krizová centra pro bité ženy nebo pro osamělé matky s malými dětmi. V Maďarsku se orientují na teoretická studia, například feminismus. Tam se navíc zakotvilo západní pojetí. Cenuz se přibližují také na Slovensku. Gender studies se v Bratislavě teprve rozvíjejí, ale jsou dál, mají už svůj časopis Aspekt.

Debata se tedy posunula. Od negativních reakcí na feminismus do kladnější roviny studia problému. Jíz do loňska zařadila ve spolupráci s Gender centrem některá témata o ženských a mužských rolích katedra sociální práce Filozofické fakulty, od podzimu chystá výkřus Média a feminismus katedra masové komunikace Fakulty sociálních věd UK. Půjde o téma Historie ženského myšlení a hnutí v českých zemích. Masaryk a feminismus. Vznik a vývoj časopisů pro ženy či Freudianské pojetí feminismu a psychoanalytické rozborů.

Ilustrační kresba Marcela Vichrová

Jupiter to zvládne Horsí je to se Zemí, kde prorezivělá atomová torpéda hrozí otrávením oceánu

diktátor chtěl získat materiál aspoň pro jednu superbombičku. Izrael byl tenkrát nejvíc šokováno zjištěním, že námořníci nebyli ani minimálně vybařeni proti podchlazení, pro případ, že by museli čekat v arktických podmínkách na pomoc v záchranných člunech. Dočkali se až velkolepé tryzny.

Proč se na nešťastníky nevzpomíná při nynějším pátem výročí Asii proto, aby se nezvřila pozorost kolem expertury, že letos v létě je zřejmě poslední šance k odvrácení celosvětové katastrofy, proti níž černobylská havárie je pouze (s odpuštěním) lokálním nehoďou.

Na palubě Komsomolce byla atomová torpéda - a jak uvádí ruský publicista Andrej Bajduž, průzkum pomoci batyskářů Mir-1 a Mir-2 zjistili, že ocelové pláště těchto torpéd, ležících na dně moře mimo vrak ponorky, jsou natolik prorozivlé, že unik plutonia do vodních těl. Plutonium není jen radiokaktivní, navíc je to rovněž nejproudižnější jed. Jakési kosmické cyankáli. Jedna kávová lžička se rovná osmdesátimiliónům tun ex- traktu z muchomůrky zelené. Desetvá torpéda z Komsomolce mohou

tedy nenapravitelně poškodit oceán - kolébkou všeho živého na této planetě.

Což za vzniklou situaci nikdo není odpovědný? Což už se nedá nic podniknout? Bud' přímo vyvednout torpéda z moře (Nizozemsko nabídlo pomoc) nebo je prozatím konzervovat dorkem. chitozantem či červí jakým ještě preparátem? Správné otázky. V Moskvě byl v lednu zreorganizován „Výbor pro podmořské práce zvláštního typu“, který se tímto problémem zabývá. Ale rýze ruský tak, že v něm zůstal jen jeden specialista - kontradmirál Michail Tolokonnikov. Ten zatím čeká, až mu v kanceláři zapojí telefon. Televizi v kanceláři má, a když na ní sledoval reportáž o asteroidu blížícím se k Jupiteru, vyjádřil svůj přesvědčení, že tato obří planeta nebude mít se srážkou žádné problémy. Inu, Jupiter to zvládne.

Český deník

Víkend od 16. do 17. dubna 1994

Feminismus je termín, který v české postsamotové společnosti vyvolává zděšení a odpor. Ta tam je doba tolerance a sociálního smíru, kdy k „podružnostem“ bylo na místě stavět se přezíravě. Feminismus je proud, jehož vážnost si dosud uvědomuje jen málo lidí. Máme se ho bát? Pokusme se jej vyloučit.

TEREZA BRUTHANSOVÁ
JOSEF BROZ

V České republice je v současné době asi na třicet „ženských“ organizací. Záměrně písemně „ženských“, neboť k svému „ženskému“ se hlásí pouze jediná. První paradox na cestě paradoxů, které nás teprve čekají. Tou jedinou ženskou organizací je *Nová humanita*, hlásící se k širšímu celku *Demokratické alternativy* (do které se počítají *Prácheňská mluví*, *Klub křesťanských žen*, *Nová humanita*, *Asociace podnikatelů a manažerek*, politické vězeňkyně z let 1948 – 60 a jiné).

Ženy převážně jako lidé

České „ženské“ organizace se definují jako neženské. Paradox ženského žánru: bez znalosti historie „ženského hnutí“ přiu kardinalu.

V kolektiv „neženské politiky“ (český feminista Mirek Vodrážka dokonce používá termín „politicky eunuchoidismus“) viz Mirek Vodrážka, *Před velkým exodem - kořen českého antifeminismu*, TVAR 1993, č. 49-50) nestojí nikdo menší, než prezident Osvoboditel, první prezident samostatné československé republiky, a to Tondáš Garrigue Masaryk. Po všimneme si, že si za své druhé jméno zvolil přijetí své ženy. Pravděpodobně proto, aby fakticky dovedl svou základní tezi, kterou potom opakovala jedna ženská organizace za druhou. Řekl: „*Ne- ní otcůžka ženská - je otcůžka lidská*.“ Psal se rok 1907.

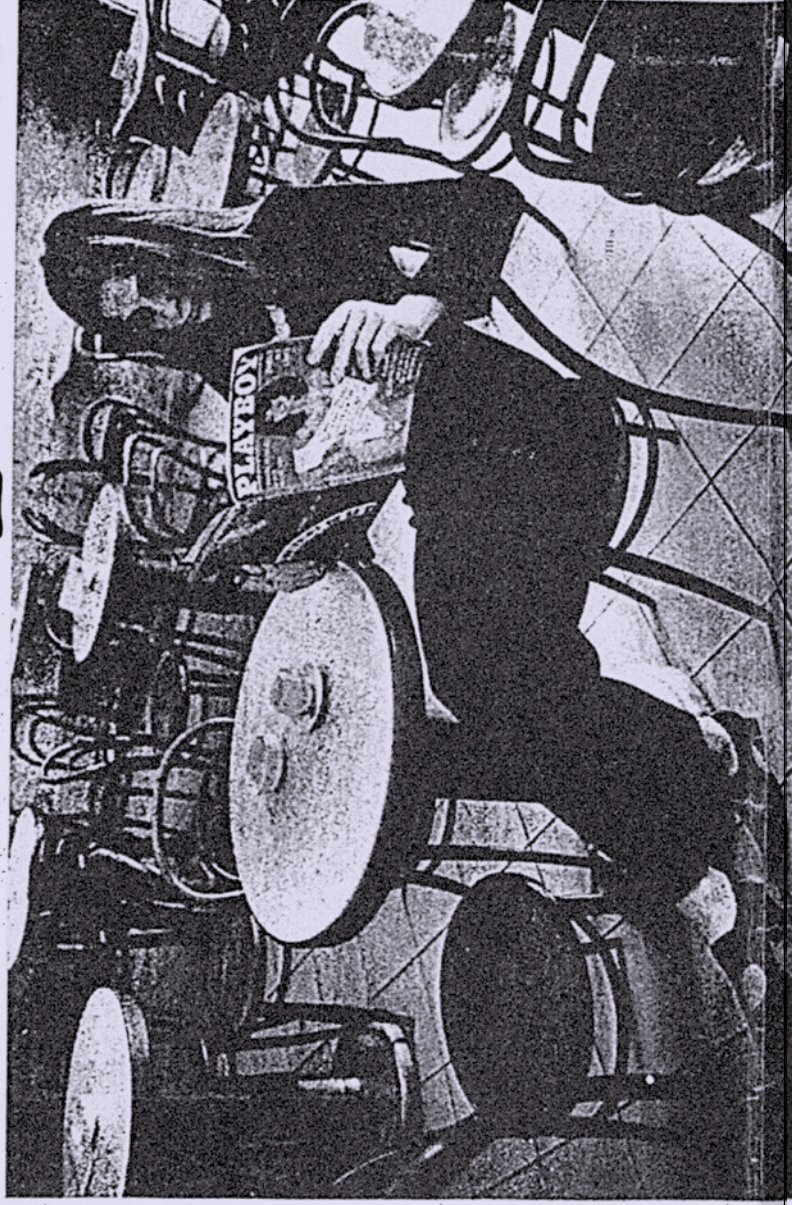
Ovšem již v roce 1890 bylo v Czechách, jako v první zemi habsburského mocnářství, založeno dívčí lyceum s maturovat. Jeho absolventky do konce století vstupují na vysokou školu. Podle svý- carské historičky Helene Volet-Jeanne- tové (Volet-Jeanne, H., *La femme bourgeoise à Prague, 1860-1895. De la philanthropie à l'émancipation*, Genève, Slatkine 1988) vystupuje na počátku 60. let 19. století výrazná představitelka „ženského hnutí“ Marie Riegerová-Palacká, která organizuje vzdělávání dívek, chudinkou péči, zakládá opatrovny a jesle. Sama velice přínělně zasahuje do politického dění. Bylo by asi nehisto- rické považovat Marii Riegerovou za prv- ní českou feministku, nesporné ovšem

zůstává, že to byla právě ona, která př- nší do tehdejší Prahy myšlenky eman- cipace české buržoazie.

Přelomem v dalších konkrétních emanci- pačních aktivitách byla až postava Vojty Ná- prška. Nebyla to pouze jeho propagace sci- lo stroje, který se stal skutečným hitem. Byl to především jeho *Americký klub dam*, kde vytvořil prostředí pro ženskou emancipaci. Jedna z největších osobností emancipace v 19. století byla ovšem Karolína Světlá.

A právě Karolína Světlou si již za fe- minismu můžeme dovést vyhlásit. Ovlivněná filozofií Bernarda Bolzana (viz Spíták, J., *Karolína Světlá*, Svobod- né slovo 1966, s. 22, 23), autory „Mladé- ho Německa“ s jejich výpady proti tyran- ni, kněžím a slechtě, zasadila se podstat- ně o konkrétní ženskou emancipaci, ačkoliv viděla „ženské hnutí“ v oře vše- lidské dimenzi: „Brzo po ní přicházejí je- ní následovnice: Eliška Krásnohorská, Tereza Nováková, Božena Benešová a řa- da dalších. Říčená Svobodová viděla „ženský problém“ ostřeji. V únoru 1905 píše Božena Benešová o dojmu, který na ni zanechalo setkání s Eleonorou Duse- vou: „Bě, myslím pořád na Duse. Je stá- le se mnou. A chodím do klubu mezi ne- česané, v pytlí oblečené učence učitelky! A mám na mysli krásnou ženu, se vši kul- turou krásy, barvy, linie a gesta, tam, kde na to nikdo nemyslí. Všechny čtí Maso- ryka, šaty mají podléhají Casem, na krku mají v amuletech Machara, mluví o vo- lebním právu žen a o sílu budoucnosti. Bože, bože, to je nuda, ta nová žena, od- kořená realističtím mýlkem. A jako já jsem nemráva vedle ní!“ (viz Mourko- vá, J.: *Říčená Svobodová*, Praha, Melan- trich 1975, s. 152).

Není pravda, že feminismus je pouze luciferní import z Západu, jak nás o tom chlejí přesvědčovat právě předsta- vitelky některých současných „ženských“ organizací. Má své samostatné české ko- řeny. A je třeba je vidět.

Současný český feminismus jako by neexistoval. Alespoň o něm nikdo nic neví. Zatím.

Foto Petr Rošický

Kdo se bojí feminismu?

Hrozí Čechům americký feminismus?

Neznalost amerického feminismu a je- ho proudů je druhým paradoxem v pořadí. Jenom letmým pohledem zjistíte, že ne- existuje jediný feminismus. Přesto vám té- měř každý dokáže k americkému feminis- mu zajmout odmítavě stanovisku en bloc. „*politických a intelektuálních kružích ve střední a východní Evropě stále existu- je odpor k tomu identifikovat specifické problémy podmiňované pohledem, kterým ženy ve společnosti musí žít - zvláště ní, sexuální obožňování, bití manželé, ne- dostatek antikoncepce nebo potraty, ne- formální kultuří znechocení a formál- ní segregace v zaměstnání... „demokracie neomezené pohledem, se stále ještě nedo- stala z podzemí“* píše v dopisu Jiřina Šik- lové americká feministka Ruth Rosenová (Lettre Internationale 10, 1993, s. 47).

Výrazně formulované feministické hnu- tí se dostalo do centra pozornosti médií v USA zhruba v šedesátých letech. Byla to však již „*druhá vlna*“, která reagovala na institucionalizované modely společnosti, vedle jiných vln, které měly ale jednotci- kníria v myšlenkách individuální svobo- dy a rovnosti. Souvisela pochopitelně s ob- rovatými změnami v ekonomické, sociální a kulturní sféře po 2. světové válce. Sym- bolem té doby byla a je stále idealizovaná postava Johna F. Kennedyho, který vytvo- řil speciální komisi, která měla zkoumat stav žen v USA. Pod jeho vli- vem vzniká také v roce 1966 *Národní or- ganizace pro ženy* (NOW). Odmítali tra- dičních autorit („*žeť a synů padesátých let*“) vedlo často do excesů drog a delirií, které se v jiném kulturním kontextu projevovaly i u nás v pozdních 60. letech a v 70. letech jako formovaná „*druhá (undergroundo- vá) kultura*“. Bez feminismu, ovšem. „*První vlna*“ obsahovala požadavky, kte- ré by snad již dnes nikdo neudržíval a které by si dnes snad ani s „ženským hnutím“ ni-

kdo nevybovili: zejména volební právo (z to- ho také nepochopený termín „*sufražetky*“, který pouze a jenom pojmenovává hnutí za volební právo žen - suffrage, fr. angl. niko- liv nějaké chlapčete mužáky). Hnutí, které probíhalo na přelomu století, souviselo opět se změnami v ekonomice, které umožňova- ly částečnou finanční nezávislost ženám a narušovaly z liberálních pozic do té doby platný „*tradicií rodinný model*“. Akcent na individualitu a osobní svobodu u sloj proti justici autorit a práva. Tradicií morálka (často pokrytecká a lživá) proti touze po svo- bodě (často abstraktní). Napětí těchto dvou proudů se cyklicky vrací.

„*Druhá vlna*“ v USA přichází s poža- davky dalšími: právo na interrupci, do- stupnost antikoncepce. „Sexuální revolu- ce“ s mnoha zmutky, které přinesla, se že- nám, které v ní viděly projev „osvobození“, vrátila jako buřtař v podobě nenaplně- ných frustrací. Tyto ženy se staly pouze v nové podobě objekty. Formulování osobní a politické role ženy dovádělo představitelky do vířiv marxismu, mois- mu, trockismu. Nová levice, která ideal- izovala hnutí třetího světa (a další projevy tzv. menšin), zanechala silnou stopu na uvědomování feminismu.

Přesto byla uzákoněna možnost inter- rupce, dochází ke změně zákonů týkající se znásilnění, lesbický získávají mnohá práva, sexuální obožňování na pracovišti se stává ilegální. Zároveň ale dochází k projevům pohledu na separatismu, vy- děluje se jednotlivé etnické celky (např. aktivistky Black Power vnášejí do hnutí problém rasismu) a menšinové skupiny. „*Třetí vlna*“, která též z krize zejména vlny druhé (a přináší v dalším i *postfemi- nismus* na přelomu 80. a 90. let), vyžaduje předsídlí diferenciace a členění. Objevuje se koncem 70. a pokračuje v průběhu 80. let. Klade nové nároky na přes požadav- ky. Difference má i svého filozofa Jacques- se Derrida, pro něhož „*différance*“ (jina- kost) znamená i jinakost ve smyslu odliš-

nosti muže a ženy. Nikoliv ale na principu segregace. On sám nesouhlasí s těmi směr- ňy feminismu, které vidí ženu z hlediska hierarchických protikladů. Nejde o nepřá- telství, ale o vytváření a uvědomění si ji- nakosti. „*Přirozenost*“ vztahu muže a ženy není dána jakousi přírodou, ale lidmi.

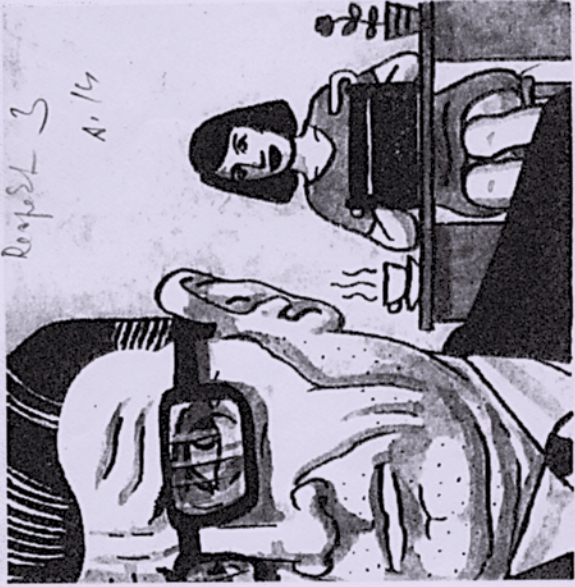
S odpovědností za rod - *gender* přichází proud, který volně institucionalizuje pro- blém rodů jako předmět studií - tzv. *gender studies*. *Gender studies* studují *problém rodů ve společnosti z hlediska rozdílů mezi muži a ženou*. Na univerzitách se zakládají křehké a kade- ry. Mimořádně, i v Praze sídlí od roku 1991, zatím však ale pouze v bytře Jiřiny Šik- lové, v současné době vedoucí katedry soci- ální práce na filosofické fakultě UK.

Velmi frekventovanými pojmy (zvláště u naturalizovaných Američanů typu Josefa Skvrňáčka či Oty Ulky) je vysvětlování z „*ženských pozic*“ termínu PC - *political correctness* (politická správnost), a tzv. *sexual- ního harašení* (angl. sexual harassment). Univerzity se otevírají ženám a etnickým menšinám a pojem „*multiculturalismus*“ se proměňuje v oficalizovanou podobu adminis- trativního nářadí. Každý univerzitní profes- sor v USA si hlídá každé slovo své přednáš- ky, aby náhodou nebyl obviněn ze sexismu či rasismu. Podobně na pracovišti sou to- muto luku vystaveni zaměstnavatelé, kteří si nemohou dovolit se svou sekretářkou si na- pft. „*zálaskové pozice*“. Ideologizace v rukou vlad- noucího aparátu připomíná oběma výše zmi- novaným prožitek realního socialismu.

Vytrhávati i jen nepatrnou část z nástinu vývoje amerického (ale z velké části i zápa- doevropského) feminismu znamená dopou- štět - zláskavost. Ideologizace v rukou vlad- noucího aparátu připomíná oběma výše zmi- novaným prožitek realního socialismu.

Pokračování na straně III

● 12. 2001 1991

Orwellův stín 1994

Sexual harassment policy přeletěla Atlantik

Rok 2084. Muži a ženy se procházejí po čístejších ulicích Neutropolisu. Hledí do neurčita, aby se jejich pohledy nehodily nesešly. Stane-li se taková věc, okamžitě se rozsvítí alarmující, sirénou doprovázený nápis ZOK (Zamez očním kontakt). Obyvatelé Neutropolisu sváží rty, aby se náhodou jeden na druhého neusmáli, a ruce mají pro jistotu v kapsách.

Velký Bratr je sleduje. Je bývalým HDSO (Hlavním Dosažcím Sexuálního Obtěžování) a v současnosti má za úkol sestavit tzv. sexual harassment Policy. Proti útokům (Glo-bální Plán Proti Úsměvům, Pohledům a Dotekům)...

Autorkami orwellovské parafraze, jejíž úvod zde otiskujeme, jsou dvě mladé francouzské právnický. Text, který napsaly po roce ním studijním pobytu ve Spojených státech, v naděje, ale vcelkem případně charakterizuje atmosféru, již v dnešní Americe vytváří tzv. sexual harassment policy, politika boje proti sexuálnímu obtěžování.

V českém tisku se o sexual harassment policy už psalo. V Respektu na některé absurdní momenty této politiky upozorňoval spisovatel Josef Skvorecký a jeho dva články vzbudily řadu souhlasných i odmítavých reakcí (viz Respekt 32; 33; 46/1992). Cílem našeho textu je 1) poskytnout čtenáři ucelenější informaci o vzniku fenoménu; 2) poukázat na nechtěné efekty amerického zákonodárství prosazovaného feministickými kruhy, jež je založeno na falešném pojetí ženy jako oběti a na právní ochraně a kontroly tam, kde se často jedná o velmi individuální a privátní vztahy mezi lidmi; 3) upozornit na souvislosti, které se do jistoty míry týkají i naší země.

Základ - občanské právo

Ten, kdo ve Spojených státech nějakou dobu pobývá, může skutečně jen stěží uniknout orwellovským asociacím. Téměř dennodemné soudy a sdělovací prostředky prahou nýřící nešťastníky, na které padla žaloba: tu učitel odsouzený na řadu let proto, že neodolal náhlání svých citově strádajících studentek,

tace článku VII Zákona o občanských právech v té jeho části, která se zabývá zákazem diskriminace pohledy v zaměstnání.

Anita Hill Effect: každý měsíc více než tisíc žalob

Mezníkem ve vývoji zákona o SH byl precedens soudního sporu Michelle Vinsonové s vedením banky Meritor Savings Bank v roce 1986. Vinsonová podala žalobu na svého šéfa pro vynucený sexuální poměr, který měl trvat tři roky. Devatenáctiletá dívka nejdříve odmítala svého šéfa, ale po trvalém nátlaku mu podlehla, protože se prý obávala o své místo. U okresního soudu (district court), který shledal, že šlo o poměr dobrovolný, žalobkyně prohrála. Až apelací soud rozhodnutí nižší instancie k zvrátil a s podporou feministických nátlakových skupin začal operovat termínem „hostitní pracovní prostředí“, které údajně přimělo Vinsonovou k nucenému sexuálnímu poměru. Případ skončil před Nejvyšším soudem USA, který vydal historické rozhodnutí, že „sexuální obtěžování, jakožto vytváření hostitního pracovního prostředí, je protizákonné“.

Politickým vyvrcholením skandálu, které vedlo k novelizaci Zákona o občanských právech, zejména jeho článku VII, býkajícího se sexuálního obtěžování, byla aféra, která se odehrála v říjnu roku 1991. V té době probíhalo jednání amerického Senátu o potvrzení Clarence Thomase do funkce soudce Nejvyššího soudu USA, kam byl navržen prezidentem Bushem. Den před obvyklým slyšením před Senátem, obvinila soudce Thomase jeho bývalá spolupracovnice Anita Hillová z „nevtaného“ sexuálního obtěžování, které se mělo odehrát před deseti lety. Po rozsáhlém vyšetřování a zkoumání důkazů předložených Nejvyššímu soudu, byl Clarence Thomas z protiprávního sexuálního obtěžování.

amerického ženského hnutí trumfi.

Jeho strategie se tehdy podařilo vytvořit tzv. Anita Hill Effect, který tvořil jednak k tomu, že se v podnicích, na univerzitách a institucích po celé Americe začala končit cházet již z nově formulovaných povínek politiky anti-harassment, výhledy Komise pro rovnoprávnost, přítomnosti v zaměstnání (EEOC), jednak k dosud nevidané explozi žalob pro sexuální obtěžování. Počet stížností předložených EEOC došlo vloni rekordního počtu a ve srovnání s rokem 1990 se zhruba dvojnásobil: 5.694 případů v r.1990 oproti 10.900 případů v prvních deseti měsících roku 1993.

Pravidla a předpisy

Americký zákon o SH definuje dvě formy protiprávního sexuálního obtěžování. Jednou je vynucování sexuální „přízně“ pod výhrůžkou ekonomického postihu podřízeného. Lidově řečeno, buď se se mnou vyspíš, anebo poletíš. Zde se americké a evropské zákonodárství shoduje. Specifickým rysem amerického zákona je pak druhá forma SH definovaná jako „nevtané sexuální chování, které je tak hrubé a násilné, že vytváří zastrašující, hostitní nebo urážlivé prostředí“. Potíž je v tom, že „nevtané a urážlivé prostředí“ představuje pojem značně relativní a jeho interpretace závisí na příslušného subjektivních faktorech. To je příčinou řady nedorozumění a zdlouhavých soudních tahanic. Mnohé americké instituce, vysoké školy a podniky proto - pod tlakem kou feministických funkcionářek -

pracně organizují převýchovu svých zaměstnanců a sepisují pravidla sexuálního chování.

Legislativa SH vychází z předpisů EEOC, které se řídí výsledky rozhodnutí federálního soudu a precedenty Nejvyššího soudu Spojených států. Tato sexual correctness (pravidla správnosti v oblasti sexu) jsou podrobně rozpracována a povinně zveřejňována na pracovištích, školách a institucích a jsou zde předmetem povinných školení. Ide v podstatě o dlouhý seznam toho, co všechno ženy ve styku s muži může urážet - od náhých těl na reprodukci světových malířů, přes žádostivý pohled a vyzývavé poznámky, až po sebevinnější projevy flirtu, které „omezují svobodu ženy“.

I bez důkazů

Chránit důstojnost žen, bránit je před sexuálním obtěžováním, zajistit jim dobré životní podmínky, za- mezit mužům, aby zneužívali svou moc apod. - takové cíle jsou bezesporu legitimní: donekádna nebylo možno nikde ve světě postihnout prakticky nikoho za hrubé vynucování sexuální „náklonnosti“ od podřízených. Americké zákonodárství však tento základní princip překročilo ad absurdum, posunulo ho do Textu amerického zákona se pohybuje v psychologické oblasti a je lechde zneužitelný. Jednu z možností zneužití poskytuje vidina vysokého odškodného, které lze rozpuťáním soudního procesu získat. Například jedna úřednice oregónské firmy žalovala své šéfy pro způsobení „emocionálního strádání“ (emotional distress) a platové poškození v důsledku opakovaných sexuálních návrhů. Výhra ve sporu ji vynesla odškodné ve výši 1.448.969 dolarů. Doposud nejvyšším verdiktem byla pouhá 3,1 miliónu dolarů, které vyhrála žena ze státu Ohio, jejíž nadřazený na ní vynucoval orální sex, přičemž, pokud mu nevyhoví.

Dalším podle mého mínění perverzním efektem politiky SH je zveřejňování pravidel „sexuální správnosti“ a případů jejich porušování. V říjnu loňského roku došlo ještě k jednomu „vylepšení“ v souvislosti se žalobou, kterou podala Teresa Harrisová proti svému nadřízenému Charlesu Hardymu, řediteli Forklift Systems z Nashvillu, který svou „obětí“ údajně „psychologicky poškozoval“ zmínkami o různých částech jejího těla a neuctivě pojmenovával vlastnostech, čímž pro ni vytvářel „hostitní pracovní prostředí“. Výsledkem dlouhých pokusů o obhájení „hostitní“ a „psychologického poškození“ bylo politováníhodné rozhodnutí Nejvyššího soudu: jde o širší definici SH na pracovišti, která umožní pracovníkům podávat soudní stížnosti bez toho, aniž by museli předkládat důkazy o tom, že k psychologickému poškození a k vytváření nepřátelského prostředí při výkonu zaměstnání skutečně došlo.

Strážidlo

Člověk, který pozoruje toto dění zpozřdí, se nemůže ubránit dojmu, že politika SH začíná být poněkud strážidlem americké společnosti. „Sexuální správnost“ je pojítkem všude: dnes dokonce nejstříchem v univerzitních kampusech. „Správný“ se chováající student raději sklopí zrak, když se proti němu blíží pohledná kolegyně, na níž by jinak s potěšením upěl. Najde-li se šašilovec, kterého dívka navštíví v jeho pokoji, pak se (sexuálně korektně)

musí plát na každý krok intimní hry, nemá-li dívka námitky. Jinak riskuje vyhazov z univerzity pro „date rape“, neboli „znásilnění na rande“.

Když široce založené a k povznášení cílů upřené hnutí žen se dnes jako posedlé dohaduje o detailních pravidlech správnosti v sexuální chování. Tato posedlost ukazuje, že americké ženy, místo aby se těšily ze své těžce nabyté nezávislosti, propadají pocitům bezmocných obětí, které se o sebe neumějí postarat, a vyžadují sociální ochranu od nejvyšších institucí. Defenzivní posuzování sexuálního vztahu a konstrukce přehnaných definic a pravidel zahlujují vztah obou pohlaví znevůli do viktoriánské roucha. Dvalet po sexuální revoluci začaly ženy v USA vystupovat jako pasivní objekty, odmítající sdílet odpovědnost za to, co se mezi mužem a ženou při jejich setkání stane.

Americká společnost prostě přechází do extrémů. Ve snaze bránit ženy před výstřelky více či méně brutální sexuální agresivity podléhají i erotiku, která je kulturním projevem přirozené lidské sexuality. Původně jisté dobře míněný tlak na zlepšení životních podmínek žen vyvolává atmosféru nedůvěry a strachu. Zkušenosť praví, že v takové atmosféře se - jako reakce na pokryteckou a frustrující podměrnost - lze dočkat spíše růstu počtu hrubých násilných činů.

Harasení v Čechách

Anglický výraz sexual harassment lze přeložit jako „sexuální donucování, vydírání, zneužívání, tyraničování, sekýrování, obtěžování“. V češtině se vžil překlad *sexuální harasení*, který není přesný, zato však zvukomalebný a navíc výpíneč postihuje některé komické a absurdní rysy jevu. Tento jev se nám ještě nedávno mohl zdát exotický vzdálený. Pojem a problematika

čily hranice USA a zaujímají významné místo v legislativě Evropského společenství (dnes Evropské unie), zpracovány v příslušných směrnících, zákonné závaznosti členské i přidružené státy. Západoevropské země, na podnět Komise ES, přijaly příslušnou směrnici o zákazu SH v červenci 1991. Pro Českou republiku, jakožto nově přidružený stát, to znamená, že se budeme muset touto problematikou a jejím včleněním do vlastního právního řádu zabývat. Také proto by náš zájem měl zajistit překročit pouhý úsměv či úsměšek.

Naše legislativa by měla podle mého názoru následovat spíše evropský trend: zabývat se především sexuálními obtěžováním na pracovištích, zaměřit se na postih zneužívání moci v souvislosti s ekonomickým postavením podřízených pracovníků apod. Nebylo by dobré následovat americký model politiky boje proti sexuálnímu obtěžování. Znamenalo by to pošlele znovu otevřít cestu racionalitě, zakomplexované průměrnosti a dočasně orwellovské ideologii, která si osobuje právo regulovat všechno, včetně intimních vztahů mezi lidmi.

Daniela Hryzová, Washington

D. Hryzová pracuje ve Výzkumném ústavu práce a sociálních věcí. V současné době působí rok v Kongresu USA jako stážistka nonprofitorního Women Research and Education Institute.

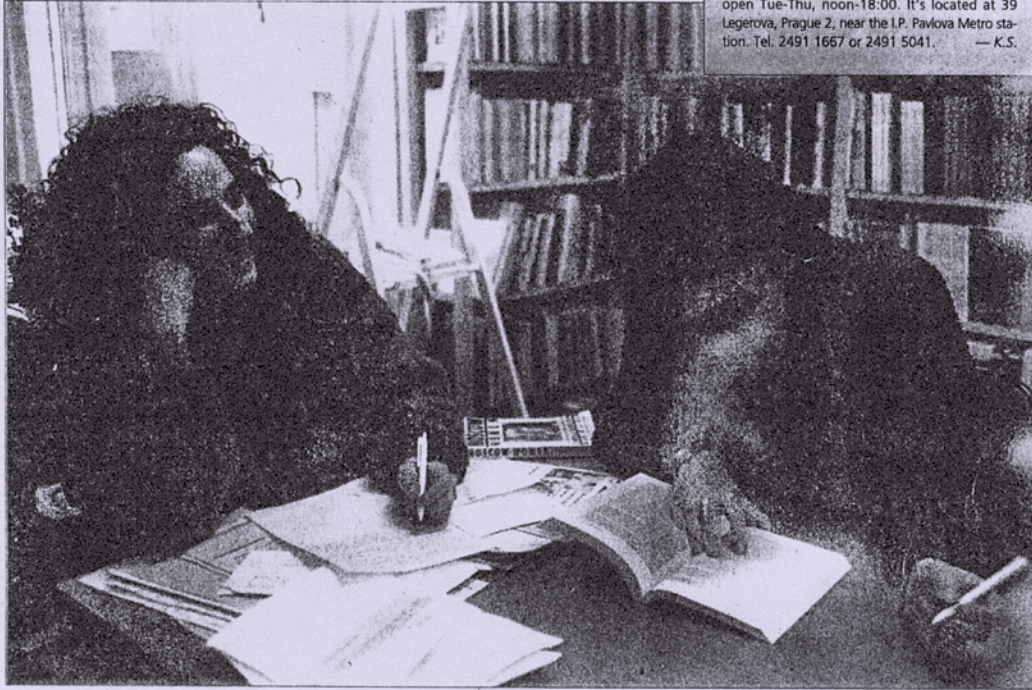
The Best of Prague

Place for a Cheap, Challenging Read

Who says there are no Czech feminists? Many people, actually, but they're misinformed. Czechoslovakia granted women the vote before the good old U.S. of A., and the country's first president, Tomáš Garrigue Masaryk, was an outspoken advocate of women's rights.

Masaryk lived during a period of flowering Czech feminism, and the **Prague Gender Studies Center** takes inspiration from the many Czech women and men who worked for sexual equality back then. The center is a clearinghouse for information on women's status in the world and also organizes events such as a televised roundtable discussion of sexual violence and weekly discussion groups. The center also published a book of essays, *Bodies of Bread and Butter: Reconfiguring Women's Lives in the Czech Republic*.

Its most attractive quality for foreign women will no doubt be its library, from which anyone can borrow, free of charge. Whether a reader is looking for some good fiction by Marge Piercy or Virginia Woolf, a book on post-structuralist theory, historical texts on Central European women, the latest Gloria Steinem book or issue of *Ms.*, anyone interested in gender studies will have a field day. The Prague Gender Studies Center is open Tue-Thu, noon-18:00. It's located at 39 Legerova, Prague 2, near the I.P. Pavlova Metro station. Tel. 2491 1667 or 2491 5041. — K.S.

FRANK ROETH/Prognosis Weekly

news

• Thursday, March 30, 1995 • The Martlet • 3

Women gathering books for Czech centre Centre started 1991 in dissident's living room. Now it has offices, library, staff, and courses

by Pierre Smith

Former BC resident Laura Busheikin tells the tale of a country where 'feminist' is a dirty word and a woman went to jail for smuggling books.

Are those bookshelves getting full? Is it time to get rid of some of those books piling up on the floor?

Laura Busheikin is willing to take them off your hands.

Busheikin is coordinator of the Prague Gender Studies Centre. She is currently visiting Victoria and collecting books to bring back to the only gender studies centre in the capital of the Czech Republic.

Busheikin studied at UBC before she started this project.

"I hope to fill my suitcases with books on my return trip,"

Busheikin said, adding the library is an important part of the centre.

"People who use the library often say it is an oasis in a country where feminism is a dirty word, women's studies an unknown concept and discussion of women's issues often treated with disdain and ridicule," she said.

"This library is the only public source of literature on women's and gender issues in the country," said Busheikin.

The centre was founded in 1991 in Jirina Siklova's living room.

"She [Siklova] was a dissident and member of Charter 77," said Busheikin. Charter 77 was a Czech human rights organization which started in the late 1970's. It was the biggest anti-state organization before the fall of communism.

"She [Siklova] went to jail for smuggling in banned books," Busheikin said, adding that before the fall of Communism in 1989 there was no room for dissenting voices.

The Centre now has a downtown office in Prague, a staff of five, a lot of volunteers, and offers courses at three universities in the Czech Republic.

The centre also helps produce *Aspekt*, a Czech and Slovak feminist magazine.

"I find the work interesting for me because Czech women provide a completely different perspective," Busheikin said. "The women there don't accept a lot of ideas from mainstream western feminism."

"For 40 years they were told 'you have been emancipated [liberated],' " Busheikin added. "There was full employment, they supposedly had equal opportunity in education, and equality existed in law."

"A lot of women now say, 'We

"I hope to fill my suitcases with books."

had emancipation, it didn't work!" said Busheikin. "They [the women that come to the centre] pose a lot of questions."

As a result of the unique eastern European perspective, Busheikin believes women in the Czech Republic have a lot to contribute to the feminist movement.

Busheikin is looking for women's studies course textbooks, anthologies, women's fiction and non-fiction, men's studies, gender studies, lesbian and gay studies, and, she said, any other contributions will be graciously accepted.

People can drop off their books at the Women's Studies Reading Room in Clearhuh B115.□

České feministky muže nepro následují

Eva Kucová

Svůj náročný pracovní den zahajuje tak, jako mnozí z nás. Přesto, že by ráda dbala o své zdraví, snídá většinou „to co jí přijde pod ruku“. Jednu zásadu však přece jen dodržuje - kávu nepije na lačný žaludek nikdy. Ani cigareta nepřichází v úvahu, a to nejen ráno - Jiřina Siklová je totiž nekuřačka.

Jak jste na ten návrh reagovala?

O zvolení jsem se dozvěděla náhodou, a to prostřednictvím vzácnou, který jsem po návratu ze zahraničí našla na svém záznamníku. Byla jsem trochu zaskočena. Na rozdíl od loňského roku jsem sice s kandidaturou vyslovila souhlas, domnívala jsem se však, že vzhledem k tomu, že budu mimo republiku, nemohu být volena. **Ve svém bytě jste hned po listopadu 1989 zřídila takzvané Gender studies (semináře zabývající se komplexně problematikou uplácení žen). Proč vám prostory pro tyto přednášky neposkytla fakulta?**

Možnosti školy jsou omezené, na všechno máme pouze dvě místnosti. V jedné sedí sekteři, ve druhé, která se nedá ani zamknout, se žkousí. Protože bydlím blízko fakulty, tak jsem se rozhodla, že pro semináře budu používat svůj byt. Posluchači se zde naučili pohybovat zcela volně. Docházeli nejen na přednášky, ale i studovat nebo podiskutovat u šálku kávy. Šlo se například, že jeden z nováčků se mě zeptal, co zde hledám. Tak jsem mu prostě vysvětlila, že tu bydlím.

Jaký je program seminářů Gender studies?

Především tazvaný ži-

Za podvracení republiky ji komunisté v roce 1981 odsoudili na deset let. I když nakonec byla osobní svobody zbavena pouze na jeden rok, možnost vědecky pracovat jí minulý režim odepřel na mnohem delší dobu. Fakt, že z odborové asistentky, později i docentky Filosofické fakulty University Karlovy, se v roce 1970 stala uklízečka na téže škole, dnes komentuje s úsměvem:

„Byla to taková moje malá provokace.“ Ženou, která o sobě tvrdí, že nikdy nebyla v právém slova smyslu zoufalá a nepadla „na dno“ je kandidátka na titul Žena Evropy - vedoucí katedry sociální práce FFUK - docentka Jiřina Siklová (59).

pat, až když odrostou. Moje děti - Lucie (34) je lékařkou a Jan (31) pracuje s těžko vychovatelnými dětmi - mají dnes již vlastní rodiny. Všeobecně je známo, že ženy s odrostlými dětmi jsou lepší vedoucí kolektivů, než ty, které se kvůli kariéře vzdaly mateřství.

Máte čas na svá vnučátka? Přistihnete se při tom, že jejich vývoj sledujete z profesionálního hlediska?

Babičku svým pěti vnučátkům dělám

není. Doufám, že se těmto extrémům vyhneme. To je také důvod proč se snažím, aby zde vznikly Gender studies - studie rozdílu mezi mužem a ženou.

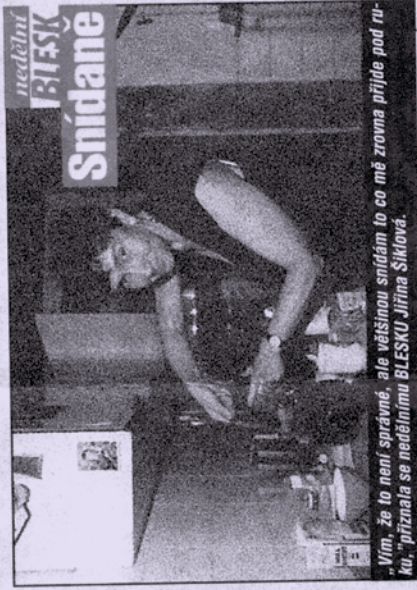
Když se řekne feminismus, tak mnozí vidí rudé. Vy jste se touto otázkou zabývala podrobněji. Existuje vůbec feminismus v Čechách?

Ano. Nenajdeme tu ovšem tak výhraněnou skupinu jako na Západě. Zdejší feministické hnutí není ideologizované, zajímá se spíše o dílčí, konkrétní věci. Nenašlo by formy pronásledování mužů. Domnívám se, že to není ani tak důsledkem smířlivější české povahy, ale spíše odlišnosti historickou. Od devatenáctého století byli u nás muži a ženy v určitém spojení, jejich zájmy byly nadřazeny tomu, co považovali za vyšší společný cíl. Byli to muži, například Náprstek, kteří tehdy podporovali ženy ve vzdělání. Chci mít vzdělané ženy, protože šlo o rozvoj národa. Také jsme nikdy neměli otlik svobody na to, aby se muži a ženy mohli dostatečně vyhnat, natož aby se mohli, jako skupiny, hádat. Pokud se u nás vytvoří obdobné podmínky jako na Západě, to znamená, že muž jako úspěšný boss bude chytit držet ženu doma, a ona mu bude partnerkou pouze v posteli a v kuchyni, pak se možná i zde vyvine výplát feminismus.

Zatím však u nás nic takového

Předsedkyně Českého národního výboru ceny Žena Evropy Irena Zlková a výkonný ředitel Mariace Jiřina z Poděbrad pro evropskou spolupráci Dr. Josef Kubín předali Jiřině Siklové brož s nabízenou perlou, kterou pro kandidátku vyrobili v Jablonecké Bláznovně. Foto pro BLESK - Tomáš Pánek

„Vím, že to není správné, ale většinou snídám to co mě zrovna přijde pod ruku.“ přiznala se nedělnímu BLESKU Jiřina Siklová.

O úspěšných ženách se říká, že jejich soukromý život bývá méně úspěšný. Jak je tomu ve vašem případě?

Vždycky se musí něčím zaplatit. Samozřejmě, že i já jsem tomu zřejmě neustála. Ženu například vždy zhrdčí děti. Její pracovní kariéra může opět začít stou-

Feminismus je jev sociologický a politický, často má výrazně agitační charakter České ženy nevidí ve feminismu řešení svých problémů

Už naše prababičky si nejednou stěžovaly na svůj těžký úděl. O mužských říkávaly, že na ně není spolčun-ti, že myslí jen na sebe, že prosadí celý život v hospodě apod. Říkávaly si to, když například draly peří. A muži (většinou po práci) seděli v hospodě a stěžovali si na ženské. Ten úděl, který na svých bedrech táhoun ženy (ale i muži), už je asi tak dlouho, co existuje lidstvo. V historii lidstva se průběžně setkáváme s různými, často organizovanými snahami žen znírnit ťhu vyvolanou danými životními podmínkami. Nežádala se takové snahy obrátit i proti principům, na nichž stojí soužití žen s muži v dané společnosti. Jev, který se nazývá emancipace, přebíhá v posledních třech desetiletích v poměrně rozšířené tvz. feministické hnutí. Významným se v této souvislosti stalo uznání volebního práva žen ve Spojených státech v roce 1920. Tam bylo také feministické hnutí ve svých počátcích nejradikálnější. Dnes se už šíří po celém světě.

Feminismus západního typu

Feministická hnutí v západní Evropě, ve Spojených státech a v Kanadě bojovala a bojují proti diskriminaci žen na školách a v zaměstnání, za svobodu v rozhodování se v otázkách mateřství, za rovnoprávnost v oblastech, jako je právo a zdravotnictví. Co se týče těchto požadavků, bylo dosaženo v posledních letech, a to především ve Spojených státech a v některých západoevropských zemích, výrazně pokročilo. Ženy zastávají často klíčová postavení ve veřejném a politickém dění, i když princip jejich odlišování se ve srovnání s muži různí. Veskerá iniciativa směřuje hlavně do oblasti sociální politiky. Jak vyplývá ze závěrů některých vůdčích feministických osobností, fakt, že ženy budou zastoupay ve veřejnoprávních institucích, že budou mít možnost se v případě jakéhokoliv porušování rovnoprávnosti v rodině nebo v zaměstnání odvolat k soudu, je sice podstatný, ale není rozhodující. Cíl svého boje vidí v tom, že pomohou země a národy, co rozděluje nový model soužití s muži. Pohled na takový model se však většinou v dosud vypracovaných programech feministek Západu různí. Univerzální program tohoto typu nebyl zatím nastěně vypracován.

Feminismus zemí třetího světa

Feministická hnutí v zemích třetího světa se od výše uvedeného značně liší. Některá z nich je re-spektují, ale většinou se pohybují se zcela odlišnými problémy. Za

emancipaci stojí nejtrnější společenské organizace, politická hnutí, v nichž jsou ženy zastoupeny jak muži, tak ženy.

Z vývoje emancipace v Čechách

K rozvoji emancipace českých žen výrazně přispěl Americký klub dam (1862-1906). Ustaven se pod vlivem přednášek Vojtěcha Náprstka, Deery a mladé paní z pražských literárních a třídních kruhů tam zpravidla v neděli dopoledne chodily na kulturní, zdravotnické, zeměpisné a dějepisné přednášky, pořádal výlety, navštěvovaly továrny, nemocnice i sirotčince. Otvíraly se i tzv. vyšší dívčí školy. Karolína Světlá (1830-1899) založila v roce 1871 Ženský vý-robní spolek český, jehož jádro tvořila průmyslová a obchodní škola. Ženy působí v osvětových, pěveckých, tělocvičných spolcích, v roce 1905 zakládá učitelka Františka Plamínková výbor pro volební právo žen. Po vzniku první republiky se objevuje první advokátka, první docentka, první zvěrolékařka, první notářka, parašutistka... Ženy získávají volební právo, ocitají se v parlamentních lavicích, ženské spolky se množí.

V obsažnější historii o emancipaci českých žen, které autorka článku »Kam kráčí feministky?« Eva Uhrová pojmenovává jako feminismus, je poukázáno na skutečnost, že tzv. feministkám však zůstal na stole jeden nevyřešený účet: rovnoprávnost v rodině. V roce 1950 vstoupil v platnost nový rodinný zákon, který stanovil, že muž a žena mají v rodině stejná práva a stejné povinnosti.

Z hlediska dělbý domácích prací uvnitř rodiny se jeví česká rodina spíše jako tradiční. Foto archiv

jeden z nejdůležitějších problémů považují zlepšení životních podmínek, často dosažení alespoň životního minima - a to jak pro muže, tak i pro ženy, požadují možnost vzdělání pro ženy, řada otázek se týká změn politického systému, touží po demokracii, svobodě. Násilí mužů vůči ženám přisuzují špatné fungující režimům daných zemí. Emancipáční hnutí se netýká jen problémů vyplývajících z rozdílu mezi ženami a muži jako takovými, ale stává se lnutím či bojem politickým, sociálním, právním. Za

otevřené společenské žen s lesbickou a bisexuální orientací, jehož záměrem je podpora jejich práv.

Centrum pro Gender Studies

V roce 1991 bylo v Praze založeno Centrum pro Gender Studies. »Chcely jsme se vyhnout pojmu feminismus hned na začátku,« říká bývalá koordinátorka centra Jana Hradilková, »což se nám zřejmě nepodařilo, protože už při vysvětlování termínu gender (studie o rodu či pohlaví) se dojde k tomu, že výchozí teorie je feminismus a každý okamžitě propadá podezření, že jde o krycí název pro radikální feministy.« Toto centrum slouží jako informační středisko s funkční, veřejnosti přístupnou knihovnou a archívem. Nabízí řadu služeb a pořádá různé akce pro veřejnost s úmyslem položit základy rozvoje nové studijní a vědní disciplíny, tzv. Gender Studies, vytvořit povědomí o prospektech takového oboru. Z širšího hlediska je jeho cílem vnést do společnosti vědomí o rozdílnostech v sociálním chování mužů a žen, podpořit veřejnou diskusi na toto téma apod. Najdete tu archiv a knihovnu poskytující nejruznejší informace a poznatky o ženském problematice - teorii feminismu, feministickou literární kritiku, psychologickou a sociologickou li-

Vztah k rodině je stále hlubokou ženskou potřebou. Foto archiv

teraturu. První pomoc při zakládání centra přišla od organizace Network of East-West Women z New Yorku, další podporu poskytl Frauen Antistiftung z Hamburku.

Teze, antiteze a realita

»Postavení mužů a žen ve všech společenských organizacích je v hloubi založeno na pohlavní asymetrii.« Uvádí na letačku o Gender centru jeho zakladatelka PhDr. Jitřna Šiklová. »A i když některé portevoluční změny vypadají revolučně,

řístat a záhy přerůstá hranice jedné jediné země - traumatu ženy vyplývajícího z potřeby sloužit mateřskou roli s potřebou seberealizace mimo rodinu, ale i do problému být na muži nezávislá a zároveň si udržet pevné zázemí ve vztahu k němu, k rodině, což se stále ukazuje být hlubokou a elementární ženskou potřebou...

Feminismus má - jako každé politické hnutí - své spřízněné a spřízněnce. Má své centra, zakony, finance, ironické sdělovací prostředky... Feminismus má své teze, antiteze a realitu. Vztah k rodině je stále hlubokou ženskou potřebou.

»Postavení mužů a žen ve všech společenských organizacích je v hloubi založeno na pohlavní asymetrii.« Uvádí na letačku o Gender centru jeho zakladatelka PhDr. Jitřna Šiklová. »A i když některé portevoluční změny vypadají revolučně,

Žena jako individualita

Závěr, který lze učinit ze všech diskusí a článků je vesměs jednoznačný. Feminismus je fenomén sociologický a jako takový má velkou míru často výrazně agitační charakter. Jako každý »smysl« se napsal do problému, který začal na-

Teleskop 26.9.95

Má feminismus v Čechách šanci?

Jiřina Šiklová

Stručná odpověď by mohla znít: Snikdo u nás o feminismus nemá zájem, skoro nikdo se k němu nehlásí. Přesto se o něm píše a čte a mnozí mají přímo nutkavou potřebu prohlášovat, jak je jim feminismus protivný a jak s ním nesouhlasí - aniž však o něm cokoli hlubšího vědí.

Pouhý nezájem?

Můj jedenáctiletý vnuk se mě zeptal: „Babičko, jsi feministka?“ Poněkud zropaně odpovídala otázkou: „A co si myslíš, že to je? Jak se ty feministky projevuji?“ A dítě bezelstně odpovědělo jako ten největší „macho“: „Feministky si myslí, že jsou lepší než my muži a chtějí nám dát na hubu a bydlit zvlášť.“ Dokonale zformovaný přesvědčený postoj již v jedenácti letech! A to má maminku lékařku se soukromou praxí, babičky i prababičky z jedné i druhé strany byly zaměstnané, vzdělané a emancipované ženy s vlastním příjmem, rozhodující o rodině, majetku, vzdělání dětí i o jejich povolání.

I když víme, že i na Západě se o feminismus zajímají především

studenti vysokých škol a intelektuálové, přece jen musí zdejší demonstrovatý nezájem vzbuzovat pozornost každého sociologa či socioložky. U mne zvláště, neboť jsem se již skoro před třiceti lety zabývala studentským hnutím na Západě, ideologií hnutí Nové levice v Německu, Francii a v USA.

A tak vím, že současný západní feminismus vychází právě z tohoto hnutí tehdejších teoretiků i aktivistů bojujících za práva minorit, zejména za práva černochů v Americe - Martinem Lutherem Kingem počínaje a Régis Debrayem, Franzem Fanonem a třeba i Herbertem Marcusem konče. Současná vlna feminismu (nevím již ani kolikátá) se oddělila právě od tohoto hnutí za lidská práva, když si ženy, převážně studentky, bojující současně s muži za práva menšin, uvědomily, že jsou také v postavení jakési menšiny, že i ony jsou vystaveny „opresi“. Pod heslem „women's liberation“ (osvobození žen) začaly formulovat koncem šedesátých let tohoto století svoje požadavky na rovnoprávnost. Zpočátku byly příliš revoluční, prosazovaly se za každou cenu, ale již v dalším desetiletí se feminismus

diferencoval v několik proudů - od radikálních, skutečně se domnívajících, že ženy jsou lepší částí lidstva, až po feminismy komplementární, zdůrazňující hodnotu jinakosti ženy.

Důležité bylo, že feminismus vycházel z požadavků dodržování lidských práv, tedy z požadavků, které byly v socialistických zemích po desetiletí potlačovány. Požadavkem dodržování lidských práv disidenti úspěšně oslovovali lidi ve všech tzv. socialistických státech od Uralu až po Aš. A přestože feminismy současné doby vycházejí z těchto premis, nikde v postkomunistických státech se feminismus nestal prvkem, který by byl zakomponován do základních požadavků demokratizujících se společností. Říci, že je to zajímavé, nestačí.

Sociologie musí sledovat nejen výskyt určitého jevu, ale i negaci či neexistenci fenoménu, což v případě feminismu znamená položit si otázku, proč se v naší společnosti určitý jev nevyskytuje nebo proč je a priori odmítán. V případě feminismu je to opravdu zvláštní, neboť feminismus vlny k nám ze Západu přišel až po převratu.

Feminismů mnoho

Příčin je mnoho. Především současné západní feminismy vůbec neznáme. Znalosti širší veřejnosti se příliš neliší od znalostí mého jedenáctiletého vnuka. Apriorní předsudky souvisejí s neschopností vnímat sdělované a diferencovat názory, se kterými se setkáváme. Ani jinak zvidaví lidé je nechtějí znát a třeba si o feminismech a něco přečíst (například druhé číslo časopisu Aspekt z roku 1994). Plurál je zcela na místě, feminismus není jediný, není jednotnou ideologií, není to nová „divčí válka“, ve které Vlasta vede ženy proti mužům, ale je to osobní či skupinový světový názor, filosofie života a třeba i způsob sebeidentifikace nejen ženy, ale i muže, jak dokazuje ve své poslední knize o chaokrácii Miroslav Vodrážka...

Feminismus může být chápán také jako nová eschatologie konce 20. století, světa, který je již „dobyť“, obsazen a znásilněn člověkem a který alternativu vidí v udržování a pečování o dané a ne v další expanzi a drancování přírody. Feminismus je také moderní a dokonce postmoderní filosofie, přijímající „jinakost“ druhého jako hodnotu, která má být dále kultivo-

vána a má právo na existenci i interpretaci světa z osobitého pohledu.

A to je zvláště aktuální v době, kdy končí éra eurocentrismu a kdy se chtě nechtě musíme naučit žít s „cizinci“, s lidmi odlišujícími se svou rasou, zvyky nebo náboženstvím. Třeba právě proto, že trpíme xenofobií a cítíme se ohroženi, chceme a potřebujeme manifestovat základní tradiční vztahy muže a ženy na modelu vztahů v rodině. A protože tradiční model rodiny se viditelně rozpadá, nechceme tuto skutečnost pojmenovat. Konečně, islámští fundamentalisté to dělají také tak. Ohrožená skupina se udržuje zdůrazněním znaků své jinakosti, různými symboly, a věřící ženy v islámských státech často samy prohlašují, že „čadří“ přetažené přes jejich tělo i obličej jim dává teprve tu pravou svobodu, a jakýkoliv feminismus odmítají.

Feminismus ale může být i jenom obyčejnou moderně znějící ideologií, základem politického hnutí určité třídní a sociálně stratifikované skupiny, která se dere k moci. Rovněž může být chápán jako odlišný životní styl, jako extravagantní sebeozvláštění méně schopných žen, jako snadnější start pro politickou či vědeckou kariéru jednotlivců, nebo jako pseudovědecký základ pro vysvětlení i řešení osobních „mind-ráků“.

Jinak to může být jeden z podstatných sociologických oborů a metod přístupu k problémům společnosti z hlediska rozdílu mužů a žen. K tomuto pojetí se osobně hlásím i já, touto formou se manifestuje feminismus především v České republice, kde militantních feministek západního typu, které oprávněně vzbuzují úsměv a rozruch v západních médiích, je skutečně poskrovnu.

Nezvané misionářky

Nechme však vysvětlování základních pojmů a spíše si všimněme důvodů, pro které u nás západní feminismy a feministky nejsou příliš vítány, přestože předpoklady pro jejich přijetí zde existují.

České ženy jsou v porovnání se Západem vysoce emancipované, ale nechtějí to vědět. Jednoznačně odmítají přijmout feministickou ideologii, jako by se bály, že pojmenují-li svoje postavení, situace se změní. Ženy v ČR obvykle zastávají v rodině významné místo, rozhodují o rodinném životě i o rozpočtu více

než muži a než většina feministek na Západě - a současně s jakousi až hranou pokorou přijímají svoje zdánlivě druhořadé postavení. Ženy během socialismu více méně zvládly nedobrovolně přijatou dvojí roli matek a pracovnic, hubovaly na to, ale současně jsou na to pyšné. Západní feministky jim zdůrazňovaly, že rodina není tak podstatná, aureolu mučednictví vlastně berou. Snad i proto feminismus nejvíce odmítá právě střední generace žen, která vyrostla za socialismu a dnes podniká, získává společenské i kariéru pozice a ovlivňuje celkové image české ženy.

Na rozdíl od střední generace se opravdu mladé ženy, zvláště současné vysokoškolské studentky (a i studenti), o feminismus již zajímají a dokonce ho studují či chtějí studovat. Možná už chápou, že až se náš donedávna silně paternalistický stát skutečně přemění ve společnost, ve které budou rozhodovat především vlastnické vztahy a muži budou ještě mocnějšími držiteli pozemských statků či podnikateli než dosud, objeví se u nás problémy diskriminace podle pohlaví, tedy přesně to, co na Západě vedlo ke vzniku současných feminisťů.

Většina kvalifikovaně kritických postojů vůči feminismu vychází z naší nedávné zkušenosti se socialismem, ale také ze zkušeností z boje o zachování českého národa. Zájmy mužů a žen se u nás více než na Západě v minulém i v tomto století spojovaly, neboť téměř v každé etapě měli muži i ženy v této zemi i nějaké další, tak říkajíc „vyšší“ společné

zájmy, pro které museli vzájemnou rivalitu na čas odložit. Jednou tímto vyšším zájmem byl boj o český jazyk, averze vůči Rakousku - Uhersku, podruhé odboj proti hltroviskému Německu a už za pár let společná rezistence mužů i žen vůči komunistickému režimu. Všechno bylo zestátněno, takže ženy nepociťovaly averzi vůči mužům jako majitelům, vlastníkům a zaměstnavatelům, ale spíše vůči státu jako jedinému zaměstnavateli a vůči příliš protektivní komunistické straně. Obojí bez rodových znaků či distinkcí.

Sestry a soudružky

Západnímu feminismu vytýkají ty ženy, které západní poměry znají, také jeho ideologičnost, to, že opět hledá univerzální řešení pro celý svět. Heslo „Sesterství je globální“ nám nutně připomíná hesla o dělnické třídě, jejímž osvobozením se změnil celý svět. Přesvědčili jsme se, za socialismu i v letech současných, že neexistuje univerzální dělník, jehož zájmy by byly obdobné v Peking, Moskvě, Manchesteru či ve Vysokých Tatrách. A také již víme z vlastní zkušenosti, že dělení lidí podle primárního neboli vrozeného sociálního statutu (kterým také třeba mohl být zděděný dobrý či špatný třídní původ) nevyřešilo naše problémy a nepřineslo nám štěstí. Proč by tedy dnes mělo fungovat nějaké globální světové sesterství?

Stručně řečeno, mnohé západní feministky jsou pro nás příliš levice-

vé, orientované na socialismus, kterého my jsme se právě zbavili, a jejich kritika západní demokracie nás znejišťuje, neboť to je cíl, kterého chceme teprve dosáhnout, zatímco ony ho již kritizují.

Výzkumy socioložky Marie Čermákové, která se jako jediná po celá léta systematicky zabývá postavením ženy, ukazují, že ženy volily významně častěji než muži pravicové strany. Přestože prohlašují, že pracují jenom z ekonomických důvodů, nevzdávají se svého zaměstnání. Počet zaměstnaných žen se po roce 1989 snížil jen o 3 %, a mezi nimi jsou určité ty ženy, které podnikají „načerno“.

Nedorozumění způsobuje i to, že mnohé západní feministky se domnívají, že socialismus již našel řešení rovnoprávnosti žen a že pád socialismu vlastně ženy „hodil zpátky“ do minulosti. Vytýkají nám, proč nebojujeme za zachování „výdobytků“ socialismu, které tehdejší stát „uštědřil“ ženám. Tvrdí, že za socialismu bylo ženám umožněno získat stejné vzdělání a pracovat ve stejném postavení jako muži a tím dokazovat, že ženy jsou stejně schopné jako muži, a proto jsou vlastně dokonalým pohlavím. Nechápu, že v našich zemích ženy i o muži oceňují svobodu projevu a podnikání více než domestikaci, kterou jim poskytoval socialismus. Potřeby marginalizovaných skupin, různé znevýhodněných minorit přece nejsnáze nějakým usnesením „zajišťuje“ centralistický stát, pokud možno totalitární. Přestože znalost marxismu už u nás není zrovna nejlepší, iluze si o „učení všech učení“ neděláme a jeho důsledky z vlastní kůže známe lépe než feministky na Západě.

Lenin sice považoval vyřešení emancipace ženy za definitivní kritérium sociálního pokroku, ale i on a jeho hnutí tvrdili, že zájmy žen je

třeba podřídit zájmům dělnické třídy jako nadřazené kategorii. Chtěly-li ženy získat rovnoprávnost, měly se zařadit do již „hotového světa“ a do sociálních struktur a mocenských vztahů vytvořených muži a především pro muže. Takový program vlastně ženám říkal: „Přizpůsobte se nám, dělejte a dokažte totéž a my vás pak oceníme jako rovnoprávné.“ To je požadavek, na který by v současnosti nepřistoupila žádná národnostní či rasová menšina. Kdokoli by chtěl něco podobného prosadit, by byl kritizován za porušování lidských práv. Stalin považoval za vrchol emancipace žen umožnit jim „bojovat bok po boku mužů“ za industrializací země, kolektivizací zemědělství a za splnění další úkolů socialistického státu.

V ideologii socialismu byla tak autorita mužského vlastníka výrobních prostředků, tedy „patriarchy“, nahrazena autoritou totalitárního státu. Soukromá nadvláda byla nahrazena státní, socialistickou či tzv. „public patriarchy“. Socialistický stát z důvodů kontroly nad všemi občany snižoval závislost žen na jejich jednotlivých manželech a podporoval formou různých státěm poskytovaných dávek závislost žen - matek na sobě samém. I proto měly ženy za socialismu větší zájem o politiku, než tomu bylo v téže době na Západě.

Politika státu se našich žen prostě více dotýkala. Z toho ale nevypývá, že by ženy tehdy byly více politicky angažované, než je tomu dnes. Dle kvót stanovených ÚV KSČ byly ženy početněji zastoupeny v parlamentu, než jsou dnes, (asi 29 % proti dnešním 15 %), ale tehdy se v parlamentu politika nedělala. I to je patrně důvod, proč současné ženy odmítají stanovení kvót pro různé zastupitelské orgány a chtějí být voleny především za stranu, kterou zastupují.

Spor o kvóty

Vztah žen k politice a počet žen v politicky významných funkcích je dalším bodem, za který západní feministky naše ženy kritizují, a další otázka, kterou se snažíme sobě i jim vysvětlit.

Hesla západoevropského a severoamerického levicového feminismu o tom, že ženy jsou proletáři světa, se u nás míjejí účinkem. Je to v jistém smyslu bezesporu pravda, ženy jsou zejména v rozvojových zemích téměř nejchudšími z nejchudších, jejich práce v domácnosti ani

v zemědělství není oceňována, mají výrazně nižší platy i za stejnou práci v továrnách, neboť všude v Asii, v Africe i Jižní Americe je jednoznačně muž považován za hlavního živitele rodiny a dle toho i placen. Uznávám, že diskriminace žen ve světě neodpovídá Listině lidských práv a svobod, že skutečně existuje novodobé otroctví a že mužský šovinismus je hrůza. To se ale těžko u nás vysvětluje, neboť naše „internacionální citění“ je omezeno tím, že vnímáme svět maximálně od řeky Moravy nebo Odry-Nisy (v lepším případě od Dněstru) po Atlantik. Vidíme-li svět z tohoto úhlu, pak my jsme ti chudí.

Vnitřně rozporný je i požadavek mnoha směrů západního feminismu, aby ženy byly stejně početně zastoupeny ve všech rozhodovacích centrech společnosti. Podaří-li se to, tak se ženy vlastně začlení do modelu mužské společnosti, který kritizují. Co by ale měly rozumné feministky chtít? Využít feminismus k další diverzifikaci národů, ras a sociálních vrstev, tedy pro další tříštění světa, by nebylo dobré. Snad by stačilo rozvíjet feministické postoje, cíle a koncepce uvnitř pravidel, která v rámci občanské demokratické společnosti již existují. Dodržování principů společenské smlouvy vycházející z občanství, jako koncepce, které se podřídí většina i menšina, feministky nevyjímaje, zajistí i ženám různých ras, národů a sociálních skupin možnost sebehledání, uchování vlastní identity, svých zvláštností a tím i plurality společnosti. Pokud ale ženy místo uchování těchto principů budou chtít pouze početně adekvátně, tedy kvantitativně, participovat na mocenské struktuře společnosti (která byla ztvárněna muži), popřou principy feminismu. Feminismus není správné redukovat na boj o moc: feminismus je schopnost vidět a přijmout vidění problému i ze strany toho druhého a ocenit i jiné než dosud obvyklé a proto přirozené řešení či vnímání určité skutečnosti.

Budou-li ženy usilovat především o kvantitativní, tedy početní uplatnění ve společnosti, přestanou být „vně“ systému a patrně tím ztratí i schopnost být kritiky společnosti. Tím ztratí i schopnost tuto nedokonalou společnost ovlivňovat a směřovat od principů agrese a ovládání světa k principům přežití. Svět bude ochuzen o další jinakost.

Jiřina Šiklová (1955)

Socioložka, vyučuje na Katedře sociální práce Filosofické fakulty UK.

zkoumání nakladatelství Harlequin mezi ženami z 21 států si šedesát procent z nich přálo, aby si na ně udělal partner víc času. Tato touha se nejvíce objevovala i mezi ženami v České republice. Více než polovina si přitom stěžovala, že nemají čas na milování se svým partnerem.

„Svátek svatého Valentína si myslí, že má málo času na pečování o sebe, tvrdily to hlavně ženy v Turecku, Velké Británii, Maďarsku, ale také v České republice. Osmnáct procent žen, zvláště v Argentině, Česku, Portugalsku a Španělsku, by chtělo mít aspoň na jeden den v týdnu k ruce služku. (map)

Plaketu Alice Masarykové za významný přínos k rozvoji sociální práce v ČR v pátek převzali v Praze Jiřina Šiklová (na snímku s Janem Kačerem) a Igor Tomeš, kteří před deseti lety stáli u zrodu katedry sociální práce Karlovy univerzity, a v zastoupení Ivo Možný z Brna a Jef Helmer z Nizozemí. Ocenění za podporu rozvoje charitativních a sociálních aktivit vedle Kačera obdrželi Marta Kubišová, Táňa Fischerová, Zdeněk Svěrák nebo Nadace Olgy Havlové či Open Society Found. (avr)

Důvěra v demokracii roste

PRAHA (luk) – Za poslední rok přibýlo sedm procent lidí, kteří jsou spokojeni s uplatňováním demokracie. Podle lednového šetření IVVM toto přesvědčení sdílí 40 procent respondentů. Opačně odpověděla polovina (50 %), což je o bod víc než před rokem.

Ve společnosti zároveň převládá názor, že demokracie dokáže řešit vážné problémy, ale lidé selhávají

(58 %). Necelá pětina (17 %) se domnívá, že ani demokracie sama, ani lidé nedokáží vážné problémy řešit. Další skeptickou odpovědí (12 %) bylo, že demokracie má jen malé možnosti, bez ohledu na schopnost lidí. Jen 6 procent občanů míní, že demokracie dokáže řešit vážné problémy a lidé se ji naučili používat.

Dotázáno bylo 1017 osob nad 15 let.

Hokejov

PRAHA (jp) – K dneškové, zda diváci uvidí na některých televizích přímé přenosy nového hokejového mistrovství v ruském Petrohradě. vlastníků práv pro Českou republiku totiž nemá stanici, na které by šampionátu mohl vysílat.

Práva zakoupila od skandinské společnosti MTG Česká televizní společnost (ČNTV).

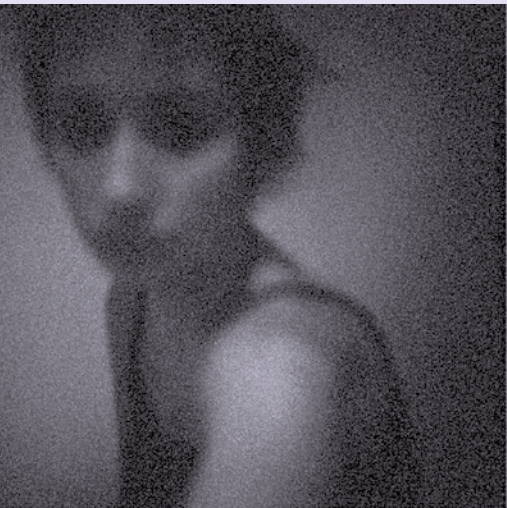
Kauza Jan

PRAHA (ajo) – Městské zastupitelství v Praze rozhodlo kauzu bývalých vysokých funkcionářů Milouše (1922) a Jozefa Lenárta (1922) dokumentace a vyšetřování nů komunismu (ÚDV) k došlému zdroji.

Právo to řekl dobře informovaný zdroj. „Nemohu se k tomu rozhodnutí se přičíst,“ uvedl den tiskový mluvčí Městského zastupitelství v Praze Omelka. Jak řekl, věc by na ÚDV odeslána v nejbližší době. Již v květnu 1997 byla na Lenárta podána obžaloba z zrahy spáchané přípravou k mučinu rozvracení republiky.

Ve středu Práva Dů

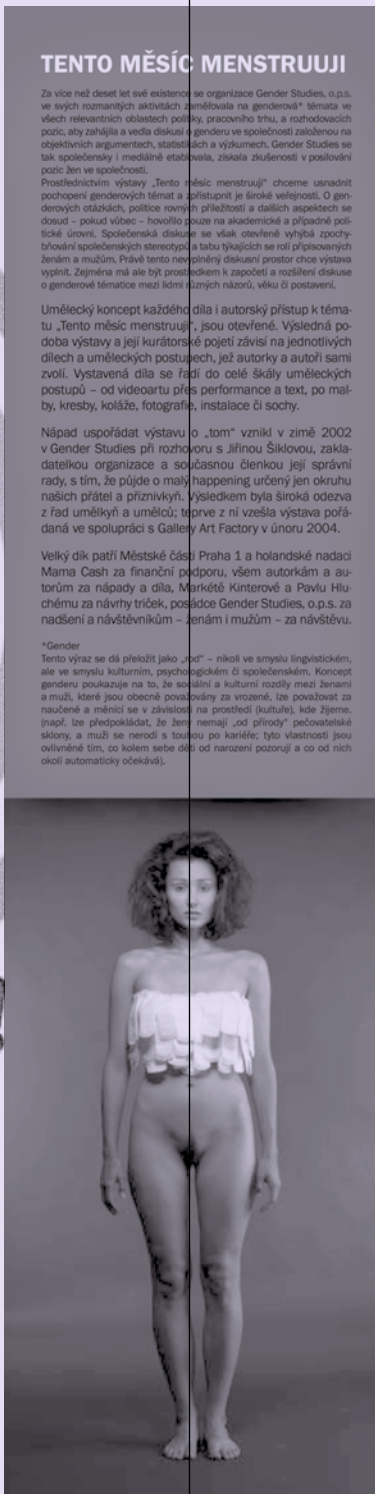
Nejen s démony rád žije humor Jiří Winter-Nepřítel. Kutlům přineseme v rubrice Krok za krokem návody na výrobu poličky pro schodiště. Máte doma sádkový rožek? Pro všechny, kteří uvažují o rekonstrukcích v bytech či domech, uvedeme užitečné sádkové in-

HAVELKOVÁ PORTRÉTY cyklus fotografií

LENKA KLODOVÁ NE MENSTRUACI!
kampaň za naplnění potenciálu

TENTO MĚSÍC MENSTRUUJI

Za více než deset let své existence se organizace Gender Studies, o.p.s., ve svých rozmanitých aktivitách zaměřovala na genderová* témata ve všech relevantních oblastech politiky, pracovního trhu, a rozhodovacích pozic, aby zahrňala a vedla diskusi o genderu ve společnosti založenou na objektivních argumentech, statistických a výzkumech. Gender Studies se tak společensky i mediálně etablovala, získala zkušenosti v posilování pozic žen ve společnosti. Posledním výstavou „Tento měsíc menstruuji“ chceme usnadnit pochopení genderových témat a přistupit je širší veřejnosti. O genderových otázkách, politice rovných příležitostí a dalších aspektech se dosud – pokud vůbec – hovořilo pouze na akademické a případně politické úrovni. Společenská diskuse se však otevřeně vyhýbá zpochybňování společenských stereotypů a tabu tkajících se roli příslušných ženám a mužům. Právě tento nevyplněný diskusní prostor chce výstava vyplnit. Zejména má ale být prostředkem k započetí a rozšíření diskuse o genderové tematice mezi lidmi různých názorů, věku či postavení.

Umělecký koncept každého díla i autorský přístup k tématu „Tento měsíc menstruuji“, jsou otevřené. Výsledná podoba výstavy a její kurátorské pojetí závisí na jednotlivých dílech a uměleckých postupech, jež autorky a autoři sami zvolí. Vystavená díla se řadí do celé škály uměleckých postupů – od videoartu přes performance a text, po malby, kresby, koláže, fotografie, instalace či sochy.

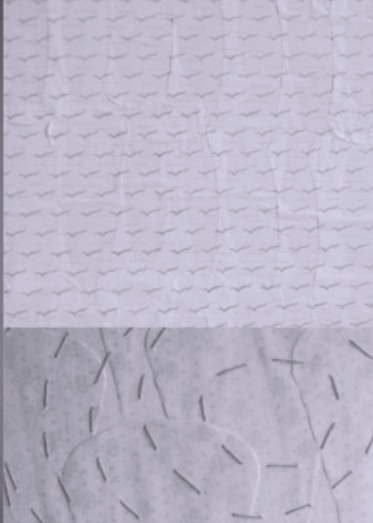
Nápad uspořádat výstavu o „tom“ vznikl v zimě 2002 v Gender Studies při rozhovoru s Jiřinou Šikovou, zakladatelkou organizace a současnou členkou její správní rady, s tím, že půjde o malý happening určený jen okruhu našich přátel a příznivkyň. Výsledkem byla široká odezva z řad umělkyní a umělců; teprve z ní vzešla výstava pořádaná ve spolupráci s Gallery Art Factory v únoru 2004.

Velký dík patří Městské části Praha 1 a holandské nadaci Mama Cash za finanční podporu, všem autorkám a autorům za nápady a díla, Markétě Kinterové a Pavlu Hlučnému za návrhy triček, posádku Gender Studies, o.p.s. za nadšení a návštěvníkům – ženám i mužům – za návštěvu.

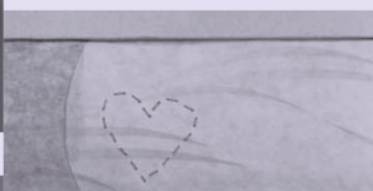
*Gender
Tento výraz se dá přeložit jako „pád“ – nikoli ve smyslu lingvistickém, ale ve smyslu kulturním, psychologickém či společenském. Koncept genderu používá na to, že sociální a kulturní rozdíly mezi ženami a muži, které jsou obecně považovány za vrozené, lze považovat za naučené a měnit se v závislosti na prostředí (kultuře), kde žijeme. (např. lze předpokládat, že ženy nemají „od přírody“ pečovatelské sklony, a muži se nerodí s touhou po kariéře; tyto vlastnosti jsou ovlivněné tím, co kolem sebe děti od narození pozorují a co od nich okolí automaticky očekává).

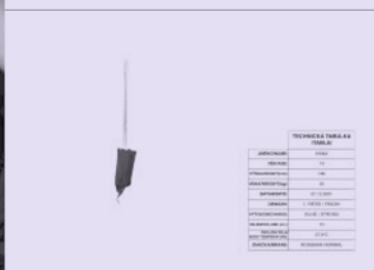
Barevná dámská trička: různé barvy, různé velikosti a různé střihy. Dlouhý i krátký rukáv, nátláčky. Kvalitní bavlna a elegantní tisk. Dva motivy. Jednotná cena 300,- Kč. Objednávejte v Gender Studies: gender@ecn.cz

PAVLÍNA BINKOVÁ KULTURNÍ VLOŽKY instalace

PETER JAVORÍK DNES MENSTRUUJI
fotografie a grafika digitální tisk

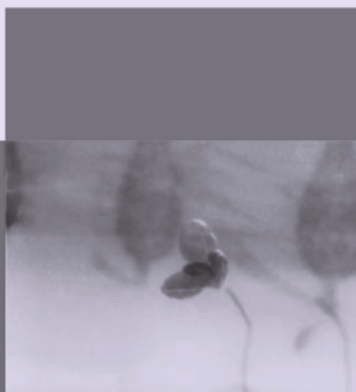
ROZMNOŽOVÁNÍ

Helena Poláková

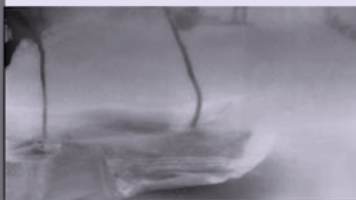
Anička Čurejová vbíhá ke mně do třídy a už ve dveřích křičí: „Zamilovám si ty průhledný šaty!“
„Heleno, Ondra Soudil chce mít se svou holkou dítě?“
„Ondro, ty chceš mít dítě?“ ptám se.
„Jasně udělám lveť dítě co nejdřív!“
„Ondro, kolik je ti?“ „Osm?“
„A lveť je v první, ne? To ještě nepude.“ „Jak to? Co zas máte, prostě ji udělám dítě!“
„Tak si to proberem, kdo ví, jak se dělají děti?“
„Já to vim, striptýzem.“ Anička si vyhmuje tričko a kroutí se. „Takhle, dívej se, dívej se.“
Její sestřička Simonka se hned přidává. Začínají to rozjíždět. „Dívej se, dívej se!“
Nikoila se usklíbne.
„Ste bíbý, dítě se dělá sexem, že jo Heleno?“ Nikola pije Aničče krev.
„Jo, ty víš všechno nejlip, co? Princezna všeho světa Nikola Soudilová.“
„Seš našťvaná, že sem ti přebrala Patrika Hůlu?“
„Klid, holky, kdo ví jak dlouho je holka těhotná?“
Nikola: „Dva měsíce!“
Ondra: „Půl hodiny.“
Zase Nikola: „Dva roky!“
A Anička: „My to víme, že jo, Simčo, máme další ségru, máma je těhotná devět měsíců, dítě je ze spermie a vajíčka.“
„Vyboreň Aničko, přesně tak, a od kdy může holka otěhotnět, kdy se začnou vyplavovat ty vajíčka?“ Nikoila si prohlíží břicho: „Mé už se jedno vajíčko udělalo, když jsem začala chodit s Patrikem Hůlou! Poznala jsem to, protože sem měla takovej pocit v břiše!“ Anička už toho má dost.
„S Patrikem Hůlou, jo? Ty musíš bejt vždycky ve všem první? Princezna všeho světa. Já sem taky chodila s Patrikem Hůlou v nulu a nevtěhotněla jsem.“ Anička skočila na Nikoila, tahají se za vlasy, Ondra Soudil na mě kouká.
„Heleno, proč ještě nemůžu mít s lvetou dítě?“
Anička s Nikolou se válejí po zemi. Představuju si co by mi asi udělal pan Čureja, kdybych jim prozradila tajemství početí. „Holky, dost, tak kdo bude mít ty průhledný šaty!“
„Heleno!“ Ty mi, Ondro, radši řekni, co bylo včera pěkný-boudelování.“

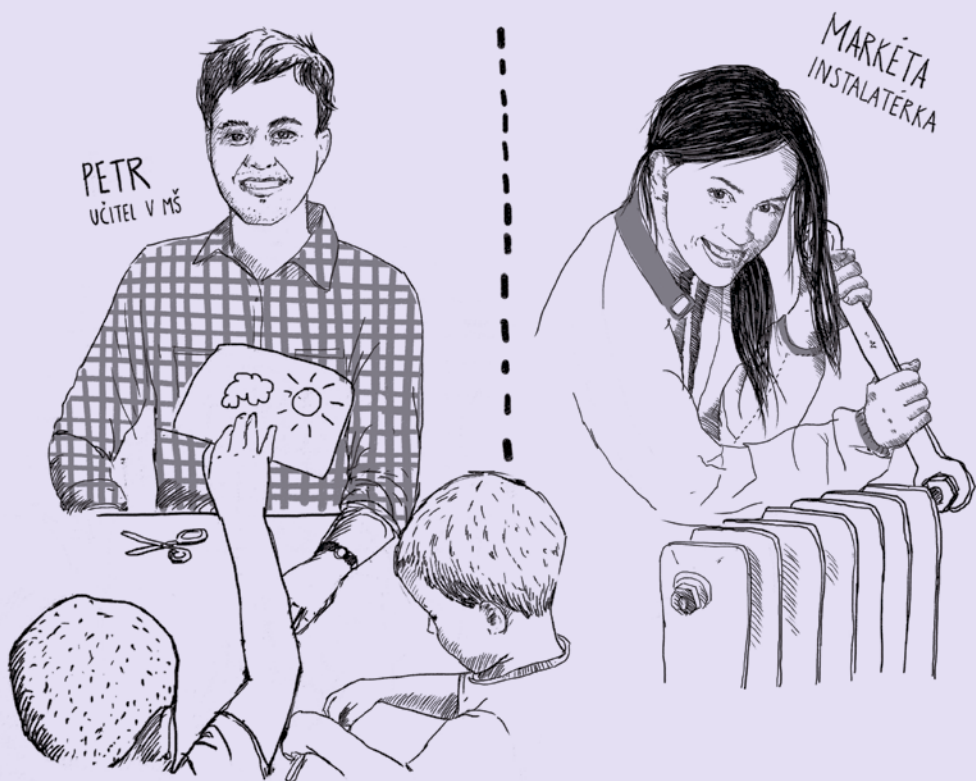

TEREZA JANEČKOVÁ a KATEŘINA MALÁ
KRVÁCENÍ fotografie a video

JIŘINA ZACHOVÁ DOMÁCÍ PRÁCE
instalace: vložky semínka voda dřevo

ROZMANITOST V SOBĚ SKRÝVÁ POTENCIÁL VYUŽIJTE HO!

PODPORUJTE MLADÉ ŽENY A MUŽE
V NETRADIČNÍCH OBORECH

Je vám kolem padesáti a více? Pečujete o své blízké
nebo příbuzné a pracujete zároveň?
Neperte se s tím sami, poradíme vám.

Doprovázíte své rodiče, prarodiče, druha/družku, manžela/manželku
nebo děti k lékaři? **Máte nárok na pracovní volno....**

...na nezbytně nutnou dobu, nejvýše však na jeden den, pokud byl doprovod nezbytný a uvedené úkoly nebylo možno provést mimo pracovní dobu. Nárok na pracovní volno máte i opakovaně během jednoho měsíce, jsou-li návštěvy lékaře nezbytné. Jestliže nemáte nárok na ošetrovné, máte nárok, aby vám byla za dobu pracovního volna poskytnuta náhrada mzdy nebo platu.

Byli jste propuštěni z práce? A máte podezření, že to bylo kvůli vašemu
předdůchodovému nebo důchodovému věku?

Nenechte se diskriminovat na základě věku. Je to protizákonné.

Dosažení důchodového věku samo o sobě nesmí být důvodem k rozvázání pracovního poměru. Při podezření na diskriminační jednání můžete podat žalobu na zaměstnavatele a zpochybnit platnost výpovědi.

Pečujete o osobu blízkou?

A víte, že může požádat o příspěvek na péči?

Příspěvek na péči je poskytován osobám, které z důvodu dlouhodobě nepříznivého stavu potřebují pomoc jiné fyzické osoby. Za tyto finance si nakupuje závislá osoba služby a péči od ostatních subjektů, včetně případné péče od rodinných příslušníků. O příspěvek na péči se žádá na úřadě práce, ten vydává rozhodnutí o jeho přiznání a případně ho pak vyplácí. Výše příspěvku se liší podle věku a podle stupně závislosti žadatele nebo žadatelky. Může dosáhnout až dvanácti tisíc korun.

Více informací v bezplatné právní poradně Gender Studies

telefon 224 913 350 nebo 774 913 350
Za hovor zaplatíte běžnou cenu podle vašeho tarifu. Jste-li v hmotné nouzi, sdělte to na začátku hovoru, zavoláme vám zpět.

v úterý 9:00 - 11:00 a v pátek 16:30 - 18:30

pravo@genderstudies.cz

web www.rovneprilezitosti.cz

Gender Studies, o.p.s., Masarykovo nábřeží 8, Praha 2, tel. 224 915 666, www.genderstudies.cz.

Mediálními partnery projektu jsou Český rozhlas Region, Středočeský kraj, a Český rozhlas Brno.

Zachraňuje Vaše životy.

zdravotní sestra
20 000Kč

Zachraňuje Vaše data.

IT specialista
50 000Kč

Čeho si ceníte víc?

NENECHTE SE DISKRIMINOVAT

První pomoc proti diskriminaci

CO JE DISKRIMINACE?

Diskriminace představuje situaci, kdy Vás někdo znevýhodňuje v porovnání s jinou osobou, která se nachází ve srovnatelné situaci jako Vy, a důvodem tohoto znevýhodnění je Vaše pohlaví, věk, rasa, zdravotní postižení, sexuální orientace apod.

CO LZE POVAŽOVAT ZA SEXUÁLNÍ OBTĚŽOVÁNÍ?

Sexuálním obtěžováním se rozumí chování sexuální povahy, které je dotčené osobě nepříjemné, a které vede ke snížení důstojnosti její osoby a vytvoření zastrašujícího, nepřátelského či ponižujícího prostředí. Může se například jednat o náarážky, návrhy, dotečky, zaslání textových zpráv se sexuálním obsahem, vymáhání pohlavního styku.

O projektu „Nenechte se diskriminovat“

Cílem projektu je podpora naplňování práv osob ohrožených diskriminací na základě pohlaví, věku a projevy vícenásobné diskriminace, aktivní pomoc těmto osobám a zjišťování podmínek v případě porušování práv v Libereckém, Královéhradeckém a Pardubickém kraji. V rámci projektu poskytujeme soubor služeb komplexní pomoci pro osoby ohrožené uvedenými formami diskriminace. Průběžně mapujeme projevy diskriminace v regionu Severovýchod a zjištěné výsledky zveřejňujeme na <http://www.rovneprilezitosti.cz>.

Gender Studies, o.p.s.

Je nevládní neziskovou organizací, která slouží především jako informační, konzultační a vzdělávací centrum v otázkách vztahů mužů a žen a jejich postavení ve společnosti. Cílem je shromažďovat a dále zpracovávat a rozšiřovat informace související s tematikou genderu. Prostřednictvím projektů GS aktivně ovlivňuje změny týkající se rovných příležitostí v různých oblastech, jako jsou například trh práce, politická participace žen, informační technologie a podobně. GS také provozuje knihovnu obsahující množství publikací a materiálů k feminizmu, gender studies, právům žen a mužů atp.

Gender Studies poskytuje:

konzultace v oblasti sladování rodinného a pracovního života, postavení žen a mužů na trhu práce a oblasti rovných příležitostí pro ženy a muže, - informační servis pro genderovou problematiku - a distribuci zpravodajů „Rovné příležitosti do firem“, knihovnické a informační služby v oblasti genderové tematiky: největší knihovna zaměřená na genderovou tematiku a rovné příležitosti pro ženy a muže ve střední Evropě (8 tisíc titulů), přednášky, školení a semináře na téma rovné příležitosti pro ženy a muže (trh práce, média, politika, ICT apod.)

Kontakt: Gender Studies, o.p.s.
Gorazdova 20
120 00 Praha 2
Tel./fax: +420-224-915-666
e-mail: office@genderstudies.cz
www.genderstudies.cz
www.feminismus.cz

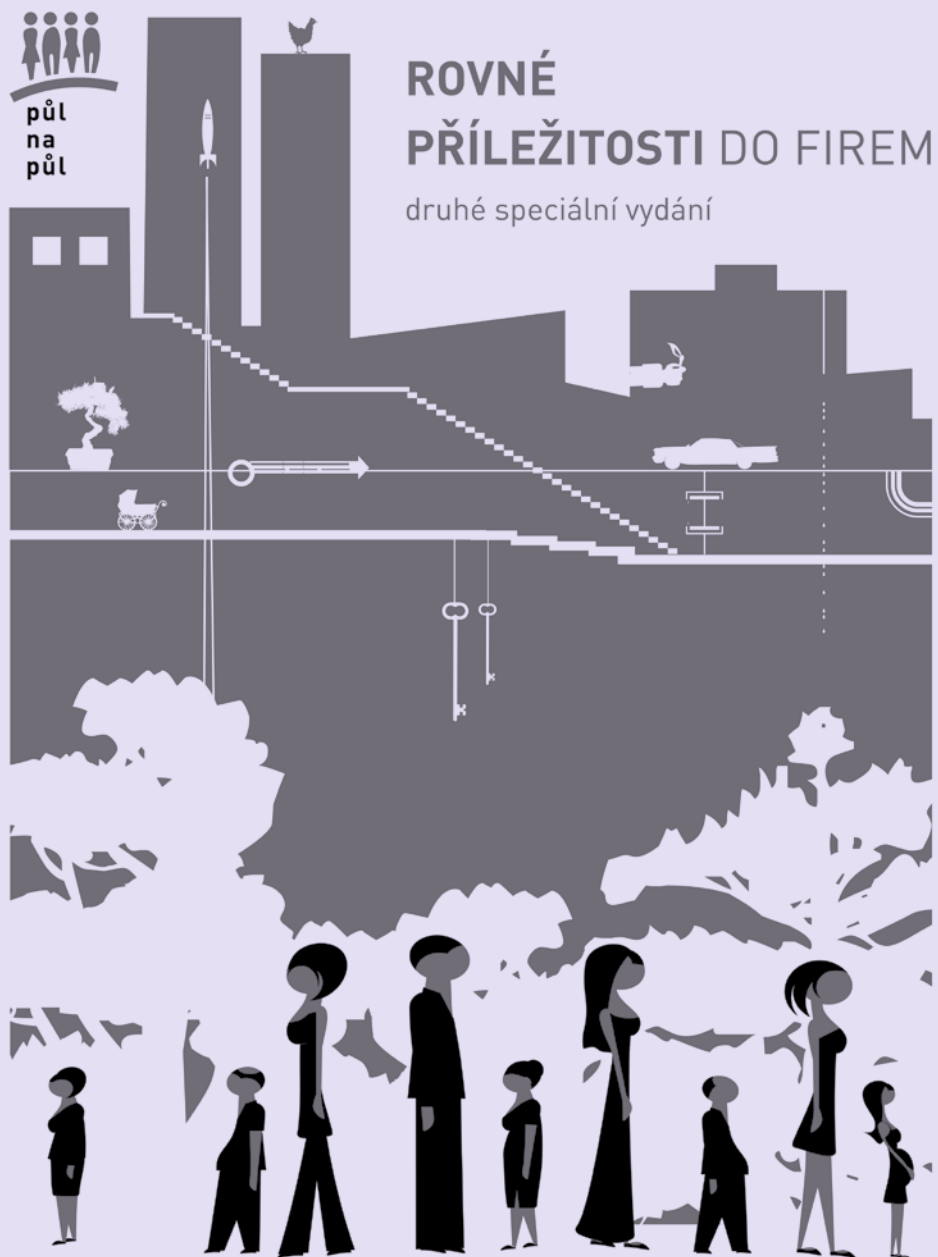
Projekt je podpořen grantem z Islandu, Lichtenštejska a Norska v rámci Finančního mechanismu EHP a Norského finančního mechanismu prostřednictvím Nadace rozvoje občanské společnosti.

NENECHTE SE DISKRIMINOVAT

PRVNÍ POMOC PROTI DISKRIMINACI

ROVNÉ PŘÍLEŽITOSTI DO FIREM

druhé speciální vydání

Tento zpravodaj je spolufinancován Evropským sociálním fondem
a státním rozpočtem České republiky.

Historie Gender Studies, o.p.s.

Neziskovou organizaci Gender Studies zakládá skupina žen v listopadu 1991 v bytě socioložky Jiřiny Šiklové v Klimentské ulici nejdříve jako tzv. Curriculum centrum. Impulsem pro založení centra se stane setkání žen ze střední a východní Evropy a Američanek v Dubrovniku v létě 1991 a konference Ženy v měnící se Evropě v Dánsku, kde Jiřina Šiklová s Ann Snitow, členkou Network of East West Women, dohodnou neformální podporu založení centra genderových studií v Praze. V Klimentské díky tomu začíná vznikat unikátní sbírka feministické literatury, v počátcích především ze zahraničních darů.

Knihovna

Kromě Jiřiny Šiklové se na vzniku GS zásadně podílí knihovnice Jana Hradilková a o něco později Kanaďanka Laura Busheikin, kolem nichž se soustřeďuje skupina žen, zakladatelek budoucí Nadace Gender Studies. Ta je oficiálně zaregistrovaná koncem roku 1992. Byt Jiřiny Šiklové se na několik let stává kontaktním místem, v němž se pořádají přednášky, diskuze, setkání českých a zahraničních feministek, které v té době hojně Prahu navštěvují.

Práce s veřejností a média

První pořad o feminismu se objevuje ještě koncem roku 1991 — je to „Respektování“ režisérky Ljuby Václavové. V roce 1992 vycházejí první studie o feminismu a genderu v odborných časopisech, je zahájen první cyklus genderových přednášek na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy.

Financování — sponzoři a partneři

Nadace Gender Studies získává první dlouhodobější finanční příspěvek od německé nadace Frauen-Anstiftung z Hamburku, z dobrovolnic se stávají první zaměstnankyně, pořizuje se první počítač a fax, knihovna je vybavena regály. Dlouhodobou spoluprací s německou nadací zprostředkovává Saša M. Lienau, pozdější zakladatelka organizace proFem. Frauen-Anstiftung (po jejím sloučení s ostatními nadacemi Zelených v roce 1996) a Heinrich Böll Stiftung se stávají pro GS na řadu let nejdůležitějšími partnery a sponzory. Díky jejich finanční pomoci může GS nakoupit stovky knih, pořádat pravidelné cykly přednášek na univerzitách i pro širokou veřejnost, realizovat konference a semináře.

Informační centrum, knihovna

Knihovna se rozvíjí i nadále za pomoci zahraničních darů, postupně začíná i systematická akvizice knih. Už v této fázi má knihovna GS více knih s genderovou problematikou než Karlova univerzita. GS zakládá databázi ženských a genderových organizací a sympatizantek a sympatizantů.

Vzdělávací činnost

Gender Studies zásadně přispívá k postupnému zavádění výuky genderové tematiky na českých univerzitách. První program přednášek a diskuzí proběhne na podzim 1992 na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy, později také na univerzitách v Brně a Olomouci. Přestože jsou kurzy gender studies uznány jako vyučovací předměty, nejsou zatím součástí žádných univerzitních struktur a jsou kompletně organizovány a financovány z prostředků Nadace Gender Studies.

V samotné GS, která se v září 1994 stěhuje z bytu Jiřiny Šiklové do větších prostor v Le-gerově ulici, probíhají četné semináře, kulaté stoly a přednášky, které vyústí v tradici pravidelných přednášek pro veřejnost *Úterky s gender*, pořádaných pod tímto názvem od roku 1996 už v prostorách Národního domu na Smíchově.

V létě 1995 se asi patnáct žen z GS a jejího okruhu zúčastní největšího projektu Frauen-Anstiftung — třítydenního mezinárodního kempu nedaleko městečka Nazarje ve Slovinsku. Na jednom místě se setkává na 300 žen, mnohé i s dětmi, z patnácti zemí Evropy. Program byl rekreačně vzdělávací, s řadou diskuzí a přednášek.

Práce s veřejností a média

V médiích je téma rovných příležitostí žen a mužů stále označováno za exotické, marginální, kontroverzní či dokonce západně dekadentní. Nadace Gender Studies zatím nepracuje cíleně s nejširšími médii, zaměřuje se spíše na oblast odborného tisku. Vycházejí monotematická čísla Filozofického časopisu a Sociologického časopisu (č. 1995/1) s genderovou tematikou, GS úzce spolupracuje se slovenským časopisem Aspekt.

Vybrané konference a semináře

říjen 1992 Mezinárodní konference o vznikajících ženských organizacích ve východní Evropě (Jiloviště u Prahy) spolu s Frauen-Anstiftung

říjen 1993 Žena v dějinách Prahy, spolu s Archivem hl. m. Prahy, vyšel i stejnojmenný sborník, jedna z prvních publikací Gender Studies

květen 1994 mezinárodní konference East East Gender Studies Inspirations (Liblice)

říjen 1994 mezinárodní konference Ženy a socialismus (Průhonice u Prahy) ve spolupráci s proFem

leden 1996 Dny otevřených dveří v novém působišti Gender Studies v Národním domě na Smíchově, tisková konference a panelová diskuze na téma Feminismus a gender

květen 1996 seminář Politika s ženami či bez žen?

GS sídlí v Národním domě na Smíchově. Univerzitní přednášky se stávají součástí univerzitních struktur; organizace posouvá své aktivity směrem k informační a dokumentační činnosti. Přednáškovou činnost zaměřuje na širší publikum, díky kontinuální práci s médii zasahuje širší veřejnost. V roce 1998 dochází podle nového zákona k přeregistraci a GS se stává obecně prospěšnou společností, oficiální název je dodnes Gender Studies, o. p. s.

Informační centrum a knihovna

Pokračují nákupy knih české i zahraniční produkce. V rámci programu podporovaného OSI Budapest získává knihovna řadu publikací nově vznikajících mužských studií (Men's Studies). Do správy GS přechází knihovna lesbických organizací Promluv, Lambda a A-klub (cca 300 knih). V roce 1999 disponuje knihovna 3.500 svazky v anglickém, českém a německém jazyce. V roce 1997 získává knihovna sbírku vzácných dokumentů — Archiv Elišky Krásnohorské.

Vzdělávací činnost

V roce 1998 vzniká úsilím členek správní rady GS a za finanční podpory Ford Foundation a Nadace Heinricha Bölla na Filozofické fakultě UK samostatné Centrum studií rodu, které se později přesouvá na Fakultu humanitních studií UK jako samostatná Katedra genderových studií.

Přednáškový cyklus *Úterky s gender* se orientuje na širší veřejnost.

Probíhají semináře pro komunální političky a politiky a státní zaměstnankyně a zaměstnance.

Práce s veřejností a média

Do popředí zájmu se dostává práce s médii pro širokou veřejnost; začíná stoupat zájem médií, především ženských časopisů. GS vytváří databáze novinářů a novinářek, pořádá tiskové konference.

V roce 1999 vzniká webová stránka www.feminismus.cz, která za dobu své existence projde několika vývojovými fázemi. Jedná se o první interaktivní informační server v českém jazyce, který se dlouhodobě zabývá problematikou genderu a práv žen. Web [feminismus.cz](http://www.feminismus.cz) v průběhu své existence neustále roste a stává se postupně hlavním informačním zdrojem aktualit, textů a dokumentů souvisejících s genderovými otázkami, ženským hnutím a dalšími tématy, jimiž se GS zabývá.

Společné a síťové projekty

Tři ženské organizace, Gender Studies, proFem a La Strada, zakládají v Národním domě na Smíchově neformální centrum ženských organizací *Tři pod jednou střechou* (slavnostní otevření 8. 3. 1998) a společně zřizují Ženskou minigalerii, kde se konají pravidelné vernisáže.

Pokračuje práce *Koordinačního kruhu proti násilí na ženách*, založeného v roce 1996 pěti ženskými NGO — Gender Studies, proFem, ROSA, Elektra, La Strada — společně kampaně a aktivity pořádané k významným dnům: Mezinárodnímu dni žen (8. března) a Mezinárodnímu dni proti násilí na ženách (25. listopadu).

V lednu 1999 vzniká *Asociace pro rovné příležitosti*, která sdružuje 20 českých ženských organizací. Jejím hlavním cílem je být partnerkou pro státní správu a samosprávu a postupovat jednotně v prosazování rovných příležitostí na politické úrovni. GS a její tehdejší ředitelka Michaela Marksová Tominová stojí u jejího založení. ARP chybí vlastní financování až do roku 2003, kdy se jí díky silné podpoře GS podaří získat prostředky od Ministerstva zahraničí na projekt *Na cestě do Evropské unie — průvodkyně nejen pro ženy*. *Asociace pro rovné příležitosti* uspořádá v roce 2001 spolu s Českým svazem žen a Unii katolických žen mediální kampaň a úspěšnou akci na podporu vzniku *vládního výboru pro rovné příležitosti žen a mužů*.

3. 10. 1998 se koná dvoudenní *veřejná akce za navrácení domu ve Smečkách* 26 ženským organizacím — tisková konference, manifestace před domem Ve Smečkách, koncert na Náměstí Míru.

Na podzim 1996 spouštíme *Paměť žen*, dlouhodobý mezinárodní projekt, iniciovaný a koordinovaný GS. Metodou oral history a narativního interview probíhá sběr životních příběhů žen tří generací (narozených v letech 1920 — 1960) v postkomunistických zemích Evropy. Zaznamenané rozhovory jsou uchovány jak na páscích a minidiscích, tak v přepsané podobě a spolu s množstvím doprovodného materiálu tvoří základ Archivu Paměti žen. Výběr z prvních realizovaných rozhovorů s českými ženami je publikován ve dvou knihách s názvem *Všechny naše věrejšky* (1998).

Členství v mezinárodních organizacích

Gender Studies se stává součástí *KARAT Coalition*, koalice spojující ženské neziskové organizace ze střední a východní Evropy. Sdružení *KARAT Coalition* vzniká v roce 1997 ve Varšavě a podporuje spolupráci ženských organizací, které ve svém regionu často čelí podobným problémům a otázkám. KARAT se také účastní politických procesů zaměřených na zlepšení postavení žen na národní i mezinárodní úrovni, zejména prostřednictvím programů OSN.

Vybrané konference a semináře

březen 1997 seminář *Žena a muž v médiích* — spolu s Helsinským výborem

duben 1997 *Ženy v politickém a veřejném životě*, školení žen pro vedoucí funkce, ve spolupráci s Project parity

listopad 1998 *Paměť žen* — prezentace projektu a odborný seminář s mezinárodní účastí

březen 1999 seminář *Jsou ženská práva v ČR skutečně lidská práva?* v rámci Koordinačního kruhu proti násilí na ženách

duben 1999 *Veřejná diskuse k válce v Jugoslávii a kosovskému konfliktu*

září 1999 vzniká čtyřjazyčná publikace *Epistolae* z korespondence bělehradské feministky Naděždy Četković s koordinátorkou projektu Paměť žen Pavlou Frýdlovou během bombardování Jugoslávie (publikované průběžně na www.feminismus.cz a v příloze Práva)

červen 2000 *Týden solidarity s ženami z válečných oblastí* — setkání se třinácti ženami ze zemí bývalé Jugoslávie. V rámci tohoto týdne byl uspořádán kulatý stůl *Válečný konflikt očima žen* a dvoudenní seminář *Násilí páchané na ženách*, spolu s centrem ROSA.

V listopadu 2001 přesídluje GS do nových, větších a veřejnosti lépe přístupných prostor. Gorazdova 20 v Praze 2 bude naším působištěm na dalších 12 let. Zástupkyně GS se v tomto období stávají členkami vládních poradních orgánů: Michaela Marksová Tominová vstupuje do Rady vlády pro rovné příležitosti žen a mužů, Rady vlády pro trvale udržitelný rozvoj, Výboru pro vztahy s EU a Rady vlády pro neziskové organizace. Spolu s Lenkou Simerskou jsou přizvány Ministerstvem financí ke spolupráci na přípravě metodologické brožury o genderovém rozpočtování. Alena Králíková se stává členkou pracovní skupiny při Ministerstvu vnitra, která vyvíjí program internetového vzdělávání o genderové rovnosti pro úřednice a úředníky na vládní, krajské a místní úrovni.

Informační centrum a knihovna

V roce 2001 získává knihovna první granty z českých státních fondů. Od Ministerstva kultury ČR grant na pevné připojení k internetu a na sérii seminářů pro veřejnost o základních dílech feministické literatury pod názvem *Nekritizuj, co neznáš* v rámci přednášek *Úterky s gender*.

V roce 2001 vychází z iniciativy Jiřiny Šiklové v angličtině a češtině kniha *Matka a dcera: Charlotte a Alice Masarykovy* historika H. G. Skillinga s cílem zviditelnit opomenuté významné ženy české historie.

V roce 2002 probíhá *katalogizace knihovního fondu do elektronického systému*. GS se účastní mezinárodního projektu infocenter a knihoven ve střední a východní Evropě, který koordinuje záhřebská Ženska infoteka. Probíhají školení, vzdělávání a vzájemné učení se zaměřené zejména na databáze, systémy třídění unikátních sbírek atd. Jako školitelky se účastní zástupkyně holandské organizace IIAV, dnes Atria Institute, se kterými se spolupráce po letech znovu obnovuje v rámci EIGE. Knihovna je zaregistrována v knihovní síti Ministerstva kultury jako specializovaná knihovna.

V roce 2002 spouštíme *internetové feministické knihkupectví* s cílem nabízet především odbornou literaturu zaměřenou na problematiku gender studies, ale i beletrii a poezii ženských autorek.

Online Databáze studentských prací z českých univerzit s genderovým zaměřením, která se v tomto období začala sestavovat, čítá ke konci roku 2004 na 950 položek.

Rozrůstá se i další *elektronická databáze*, která poskytuje přehled o feministických neziskových organizacích v České republice i ve světě, a také o jedincích a organizacích zabývajících se genderovými otázkami.

Třetí fáze 2001—2004

V létě 2002 je celá Gender Studies, a především knihovna, ohrožena povodněmi, díky zapojení přátel dochází k rychlé záchranné akci.

Vzdělávací činnost

Úterky s gender se začínají dělit do půlročních tematických cyklů *Transgender*, *Postavení žen a mužů v rodině*, *Ženy v literatuře a umění* a další. GS začíná systematicky pořádat *autorská čtení* nových knih nakladatelství One Woman Press a setkání se zahraničními feministickými autorkami při příležitosti konání knižního veletrhu v Praze. Uskutečňuje se řada prezentací nových knih, např. Jiřina Šiklová *"Deník staré pani"* (2003), Kateřina Pošová *"Jsem, protože musím"* (2003).

Od roku 2004 se GS zaměřuje na práci žen filmařek a uvádí ve spolupráci s Městskou knihovnou tři cykly hraných a dokumentárních filmů *Očima žen*.

Pokračují přednášky a semináře pro úřednice úředníky státní správy a výjezdní semináře v různých místech ČR. V roce 2002 vzniká projekt *Prohloubení informovanosti odborné veřejnosti v oblasti rovných příležitostí žen a mužů*, zaměřený na zástupkyně a zástupce státní správy a samosprávy, představitelky a představitele neziskových organizací a médií, politiky a politiky a učitelky a učitele ve všech regionech ČR.

Práce s veřejností a média

Stoupá počet článků o činnosti GS, rozhovorů s členkami GS i našich vlastních autor-ských článků k gender problematice, postavení žen a mužů, právu žen, ale i k obecným společenským problémům.

Koncem roku 2003 probíhá médii tzv. *kauza Kubera*, kdy se senátor ODS Jaroslav Kubera v souvislosti s otázkou sexuálního obtěžování a zákoníkem práce nevybíravým způsobem vyjádří o českých feministkách. K otevřenému dopisu, jímž režisér Nenad Djapić jménem rodin a přátel českých feministek žádá po senátorovi Kuberovi veřejnou omluvu, se připojuje dlouhá řada osobností, mužů i žen. K omluvě nikdy nedošlo.

V roce 2005 je na webových stránkách GS a na *www.feminismus.cz* k přečtení první číslo zpravodaje *Rovné příležitosti do firem*. Zpravodaj je určen zejména čtenářkám a čtenářům z prostředí komerčních firem, představuje programy rovných příležitostí na pracovištích a seznamuje s dobrými praktikami z tuzemska i ze zahraničí. Jeho cílem je propagovat rovné příležitosti ve společnosti, zejména na pracovním trhu, a propojovat aktérky a aktéry prosazující rovnost a diverzitu v České republice a ve světě.

Vybrané projekty

Ženy a média. Projekt zahrnuje diskusní semináře s komentátorkami a komentátory a novinářkami a novináři z různých médií, včetně reklamních agentur. Jeho významnou součástí je obsahová analýza vybraných českých médií za období leden 2002 — duben 2003, včetně podílu žen ve zpravodajských médiích. Tento průzkum je první svého druhu u nás a GS ho realizuje ve spolupráci s výzkumnou společností InnoVatio.

Na cestě do Evropské Unie — Průvodkyně nejen pro ženy. Vzdělávací projekt s cílem informovat ženy o vstupu ČR do EU a relevantních tématech. Na jaře 2003 probíhá 34 seminářů po celé republice.

Ženy ve volbách do Evropského parlamentu v roce 2004. Projekt upozorňuje na důležitost řešení otázek rovnosti mužů a žen na všech politických úrovních, v národním i evropském kontextu. V jeho rámci se uskuteční dva kulaté stoly s kandidátkami různých politických stran do Evropského parlamentu, a konference Ženy ve volbách do Evropského parlamentu v roce 2004 s mezinárodní účastí.

Zvýšení politické participace žen v komunálních volbách, informační kampaň na podporu žen do krajských zastupitelstev. Podpora všech kandidujících žen bez ohledu na jejich politickou příslušnost nebo přístup k otázkám rovných příležitostí žen a mužů. Hlavní tezí je umožnit ženám mít své zastoupení v krajských zastupitelstvech, které jim v dlouhodobé perspektivě umožní ovlivnit politiku rovnosti a rovných příležitostí.

Seniorky, senioři a společnost je projekt, v jehož rámci proběhne 6 přednášek o postavení a roli seniorek ve společnosti a výzkum obrazu seniorů a seniorek v českých médiích.

Výstava *Tento měsíc menstruuji* je nejvýraznějším počinem roku 2004, který GS zorganizuje v prostorách Gallery Art Factory na Václavském náměstí v Praze díky podpoře nizozemské nadace Mama Cash. Výstavy se účastní umělkyně a umělci z České a Slovenské republiky a Norska se svými výtvarnými díly. Cílem výstavy a doprovodných akcí je umožnit diskuzi o intimitě a ženském těle. Pro velký úspěch je výstava prodloužena do poloviny března 2004, a poskytne tak prostor oslavit happeningem Mezinárodní den žen.

V roce 2004 vyhlašuje GS nultý ročník *Soutěže o nejlepší firmu s rovnými příležitostmi*, která se postupně transformuje do soutěže *Firma roku: Rovné příležitosti*. Jedná se o prestižní ocenění pro zaměstnavatele, kteří ve svých vnitřních strukturách a procesech zohledňují princip rovných příležitostí pro ženy a muže. Ocenění se uděluje každoročně třem nejlepším firmám. Součástí projektu je mediální kampaň a poskytnutí zpětných vazeb všem zúčastněným společnostem.

Společné a síťové projekty

V roce 2001 vede GS ve spolupráci s organizací WITEC (Ženy a internet) mezinárodní projekt *Ženy@práce*, který informuje o možnostech vzdělávání a uplatnění žen na trhu práce v oborech, které jsou tradičně doménou mužů: věda, inženýrství, technologie.

V roce 2004 vzniká z podnětu Českého svazu žen, Unie katolických žen a Gender Studies *Česká ženská lobby (ČŽL)*. ČŽL je dnes platformou sdružující 36 proženských a genderových organizací, vytvořená za účelem spolupráce, prosazování rovnosti žen a mužů a členství v European Women's Lobby. Spravuje internetovou stránku sítě ženských organizací ze střední a východní Evropy www.karat.org a podílí se na vydávání časopisu Fair Play.

GS se každoročně účastní společných akcí Koordinačního kruhu proti násilí na ženách, pořádaných při příležitosti *Mezinárodního dne proti násilí na ženách* vždy 25. listopadu.

Projekt *Paměť žen* pokračuje především spoluprací se slovenským a německým týmem, uskuteční se řada mezinárodních seminářů. Český tým realizuje v roce 2002 sérii rozhovorů s ženami přeživšími holocaust a jejich dcerami. V roce 2003 spouštíme internetové stránky projektu v české a anglické mutaci — www.womensmemory.net.

Vstupem České republiky do Evropské unie končí etapa kontinuální finanční podpory Nadace Heinricha Bölla, přesto se daří získat prostředky na základní činnost GS z několika zdrojů. Ačkoliv GS poskytuje informace a služby veřejné a státní správě, od českého státu organizace nadále žádnou významnější podporu nedostává.

Rok 2005 je do značné míry přelomový. GS vstupuje do několika projektů, které významně přispívají k udržitelnosti organizace po finanční i personální stránce, a k respektu ze strany státní a veřejné správy, médií i privátního sektoru. Svými aktivitami a počtem interních a externích expertek v oblasti rovných příležitostí se GS etabluje jako odborná organizace, připravená poskytnout své zkušenosti všem, kdo o ně mají zájem — studujícím, vyučujícím, médiím, státní a veřejné správě, zahraničním institucím, nevládním organizacím ad.

Rok 2007 je rokem vnitřních změn. Dochází ke změně na postu ředitelky a transformaci této pozice ze sólové na sdílenou. Alenu Králíkovou střídají Alena Bernau jako finanční ředitelka, Linda Sokačová jako ředitelka pro strategické plánování a rozvoj a Lada Wichterlová jako ředitelka pro vzdělávání a řízení projektů.

Opravdu těžké období pak představuje **konec roku 2008**. Výzvy pro podávání grantů financovaných z evropských strukturálních fondů (ESF) mají velké zpoždění. Zahraniční nadace a finanční prostředky od firem představují spíše doplňkové zdroje. Stát ani kraje nevypisují granty zaměřené na problematiku rovných příležitostí. Kombinace všech těchto faktorů přispěje k tomu, že se řada neziskových organizací dostane do finanční krize, některé musí svou činnost ukončit. U jedné z výzev ESF, týkající se problematiky rovných příležitostí žen a mužů, se navíc objeví dovětek: „Projekty nemohou mít politický charakter, nesmí sloužit k propagování jakýchkoliv politických nebo ideologických cílů, včetně ideologií feminismu či maskulinismu.“ Na tuto skutečnost reaguje Česká ženská lobby protestním dopisem.

Ke konci roku 2008 GS uspěje s žádostí v rámci programu Adaptabilita Evropského sociálního fondu a hl. města Prahy a získá i granty od nadací Global Fund for Women a Heinrich Böll Stiftung, které poskytnou organizaci záchrannou síť. Díky těmto finančním prostředkům se podaří zachovat většinu aktivit a zajistit hlavní činnost organizace, ale počet zaměstnankyň se sníží. Nejvíce se omezení finančních zdrojů dotkne provozu knihovny a informačního centra. Právě knihovna je i do budoucna nejohroženější aktivitou GS.

Informační centrum a knihovna

V tomto období je knihovna GS největší svého druhu ve střední a východní Evropě. Pokrývá následující tematické oblasti: feministické teorie, historie ženského hnutí, ženská studia, mužská studia, násilí na ženách, beletrie, genderové aspekty sociologie, filozofie, náboženství, psychologie, rodiny, politického života a práva, resp. legislativy. Čtenářky a čtenáři mohou využít více než 7 000 knih, převážně v anglickém, českém a německém

jazyce, česká a cizojazyčná periodika a šedou literaturu. V roce 2005 se fond začíná specializovat na téma rovných příležitostí žen a mužů na pracovním trhu v České republice a Evropě, ve vzdělávání a výchově.

V průběhu roku 2007 je dokončena práce na *digitalizaci* historických výročních zpráv Ženského výrobního spolku a Minervy z *Archivu Elišky Krásnohorské*.

Rozšiřuje se *databáze studentských bakalářských a diplomových prací* z univerzit v ČR, průběžně aktualizovaná a doplňovaná. Ke konci roku 2007 čítá 1755 položek.

Součástí knihovny je specializované feministické knihkupectví, které usiluje o pokrytí veškeré knižní produkce z oblasti gender studies a rovných příležitostí vycházející v češtině. Knihovna se zapojuje do mezinárodních projektů zaměřených na výměnu zkušeností ve specifickém kontextu fungování ženských knihoven a archivů. Participujeme v projektu EIFL Direct a disponujeme přístupem do elektronické databáze, v níž lze nalézt plná znění článků z tehdejších světových akademických i neakademických periodik.

Vzdělávací činnost

Pokračují *Úterky s gender*, v jejichž rámci probíhají veřejné diskuze na genderová a feministická témata — klasická a nadčasová, stejně tak i aktuální, především však různorodá. Probíhá cyklus *Senioři, seniorky a společnost, Romské ženy v ČR*, jsou prezentovány výstupy projektu Equal. Probíhají autorská čtení, mimo jiné Alexandry Berkové, Olgy Walló, Petry Hůlové a Natálie Kocábové, dále přednášky z oblasti pracovního práva, domácího násilí, sladování práce a rodiny, ale věnující se i tématu aktivního otcovství.

Pokračuje specializované promítání a diskuze v Městské knihovně dvěma cykly *Očima žen*, první je zaměřen na dokumentární tvorbu českých režiserek a studentek FAMU, a druhý s názvem *Pondělky s gender, očima žen aneb nové trendy ve filmu* se věnuje ženským tématům ve filmu. Za účelem propagace projektu vzniká speciální pohlednicová řada distribuována v pražských kavárnách, na univerzitách a středních školách.

DLOUHODOBÉ A MEZINÁRODNÍ PROJEKTY

Půl na půl — rovné příležitosti žen a mužů

V letech 2005 — 2008 vede Gender Studies dva projekty v rámci programu EU EQUAL, které zásadně přispívají ke zmenšování nerovností mezi muži a ženami na trhu práce. GS se zapojuje do mezinárodní spolupráce s Lotyšskem, Dánskem a Španělskem. Jeden z projektů se zaměřuje na oblast hl. města Prahy, druhý cílí do regionů Královéhradeckého, Libereckého a Jihomoravského kraje. Pomáháme ohroženým skupinám na trhu práce, zejména rodičům malých dětí, ale spolupracujeme i s tvůrkyněmi a tvůrci veřejných politik. Projekt Půl na půl se stává základem transformace GS v organizaci, která erudovaně přispívá k vytváření konkrétních opatření a nástrojů pro zlepšení postavení žen a mužů v osobním, pracovním a rodinném životě a také praktických plánů pro firmy, jak zavádět rovné příležitosti do personální politiky. Aktivita zaměřená na zaměstnavatele a síť informačních a poradenských center „Půl na půl — rovné příležitosti žen a mužů“ získávají od Ministerstva práce a sociálních věcí označení kvality „příklady dobré praxe“. Vzniká samostatná webová stránka www.pulnapul.cz, na které funguje i bezplatná právní poradna.

Elektronický zpravodaj **Rovné příležitosti do firem** je pravidelně věnován výsledkům projektu a získává si širokou čtenářskou obec mezi firmami a institucemi. Přináší témata jako sladování, politická participace žen, aktivní otcovství, gender a marketing, flexicurity, řízení diverzity, rovné odměňování, rodinná a sociální politika, firemní zařízení péče o děti atd. Vzniká řada publikací k tematice rovných příležitostí žen a mužů na trhu práce a k tematice sladování.

Provoz zahajuje i online a telefonická **právní poradna** — linka bezplatné právní pomoci zaměřené na diskriminaci na základě pohlaví a/nebo věku. Za dobu její existence (od 8. 3. 2006 do současnosti) právničky GS zodpoví více než 2000 dotazů. Nejčastější dotazy se týkají rodičovské dovolené a problémů s návratem na trh práce po ní a nerovného odměňování. Obvykle se jedná o kombinaci více problémů najednou. V roce 2010 podpoří existenci právní poradny společnost T-Mobile. Linka bezplatné právní pomoci funguje do současné doby s jediným přerušením (jaro 2019 — jaro 2020) z důvodu nenadálého výpadku financování.

Na úspěšný projekt Půl na půl navazují nové projekty *Nenechte se diskriminovat* a *Zaměstnavatelé pro sladování rodinného a pracovního života*.

Paměť žen

V roce 2005 vzniká na základě českých a německých rozhovorů desetidílný rozhlasový cyklus k 60. výročí konce války *Válka očima žen*, vysílaný v programu Českého rozhlasu (ČRo 6).

V květnu 2005 má v České televizi premiéru hodinový dokumentární film *Válka v paměti žen*, který zachycuje vzpomínky šesti žen na II. světovou válku, vzniklý v koprodukcii GS a ČT.

V květnu 2006 vychází ve spolupráci s nakladatelstvím LN první kniha z cyklu životních příběhů žen, *Ženská vydrží víc než člověk*, kterou na základě rozhovorů Paměti žen vytvořil Pavla Frýdlová. Druhá kniha s názvem *Ženám patří půlka nebe* vychází v květnu 2007. Obě knihy zaznamenají velký čtenářský zájem, je k nim uspořádáno několik veřejných čtení a rozhlasový pořad.

Na podzim 2006 probíhá na ČRo 6 sedmidílný cyklus *Žily tady s námi* o osudech německých antifašistek.

V listopadu 2006 se za podpory Nadace Heinricha Bölla uskuteční seminář *Emancipace žen za socialismu a dnes*, jehož cílem je srovnání životních emancipačních strategií žen z let 1948 — 1989 se zkušeností mladé generace.

Další vybrané projekty

Na podzim 2005 probíhá cyklus *Romské ženy v České republice*, který navazuje na kulaté stoly *Role a vztahy žen a mužů v romské komunitě* z roku 1999.

V prosinci 2005 vzniká *zpravodaj Rovné příležitosti ve strukturálních fondech EU*, projekt GS a Ministerstva pro místní rozvoj.

V roce 2005 také poprvé přijíždí Iveta Jusová se studentkami a studenty Antioch College z Yellow Springs a GS pro ně organizuje týdenní program s přednáškami o českých specifikách v oblasti genderové rovnosti. V následujících letech se program více vyprofiluje směrem k problematice genderových identit a queer. Studijní skupiny Ivety Jusové hostí GS každoročně až do podzimu 2019, v roce 2020 tuto tradici přeruší pandemie.

Na jaře 2006 vychází zatím největší publikace GS — překlad knihy *Bertha von Suttner: Život pro mír* autorky Brigitte Hamann, ve spolupráci s vydavatelstvím One Woman Press. Vydání knihy navazuje na snahu přispívat ke zviditelňování významných opomíjených žen.

V tomto období vydáváme také celou řadu letáků a drobných publikací k oblasti trhu práce a sladování rodinného a pracovního života jako *Rovné příležitosti do firem*, *Role rovných příležitostí pro ženy a muže v prosperitě podniku* (sborník z mezinárodní konference a závěrečná zpráva z průzkumu).

V roce 2006 vznikají v rámci projektu *Pohádková opravovna aneb Jak to bylo doopravdy...* z dílny výtvarnice Galiny Miklínové a spisovatele Pavla Šruta tři krátké animované pohádky, které experimentují s genderovou perspektivou a genderovými rolemi v pohádkových příbězích.

V tomtéž roce GS společně s mezinárodními partnery vyhláší *Mezinárodní den rovnosti žen a mužů*, který si připomínáme každoročně 19. června. V rámci tohoto dne i v následujících letech rozdáváme informační letáky, vydáváme speciální noviny a u stánků na Václavském náměstí a později i na Karlově náměstí v Praze zodpovídají právničky dotazy vztahující se k diskriminaci na pracovišti. Akce postupně získává velkou pozornost veřejnosti a v podobném formátu probíhá až do roku 2017.

V roce 2007 je ve spolupráci s Ministerstvem vnitra zahájena soutěž **Úřad roku Půl na půl — respekt k rovným příležitostem**. Tato aktivita, u jejíhož zrodu stála GS, je stále živá. V roce 2021 proběhne již 15. ročník a v pracovní skupině, která připravuje a hodnotí dotazníky přihlášených úřadů, máme stále své zastoupení.

V červnu 2008 GS spolupořádá (hlavním organizátorem je Nadace Heinricha Bölla) letní akademii v Liblicích **Evropa 1968 — 2008: Společnost v proměnách**, která má poskytnout mladé generaci kritický náhled na rok 1968 v Evropě. Zástupkyně GS tam vedou workshop Druhé pohlaví.

Mediální a informační aktivity

V září 2005 je jako dárek k narozeninám Jiřiny Šiklové spuštěn informační web www.genderstudies.cz.

Podcast *Hovory na Bělidle* Českého rozhlasu 6 Jany Šmídové a Kateřiny Krejčí se zaměřuje od roku 2004 jednou týdně na postavení žen ve společnosti a až do ukončení pořadu v roce 2013 jsou zástupkyně GS jeho pravidelnými hostkami.

8. března 2008 proběhne na Václavském náměstí happening za navrácení *ženského domu* *Ve Smečkách* ženským organizacím a spolkům.

Pokračuje mediální kampaň „*Nenechte se diskriminovat a nedovolte to jiným*“, kterou vytváří kreativní tým pod vedením Kateřiny Duškové. Její součástí jsou i televizní spoty vysílané Českou televizí.

V roce 2008 se GS zaměří na témata, která dále rozšiřují záběr činností i mimo trh práce. Jde především o *antidiskriminační legislativu*. Zástupkyně GS je členkou pracovní skupiny koordinované Poradnou pro občanství, občanská a lidská práva a Kanceláří veřejného ochránce práv, které připravuje návrh znění antidiskriminačního zákona.

Účast Gender Studies v poradních orgánech vlády a ministerstev

GS má své zástupkyně v *Radě vlády pro rovné příležitosti žen a mužů*, stálém poradním orgánu vlády v oblasti vytváření rovných příležitostí pro ženy a muže.

GS zasedá i ve *Výboru pro rovné příležitosti v rodinném a pracovním životě*, který se podílí na několika zásadních podnětech pro vládu ČR: Podnět k zařazení kolektivních zařízení péče o děti předškolního věku do gesce jednoho ministerstva a Podnět k legislativnímu ukotvení různých typů zařízení a služeb péče o děti.

GS je součástí *pracovní skupiny MŠMT pro rovnost příležitostí žen a mužů*, která se zaměřuje na rozvoj rovných příležitostí žen a mužů v resortu tohoto ministerstva. Hlavním cílem skupiny, složené z pracovnic a pracovníků ministerstva, ale také externích expertek a expertů z neziskových organizací a odborných akademických pracovišť, je zpracování dlouhodobé vize pro činnost MŠMT v této oblasti.

Gender Studies rozvíjí svou orientaci na problematiku rovnosti žen a mužů na trhu práce včetně rovného/nerovného odměňování, intenzivně se věnuje sladování pracovního a osobního života, zejména v souvislosti se změnami ve společnosti. Na mateřskou/rodičovskou masivně odcházejí silné ročníky tzv. Husákových dětí, které mají zájem o rychlejší návrat na trh práce a plynulejší pokračování v kariéře, čelí však plným mateřským školám, nedostatku jeslí a minimálním možnostem pracovní flexibility.

Do spektra činností GS přibývá nová klíčová aktivita — realizace *genderových auditů*. Podrobnou analýzou firemní politiky, organizačních a personálních procesů procházejí první organizace. GS vytváří metodiku genderového auditu, kterou nadále rozpracovává. Rozvíjí se spolupráce s významnými zaměstnavateli: firmou roku 2009 v soutěži *Rovné příležitosti* se stává Česká spořitelna.

V roce 2011 slaví GS **20. výročí své existence**. Za dvacet let se krajina genderových studií a feminismu změnila k nepoznání, došlo k etablování oboru i rozšíření obecného povědomí o genderových otázkách. U této příležitosti vychází *časopis G Bod*, který přináší úvahy o společnosti z genderové perspektivy: bezdomovectví a ženy, sexualita ve stáří, práva lidí s AIDS, diskuze nad feministickými přístupy k prostituci, feminismus a umění ulice.

Ředitelkou GS se po odchodu Lindy Sokačové stává Alexandra Doleželová, v roce 2012 ji na této pozici střídá Helena Skálová.

Knihovna a informační centrum

V roce 2009 spravuje knihovna 9343 knih, je otevřená 3 dny v týdnu, počet čtenářů a čtenářek činí 2747. V roce 2010 je realizován projekt zaměřený na rozvoj knihovny a její udržitelnost s názvem *Knihovna — prostor pro vzdělávání v rovných příležitostech*, který podpořil Slovak-Czech Women's Fund.

Stále se konají *Úterky s gender*, zpravidla dvakrát měsíčně. V zimním semestru 2010 je s podporou Ministerstva kultury a ve spolupráci s Artcam uspořádán *cyklus filmových projekcí* spojených s přednáškou, *zaměřený na současný světový film genderovou optikou*.

Další projekty

GS reaguje kriticky na nastavení rodinné politiky a politiky zaměstnanosti, která není vstřícná vůči pečujícím. Snaží se přinášet možná řešení, návrhy, přenositelné zkušenosti ze zahraničí, zejména na podporu sladování pracovního a osobního života. V projektu *Rodinná politika a rovné příležitosti žen a mužů v ČR* (OSF) provádí Linda Sokačová analýzu volebních programů politických stran v oblasti jejich rodinné a sociální politiky, sladování rodinného a pracovního života a rovných příležitostí žen a mužů.

V roce 2011 končí dvouletý projekt *Sladování práce a rodiny: možnosti a perspektivy pro zaměstnavatele*. V jeho rámci vznikají firemní tréninky a konzultace, dobré firemní praxe, v jeho závěru proběhne konference v Goethe institutu *Sladování práce a rodiny: flexibilní formy práce*.

V květnu 2011 se koná v Praze mezinárodní workshop *Sladování práce a rodiny z mezinárodní perspektivy*. Účastnice a účastníci z České republiky, Polska, Německa a Slovenska sdílejí zkušenosti pečujících osob, zejména rodičů malých dětí, na trhu práce. Vzniká komparativní analýza situace v oblasti sladování rodinného a pracovního života pečujících osob.

Spouštíme web *materskarodicovska.cz*, který obsahuje praktické informace o právních aspektech mateřské a rodičovské dovolené, o zaměstnávání rodičů malých dětí a jejich právech, s konkrétními tipy, jak sladování zvládat. V době nástupu pandemie covid 19 v roce 2020 z těchto stránek čerpá např. vedení Ministerstva pro místní rozvoj informace o tom, jak pracovat na home office.

V roce 2011 natočí Pavla Frýdlová pro Českou televizi půlhodinový dokumentární film *Mateřská v cizině* a GS vydává v následujícím roce publikaci *Mateřská dovolená, nebo rodičovský čas?*, popisující zkušenosti českých matek, které pracují a vychovávají své děti v jiných zemích Evropské unie.

GS vyzdvihuje důležitost mainstreamově opomíjených témat, jako je např. *problematika neplacené práce*, která má velmi silný genderový podtext, protože ji vykonávají hlavně ženy. Podařilo se zajistit *analýzu dopadů penzijní reformy* ve spolupráci se CERGE.

Také se věnujeme problematice tzv. *sendvičové generace*, tj. lidí, kteří se starají o nedospělé děti a zároveň pečují o své rodiče. Pro ně je k dispozici online a telefonická poradna. Pořádáme konferenci se zahraniční účastí *Harmonizace práce a péče: nové perspektivy*.

V roce 2011 se do zorného pole zájmu dostává velmi diskutované téma *porodní péče*. GS mimo jiné vydává publikaci *„Tělo v rukou společnosti“*, která se zaměřuje i na další genderové aspekty reprodukčních práv, nucených sterilizací a sexuální výchovy na školách.

V roce 2012 je dokončena mezinárodní *databáze praktických příkladů, jak konkrétně zavádět genderovou rovnost do firemního života* z Německa, Rakouska, Velké Británie, Litvy, Řecka a České republiky.

Projektem **Stop znásilnění** (2009 — 2010) se GS věnuje spolu s organizací Persefona trestnému činu, který patří k nejvíce zraňujícím, přesto má však v České republice jen málo pozornosti. Tato problematika je opředena řadou mýtů a je bagatelizována. Ve veřejném prostoru tak dochází k sekundární viktimizaci obětí. Vychází sborník *„Pod hladinou: fakta a mýty o znásilnění.“*

V prosinci 2010 pořádá GS **kulatý stůl** na téma **Pekingská akční platforma** za podpory Nadace Heinricha Bölla a za účasti mezinárodních hostů a hostek. Je zaměřený na rozvoj genderové rovnosti v České republice, Polsku a na Slovensku v souvislosti s plněním mezinárodních úmluv, ke kterým se Česká republika a ostatní státy zavázaly (Pekingská deklarace a akční platforma u příležitosti 15. výročí jejího vzniku, Úmluva OSN o odstranění všech forem diskriminace žen — CEDAW).

Účast a spolupráce v ženských organizacích a sítích

Gender Studies se intenzivně zapojuje do činnosti České ženské lobby, Evropské ženské lobby i koalice Social Watch, kterou koordinuje Ekumenická akademie Praha.

Pod vedením GS vydává Česká ženská lobby stínovou zprávu k Úmluvě o odstranění všech forem diskriminace žen. Tuto zprávu představí Alexandra Doleželová v říjnu 2010 Výboru pro odstranění všech forem diskriminace žen (CEDAW) na 53. zasedání komise OSN pro postavení žen. Alexandra Doleželová se v roce 2010 stává místopředsdkyní Evropské ženské lobby.

Pokračuje účast zástupkyň GS v poradních orgánech vlády a ministerstev.

GS pokračuje v zaměření na trh práce, novým centrem zájmu se stávají rovné příležitosti osob starších 50 let a pečujících. Pro tuto cílovou skupinu, ale i pro zaměstnavatele a úřady práce pořádá GS vzdělávací semináře „Mezi péčí a prací: Rovné příležitosti žen a mužů ve věku 45+“ s cílem poskytnout praktické informace. I soutěž Firma roku je zaměřena na podporu věkové diverzity. Nadále se zabýváme genderovými audity v komerčních firmách, na úřadech veřejné správy, nově i na základních a středních školách.

Novým impulsem v aktivitách GS je **práce s mládeží**. Připojujeme se k Mezinárodnímu *Girl's Day* — dni otevřených dveří pro dívky u zaměstnavatelů v oborech, které jsou primárně spojovány spíše s muži. Historicky první Girl's Day v České republice se uskutečnil 11. října 2013 na *Mezinárodní den dívek* a koná se ve firmách Avast a Telefonica O2. Zájem o akci je velký, jak ze strany dívek, tak zaměstnavatelů. V následujícím roce se podaří propojit 4 firmy se 60 studentkami středních a základních škol. V dalším roce už to je 8 firem a 100 studentek, 4. Girl's Day se zúčastní 232 dívek, které navštíví 13 organizací. V červnu 2017 zorganizuje GS s partnerskými organizacemi z Polska, Slovenska a Maďarska letní pobyt pro středoškolské studentky, které se zajímají o vědu a techniku.

Vedle pořádání Girl's Day se věnujeme i oblasti vzdělávání jako takové. V širokém týmu odborníků a odbornic vzniká metodika projektového dne na téma nestereotypní volba povolání, kterou pilotně ověřujeme na několika školách. Publikace *Volba povolání bez předpokladů* následně získává cenu Nejkrásnější česká kniha roku 2014 v kategorii Učebnice pro školy všech stupňů.

Téma genderově netradiční volby povolání sledujeme i v mezinárodním kontextu, seznamujeme se s dobrými praxemi partnerských organizací z Norska a Slovenska.

Dalším průlomovým tématem, které GS otevře v roce 2013, je **problematika kybernetické síly**, tedy násilí ve virtuálním prostoru. Naším cílem je upozornit na genderový rozměr násilí v prostředí internetu a ICT v mezinárodní perspektivě. I tato aktivita je zaměřena na mladé lidi ve věku 14 — 29 let. V roce 2014 proběhne ve 3 zemích Evropské unie — Kypr, Polsko a Česká republika — výzkum na téma *gender a bezpečnost na internetu*. Naše kampaň probíhá formou letáků, citylightů a videospotů v České televizi i kinech. Spouštíme i bezplatné online právní poradenství k této problematice.

Velká změna pro GS se uskutečnila koncem roku 2013. Po 12 letech v suterénu v Gorazdově ulici se stěhujeme za světlem, do současných prostor na Masarykově nábřeží 8.

V roce 2015 se mění název a rozšiřuje tematický záběr elektronický zpravodaj Rovné příležitosti do firem, který od roku 2013 vydáváme jako čtvrtletník a který nese název **Rovné příležitosti v souvislostech**.

Šestá fáze 2013—2016

Knihovna a infocentrum

Rosi Braidotti, italská feministická filozofka a teoretička, věnuje knihovně GS svou sbírku knih. Knihovna spravuje v této době přes 11000 titulů. V rámci knihovny je poskytován i informační servis. Nadále funguje feministické knihkupectví, ať už fyzicky, nebo přes e-shop. Významnou součástí knihkupectví je distribuce informačních materiálů vydaných institucemi působícími na poli rovných příležitostí žen a mužů.

Feminismus.cz v novém

Portál současného feminismu prochází v roce 2013 rekonstrukcí a redesignem, které mají dokreslit široké souvislosti současného feminismu a genderové problematiky, vytvořit prostor pro autorské i převzaté články, odkazy na akce, zajímavé projekty atd. V neposlední řadě je cílem stránek rehabilitovat pojem feminismus a jeho chápání nejširší veřejností.

Další projekty

V rámci mezinárodního projektu **Celoživotní ekonomické dopady mateřství** se zaměřujeme na rodičovství, které je často hlavním důvodem ke změně pracovních drah žen a rozdílu ženských a mužských kariér. V případě žen pak má negativní dopad (z ekonomického úhlu pohledu) na celý další průběh jejich životů. Vznikají ekonomické a sociologické výzkumy a analýzy, které se věnují ke třem obdobím života žen v souvislosti s mateřstvím — období před mateřstvím a na rodičovské, období návratu do zaměstnání a období odchodu do důchodu. Pořádáme kulaté stoly se zaměstnavateli a semináře pro ženy-matky či budoucí matky, s cílem zlepšit rovnováhu mezi pracovním, soukromým a rodinným životem. Dochází k prohloubení spolupráce s ekonomkami a ekonomy, výsledky studií jsou široce publikovány v médiích. Všechny studie přinášejí návrhy a doporučení směrem k rodinné politice a politice zaměstnanosti.

Rozbití skleněný strop: podpora kariérního růstu žen — řada workshopů zaměřená na osobní rozvoj a motivaci ke kariérnímu růstu žen. Vedle vzdělávacích aktivit mohou ženy využít i pracovní právní poradenství. Prostřednictvím online formuláře nebo telefonní linky se mohou obracet na *právní poradnu s podezřením na diskriminaci z důvodu pohlaví na pracovním trhu* nebo s dotazy souvisejícími s právní úpravou podmínek odchodu a návratu z mateřské a rodičovské, se sladováním pracovního a osobního života nebo možností flexibilního pracovního uspořádání.

Důchody a dopady na ženy — projekt *Penzijní reforma genderovou optikou* mapuje systémové důvody rozdílné výše důchodů mezi muži a ženami. Evropské důchodové systémy byly původně nastaveny podle modelu mužské pracovní dráhy, tedy nepřerušované pracovní aktivity, bez potřeby přizpůsobovat se nárokům péče o děti a obecně soukromého života. Provedené analýzy dokazují, že důchodové systémy je nutné přepracovat právě s vědomím toho, jak různé jsou životní a pracovní dráhy žen a mužů. V roce 2013 vzniká také studie *Dopad rozvodu na příjmy v důchodu ekonomů Jiřího Šatavy (CERGE EI)* a studie Radky Dudové (Sociologický ústav AV ČR) *Reformy důchodového systému v ČR a jejich dopady na ženy*.

GS nadále nabízí firmám, organizacím a institucím **Audit Rovné příležitosti**. Realizujeme deset genderových personálních auditů na základních a středních školách ve Středočeském kraji.

Akce pro veřejnost, konference, přednášky

Jednou budem dál aneb o slepičí krok — v rámci prvního Kongresu žen, 15. 6. 2013 proběhne mezigenerační diskuze o minulosti (od roku 1989), budoucím směřování českého feminismu a agendy rovných příležitostí. Diskutuje Jana Hradilková, Pavla Jonsson, Helena Skálová, Alena Wagnerová, Lada Wichterlová.

GS se spolu s Fórem 50 % podílí na organizaci panelové diskuze u příležitosti **MDŽ 8. března** 2013 na Velvyslanectví USA, na které se sejdou výrazné ženské osobnosti z neziskového sektoru, byznysu, politiky i dalších oblastí společnosti.

Ve stejném roce se v rámci festivalu **Prague Pride** podílíme na programu na Piazzettě Národního divadla. Kromě vážného rozhovoru o nerovnostech žen a rodičů na trhu práce se účastníme nevážného „čtení s heliem“, kdy se předčítají a komentují sexistické a heterosexistické texty nejen z odborné literatury.

V březnu 2014 připravujeme v Poslanecké sněmovně *seminář o dětských skupinách* a zařízeních pro děti.

Připojujeme se k celosvětovému protestu proti násilí na ženách a dívkách **One Billion Rising**.

Účast Gender Studies v poradních orgánech vlády a ministerstev

Helena Skálová je v tomto období členkou Rady vlády pro rovné příležitosti žen a mužů a členkou Výboru pro institucionální zabezpečení rovných příležitostí žen a mužů. Lada Wichterlová je členkou Výboru pro sladění pracovního, soukromého a rodinného života při Radě vlády pro rovné příležitosti žen a mužů a Komise pro rodinnou politiku Rady hlavního města Prahy.

GS pokračuje ve většině dosavadních témat, tj. služby knihovny a informačního centra, bezplatné právní poradenství, nediskriminace a diverzita na trhu práce, pracovní podmínky, rovné odměňování, sladování osobního, rodinného a pracovního života, rodinná a sociální politika, genderově nestereotypní volba povolání. Mění se ale celkový přístup k našim stěžejním tématům, tedy genderu a rovným příležitostem. Vydáváme se na cestu systematického genderového mainstreamingu, zaměřujeme se na zviditelňování genderových dimenzí v tématech, u kterých to na první pohled není zřejmé. A pokračujeme v mezinárodní spolupráci s úřady veřejné správy napříč Evropou.

Knihovna a infocentrum

Fond knihovny čítá přes 10 000 svazků, pro zapsaných 3500 čtenářek a čtenářů je otevřeno tři dny v týdnu. Vedeme debaty o tom, kam knihovnu do budoucna směřovat. Doba se mění, řada informací i dokumentů je dostupných online, knihovna, jako místo plné knih se stává přežitkem. Trendem je proměna knihoven na centra místních komunit. Tomu se nemůžeme vzhledem k omezeným prostorám přizpůsobit, ale snažíme se reflektovat oblasti zájmu čtenářstva a rozšiřujeme fond o knihy pro děti a komiksy. Dětské literatuře se věnujeme proto, že se stále častěji setkáváme s dotazy na *genderově citlivou výchovu* a doporučení na vhodné knihy.

V knihovně se dále konají diskuzní večery *Úterky s gender* na různá aktuální témata. Věnujeme se problematice jazyka, mýtu krásy, neplodnosti, feministicky reflektujeme filmovou a televizní tvorbu, hovoříme s novinářkami. Poměrně velkým tématem ve veřejném prostoru se stává ratifikace Istanbulské úmluvy.

Pokračuje vydávání **elektronického zpravodaje**, který už necílí pouze na firemní prostředí, ale pokrývá další témata, která nahlíží feministickou optikou z různých úhlů pohledu a hledá souvislosti (např. Chudoba a dluhy genderovou optikou, Gender a urbanismus, Gender ve zdravotnictví, Genderové aspekty válečných konfliktů, Duševní zdraví v zajetí stereotypů, Transparentnost mezd, Gender v mentoringu, Tělesná autonomie). Všechna čísla jsou dostupná na webu zpravodaj.genderstudies.cz.

V oblasti **rodinné politiky** prohlubujeme spolupráci se státním sektorem. S Úřadem vlády pracujeme na publikaci *"Práce a soukromí v rovnováze: Jak na to?"* Přednášíme o genderu na seminářích pořádaných Odborem rovnosti žen a mužů Úřadu vlády na krajských úřadech a pro rezortní koordinátorky a koordinátory rovnosti žen a mužů (tzv. gender focal points) z jednotlivých ministerstev. Vystupujeme na konferencích.

V rámci prvního Fóra rodinné politiky v roce 2018 pořádaného MPSV realizujeme workshop *Návrat v nenávratnu aneb zpět po rodičovské*. I v následujících letech se Fóra rodinné politiky každoročně aktivně účastníme.

Nadále jsme aktivní ve Výborech a Radě vlády pro rovnost žen a mužů. Spolupráce v tomto období vrcholí přizváním ředitelky GS Heleny Skálové do české vládní delegace na 61. zasedání Komise OSN pro postavení žen v New Yorku, kde představí situaci rodičů a specificky matek na trhu práce v České republice.

Genderově senzitivní vzdělávání

Společně s organizací Step by Step pracujeme na tvorbě metodiky genderově senzitivního vzdělávání pro vyučující na základních školách. Publikace *"Dvanáct ověřených metod pro rozvoj kolegiální spolupráce"* vzniká na základě dvouleté spolupráce s týmem učitelek, které díky cyklu vzdělávacích seminářů i týdenní stáži na několika berlínských inkluzivních školách získávají nové impulsy pro své pedagogické přístupy, způsob komunikace s dětmi i výukové materiály. Publikace získává druhé místo v soutěži Nejkrásnější česká kniha roku 2019 v kategorii Učebnice pro školy všech stupňů.

Publikace *"Volba povolání bez předsudků"* vychází v novém vydání s masivní podporou MŠMT a je šířena na všechna krajská pedagogická pracoviště. Roste poptávka školení pro metodičky a metodiky prevence a kariérní poradkyně a poradce, genderová témata se začínají objevovat i v předškolním vzdělávání, školíme chůvy, učitelky v mateřských školách a dětských skupinách.

Po více jak deseti letech se v roce 2019 vracíme k tématu orální historie v rámci projektu **Československo v paměti žen**. Využíváme v něm původní rozhovory z archivu *Paměť žen* a na jejich základě vytváříme moderní vzdělávací materiál, který doplní výuku soudobých dějin na základních školách o pohled žen www.pametzen.cz.

Mezinárodní spolupráce

V září 2019 se uskuteční *konference v Berlíně* (organizuje OWEN — GS jako partnerská organizace), setkání akterek společenských změn roku 1989 a současných hybatelek společenského dění z Německa, Polska, Ruska a České republiky (14 účastnic) a její pokračování v březnu 2020 v Praze a v srpnu 2020 v polském Gdaňsku. Diskutujeme mimo jiné o paralelách feminismu, ekologických a mírových hnutích, ale i o rostoucí polarizaci společnosti a zvyšující se kontroverzi feministických témat, zejména v souvislosti s reprodukčními právy (právo na potrat) a právy spojenými s různorodostí genderových identit a sexuální orientace.

Další projekty

Na jedné lodi — projekt se zaměřuje na klasické téma GS, tedy na rovnost šancí žen a mužů na trhu práce. Specificky pak cílí na oblast managementu mateřské a rodičovské a sladování osobního a pracovního života.

30 let GS — symbolicky se tak završuje letitá spolupráce s Nadací Heinricha Bölla, díky jejíž podpoře může být systematicky zpracován archiv GS a vzniknout publikace *Hnízdo feminismu*.

Publikace Gender Studies (výběr)

Alty a soprány: kapesní atlas ženských iniciativ. 1994, 111 s.

Alty a soprány II: kapesní atlas iniciativ na podporu rovných příležitostí pro ženy a muže. 2005, 39 s. ISBN 80-86520-07-2

Aluminiová královna. 2002. Petra Procházková. Nakladatelství Lidové noviny ve spolupráci s GS, 165 s. ISBN 80-7106-632-X

Aluminum Queen, The. Petra Procházková; translation Gerald Turner. Nakladatelství Lidové noviny ve spolupráci s GS, 2002. 187 s. ISBN 80-7106-633-8.

Diskriminace a právo. Eva Fialová, Ivana Spoustová, Barbara Havelková. GS, 2007, 46 s. ISBN 80-86520-20-9, dostupné online

Dostaňte zákon na svou stranu: jak sladit rodinu a práci?, Lada Wichterlová, Eva Fialová (ed.) GS, 2010. 61 s. 1. vyd. ISBN 978-80-86520-33-9, dostupné online

Epistolae: proleče jaro frühling spring 1999, Beograd Praha. Nadežda Četković, Pavla Frýdlová, Gender Studies, profFem, Owen, 1999. 214 s. ISBN 80-902367-6-6

Feministické rozhovory o „tajných službách“. Miroslav Vodrážka. GS, 1996. 94 s. ISBN 80-238-7169-2

Gender a demokracie: 1989—2009. Linda Sokačová (ed.). GS, Heinrich Böll Stiftung, 2009, 112 s. ISBN: 80-86520-64-1

Genderovou optikou: zaměřeno na český vzdělávací systém. Helena Skálová (ed.), GS, 2008, 56 s. A5. ISBN 978-80-86520-28-5

Kariéra, rodina, rovné příležitosti: výzkumy postavení žen a mužů na trhu práce. Linda Sokačová (ed.), GS, 2006, 28 s. ISBN 80-86520-12-9, dostupné online

Klíč k jeslím. Jitka Kolářová (ed.). GS, 2007, 52 s. ISBN 978-80-86520-22-3, dostupné online

Krize jako nový začátek, nebo promarněná šance? Genderové aspekty finanční krize. Linda Sokačová (ed.), GS, Heinrich Böll Stiftung, 2010, 84 s. ISBN 978-80-86520-35-3

Mateřská dovolená, nebo rodičovský čas? Zkušenosti sedmi českých matek, které pracují a vychovávají své děti v jiných zemích EU. Pavla Frýdlová, Kateřina Jonášová, Lucie Svobodová, GS, 2012, ISBN 978-80-86520-47-6, dostupné online

Matka a dcera: Charlotta a Alice Masarykovy. H. Gordon Skilling; z angličtiny přeložil Miloslav Korbělík, GS, 2001, 157 s. ISBN 80-902367-9-0

[Na cestě do Evropské unie: průvodkyně nejen pro ženy.](#) Sestavily Michaela Marksová Tominová, Alena Králíková. Heinrich Böll Stiftung, ASPEKT, eFka, GS, PSF, 2002. ISBN 80-86520-02-1

[Náklady a zisky rovných příležitostí pro ženy a muže.](#) Sborník textů. Kateřina Machovcová (ed.). GS, 2012, 67 s. ISBN 978-80-86520-42-1, dostupné online

[Násilí na ženách: pomoc těm, které to přežily.](#) Sborník textů ze semináře „Týden solidarity se ženami z válkou zasažených oblastí“. edit. a překlad Pavla Frýdlová, GS, 2000. 84 s. ISBN 80-902367-8-2

[Nenechte se diskriminovat a nedovolte to jiným. První právní pomoc.](#) Ivana Spoustová, Ana Králíková Lužaič, Eva Fialová. GS, 2008, 98 s. ISBN: 978-80-86520-09-4, dostupné online

[Neviditelný problém: rovnost a diskriminace v praxi, sborník textů autorského kolektivu k problematice rovnosti a diskriminace v ČR.](#) Helena Skálová, GS, 2010, 68 s. ISBN 978-80-86520-30-8, dostupné online

[Pečuj a vypečeme tě: zpráva o neplacené práci v ČR.](#) Magdalena Hornová (ed.), GS, 2012, 82 s. ISBN 978-80-86520-45-2, dostupné online

[Pod hladinou: fakta a mýty o znásilnění.](#) Kristýna Ciprová, GS, 2010. 76 s. ISBN 978-80-86520-31-5, dostupné online

[Právní postavení žen v České republice.](#) Soňa Hendrychová (ed.), GS, 1998. 71 s. ISBN 80-902367-1-5

[Tělo v rukou společnosti.](#) Anna Kotková (ed.), GS, 2011, 83 s. ISBN 978-80-86520-38-4, dostupné online

[Volba povolání bez předsudků.](#) Jitka Kolářová (ed.), GS 2015, 110 s. ISBN: 978-80-86520-48-3

[Všechny naše včerejšky: paměť žen.](#) Pavla Frýdlová (ed.). GS, 1998. 207 s. ISBN 80-902367-0-7

[Všechny naše včerejšky II: paměť žen.](#) Pavla Frýdlová (ed.). GS, 1998. 239 s. ISBN 80-902367-5-8

[Zpráva o Nadaci Gender Studies v Praze 1991—1997.](#) Blanka Svadbová, GS, 1998. 74 s. ISBN 80-902367-4-X

[Ženám patří půlka nebe.](#) Pavla Frýdlová, Nakladatelství Lidové noviny a GS, 2007, 330 s. ISBN 978-80-7106-893-8

[Ženská vydrží víc než člověk. Dvacáté století v životních příbězích deseti žen.](#) Pavla Frýdlová, Nakladatelství Lidové noviny a GS, 2006, 278 s. ISBN 80-7106-798-9 a ISBN 80-86520-11-0

[Ženy mezi dvěma světy. Deset životních příběhů žen, které odešly do ciziny a po letech se vrátily.](#) Pavla Frýdlová, Nakladatelství Lidové noviny a GS, 2008, 302 s. ISBN 978-80-71006-946-1

[Ženy odjinud: Deset životních příběhů českých cizinek.](#) Pavla Frýdlová, Nakladatelství Lidové noviny a GS, 2009, 260 s. ISBN 978-80-7106-641-5

[Ženy v bílém. Deset životních příběhů českých lékařek.](#) Pavla Frýdlová, Nakladatelství Lidové noviny a GS, 2010, 262 s. ISBN 978-80-7422-038-8

[Ženy 60+.](#) Pavla Frýdlová, Libuše Jarcovjáková, nakladatelství wo-men a GS, 2018, 224 s. ISBN 978-80-905239-7-5 a ISBN 978-80-86520-52-0

Nejvýznamnější osobnosti související s Gender Studies

Nina Bosničová (1979) pracovala v GS od roku 2006 do roku 2015. Její specializací byla spolupráce se zaměstnavateli, zejména z komerčního sektoru. Koordinovala projekty, vedla audity, byla šéfredaktorkou zpravodaje Rovné příležitosti do firem a zástupkyní ředitelky. S ohledem na filologické vzdělání se také věnovala genderovým aspektům literatury a kultury obecně. Stála u zrodu akce Ze šuplíku na veřejnost. Její vášní je černý feminismus.

Markéta Budská (1982) pracuje na pozici finanční manažerky GS od roku 2013. Práce v GS pro ni není jen o číslech, ale je i zdrojem inspirace a neustálého vzdělávání se na poli rovných příležitostí. V průběhu let se jí narodil syn Tadeáš. Věnuje se tanci a zdravému pohybu: slaďuje, studuje, tancuje.

Laura Bushaikin (1961) pomáhala v prvních letech (1990—1994) při zakládání GS. Je autorkou řady článků týkajících se českého feminismu a přístupu k gender studies, např. analýzy potenciálu spolupráce mezi západními feministkami a aktivistkami z postkomunistických zemí Is Sisterhood Really Global? Vystudovala anglickou literaturu. V současnosti žije na malém ostrově v Britské Kolumbii, kde je aktivní v lokální politice a pracuje v oblasti domorodých práv. Je spisovatelkou.

Kristýna Ciprová (1981) do GS nastoupila v roce 2007 jako projektová asistentka, poté se podílela na koordinaci projektů k tématům znásilnění a prevence šikany LGBT mládeže. Po menší pauze, kdy nabírala inspiraci v rámci Fulbright stipendia Masarykovy univerzity v Los Angeles, se vrátila do GS na pozici PR manažerky. Spoluzakládala a působila v organizacích PROUD, z.s., a Jako doma — Home-like, o.p.s. V roce 2017 spoluzaložila břevnovské komunitní centrum Nesedím, sousedím.

Marie Čermáková (1946), socioložka, výzkumnice v oblasti gender studies. Od roku 2001 působila jako ředitelka Sociologického ústavu AV ČR, od roku 1990 jako vedoucí výzkumného oddělení „Gender & sociologie“, od roku 2001 členka Rady vlády pro rovné příležitosti mužů a žen, členka Národní skupiny Helsinki Group „Ženy ve vědě“ při Ministerstvu školství. V letech 1991 až 2000 byla členkou Nadační rady GS. Má tři děti, pět vnoučat a tři pravnoučata.

Klára Čmolíková Cozlová (1979) spolupracovala s GS na genderových auditech či tématu age managementu od roku 2011. Na stálo nastoupila do GS v roce 2015. Věnuje se genderově senzitivnímu HR, trhu práce, ale i genderově senzitivní a feministické sociální práci. Vystudovala sociální práci na VOŠ a poté na ETF UK. Ve studiu pokračovala v oboru genderových studií na FHS v Praze. Je zakládající členkou Genderové expertní komory a aktuálně i její místopředsedkyní. Má dva syny.

Lexa Doleželová (1980) přišla do GS v roce 2003 jako dobrovolnice a zůstala deset let — na pozicích od office manažerky, přes koordinátorku akcí, šéfredaktorku zpravodaje Rovné příležitosti do firem až po ředitelku organizace. Působila také jako předsedkyně České ženské lobby a místopředsedkyně Evropské ženské lobby. V roce 2012 založila organizaci Jako doma, o.p.s., která se věnuje ženskému bezdomovectví. Se svým partnerem a dcerou Jindřiškou ráda cestuje po světě. Vedle feminismu se věnuje ekologii.

Kateřina Dušková (1970) je divadelní režisérka. V GS působila jako PR manažerka, zejména v projektu Půl na půl. Přinesla do GS kreativní přemýšlení o tom, jak dostat myšlenky feminismu a rovných příležitostí do médií a mezi běžnou veřejnost. Proměnila především vizuální náboj celé organizace včetně loga. V současné době působí jako umělecké šéfkyně Divadla F. X. Šaldy v Liberci. Má dceru.

Eva Ferrarová (1953) žila 20 let v Itálii, kde vystudovala cizí jazyky a literaturu. Po návratu pracovala kromě jiného na Ministerstvu vnitra jako gender focal point, na MPSV vedla projekt 22 % k rovnosti. S GS spolupracovala od roku 2006, kdy spolu s tehdejší ředitelkou založila soutěž Úřad roku Půl na půl o genderově nejcitlivější úřad veřejné správy. V současné době přednáší o antropologii jídla na Ústavu etnologie FF UK, věnuje se genderové problematice ve Výboru pro institucionální zabezpečení rovnosti žen a mužů, jehož je předsedkyní.

Larisa Flint (1967) byla jako studentka přímou účastnicí změn ve Východním bloku. Do Prahy přijela jako absolventka politologie a stipendistka mezinárodního programu výuky angličtiny. Pro GS se stala nevyčerpatelným zdrojem nadšení a energie při organizování přednášek, konferencí, sbírek zahraniční literatury. Po pražské zkušenosti odjela pomáhat Gender Studies v Petrohradu a Moskvě s fundraisem. Po návratu do Kalifornie založila vlastní designovou výrobu šperků a oblečení.

Pavla Frýdlová (1948), literární a filmová dokumentaristka. Po ukončení kariéry filmové dramaturgyně a po několikaletém pobytu v Berlíně a spolupráci s německými feministkami se zapojila do činnosti GS a proFem, který spolupřezakládala. V letech 1996—2008 koordinovala dlouhodobý mezinárodní orálně-historický projekt Paměť žen. Životním příběhům a zkušenostem žen různých generací se věnuje i nadále, je autorkou řady publikací o ženách. Má syna a vnuka a 50 let jednoho manžela, který se před lety ozval na obranu českých feministek v kauze senátora Kubery.

Šárka Gjuričová (1946) po studiu psychologie na FF UK působila v dětské nemocnici jako klinická psycholožka. Terapeutické vzdělání, orientované na vztahy v rodině získávala v Praze a doplnila v USA. Pozornost genderovým aspektům rodinné terapie ji přivedla do skupiny, tvořící se kolem Jiřiny Šiklové. Několik let vedla výběrové přednášky Gender a psychologie na FF UK, zúčastnila se projektu Paměť žen. V letech 1996—2019 vedla postgraduální vzdělávání, které studujícím rodinné terapie umožňovalo i genderové porozumění. Má dvě děti a čtyři vnoučata.

Jitka Hausenblasová (1982) pracovala v GS od roku 2013 do roku 2019. Věnovala se především oblasti vzdělávání, formálního i neformálního. Organizovala a rozvíjela koncept dne otevřených dveří v technických firmách pro dívky — Girl's Day a nejvíc ji bavilo hledat a nacházet inspiraci v metodách, jak podporovat holky ve výběru nestereotypních profesí, hlavně v Norsku.

Eva Hauserová (1954) vystudovala biologii na Přírodovědecké fakultě UK, pracovala jako redaktorka, později překladatelka, publicistka a editorka na volné noze. Feministickými tématy se zabývala hlavně v 90. letech, kdy se také účastnila aktivit GS. Feministické myšlenky se snažila popularizovat ve svých knihách a pod pseudonymem Johana Suková vydala knihu Příručka militantního feminismu. Podílela se také na televizním pořadu Ženský hlas (2002). Později se zaměřila na oblast ekologie a permakultury. Má dva syny a tři vnoučata.

Hana Havelková (1949—2020) byla zakládající členkou GS a členkou Nadační i správní rady. Působila jako vedoucí katedry genderových studií FHS UK, kterou pomáhala zakládat. Přednášela zde feministické teorie, teorie občanské společnosti, sociologii a gender studies. Ve své publikační a výzkumné činnosti se věnovala vztahu mezi soukromou a veřejnou sférou, tématu žen v politice a ve vědě, současnému ženskému hnutí a také mediálnímu diskurzu. Její hlavní myšlenky shrnuje publikace Odvaha nesouhlasit: Feministické myšlení Hany Havelkové a jeho reflexe. Měla dvě dcery.

Petra Hejnová (1976) pracovala v GS s malými přestávkami od roku 1999 do roku 2002, zpočátku při studiu jako koordinátorka a od roku 2000 jako ředitelka pro vzdělávání. Vystudovala sociologii a veřejnou a sociální politiku na FSV UK a později dokončila PhD. z politických věd na Syracuse University v USA. Věnovala se tématům gender a veřejná politika a také ženským politickým a sociálním hnutím. Žije v USA, má dvě dcery.

Soňa Hendrychová (1929—2014), právnička, spoluzakladatelka GS. Díky rodinnému zázemí (teta, která ji po matčině smrti vychovávala, byla nejbližší spolupracovnicí Františky Plamínkové a Milady Horákové v Ženské národní radě) měla velké znalosti o historii ženského hnutí u nás. S velkou chutí se o tyto své znalosti dělila při svých přednáškách a vystoupeních doma i v zahraničí. Do projektu Paměť žen se zapojila nejen natáčením rozhovorů, ale pro projekt zpracovala i vývoj české legislativy v letech 1945—2000, vztahující se k ženám. Měla dva syny.

Miroslava Holubová (1948), absolventka FF UK, do roku 2002 odborná asistentka katedry jazyků strojní fakulty ČVUT, později referentka Ministerstva vnitra, zastupuje ČCE v komisi pro ženy v Ekumenické radě církví. V GS pracovala zejména na projektu Paměť žen a věnovala se mezinárodní spolupráci, angažovala se v úsilí získat zpět Dům ve Smečkách. Matka čtyř synů, babička šesti vnoučat.

Magda Hornová (1978), vystudovala knihovnictví na FF UK. V GS byla nejprve na stáži, pak zde v letech 2002—2008 pracovala jako knihovnice a podílela se na feministické osvětě. Práce v GS pro ni znamenala nejen inspiraci skvělými ženami, ale zásadní profesní zkušenost ve specializované knihovně. Později působila v knihovnách neziskového i veřejného prostoru, nyní administruje projekty z fondů EU.

Jana Hradilková (1959), autodidaktka, badatelka, hybatelka, zakladatelka, nakladatelka, knihovnice, hudebnice, pomocnice, a básnička. Kromě faktu narození vděčna též za zážitek undergroundu, změny režimu, za životní svazek s klanem Hradilků, který pomohla rozhojnit čtyřmi dětmi a dosud šesti vnoučaty. Pomáhala generovat národní občanskou tvůrčí energii v organizacích Pražské matky, Gender Studies, Ašoka, Berkat, Inbáze, Výzkumné centrum archeologie zla, Jiná mapa a Kočovník konference, Zbuževa, Zbuzanské aleje, vydavatelství Koleno, písňový projekt Těsto, Babičky bez hranic aj.

Michaela Chržová (1992) nastoupila do GS v roce 2013 jako knihovnice a když o šest let později odcházela, její pracovní zkušenosti tuto pozici rozhodně přesahovaly. Knihovna GS se pro ni stala nejen brigádou a později zaměstnáním, ale především studnicí znalostí, místem setkání se zajímavými lidmi, silnými osobnostmi, různorodými názory a prostorem pro diskuzi. Vystudovala obor informační studia a knihovnictví na Univerzitě Karlově.

Eliška Janšová (1938) vystudovala na DAMU divadelní vědu a herectví a posléze na FF UK dějiny kultury a umění, 35 let působila v oblasti kultury. Po roce 1989 se začala angažovat v oblasti ženských práv. Je spoluzakladatelkou Klubů křesťanských žen, stála u zrodu Asociace pro rovné příležitosti a mnoho let působila jako její tajemnice. Podílela se na ustavení politické frakce žen při KDU-ČSL a dvě funkční období byla její předsedkyní. Je členkou výboru Rady vlády pro rovnost žen a mužů. S GS spolupracuje dlouhá léta, je členkou dozorčí rady.

Johana Jonáková (1979) pracovala v GS ještě během studia mezinárodních teritoriálních studií FSV UK v roce 2003 jako koordinátorka projektů před vstupem ČR do EU. Pak si na 14 let odskočila do české a německé státní správy, následně založila vlastní firmu na psaní dotací pro vzdělávací a sociální instituce, porodila dvě děti a v roce 2017 se vrátila zpět do GS jako genderová auditorka. Aktuálně vede projekt Československo v paměti žen a pracuje na pozici zástupkyně ředitelky. Díky znalosti němčiny drží v GS vazbu na německé spolupracující organizace.

Kateřina Jonášová (1975), publicistka, divadelní dramaturgyně. Na cestu feminismu a ženského aktivismu ji přivedla dobrovolnická práce v profem, téma domácího násilí a osobnost Saši Lienau. V rámci GS začala za studií žurnalistiky působit v týmu Paměti žen jako sběratelka příběhů. V letech 2005—2006 pracovala v PR týmu GS. Založila genderovou agenturu gitA a platformu Prezidentka.cz. Kromě divadelní tvorby se zabývá transgenderem, komunitním školstvím a ženským podnikáním. Má dvě děti.

Pavla Jonssonová, dříve Slabá (1960), básnířka, hudebnice. Do GS začala docházet už v roce 1991 a do roku 1998 byla členkou správní rady. V roce 1980 založila dívčí punkovou skupinu Plyn (později Dybbuk a Zuby nehty). Tématu ženy a rock se věnovala na výzkumném Fulbrightově stipendiu a v publikacích, např. v knize rozhovorů s alternativními muzikantkami Růžové vrány. Získala doktorát z antropologie na FHS UK. Aktuálně učí genderové kurzy na Anglo-americké vysoké škole v Praze a dalších programech jako ECES a CIEE. Má tři děti.

Eva Kalivodová, dříve Věšínová (1957), byla zapojena do práce Nadační rady GS od roku 1995. V letech 1995—1998 vyučovala v kolektivním kurzu Sociální problémy z aspektu gender, který „cestoval“ po českých univerzitách. V návaznosti na to spoluzaložila roku 1998 s Jiřinou Šiklovou Centrum genderových studií na FF UK, v letech 1998—2002 byla jeho vedoucí. Od té doby přednáší a publikuje v oboru genderových studií zaměřených především literárně a lingvisticky. V letech 1993—2006 byla hlavní editorkou česko-anglického časopisu One Eye Open. Má jednu dceru.

Jitka Kolářová (1980) v GS pracovala na řadě projektů, nejvíce na těch pro zaměstnavatele (Firma roku pro rovné příležitosti) a pro mládež. Ze zkušeností a znalostí nabytých během let v GS čerpá dodnes. Momentálně se věnuje primární prevenci rizikového chování v liberecké organizaci Advaita, z. ú. Bavi ji hory, čtení, punk a DIY feminismus.

Lucie Königsmarková (1988), studovala Andragogiku a personální řízení a Informační studia a knihovnictví na FF UK. Pracovala v knihovně Vojenského historického ústavu jako katalogizátorka a několik let vedla knihovnu na Univerzitě Jana Amose Komenského. V GS pracuje od dubna 2020 jako knihovnice, posléze se zapojila do projektu „Na 1 lodi — podpora rovných příležitostí žen a mužů“ a spolupracuje také na Girl's Day. Profesně ji baví intersekcionalní feminismus, queer studies a téma diversity na pracovišti. Pracuje jako dobrovolnice pro QFF Mezipatra a festival Prague Pride.

Anna Kotková (1978) pracuje v GS od roku 2010 s přestávkami na rodičovské. Tematicky byly její aktivity zaměřené na práci a péči (neplacenou práci) či dobré firemní praxe v oblasti rovných příležitostí žen a mužů. Zastupovala GS ve FoRS (Fórum pro rozvojovou spolupráci) a v České koalici Social Watch (2010—2014). Je členkou AutoMat, z.s., a podporuje udržitelný rozvoj Prahy. Absolvovala obor žurnalistika na FSV UK a obory hebraistika—etnologie na FF UK.

Marie Koudělková (1947—2014) do GS přišla jako jedna z věrných a zapálených studentek Sociální práce a též jako jedna z duší, kterým byla Jiřina Šiklová rádkyní a matronkou. Poštouchnuta atmosférou a vlastní zkušeností založila JANTAR, jedno z prvních sdružení na podporu žen po ablaci prsu. Marie zůstala vedle této své činnosti GS věrná, jako dlouholetá spolupracovnice na ojedinelém úkolu, jehož se systematicky zhostila — evidenci a shromažďování diplomových a bakalářských prací s tematikou gender.

Anna Kovaříková (1948) v GS fungovala jako dobrovolnice od roku 1992. Vystudovala obor finance na VŠE v Praze a od roku 1999 byla členkou dozorčí rady GS, spolupracovala na projektu Paměť žen, v roce 1997 na konferenci Ženy a média. Jako spoluzakladatelka ženské organizace Nová Humanita (1990) se průběžně soustředila na oblast vzdělávání a profesního uplatnění žen. V současné době připravuje knížku povídek, v nichž hlavní roli hrají ženy rozmanitého věku, profesí i životních zkušeností. Má dvě děti a tři vnoučata.

Lenka Králová (1967) patřila k lesbické skupině, která byla od začátku zapojena do dění GS. Založila ve společných prostorách tří ženských organizací v Národním domě na Smíchově první pražskou ženskou galerii výtvarného umění, byla kurátorkou i většiny výstav v GS v Gorazdově a fotografovala nejdůležitější aktivity GS 90. let. Dnes lékařka, pracující v oblasti výzkumu léků, s partnerkou vychovává dceru.

Saša Lienau (1948), v Německu, kam odešla v roce 1968, vystudovala v Göttingen filologii a politologii. Feministické a levicové hnutí ji ovlivnily natolik, že jim věnovala několik let aktivního pracovního života — spoluzaložila feministické knihkupectví a nakladatelství a později pracovala pro Frauen-Anstiftung. V GS nikdy přímo nepracovala, ale v prvním roce existence tuto organizaci ovlivnila — zpátky do Čech přišla v roce 1991 s nadací Frauen-Anstiftung, která první kroky GS spolufinancovala. Založila poté profem a v průběhu činnosti i La Stradu. Má jednoho syna.

Alena LišKay Králíková (1977) pracovala v GS od roku 2002 do roku 2007, zpočátku při studiu jako projektová koordinátorka, posléze spolu s Míšou Marksovou Tominovou sdílely ředitelskou roli, nakonec byla tři roky ředitelkou. Vystudovala angličtinu a francouzštinu na Pedagogické fakultě UK v Praze. Působila v neziskovém sektoru, médiích i v korporátním prostředí. Aktuálně se soustředí na diverzitu a odpovědné podnikání v pojišťovně Kooperativa. Má dceru Alici.

Jitka Malečková (1960) se do činnosti GS zapojila hned počátkem 90. let, později se stala členkou Nadační rady a správní rady GS. Od roku 1993, s přestávkami na studijní a pracovní pobyty v zahraničí (Itálie, Izrael, Turecko, USA), přednáší na Filozofické fakultě UK, kde je profesorkou na katedře Blízkého východu. Věnovala se mj. genderu a nacionalismu se zaměřením na Blízký východ a Střední Evropu, dějinám ženského hnutí a vztahům mezi Evropou a Blízkým východem. Má jednoho syna.

Michaela Marksová Tominová (1969) vystudovala Přírodovědeckou fakultu UK. Od roku 1997 až do roku 2004 byla ředitelkou GS. Působila jako zástupkyně šéfredaktorky v časopise Harper's Bazaar a jako ředitelka odboru rodinné politiky na MPSV. V letech 2014—2017 zastávala post ministryně práce a sociálních věcí. V letech 2015 až 2018 byla místopředsdkyní ČSSD, od roku 2006 do roku 2018 zastupitelkou městské části Praha 2, z toho dva roky místostarostkou. V roce 2020 se stala politikou náměstkyní ministra zahraničních věcí. Je spoluautorkou knihy *Na cestě do Evropské unie: průvodkyně nejen pro ženy* a autorkou knihy *Rodina a práce — jak je sladit a nezbáznit se*. Má dvě dcery.

Hana Maříková (1960) s GS spolupracovala zejména v 90. letech. Participovala na projektu *Paměť žen*, podílela se na české i anglické verzi publikace *Alty a soprány*. Vystudovala sociologii na FF UK, kde získala doktorát. V roce 1998 absolvovala dvouměsíční stáž v Gender Institute na London School of Economics. Pracuje dlouhodobě v Sociologickém ústavu AV ČR. Věnuje se sociologii rodiny a soukromého života (zejména problematice bezdětnosti, péče a rodičovství), genderovým nerovnostem na trhu práce i v politice. Je autorkou a spoluautorkou řady odborných článků a monografií. Má dvě dcery.

Štěpánka Matúšková (1976) se v GS mihla v letech 2002—2004, ve vzrušující době, kdy vznikl portál *feminismus.cz*, zpravodaj *Rovné příležitosti* do firem a výstava *Tento měsíc menstruuji*. Svůj profesní život věnovala občanské společnosti v rámci neziskového sektoru a v médiích, nejvíce je pyšná na vedení časopisu *Aperio*. Má syna a dceru, žije na starém dvoře pod Šumavou, který společně s manželem opravuje a snaží se žít ve vzájemné lásce, úctě a věrnosti k sobě i planetě.

Marlowe Miller (1962) přijela do Prahy v roce 1991 na Fulbrightovo stipendium jako literární badatelka s cílem reflektovat vliv normalizace na současné spisovatelky. Zapojila se jako dobrovolnice GS do vytváření témat pro bulletin, přednášky a debatní skupiny. Stala se tak jednou z prvních svědkyní debat o feminismu a aktivní účastnicí vytváření profilu organizace. V současnosti je profesorkou literatury a psaní na univerzitě v Massachusetts.

Marie Mrvová (1992) pracuje v GS od roku 2019 jako orální historička v rámci projektu *Československo v paměti žen* a koordinuje akci *Girl's Day*. Působí také jako šéfredaktorka čtvrtletníku *Rovné příležitosti* v souvislostech. Vystudovala master degree of Public History, Oral History and Community Heritage na University of Huddersfield ve Velké Británii. Věnuje se orální historii a genderu se zaměřením na politické vězeňkyně 50. a 60. let, umělecké tvorbě ve vězení a dějinám každodennosti. Ve volném čase se zabývá queer aktivismem a hudbou.

Dana Musilová (1958), historička, profesorka historie na Univerzitě Hradec Králové, badatelsky se specializuje na historii 20. století, genderovou historii a gender studies (antologie textů České feministické myšlení 19. a 20. století). V GS se významně podílela na projektu *Paměť žen*, nyní spolupracuje na projektu *Československo v paměti žen*. Má jednu dceru.

Anna Nedvěďová (1950—2021) byla nejpilnější frekventantkou kurzů angličtiny, pořádaných GS. Záhy začala dobrovolničit v knihovně, zajímala se především o historii českého ženského hnutí. V knihovně pak dlouhou dobu pracovala. Její zásluhou vznikl Archiv Elišky Krásnohorské, který opečovávala a systematizovala. Fotoaparátem nebo později malou videokamerou zachytila mnohé aktivity GS — přednášky, Úterky s gender, vernisáže knížek. Měla tři děti a pět vnoučat.

Marie Noe, dříve Chřibková (1969), majitelka nakladatelství One Woman Press. Od roku 1997 pravidelně navštěvovala přednášky v knihovně GS. Pro GS připravila do tisku titul *Matka* a dcera, Charlotta a Alice Masarykovy a společně s GS vydala životopis Bertha von Suttner: *Život pro mír*. V rámci Úterků s gender představila některé z knih vydaných jejím nakladatelstvím, např. příručku pro oběti sexuálního napadení *To není vaše vina!* za účasti autorky Helen Benedict či slavnou feministickou stať *Eunuška* od Germaine Greer. Byla členkou a posléze předsdkyní správní rady GS. Má syna.

Libora Oates-Indruchová (1965) začala navštěvovat schůzky v GS v roce 1992, od září 1994 do června 1995 pracovala jako koordinátorka. Byla členkou správní rady GS. V roce 2004 začala vyučovat v nově založeném bakalářském studiu genderových studií na katedře sociologie Masarykovy univerzity a v letech 2009—2011 spolupracovala na projektu GAČR „Transformace české genderové kultury 1948—1989“ vedeném Hanou Havelkovou na katedře genderových studií FF UK. V roce 2015 získala profesuru sociologie genderu na Univerzitě Graz v Rakousku.

Kamila Remišová Věšínová (1979) pracovala v GS od roku 1999 do roku 2001 jako knihovnice, později spolupracovala na několika projektech. Spoluzakládala punk-feministický zin *Bloody Mary*, jehož první číslo spatřilo v roce 2000 světlo světa právě díky staré kopírce v GS. Podílela se na organizaci Globální stávky žen v březnu 2001, po které vznikla Feministická skupina 8. března. V současnosti pečuje o dva pubertáky a věnuje se převážně popularizaci vědy, zejména archeologie a etnologie.

Lenka Simerská (1976) v GS působila od roku 1996 v různých rolích a stála u zrodu projektů jako je *Soutěž o nejlepší firmu s rovnými příležitostmi žen a mužů*, *Zpravodaj rovné příležitosti* do firem, web *feminismus.cz* a dalších. Má dlouholetou praxi ve zpracování výzkumů, analýz, evaluací, auditů, tvorbě metodik a expertní činnosti, a také v poradenství a lektorování pro soukromou i veřejnou sféru v ČR i v zahraničí. Posledních 6 let se věnuje problému gender pay gap v ČR, na MPSV vede systémový projekt pro jeho řešení. Má syna.

Helena Skálová (1977) začala s GS spolupracovat v roce 2002 jako stážistka, od roku 2006 působila na pozicích od knihovnice, koordinátorky soutěže Firma roku, editorky zpravodaje Rovné příležitosti do firem po zástupkyni ředitelky. Od roku 2012 je ředitelkou GS a zástupkyní organizace v Radě vlády pro rovnost žen a mužů a v České ženské lobbey. Absolvovala na FHS UK obor studium humanitní vzdělanosti se zaměřením na neziskové organizace a gender. Miluje přípravu i konzumaci dobrého jídla.

Věra Sokolová (1970) je historička, kulturní antropoložka a vedoucí katedry genderových studií na FHS UK. Vystudovala historii a kulturní antropologii na University of California v Sacramentu (master's degree), doktorát z historie získala na University of Washington v Seattlu. Specializuje se na komparativní dějiny sexuality, feministickou a queer teorii, gay a lesbická studia, politiku identity a gender a vizualitu. S GS spolupracuje dlouhodobě nejen na výzkumných projektech. Má tři děti.

Linda Sokačová (1978) pracovala v GS od listopadu 2000 do srpna 2010, začínala na pozici koordinátorky, později se zaměřovala na management projektů a od roku 2008 pak působila jako ředitelka organizace. Intenzivně se zaměřovala na fundraising. Vystudovala sociologii a sociální politiku na FSV UK. Dlouhodobě se věnuje tématům jako sociální, rodinná a bytová politika, diskriminace a lidská práva. Po odchodu z GS působila v neziskovém sektoru i veřejné správě, momentálně je ředitelkou Amnesty International Česká republika.

Michaela Svatošová (1980) pracovala v GS s malými přestávkami od roku 2001 do roku 2016, zpočátku při studiu jako knihovnice, později i informační specialistka a poté se přidala i projektová činnost. Vystudovala knihovnictví a informační studia na Manchester Metropolitan University a genderová studia na FHS UK, je absolventkou Fulbrightova stipendijního programu. Věnovala se tématům gender a ICT a fenoménu kybernásilí. Má dvě dcery.

Jiřina Šiklová (1935—2021), zakladatelka a celoživotní podporovatelka GS. Patřila mezi zakládající členky katedry sociologie na Filozofické fakultě UK v roce 1965. Dizertační práci, v níž se zabývala problematikou mládeže a studentského hnutí, rozšířila ve studii o tehdejších hnutí západních rebelů. V roce 1969 podepsala dokument Dva tisíce slov a vystoupila z KSČ. Po propuštění z univerzity pracovala jako uklízečka, později jako sociální pracovníce na geriatrickém oddělení Thomayerovy nemocnice. Od 70. let spolupracovala s Petrem Pithartem na distribuci zahraničních i exilových knih do Československa. V letech 1981—1982 byla uvězněna za pašování nelegální literatury; byla obviněna z podvracení republiky. Po roce 1989 byla pozvána opět přednášet sociologii na FF UK v Praze. Zde iniciovala založení katedry sociální práce a do roku 2000 ji vedla. V roce 2009 kandidovala za Stranu zelených do Evropského parlamentu, o rok později vedla kandidátku Zelených za Královéhradecký kraj ve volbách do sněmovny. Byla členkou správní rady několika nadací, členkou redakčních rad řady zahraničních i domácích odborných časopisů. Bez její iniciativy, podpory a neustálé touhy po nových tématech a novém společenském dialogu by neexistovala řada organizací a projektů. V roce 1995 získala ocenění Žena Evropy, v roce 2000 plaketu Alice Masarykové za zásluhy o rozvoj sociální práce. V roce 2005 a 2015 vydalo Československé dokumentační středisko spolu s americkým novinářem a mecenášem Jimem H. Ottawayem Jr., k životnímu jubileu Jiřiny Šiklové dvojazyčnou publikaci Kočka, která nikdy nespí. Byla autorkou řady dialogických knih: Deník staré paní, Dopisy vnučce, Matky po e-mailu ad. Měla dvě děti, sedm vnoučat a tři pravnoučata.

Jiřina Šmejkalová (1960), jedna z „matek zakladelek“ GS, působila v Nadační i správní radě. Věnuje se dějinám středoevropského feministického myšlení a otázkám centrálně řízené knižní kultury a její transformace po roce 1989. Přednášela na Univerzitě Karlově, na Severovýchodní univerzitě v USA, Středoevropské univerzitě v Budapešti, na Durhamské univerzitě ve Velké Británii. Je členkou řady vědeckých společností, včetně ERICArts (Evropský ústav pro výzkum kultury a umění) a SHARP (Společnost dějin autorství, čtenářství a vydavatelství). Má jednu dceru.

Markéta Štěpánová (1982) pracuje v GS na různých pozicích od roku 2005, s feminismem se ale potkala již dávno předtím v aktivistických kruzích. Koordinovala projekty zaměřené na násobnou diskriminaci, rodinnou politiku či sladování. Věnuje se genderově citlivé výchově a vzdělávání, vede workshopy na téma genderových stereotypů a jejich projevů ve vzdělávacím systému. Zároveň je knihovnicí v knihovně GS. Genderovou rovnost vnímá jako běh na dlouhou trať, který stojí za to běžet, už jenom kvůli jejím třem dětem.

Petra Štogrová, dříve Jedličková (1972), začala spolupráci s GS v roce 1994, kdy chtěla v bytě Jiřiny Šiklové pomoci s uspořádáním knihovny. K vymyšlení uceleného třídícího systému, který pak kopírovaly jiné knihovny GS v CEE, bylo třeba tématu gender rozumět ve všech myslitelných směrech, a tak absolvovala letní školu New School for Social Research, kde potkala Ann Snittow. S GS spolupracuje dodnes, momentálně ve správní radě. Kromě toho podniká v oboru finančního řízení a analýz, založila Nová média na FF UK a časopis o informační společnosti Ikaros. Je matkou tří dětí.

Jana Valdřová (1955), genderová lingvistka a soudní znalkyně v oblasti ověřování jmen, zahájila v české jazykovědě debaty na téma genderově vyváženého jazyka a práva žen na volbu tvaru příjmení bez přechylovacího formátu -ová. V roce 2000 se na výzvu Českého helsinského výboru postavila za práva cizinek na nepřechylování jejich příjmení. Je autorkou prvních návrhů na rodově vyvážené vyjadřování v češtině. Inspirace, informace a opora čerpala mimo jiné v GS, kde také přednášela o jazyce. Má dva syny.

Alena Valterová (1953—2008) spolupracovala s GS od jejího počátku. Krátce po roce 1989 založila Politickou stranu žen a matek Československa. Účastnila se debat platformy Quo vadis, femina? a sympozií platformy Česká prezidentka. Je autorkou řady statí a publikace Přípomínky od sporáku. Vystřídala řadu profesí, několik let strávila péčí o staré rodiče. Převážně sama vychovávala čtyři děti.

Eva Veisová, dříve Pilíková (1974), pracovala v GS od roku 1995 do roku 1999 nejdříve jako administrativní podpora, později jako koordinátorka přednášek a seminářů. Vystudovala sociologii na Univerzitě Karlově a získala doktorát se specializací na metodologii sociologického výzkumu. Celý svůj profesní život pracuje v oblasti sociologického výzkumu a výzkumu trhu. V současnosti je Executive Director IPSOS UU Central Europe. Má dvě děti.

Mirek Vodrážka (1954) začal spolupracovat s GS v bytě Jiřiny Šiklové v roce 1991, později byl zvolen členem kontrolního výboru GS. Kromě běžné pracovní (neplacené) agendy GS vytvářel nejrůznější akce a happeniny, zejména za navracení spolkového domu Ženského klubu českého ženským organizacím. V rámci GS se podílel na vydávání feministických sborníků a v roce 1996 publikoval rozhovory s předními političkami pod názvem Feministické rozhovory o „tajných službách“.

Josef Vošmik (1978) působí v GS kontinuálně od roku 2015, nejprve jako specialista pro práci se zaměstnavateli a koordinátor ocenění Firma roku: rovné příležitosti. Postupně se zapojil i do dalších aktivit jako je vzdělávání, genderové audity či zpracování různých metodik a analýz, zejména pro organizace státní správy. Vystudoval sociální práci na FF UK, veřejnou a sociální politiku na FSV UK a postgraduálně pokračuje ve studiu aplikované etiky na FHS UK.

Alena Wagnerová (1936), spisovatelka, publicistka. Podílela se na orálně historickém projektu Pamět žen. S vědomím, že návrat kapitalismu zhorší sociální postavení žen, iniciovala hnutí Mateřských center, řadou článků a podněty držela palce a podporovala GS. Její v roce 1974 vydaná německá monografie Die Frau im Sozialismus — Beispiel ČSSR (Žena za socialismu), vyšla v roce 2017 česky, rozšířená o kapitolu vývoje po roce 1989 s textem Jiřiny Šiklové a stala se základní pomůckou pro objektivní recepci postavení ženy za socialismu.

Lada Wichterlová (1972) pracovala v GS od roku 1998 do roku 2019. Už během studií působila jako knihovnice, postupně se začala více podílet na projektové činnosti, kratší období spolupracovala i na řízení organizace. Mezi témata, kterým se ráda věnovala, patří rodinná politika, sladování pracovního a osobního života a trh práce. V současné době pracuje na MPSV v projektu 22 % K ROVNOSTI, který se zaměřuje na rovné odměňování žen a mužů. Je členkou správní rady GS.

Gender Studies 30 let Děkujeme, neodejdeme!

Když je organizaci 30, prochází stejným mentálním vývojem, jakým procházejí jednotlivé ženy nebo muži ve stejném věku.

Když je vám 30:

1. Máte svůj názor a nebojíte se ho říct pěkně nahlas.
2. Máte už jasno v tom, jaká práce vás naplňuje, a máte za sebou dost pracovních zkušeností na to, abyste se rozhodla, kde a pro koho budete pracovat.
3. Některé sny už jste si splnila, některé na své splnění ještě čekají. Každopádně už víte, že sny se plní.
4. Máte svůj pevný okruh opravdových přátel, na které se můžete spolehnout.
5. Neřešíte pomluvy. Nehroutíte se z nich a víte, že pomluvy nevypovídají ani tak o vás, jako o tom, kdo je roznáší.
6. Máte slušnou sbírku kvalitních knih.
7. Máte za sebou nejružnější experimenty.
8. Nebojíte se vystoupit z komfortní zóny. Je vám jasné, že pokud po něčem toužíte, musíte pro to i něco obětovat.
9. Víte, že vaše štěstí nezávisí na ostatních, ale jen a pouze na vás.
10. Umíte poradit mladším kolegyním. Protože máte podobné situace už odžité.

Pro Gender Studies, nejdůležitější organizaci hájící ženská práva v novodobé historii České republiky, platí tento vcelku nenápadný seznam do puntíku. Organizace dozrála, má silné neotřesitelné kořeny, z jejího hnízda vylétla řada nepřehlédnutelných osobností, nápadů, zákonů, společenských inovací. Leč práce na poli, které pro Gender Studies v bytě Jiřiny Šiklové v Klimentské ulici v legendárních debatách vytyčily „matky zakladatelky“, ani po oněch neskutečně inspirativních a projekty nabitých třiceti letech zdaleka nekončí. Citlivost české společnosti vůči genderu a feministickým východiskům kolísá podle politicko-ekonomických priorit, my feministky máme často pocit, že se točíme v kruhu, že změny jsou příliš pomalé, stereotypy neprolomitelné. Chceme, aby společnost a politická reprezentace reagovaly a jednaly rychleji (třeba v oblasti stejného platu za stejnou práci) a z té ztuhlosti si často zoufáme. Na druhou stranu řada z nás svůj ideál svobodného ženského života složeného ze studií, vysněné práce, cestování, partnerství, společné péče o děti, občanské aktivity, finanční nezávislosti, radosti z tvoření, skutečně den za dnem žije. A to především díky tomu, že nám Gender Studies a další ženské organizace připravily půdu, pomáhaly definovat vize a překlápět je do žité skutečnosti.

Publikace, která ke třicetinám Gender Studies vznikla z iniciativy Pavly Frýdlové, neobsahuje hodnotící eseje, ale zcela ve feministickém duchu hledá onu „malou“ historii v paměti deseti žen, které zakládaly, definovaly či po jistou dobu GS vedly. Jejich vzpomínky, ale i hodnocení toho, co se povedlo a co se nepovedlo, vykreslují obraz organizace, která od 90. let minulého století vytvářela intelektuální hnízdo českého feministického myšlení a aktivismu, se všemi potížemi a karamboly, které tento proces líhnutí nebo učení se létat provázely.

Rozhovory a jejich vyznění do jisté míry ovlivňuje generační zařazení mluvčích. Generace zakladatelek: Jiřina Šiklová, Jana Hradilková, Marie Čermáková, Mirka Holubová, hodnotí práci organizace jako vysoce úspěšnou a společenský vývoj jako pozitivní. Mladší či spíše střední generace žen, které GS dovedly do podoby velké profesionální organizace jako Michaela Marksová, Lada Wichterlová, Lenka Simerská, Alena Králíková, Linda Sokačová či Helena Skálová — vidí mnohem větší mezery, hovoří o nenaplněných snech, vyčerpávající osobní zátěži, kterou jim téma genderu denně připravila, ale která nebyla kompenzována očekávanými výsledky, o únavě z diskuzí s nepoučenou politickou reprezentací, z mediální ignorace a arogance veřejnosti i některých politických představitelů.

Rozhovor s Jiřinou Šiklovou, který vznikl jen několik dní před jejím odchodem, obsahuje řadu obrazných vzpomínek na řekněme až punkové začátky, kdy nikdo nevěděl, co to znamená nezisková organizace, jak se zakládá a jak se řídí. Z rozhovoru také vyplývá Jiřinina vize jít si svým směrem, nenechat se ovlivnit ani západním feminismem, ani nenavazovat na komunistický Svaz žen, kombinovat to, co funguje a co je prospěšné pro sociální spravedlnost. Jiřina také od počátku prosazovala aktivistický ráz organizace, protože tak bylo možné rychle reagovat a akčně ovlivňovat veřejné mínění.

Jana Hradilková hodnotí pozitivně především naplnění jejího prvotního snu, tedy to, že v Gender Studies po celých 30 let funguje knihovna jako dokumentační a zdrojové centrum. Jana upozorňuje na komplikace s financováním organizace a na jistou pragmatičnost v jejím směřování, kdy bylo nutné navazovat na projektové výzvy a podle nich určovat i témata, jimž se GS věnovala. Vyzdvihuje dobrovolnickou práci žen z USA či Kanady, které v počátcích zásadně pomohly GS k životu.

Marie Čermáková, dlouholetá ředitelka Sociologického ústavu AV ČR, popisuje nelehké začátky své vědecké kariéry, které mají všechny příznaky genderové nerovnosti, oporu, kterou v těchto okamžicích nalézala právě v Gender Studies a jejím okruhu, a upozorňuje na nebezpečí, s nímž se v aktuálních podmínkách pandemie a blížící se klimatické krize budou muset ženy potýkat. Protože jsou to opět ženy, které na pandemii doplácí mnohonásobně více než muži.

Mirka Holubová popisuje na osobních zážitcích mezinárodní kontext, v němž se Gender Studies od počátků pohybuje, vzpomíná na zahraniční partnerství a networking, který byl zásadní pro hlubší porozumění tématům a východiskem pro důležité projekty GS, jako byla Paměť žen.

Michaela Marksová, která z Gender Studies zamířila až do nejvyšších pater politiky a stala se ministryní práce a sociálních věcí, hodnotí své působení v politice, kriticky nahlíží genderové stereotypy, které tam panují, ale vzpomíná i na legislativní úspěchy, kterých se jí díky zkušenosti, výzkumům a příběhům získaným v GS podařilo dosáhnout.

Lada Wichterlová, která patří k nejdéle působícím spolupracovnicím Gender Studies, vzpomíná na různorodost projektů, které v rámci GS vznikaly, na různorodost zaměření od podpory žen v politice přes transgender, specifické problémy romských žen po vstup do EU a návaznost na její genderovou legislativu, či sladování rodinného a pracovního života.

Lenka Simerská vysvětluje, jak obrovsky zajímavé byly začátky organizace v 90. letech, jaké možnosti se tu vytvářely, jaké tvůrčí a svobodné geny Gender Studies má. Také ale konstatuje, že žitý feminismus je stále velmi vysilující a složitý, nepodpořený systémově, závislý na síle a odvaze jednotlivců a jednotlivkyň.

Alena Králíková se stala ředitelkou Gender Studies v době vstupu České republiky do EU, takže její vzpomínky se týkají složitého období přechodu z financování hlavním donorem, jímž byl po léta Heinrich Böll Stiftung, k financování z evropských dotačních programů. Také zmiňuje zásadní počín GS té doby, kterým byla velká výstava tematizující menstruaci.

Linda Sokačová stála u realizace důležitého projektu Půl na půl v rámci evropského programu Equal a vzpomíná na něj jako na projekt, díky němuž se Gender Studies rozrostla v personálně velkou organizaci, ale zároveň se tematicky více specializovala na oblast trhu práce.

Současná a zároveň nejdéle sloužící ředitelka Gender Studies Helena Skálová přemýšlí o budoucnosti a vidí ji v expertní roli GS. Díky obrovské zkušenosti a erudici chce být součástí širších partnerství jako expertní organizace, která vnáší genderové hledisko do projektů a aktivit, které primárně genderové nejsou. Helena tím jaksi obrazně uzavírá kruh, protože o tomtéž vlastně jinými slovy hovoří i Jiřina Šiklová ve své vizi budoucího poslání organizace. I ona chtěla mít gender jako průřezové téma, které prochází všemi oblastmi života společnosti. Tvrdila, že máme za sebou fázi rovnosti, nyní nás čeká fáze rovnosti v různosti.

Tuto publikaci věnujeme právě Jiřině Šiklové, která nás všechny, kdo jsme s ní kdy přišly do styku, ovlivnila nepopsatelným způsobem. Šém, který do nás obrazně vložila, ponejsem v sobě do konce života. Bude nás nepříjemně pálit, kdykoli nás přemůže zbabělost nebo pohodlnost, kdykoli nebudeme hájit práva slabších, kdykoli se schováme do davu, kdykoli nepůjdeme za svou pravdou hlava nehlava, kdykoli budeme fňukat, kdykoli si ze sebe nebudeme schopné udělat legraci. I to je totiž součástí historie Gender Studies. Ať je na nás Jiřinina duše pyšná!

Velký dík za letitou podporu a důvěru také patří Nadaci Heinricha Bölla, bez níž by Gender Studies nebyla tím, čím je.

Kateřina Jonášová

30 years of Gender Studies Thank you, we're not going away!

The non-profit organization Gender Studies is celebrating an incredible 30 years of existence. We wanted to take this opportunity to look back and reflect on what has changed in Czech society from a gender perspective over such a long period of time, as many of the impulses and proposals related to the position of women and men have come from this “nest”.

Our publication is intended primarily for a generation that already takes many changes in gender issues for granted. It has not experienced a time when only generic masculine forms were used to address women and men, when job advertisements were commonly worded along the lines of “we are looking for an attractive young woman for the position of secretary”, when domestic violence was seen as a phenomenon that did not exist in our country and was imported from abroad, like women belonging in politics or even in the management of businesses and companies. Even young women and girls who subscribe to feminism know very little about their recent predecessors, their views, motivations and actions from twenty or thirty years ago. This book should give them a glimpse not only into the history of one non-profit organization, but also into the development of Czech feminism after 1989, so that they can see what has been achieved and where further efforts are needed to move towards equality between women and men.

A shift in society's thinking does not happen on its own; it always involves the long-term and systematic efforts of specific individuals. If it were not for the personal commitment of women who devoted a lot of time and energy to the topic of gender studies since the 1990s, Czech society might be even more conservative than it is today, and today's feminists would have nothing to build on. The main part of the publication is therefore made up of interviews with ten women who were at the birth of Gender Studies or who later shaped the organization. We asked them about their background, motivation, professional and personal development, what they remember most about Gender Studies, how they evaluate the development of Czech society in the field of gender, what has been successful, what has been less so... Through their recollections, a picture emerges of the unique atmosphere that has always surrounded Gender Studies, attracted countless outstanding women, given birth to stormy discussions, and sought new solutions to dozens of problems, many of which are still pressing, as the middle-generation women interviewed bitterly note.

The trend in the early 1990s was to some extent to return to the conditions of the first Czechoslovak Republic. Many politicians at the time claimed that women could finally return to where they belonged - to the family, childcare and the household, because their natural role was to support the man, to be the protector of the family hearth. No one actually consulted those concerned. But the first sociological surveys showed that only a minimal number of Czech women (who were already better educated than men) were interested in such a model, not to mention that it was and is unrealistic from the economic point of view of the Czech family's income.

Behind the Iron Curtain we were not very much in touch with the currents of thought and society in the West, but it was not difficult to quickly discover that the reality there had moved far from a similar idea of the family model (known mainly from American soap operas). We were not familiar with most of the discussions that had taken place in the West in this regard over the past decades, and we needed to educate ourselves, read, study and discuss. In Jiřina Šiklová's apartment, a group of women from various humanities disciplines (sociology, philosophy, psychology, history, journalism, Czech studies, English studies, law, library science, etc.) began to meet and discuss with each other, and also with women, especially from the USA, who came to us at that time for shorter and longer stays, curious about the form of emancipation in our country. In discussions with them, a number of topics and concepts that we had not noticed very much before suddenly took on new shapes and meanings. Reciprocally, women from the West also learned from us.

In November 1991, the Center for Gender Studies was founded, and the library grew rapidly, at first mainly through donations from American universities. The circle of women interested in feminism and gender studies expanded just as quickly. The information and knowledge we had acquired was passed on via discussion evenings, conferences and the first media appearances, which took a good deal of courage; to profess feminism often led to ridicule and contempt. Our activist lecturing activities eventually crystallized into a field of study (first at Charles University, later at Masaryk University), and other non-profit organizations were founded, dealing specifically with topics related to women. Networking with similar women's organizations and centers was important, especially in those countries which, like us, had not had the opportunity to learn about feminism or feminists during the socialist period.

These meetings were made possible by Frauen-Anstiftung and, after its merger with other foundations of the German Greens, by the Heinrich Böll Stiftung (hbs), an organization that has been the main partner of Gender Studies for more than ten years. Their financial support enabled the professionalization of GS, the expansion of its professional library, the organization of seminars, lectures, conferences, and its first publications. The support of the hbs was far from being only financial, it was above all methodological; we learned to discuss, argue, speak in public, and all proposals for our activities (including international ones, mainly made jointly with Slovak and Polish women) were dealt with exclusively at the partnership level. In this sense, hbs and its staff in Prague have a great deal to do with the development of gender issues in Czech society.

During the organization of the GS archive, which took us almost two years, we came across a wealth of contemporary material: invitations, programmes, letters, proclamations, proposals for activities, minutes of meetings and negotiations. Only the letters and faxes (in the 1990s, faxes were mainly used) of Jiřina Šiklová to the Foundation Board, the Board of Trustees or the GS staff would be worthy of a separate publication. She wrote from wherever she was at the time, passing on information, taking notes, assigning tasks - not just making coffee, as she says in the interview, but initiating, mentoring, thanking and scolding.

Although we know from the experience of dozens of oral-historical and biographical interviews that women, unlike men, usually do not feel the need to emphasize the importance of what they do, we became much more conscious of this fact when preparing this publication. For example, let's consider how many women were involved in dissent and how little we know about their activities at that time, because they did not consider themselves heroes. Women do not even think about storing or archiving their activities, there are always more important and more prioritized tasks, it is necessary to move on. Memory is slowly fading, overlaid by a multitude of other events and activities, and memories are inaccurate, not only in terms of the specific years when things happened, but also in terms of the importance of the event at the time it occurred.

Reconstructing all the activities, remembering names, individual events and how they went and what followed on from them, is more than difficult after several decades. To our great surprise, even after years of work by such a significant and important organization as Frauen-Anstiftung (not only an important foundation for starting gender and women's organizations in this country but also in other countries of former Eastern Europe), only a few boxes of unsorted documents remain in the archives of the German Greens.

But then there is nothing to build on, and each generation seems to start anew. Let us remind ourselves here of the broken continuity with the Czech pre-war women's movement! That is why the memories and opinions of the ten interviewees are so important. And that there were many, many more is shown by the list of just some of those who worked in the GS for a long time or collaborated with it.

The second part of the book is a chronological overview of the main stages of the operations of Gender Studies. Creating it was an almost impossible task for all of us who took part in its compilation, given the number of activities. And for many younger colleagues it revealed surprising contemporary contexts. That is why we have included at least a small selection of basic documents and archival material illustrating the atmosphere of the 1990s, which was crucial for the emergence and orientation of Gender Studies.

Even the list of publications that have been produced in the framework of Gender Studies activities shows only a selection of the most important ones or those still available. Similarly, the short list of the most important personalities associated with Gender Studies is only a small "sample" of the dozens, perhaps hundreds, of women who have been in close contact with our organization over the course of thirty years.

Our publication on 30 years of Gender Studies is dedicated to its founder, Jiřina Šiklová. She followed the work on the book, occasionally adding a new perspective, and the last part of the interview took place just days before her death. Many thanks to all the women who contributed to the publication, whether by giving interviews or by searching for materials and arranging them chronologically.

Pavla Frýdlová

When an organisation is 30, it goes through the same mental development as individual women or men of the same age.

When you are 30:

1. You have an opinion and you are not afraid to say it out loud.
2. You are already clear about what kind of work fulfils you and you have enough work experience to decide where and for whom you will work.
3. Some dreams have already come true; some are still waiting to happen. Either way, you already know that dreams come true.
4. You have a solid circle of true friends you can count on.
5. You do not get involved with gossip. You do not get upset by it, and you know that gossip does not say as much about you as it does about the person spreading it.
6. You have a decent collection of good books.
7. You have carried out all sorts of experiments.
8. You are not afraid to step out of your comfort zone. You know that if you want something, you have to sacrifice something to get it.
9. You know that your happiness doesn't depend on others, but on you alone.
10. You know how to give advice to younger colleagues. Because you have been through similar situations before.

For Gender Studies, the most important women's rights organisation in the modern history of the Czech Republic, this rather unassuming list fits perfectly. The organisation has matured, it has strong, unshakable roots, and from its nest have sprung many striking personalities, ideas, laws, and social innovations. But the work in the field that the “founding mothers” set out for Gender Studies in legendary debates in the apartment of Jiřina Šiklová in Klimentská Street is far from over, even after thirty incredibly inspiring and project-laden years. Czech society's sensitivity to gender and feminist perspectives fluctuates according to political and economic priorities, and we feminists often feel that we are going round in circles, that change is too slow, that stereotypes are indestructible. We want society and political representation to react and act faster (for example, in the area of equal pay for equal work) and we often despair at the lack of movement. On the other hand, many of us actually live our ideal free woman's life of study, a dream job, travel, a partnership, joint childcare, civic activity, financial independence, and the joy of creation, day in and day out. And this is mainly thanks to the fact that Gender Studies and other women's organisations have prepared the ground, helped us to define our visions and to translate them into lived reality.

The publication, which was conceived by Pavla Frýdlová for the thirtieth anniversary of Gender Studies, does not contain evaluative essays, but, in an entirely feminist spirit, seeks out a “small” history in the memory of the ten women who founded, defined, or for a time led GS as directors. Their recollections, as well as their assessments of what succeeded and what failed, paint a picture of an organisation that, since the 1990s, has formed an intellectual nest of Czech feminist thought and activism, with all the difficulties and pitfalls that accompanied this process of hatching and learning to fly.

The interviews and their tone are to some extent influenced by the generational categorisation of the speakers. The founding generation — Jiřina Šiklová, Jana Hradilková, Marie Čermáková, Mirka Holubová — evaluate the work of the organisation as highly successful and the social development as positive. The younger, or rather middle generation of women who have led the transformation of GS into a large professional organisation — Lenka Simerská, Lada Wichterlová, Michaela Marksová, Alena Králíková, Linda Sokačová and Helena Skálová — see much bigger gaps and talk about unfulfilled dreams, the exhausting personal burden that the topic of gender presented to them on a daily basis, but which was not offset by the expected results, the fatiguing discussions with an uneducated political representation, and media ignorance and the arrogance of the public and some political leaders.

The interview with Jiřina Šiklová, which was written just a few days before she left us, contains a number of vivid memories of, let's say, the punk beginnings, when no one knew what a non-profit organisation meant, how it was founded and how it was governed. The interview also shows Jiřina's vision to go in her own direction, to be neither influenced by Western feminism nor to follow the communist Women's Union, to combine what works and what is beneficial for social justice. From the beginning, Jiřina also advocated the activist nature of the organisation, because this made it possible to react quickly and directly influence public opinion through action.

Jana Hradilková is particularly positive about the fulfilment of her initial dream, i.e. the fact that Gender Studies has had a library as a documentation and resource centre for 30 years. Jana points out the complications with the funding of the organisation and a certain pragmatism in its direction, where it was necessary to follow up on project calls and determine the topics that GS addressed accordingly. She highlights the voluntary work of women from the USA and Canada who were instrumental in bringing GS to life in the early days.

Marie Čermáková, long-standing director of the Institute of Sociology of the Czech Academy of Sciences, describes the difficult start to her scientific career, which had all the hallmarks of gender inequality, the support she found at that time from Gender Studies and its circle, and she points out the dangers in the current pandemic situation and the looming climate crisis that women will have to face. Because, once again, it is women who are paying for the pandemic many times more than men.

Drawing on personal experience, Mirka Holubová describes the international context in which Gender Studies has operated since its beginnings, recalling the international partnerships and networking that have been essential for a deeper understanding of the issues and the starting point for important GS projects such as Women's Memory.

Michaela Marksová, who went from Gender Studies to the highest levels of politics and became the Minister of Labour and Social Affairs, evaluates her time in politics, critically looking at the gender stereotypes that prevail there, but also recalling the legislative successes she was able to achieve thanks to her experience, research and stories gained in GS.

Lada Wichterlová, one of the longest-serving contributors to Gender Studies, recalls the diversity of projects that have been developed within GS, and the variety of focuses, from supporting women in politics, transgender issues, the specific problems of Roma women, the accession to the EU and its related gender legislation, to the reconciliation of family and work life.

Lenka Simerská describes how the beginnings of the organisation in the 1990s were extremely interesting, what opportunities were created, and what creative and free genes Gender Studies has. But she also notes that lived feminism is still very exhausting and complex, unsupported by a system, dependent on the strength and courage of individuals.

Alena Králíková became Director of Gender Studies at the time of the Czech Republic's accession to the EU, so her recollections relate to the difficult period of transition from receiving funding from a main donor, which for years was the Heinrich Böll Stiftung, to funding from European grant programmes. She also mentions a major GS event of that time, which was a large exhibition on menstruation.

Linda Sokačová was behind the implementation of the important Half and Half project within the European Equal programme and remembers it as the project that made Gender Studies grow into a large organisation in terms of staff, but at the same time more specialised in the field of the labour market.

The current and longest serving director of Gender Studies, Helena Skálová, reflects on the future and sees it in the expert role of GS. Thanks to its vast experience and erudition, she wants it to be part of broader partnerships as an expert organisation that brings a gender perspective to projects and activities that are not primarily gender-focused. Helena in a way figuratively goes full circle, because Jiřina Šiklová talks about the same thing using different words in her vision of the future mission of the organisation. She too wanted to have gender as a transversal theme that cuts across all areas of society. She claimed that we have passed the phase of equality; now we are facing the phase of equality in diversity.

We dedicate this publication to Jiřina Šiklová, who influenced all of us who ever came into contact with her in an indescribable way. We will carry the seed she figuratively implanted in us for the rest of our lives. It will burn unpleasantly whenever we are overcome by cowardice or convenience, whenever we fail to defend the rights of the weak, whenever we hide in the crowd, whenever we do not stand up for our truth, whenever we whine, whenever we are unable to make fun of ourselves. This is also part of the history of Gender Studies. Let's make Jiřina's soul proud of us!

Many thanks are also due to the Heinrich Böll Foundation for their years of support and trust, without which Gender Studies would not be what it is today.

Kateřina Jonášová
translation: Bernie Higgins

Obsah

Úvodem	— 7
Jiřina Šiklová	— 12
Jana Hradilková	— 22
Marie Čermáková	— 36
Mirka Holubová	— 48
Michaela Marksová Tominová	— 58
Lada Wichterlová	— 70
Lenka Simerská	— 84
Alena Líškay Králíková	— 96
Linda Sokačová	— 108
Helena Skálová	— 118
Historie Gender Studies, o.p.s.	— 184
Publikace Gender Studies	— 208
Nejvýznamnější osobnosti	— 212
Resumé	— 224
Summary	— 228

Hnízdo feminismu
30 let Gender Studies

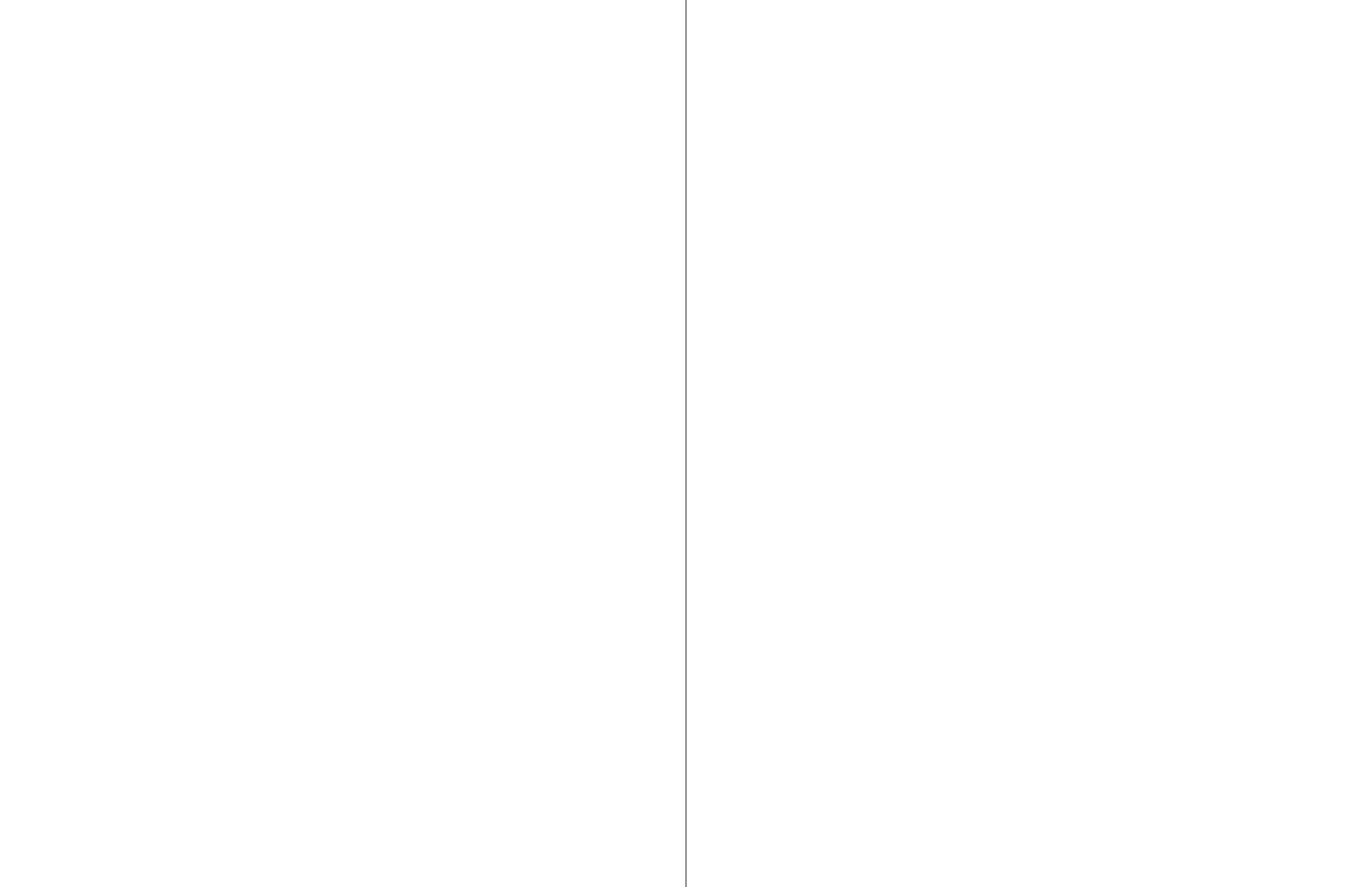
Editorky: Pavla Frýdlová, Kateřina Jonášová
Korektura: Alena Ortenová
Grafická úprava a sazba: Klára Zápotocká, Studio Breisky
Foto: archiv Gender Studies a Lenka Králová
Písmo: Kunda Book (Superior Type)
Tisk: Quatro print, a.s.

Vydalo Gender Studies, o.p.s.
V Praze roku 2021, vydání první
ISBN: 978-80-86520-57-5

www.genderstudies.cz

**GENDER
STUDIES**

 HEINRICH BÖLL STIFTUNG
PRAHA
Česká republika | Slovensko | Maďarsko |
Chorvatsko

Bosničová Busheikin Budská Ciprová
Čermáková Čmolíková Cozlová
Doleželová Dušková Ferrarová Flint
Frýdlová Gjuričová Hausenblasová
Hauserová Havelková Hejnová
Hendrychová **Holubová** Hornová
Hradilková Chržová Janšová
Jonáková Jonášová Jonssonová Slabá
Kalivodová Věšínová Kolářová
Königsmarková Kotková Koudelková
Kovaříková Králová Lienau
Líškay **Králíková** Malečková
Marksová **Tominová** Maříková
Matúšková Miller Mrvová
Musilová Nedvědová Noe Chřibková
Oates Indruchová Remišová Věšínová
Simerská **Skálová** Sokolová **Sokačová**
Svatošová **Šiklová** Šmejkalová
Štěpánová Štógrová Jedličková Valdrová
Valterová Veisová Pilíková Vodrážka
Vošmik Wagnerová **Wichterlová**

30 let Gender Studies

ISBN 978-80-86520-57-5

